

**T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH BÖLÜMÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE
OSMANLI BÜROKRASİNDE KIRŞEHİR DOĞUMLU
DEVLET ADAMLARI**

Tülay TERYAKİOĞLU

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. YUNUS ÖZGER**

YOZGAT-2013

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı 8011030014 numaralı öğrencisi Tülay TERYAKİOĞLU' nun hazırladığı "Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Kırşehir Doğumlu Devlet Memurları" başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 23/12/2013 Pazartesi günü saat 13:00'da yapılmış, tezin onayına ~~OY ÇOKLUĞU~~ / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Murat KACIROĞLU

Üye : Doç. Dr. Yunus ÖZGER (Danışman)

Üye : Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERDAL

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...../...../20..... tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2013

Doç. Dr. Seyfullah TÜRKMEN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Osmanlı Devlet için IX. yüzyıl, idari, askeri, hukuki, eğitim gibi alanlar başta olmak üzere birçok alanda bir dizi reformun yapıldığı bir dönem olmuştur. Ayrıca bu dönemde bu alanların dışında Osmanlı Devlet'inin kuruluşundan sonra devletin büyümesine, işlerin artmasına ve merkeziyetçiliğin devlet politikası haline getirilmesine paralel olarak Osmanlı'nın bürokratik yapısında da birtakım yenilikler yapılmıştır. Bu anlamda gerçekleştirilen en önemli yeniliklerden biri de II. Abdülhamid döneminde 1879 yılında Sicill-i ahvâl Komisyonunun kurulmasıyla olmuştur. Bu komisyonun kurulmasıyla başlayan sicil çalışmaları daha sonradan teşkil edilen, Memurin-i Mülkiye Komisyonu ve Sicill-i ahvâl idaresi tarafından devam ettirilmiştir. Sicill, kelime anlamı olarak resmi belgelerin kaydedildiği kütük, memurların durumunu gösteren dosya anlamlarına gelmektedir. Memurların tercüme-i hal ve resmi vukuat kayıtlarını içeren bilgilerin kayıt edildiği defterlere de Scill-i ahvâl defterleri adı verilmektedir. Bu defterlerde yer alan sicil kayıtlarında; memurların adı, varsa ünvanı, doğum tarihi ve yeri, baba adı, babasının mesleği, mensup olduğu sülale, gayrimüslim tebaadan ise etnik kökeni, aldığı eğitim, öğrendiği yabancı diller, göreve başlama yaşı ve şekilleri, işe başlama tarihleri, görevden alınma veya ayrılma şekilleri ve tarihleri, ehliyetleri, liyakatları, terfileri ve aldığı nişanlar, maaşlar hakkında bilgiler yer almaktadır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan Kırşehirli memurlarda bu bilgilere göre değerlendirilmiştir. Çalışmamız giriş hariç olmak üzere dört bölümden oluşmuştur. I.Bölümde Osmanlı Devlet'inde arşivcilik faaliyetleri, sicill-iahvâl defterleri ve devletin memur yetiştirme politikası hakkında bilgi verilmiştir. II. Bölümde Kırşehirli memurların sosyo-ekonomik durumlarını içeren bilgiler yer almaktadır. III. Bölümde ise Kırşehirli memurların aldıkları ödül ve cezaları içeren bilgilere yer verilmiştir. Son olarak da IV. Bölümde Kırşehirli memurların biyografileri yer almaktadır.

Çalışmam sırasında desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen aileme, katkılarından ve yardımlarından dolayı da danışman hocam Sayın Doç. Dr. Yunus Özger'e teşekkür ederim.

ÖZET

Osmanlı Devlet’inde toplum yöneteler ve yönetilenler olma üzere iki sınıfa ayrılırdı. Osmanlı Bürokrasisinde önemli bir yere sahip olan devlet adamları da yönetenler gurubunda yer almaktaydı. Osmanlı klasik döneminde bürokraside istihdam edilecek devlet memurlarının seçimi karmaşık bir yapıya sahipti. 1839’da ilan edilen Tanzimat Fermanıyla her alanda olduğu gibi bürokrasi alanında da reformlar yapılmıştır. Bu anlamda devlet kadrolarında memur istihdamı için birtakım düzenlemelere de gidilmiştir. Daha sonra Sultan II Abdülhamid zamanında 1879’da Sicill-i Ahvâl Komisyonu kurularak, memurların sicil kayıtları tutulmaya başlanmıştır. Bu komisyon tarafından tutulan defterlere de Sicill-i Ahvâl defterleri adı verilmiştir.

Bu çalışma ile 19. Yüzyılda Osmanlı bürokrasisinde görev alan Kırşehir doğumlu devlet adamları ele alınmıştır. Araştırmamızın temel dayanağını İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi oluşturmuştur. Çalışmamızda Arşiv defterlerinde idari, hukuk, eğitim, sağlık, güvenlik gibi çeşitli alanlarda görev alan Kırşehir doğumlu 77 devlet adamı tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu çalışmayla sadece Kırşehirli devlet adamları değil, dönemin maaş politikası, eğitim sistemi, tayin, atama ve görevden alma uygulamaları, işlenen suçlar ve alınan cezalar, memurlara verilen rütbe ve nişanlara da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Bürokrasisi, II. Abdülhamit, Sicill-i Ahvâl Defterleri, Kırşehir.

ABSTRACT

The community was divided into two groups as governors and governeds in Ottoman Empire. Which has an important place in the Ottoman bureaucracy in the Manage group dignitaries were located. The elotion of state empyolees Who are going to be employed in bureaucracy in classical Ottoman period had complicated. With the Tanzimat Feman declared in 1839, some reforms have been carried out in bureaucracy as in other fields. In this selse some adjustments have been made out for employing officers. Later then, in 1879, during the ruling of Sultan II. Abdülhamid, Sicill-i Ahval Commission was established and registers of the officers were begun to be recorded. The books which were kept by this commission were called Sicill-i Ahval records.

With the help this study the statesman Who were born in Kırşehir and served in Ottoman bureaucracy in 19th century will be discovered. The basic resource of the survey will be İstanbul Prime Ministry Ottoman Archives. 77 people born in Kırşehir and served in the fields of administration, law, education, healt, security as were determined in archive books. With the help of this study not only the statesmen born in Kırşehir but also salary policy, education system; assignation, constitution and deposition applications; offenses and punishments; decorations for officers of the term are given

Key Words: Ottoman Bureaucracy , II Abdulhamid, , Sicill-i Ahvâl Records, Kırşehir

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET.....	vi
ABRASCT.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. Kırşehir İlinin Coğrafi Konumu.....	1
2. Kırşehir İli'nin Adı.....	2
3. Osmanlı Devleti Öncesinde Kırşehir.....	3
4. Osmanlı Dönemi Ve Sonrasında Kırşehir.....	7
I. BÖLÜM.....	14
OSMANLI DEVLET'İNDE ARŞİVCİLİK FALİYETLERİ, SİCİLL-İ	
AHVÂLDEFTERLERİ VE MEMUR YETİŞTİRME POLİTİKASI.....	14
1. 1. OSMANLI DEVLET'İNDE ARŞİVCİLİK.....	14
1. 2. SİCİLL-İ AHVÂLKOMİSYONU'NUN KURULUŞU.....	17
1. 3. SİCİLL-İ AHVAL DEFTERLERİNİN ÖZELLİKLERİ.....	19
1. 3. 1. Defterlerin Tanzim Şekli.....	21
1.4 OSMANLIDEVLETİ'NİN MEMURYETİŞTİRME POLİTİKASI.....	24
1.4.1. Tanzimat Öncesi Dönemde Memur Yetiştirme Politikası.....	24
1.4.2. Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Memur Yetiştirme Politikası.....	27
II. BÖLÜM.....	35
SİCİLL-İAHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE KIRŞEHİRLİ MEMURLARIN SOYO- KÜLTÜREL DURUMLARI.....	35
2.1. SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE KIRŞEHİRLİ MEMURLARIN İSİMLERİ.....	36
2. 1. 1. Müslüman Memurların İsimleri.....	36
2. 1. 2. Gayrimüslim Memurların İsimleri.....	37
2. 2. MEMURLARIN OKUDUKLARI OKULLAR VE EĞİTİM DURUMLARI.....	38
2. 2. 1. Memurların Okur Yazarlık Durumu.....	45

2. 3. MEMURLARIN MESLEKLERİ	47
2. 3. 1. Asayiş ve Güvenlik Alanında Görev Alan Memurlar	47
2. 3. 2. Eğitim Alanında Görev Alan Memurlar	51
2. 3. 3. Ulaşım ve Haberleşme Alanında Görev Alan Memurlar	53
2. 3. 4. Hukuk Alanında Görev Alan Memurlar	56
2. 3. 5. İdari Alanda Görev Alan Memurlar	61
2. 3. 6. Sağlık Alanında Görev Alan Memurlar	62
2. 3. 7. Diğer Alanlarda Görev Alan Memurlar	63
III. BÖLÜM	64
3. 1. KIRŞEHİRLİ MEMURLARIN ALDIKLARI ÖDÜL VE CEZALAR	64
3. 1. 1. Memurların Aldıkları Ödüller	64
3. 1. 2. Memurların Aldıkları Nişan ve Madalyalar	65
3. 1. 2. 1. Osmanlı Nişanı (Nişan-ı âl-ı Osman)	67
3. 1. 2. 2. Mecidi Nişanı	68
3. 1. 2. 3. Memurların aldıkları Madalyalar	69
3. 2. MEMURLARIN İŞLEDİĞİ SUÇLAR VE ALDIKLARI CEZALAR	70
IV.BÖLÜM	75
KIŞEHİRLİ MEMURLARIN BİYOĞRAFİLERİ	75
4. 1. Abdullah Efendi	76
4. 2. Abdullah Avni Efendi	76
4. 3. Abdullah Galip Efendi	77
4. 4. Abdünnafi Efendi	77
4. 5. Ahmed Celaleddin Efendi	79
4. 6. Ahmed Celaleddin Efendi	80
4. 7. Ahmed Efendi	80
4. 8. Ahmed Efendi	81
4. 9. Ahmed Kemal Efendi	82
4. 10. Ahmed Mithat Efendi	83

4. 11. Ahmed Müfid Efendi.....	84
4. 12. Ahmed Nuri Efendi.....	85
4. 13. Ahmed Tevfik Efendi.....	86
4. 14. Akif Efendi.....	87
4. 15. Ali Efendi.....	90
4. 16. Ali Fuad Efendi.....	91
4. 17. Ali Rıza Efendi.....	92
4. 18. Ali Rıza Efendi.....	93
4. 19. Ali Rıza Efendi.....	94
4. 20. Arif Hikmet Efendi.....	95
4. 21. Haşımzade Bekir Sıdkı Efendi.....	96
4. 22. Halil Naci Efendi.....	97
4. 23. Halil Sami Efendi.....	99
4. 24. Hasan Hayri Efendi.....	99
4. 25. Hasan Hayri Efendi.....	100
4. 26. Hasan Hüsnü Efendi.....	101
5. 27. Hasan Hüsnü Efendi.....	102
4. 28. Hasan Tahsin Efendi.....	103
4. 29. Haydar Efendi.....	104
4. 30. Ağazâde İbrahim Edhem Efendi.....	105
4. 31. İbrahim Edhem Efendi.....	106
4. 32. İbrahim Edhem Efendi.....	106
4. 33. İbrahim Edhem Efendi.....	107
4. 34. İbrahim Efendi.....	108
4. 35. İbrahim Efendi.....	109
4. 36. İbrahim Hakkı Efendi.....	110
4.37. İbrahim Hilmi Efendi.....	111
4.38.İbrahim Nabi Efendi.....	111
4. 39. İbrahim Selami Efendi.....	112

4. 40. İsmail Hakkı Efendi.....	113
4. 41. İsmail Hakkı Efendi.....	114
4. 42. Karabet Bedros Efendi.....	114
4. 43. Kigork Efendi	115
4. 44. Kostaki Fehmi Efendi.....	116
4. 45. Mehmed Akif Efendi	118
4.46. Mehmed Asım Efendi	118
4. 47. Mehmed Celaledin Efendi.....	119
4. 48. Mehmed Cemaleddin Efendi.....	120
4. 49. Mehmed Emin Efendi.....	121
4. 50. Mehmed Esad Efendi.....	122
4. 51. Mehmed İsmail Efendi.....	123
4. 52. Mehmed Kutsi Efendi.....	123
4. 53. Mehmet Recep Efendi.....	124
4. 54. Mehmed Recep Efendi.....	125
4. 55. Mehmed Sadık Efendi.....	127
4. 56. Mehmed Said Efendi.....	129
4. 57. Mehmed Said Efendi.....	130
4.58. Mehmed Sıdkı Efendi	130
4. 59. Mehmed Zeki Efendi	132
4. 60. Mevlüd Efendi.....	133
4. 61. Musa Kazım Efendi.....	134
4. 62. Mustafa Sabri Efendi.....	135
4. 63. Mustafa Sabri Efendi.....	137
4. 64. Münib Bey.....	139
4. 65. Ramazan Efendi.....	139
4. 66. Rıza Bey.....	140
4. 67. Osman Fehmi Efendi.....	141
4. 68. Osman Feyzi Efendi.....	143

4. 69. Osman Hilmi Efendi	149
4. 70. Ömer Lütfi Efendi	151
4. 71. Ömer Lütfi Efendi	151
4. 72. Süleyman Sami Efendi	152
4.73. Süleyman Şükrü Efendi	153
4. 74. Şeyh Mehmed Refik Efendi	155
4. 75. Yorgaki Bezmi Efendi	157
4. 76. Yusuf Kemal Efendi	158
4. 77. Yusuf Ziya Bey	158
SONUÇ	160
KAYNAKÇA	162
1.Arşiv Belgeleri	162
2. Kitaplar ve Makleler	162
3. Ansiklopediler ve Sözlükler	169
4. Elektronik Kaynaklar	170
EKLER	172

KISALTMALAR

BAO. DH. SAİD. d. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri

Bkz. Bakınız

C. Cild

Çev. Çeviren

D.G.B.İ.T. Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi Ansiklopedisi

Ed: Editör

H. Hicri

Haz. Hazırlayan

M. Miladi

MEB. Milli Eğitim Bakanlığ1

S. Sayı

s. sayfa

TTK. Türk Tarih Kurumu

Yay. Yayınevi Yayınları

GİRİŞ:

1. Kırşehir İlinin Coğrafi Konumu

İç Anadolu Bölgesi'nde, Orta Kızılırmak Havzası'nda yer alan Kırşehir il toprakları, 38° 49` ve 39° 48` kuzey enlemleri ile 33° 25` ve 34° 43` Doğu boylamlarında¹ Kızılırmak-Delice çayının kolları arasında yer almaktadır.² Kuzeyden Deliceirmak Vadisi, batıdan Kaman- Kılıçözü Vadisi, güneyden Kızılırmak Vadisi, doğudan ise Seyfe Gölü çöküntü alanının az yükseltili doğu kenarıyla çevrili olan Kırşehir ülkenin küçük illeri arasında yer alarak, Türkiye'nin %0,8'ini, İç Anadolu Bölgesi'nin ise %2,9'unu kaplamaktadır.³ Kuzeyde Yozgat batıda Ankara, batı ve kuzeybatıda Kırıkkale, doğu ve güneydoğuda Nevşehir, Güneyde Aksaray ile komşu olan Kırşehir'in yüz ölçümü 6665 km²'dir.⁴ İlin Kızılırmak ve Deliceirmak arasını kaplayan kısmı " Kırşehir Masifi" olarak adlandırılmaktadır. İlde bu alan üzerinde yer alan yükselti, 500-1000 metre arasında bir alan kaplarken, 1500 metrenin üzerinde olan dağlık kesimler ise sadece 80 km²'lik bir alan kaplamaktadır. İlde % 20'den yüksek eğimli ve 2000 metreden yüksek olan bir alan bulunmamaktadır. İl topraklarının % 64,5'i plato, % 17,2'si ise dağlık alanlardan oluşmaktadır.⁵

Kızılırmak Havzası'nın Orta Anadolu platosu üzerinde yer alan ilin toprakları, II. ve III. Zamanlardan itibaren şiddetli bir aşınımına uğramıştır. Bundan dolayı, dağlar ana çatıları dışında düzleşerek plato görünümünü kazanmıştır. İlin önemli yükseltileri olarak kuzey kesiminde yer alan Çiçekdağı, Orta kesiminde ise Baran ve Kervansaray Dağları gösterilmektedir. İlde vadiler de önemli bir yer kaplamaktadır. Genellikle dar ve dik olan vadilerin en önemlileri Kızılırmak, Kızılırmak Vadisi, Kırşehir-Kılıçözü Vadisi, Deliceirmak Vadisi ve Kaman-Kılıçözü Vadisi'dir.⁶

¹ Recep Gökçınar, *16.Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Merkez Kazası (283/139 numaralı tahrir defterine göre)* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007, s.2.

² Cevat Hakkı Tarım, *Tarihte Kırşehir, Gülşehri ve Babailer, Ahiler, Bektaşiler*, İstanbul 1948, s.5

³ Yurt Ansiklopedisi, "Kırşehir", C.VII, İstanbul 1982-1983, s.4897-4907.

⁴ Veli Ünsal, "Kırşehir'in Tarihi Coğrafyası (M.Ö.2.ve 1.bin yıl)", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 5/8, Strasbourg 2012, s.1233. , Ayrıca Bkz. Semseddin Sami, *Kamus-u âlâm*, C.V, s.3795-3796.

⁵ Arzu Demircan, *20/1 Numaralı (H. 1326-1327/ M. 1908-1909) Kırşehir Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Erciyes üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s.152.

⁶ *Yurt Ansiklopedisi*, "Kırşehir", C.VII, s.4907-4908, Ünsal, "Kırşehir'in Tarihi Coğrafyası (M.Ö.2.ve 1.bin yıl)", s.1233.

Kırşehir İli'nin ovaları ise Kırşehir- Kılıçözü Vadisi'yle, Seyfe Gölü çevresinde toplanmış durumdadır. Kırşehir-Kılıçözü Vadisi'ndeki Çoğun ve Güzler ovaları, Seyfe Gölü çöküntü alanında yer alan Malya (Seyfe) Ovası en önemli tarım alanlarını oluşturmaktadır.⁷

Kırşehir'de karasal bir iklim hüküm sürmektedir. Kışlar sert geçse de Doğu Anadolu'daki kadar sürekli değildir. Yazlar sıcak ve kurak, ilkbahar yağmurlu sonbahar az yağmurlu sonbahar az yağmurludur. Yıllık yağış miktarı ortalama 350-400 mm kadardır. Kırşehir'in bitki örtüsüne gelince de, İç Anadolu'nun bozkır kuşağı içinde yer alan şehir genellikle bitki örtüsünden yoksundur. Dağlar çıplak bozkır görünümündedir. Çok eski çağlarda ormanlarla kaplı olan yöre, olumsuz insan etkileri sonucu çıplaklaşmıştır. İlde ormanlara yalnızca, Çiçekdağı'nın kuzey kesimlerinde rastlanmaktadır. Akarsu vadilerinde kavaklıklar ve meyve bahçeleri yer almaktadır. İlde çok geniş alanları kaplayan platolar ise, çayırlar dışında bitki örtüsü yoktur.⁸

Anadolu'nun orta noktasında yer alan Kırşehir bu konumu sayesinde Anadolu'nun dört tarafı ile kültür akışını sağlamıştır.⁹ Bunun yanı sıra şehrin İstanbul-Ankara-Bağdat-Şam ve Mısır merkezlerini birbirine bağlayan eski bir kervan yolu üzerinde yer alması, gelişme imkânları bakımından şehre avantajlı bir konum da sağlamıştır.¹⁰

2. Kırşehir İli'nin Adı

Kırşehir İli'nde yazılı tarih dönemi Hititlerle başlamasına rağmen ilin bu dönemdeki adı bilinmemektedir.¹¹ Ancak Kırşehir adının Kibert'in haritasında Akuae Saovenae (Su şehri) olarak kayıtlı olduğu bu isminin de Hititler zamanında verildiği tahmin edilmektedir.¹² Bazı kaynaklarda ise Hititler döneminde şehre Assuva, Parnassus¹³ Romalılar döneminde Chamanene¹⁴ , Bizanslılar döneminde ise

⁷ *Yurt Ansiklopedisi*, "Kırşehir" s.4908.

⁸ Kırşehir İl Yıllığı 1967, s.46-47.

⁹ Ünsal, "Kırşehir'in Tarihi Coğrafyası (M.Ö.2.ve 1.bin yıl)", s.1233.

¹⁰ W.Ruben, "Kırşehir'in Dikkatimizi Çeken Sanat Abideleri ", *Belleten*, C.LI, S.44, 1949, s.603.

¹¹ Ahmet Gündüz, *Türkmen Yurdu Kırşehir Tarihi, Aşiretleri, Cemaatleri, Boyları*, Çorum 2006, s.7.

¹² Kırşehir İl Yıllığı, s.58.

¹³ Mehmet Önder, *Bitmez Tükenmez Anadolu*, Ankara 1970, s.104.

¹⁴ İlhan Şahin, "Kırşehir", *İslam Ansiklopedisi (İA)*, C. VI, İstanbul 1977, s.764-767.

Jüstinapolis¹⁵ adının verildiği bilinmektedir. Türkler ise Selçuklular döneminde belli bir süre Gülşehir sonraları ise “Kırşehir” adını kullanmışlardır.¹⁶ Bu isimlerin, Hacı Bektaş Velâyetnâmesi’nde “ Ol zaman Kırşehir ulu şehir idi... Meğer ol vakit Kırşehir’in adı Gülşehir idi...”¹⁷ şeklinde geçtiği ifade edilmektedir. Osmanlılar döneminde de “Kırşehir” olarak anılan şehir Cumhuriyet döneminde “Kırşehir” olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹⁸

3. Osmanlı Devleti Öncesinde Kırşehir

Kırşehir’in yazılı tarih öncesi dönemleri, yörede özellikle iki höyükte yapılan araştırmalarla aydınlatılabilmektedir. Buna göre Kırşehir’den yaklaşık 30-40 km uzaklıktaki Hashöyük’te ve Kırşehir (Kaletepe) adıyla bilinen höyükte yapılan kazı çalışmalarında Kırşehir’in yazılı Tarih öncesi dönemleri, İlk Tunç Çağına kadar dayandırılmaktadır.¹⁹ Böylece de Kırşehir’in bu dönemdeki tarihi M.Ö 3.bin yılına kadar uzanmaktadır.²⁰

İlk Tunç Çağı’ndan sonra Kırşehir’de Yazılı Tarih dönemi Hititlerle başlamıştır.²¹ Hattuşaş’ın (Boğazköy) güneyinde bulunan Kırşehir Hititlerin önemli merkezlerinden biridir. Buna rağmen bu alandaki yerleşim birimine Boğazköy metinlerinde rastlanılmamaktadır.²²

M.Ö 2.binin başlarında sayıca az olmalarına rağmen uygarlıkları ve silah üstünlükleri sayesinde Hititler, Kırşehir topraklarının da içinde olduğu Orta Anadolu’yu ele geçirerek bu bölgeye hâkim olmuştur. Bundan sonra Sakarya kıyılarına gelerek M.Ö X.III. yüzyılda sınırlarını doğuya doğru genişleten Frigler Komana, Mazaka (Kayseri), Tiana gibi şehirleri ele geçirerek Kırşehir’i de topraklarına katmışlardır.²³ M.Ö 609’da Kırşehir, Medler’in egemenliği altına girmiştir. Medler’in

¹⁵ W.M.Ramsay, *Küçük Asya’nın Tarihi Coğrafyası* (Çev. Mihri Pektaş), İstanbul 1960, s.332-333.

¹⁶ C.Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar*, C.I, Kırşehir 1938, s.6, Şahin, “Kırşehir Tarihinin Bazı Meselelerine Dair”, *II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kırşehir 1999, s.278.

¹⁷ Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Ansiklopedisi: Tarih Coğrafya ve Etnografya Sözlüğü*, s.16-17.

¹⁸ Gündüz, *Türkmen Yurdu Kırşehir Tarihi, Aşiretleri Cemaatleri, Boyları*, s.8.

¹⁹ Yurt Ansiklopedisi, “Kırşehir” C.VII, s.4909.

²⁰ U. Bahadır Alkım, “Kırşehir Höyüğü Buluntuları”, *Belleten*, C.XX, S.77, TTK Yay. , Ankara 1956,s.61-77.

²¹ Türkiye Ansiklopedisi “Kırşehir”, C.III, s. Ankara Matbaacılık, Ankara 1956, s.429-430.

²² Gündüz, *Türkmen Yurdu Kırşehir Tarihi, Aşiretleri Cemaatleri, Boyları*, s.7.

²³ Etem Basınoğlu, *Çeşitli Yönleriyle Kırşehir*, Kırşehir 1981, s.19-20.

yıkılmasından sonra kurulan Persler²⁴ M.Ö VI. yüzyılda bütün Anadolu olmak üzere Kırşehir'i de hâkimiyetleri altına almışlardır. M.Ö IV. yüzyılda Kırşehir, Büyük İskender tarafından İran İmparatorluğu ile birlikte Makedonya Devletine katılmıştır.²⁵ Büyük İskender'in İmparatorluğu parçalanınca bu topraklar Selevkos (Asya) Devleti'nin nüfuzuna girmekle birlikte daha çok Kapadokya Krallığı'nın hâkimiyeti altında kalmış, M.S 395'te Roma ikiye bölününce bütün Anadolu gibi Kapadokya'da Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir.²⁶

M.S. 605 yılında İran'da bulunan Sasani Devleti, Kırşehir'i istila etmiştir. Bundan sonra Kırşehir ve çevresi Bizans ve Sasani akınlarına uğramıştır. Sasani Devleti'nin 638'de yıkılmasıyla birlikte bölgede Arap akınları görülmeye başlamış, 647 yılında Şam valisi Muaviye tarafından Kırşehir-Kayseri çevresi işgal edilmiştir.²⁷

1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Türklerin Anadolu'ya göçü kitleler halinde gerçekleşmeye başlamıştır. 1075 yılında Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından İznik'in feth edilerek Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulmasıyla bu büyük göç hareketi daha da genişlemiştir.²⁸ Bundan sonra aralıklarla devam eden göçler sonucunda Anadolu'da Türkmen nüfusu giderek artmıştır ve Anadolu'da göçebe nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerlerden biri de Ankara ve Kırşehir çevresi olmuştur.²⁹

Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu olan Süleyman Şah'ın ölümüyle Türk tahtı altı yıl (1086-1092) Sultansız kalmıştır. 1092'de I. Kılıçarslan İznik'e gelerek Sultanlığını ilan etmiştir. Sultan olduktan sonra Bizans üzerine yürüyerek devletini toparlamaya çalışmışsa da 1097'de I.Haçlı Seferi'nin gerçekleşmesi Selçukluları büyük bir sıkıntıya sokmuştur. Bu savaş sonrasında Orta ve Batı Anadolu'da kazanılan toprakların büyük bir kısmı kaybedilmiştir. Sultan I. Kılıçarslan I.Haçlı Ordusu Eskişehir'den geçtikten sonra Danişmend Gümüştekin ve Kayseri Emiri Hasan Bey'in yardımlarıyla Haçlıları durdurmak istemişse de başarılı olamamıştır. Daha sonra Selçuklularla Danişmendliler birbirleriyle mücadeleye başlamışlar, I. Kılıçarslan'ın ölümünden sonra da oğulları arasında çıkan taht kavgalarından fayda-

²⁴ Cihan Avşar, *Kırşehir ve İlçeleri*, Ankara 1990, s.27.

²⁵ Basınoğlu, *Çeşitli Yönleriyle Kırşehir*, s.19-20.

²⁶ Kırşehir İl Yıllığı 1967, s.59.

²⁷ Gündüz, *Türkmen Yurdu Kırşehir Tarihi, Aşiretleri Cemaatleri Boyları*, s.9.

²⁸ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ağustos 2002, s.37.

²⁹ Şahin, "Anadolu'da Oğuzlar", *Türkler*, C.VI, Ankara 2002, s.246-259.

lanarak 1120’de Kırşehir’i ele geçirmişlerdir. Ancak I. Mesud’un yerine geçen oğlu II.Kılıçarslan 1174’te Danişmentli Beyliği’ni tam olarak kendine bağlamıştır. II. Kılıçarslan tarafından ülkenin 11 oğlu arasında paylaşılması üzerine Ankara merkez olmak üzere Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir ile birlikte Kırşehir’i de içine alan bölge Muhiddin Mesut’a taksim edilmiştir.³⁰

1196 senesinde Selçuklu tahtına geçen II. Rükneddin Süleyman Şah, bir taraftan kardeşleriyle mücadele ederken diğer yandan ülkesinin sınırlarını genişletmeye çalışmıştır.³¹ Bundan sonra Kırşehir’in de içinde olduğu bölgeye hakim olan Ankara emiri Muhiddin Mesut’un üzerine yürüyerek Ankara Kalesini 3 yıl kuşatma altında tuttuktan sonra kaleyi ele geçirerek kardeşini öldürtmüştür. Böylece Muhiddin Mesut’un bölgesi içinde yer alan Kırşehir merkeze bağlanmıştır. Ayrıca Rükneddin Süleyman Şah tarafından Kayseri ile Kırşehir arasında Kızılırmak üzerinde Tekgöz köprüsünü yaptırmıştır.³²

1220 senesinde tahta çıkan I. Alâeddin Keykubat döneminde Kırşehir Mengücekoğulları’ndan Muzaffereddin Muhammed’e tımar olarak verilmiştir.³³ Kırşehir’e hakim olan Muzaffereddin tarafından şehirde bir medrese inşa ettirilerek, şehir bilim ve kültür merkezi haline getirilmeye çalışılmıştır.³⁴

I.Alâeddin Keykubat’ın ölümünden sonra tahta geçen II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde (1237-1246) Anadolu Selçuklu Devleti’ni zor duruma sokan Moğol istilaları çok sayıda Türkmen’in Güneydoğu Anadolu’ya gelmelerine sebep olmuştur. Ayrıca bu bölge, Selçuklu Hârizm ve Eyyûbi güçlerinin mücadele alanı içerisinde yer almakla birlikte iktisadi ve sosyal açıdan da zor durumda olan toplulukları da barındırmaktaydı. Bu nokta da hem siyasi ortamın olumsuz olması hem de İslam dininin yeterince anlaşılabilmesi gibi sebeplerle Baba Resul lakabıyla anılan Baba İlyas Horasani’nin isyanı için gerekli ortam oluşmuştur. Onun bu başkaldırısına halifesi Baba İshak’ın da katılmasıyla çok sayıda Türkmen isyana katılmıştır. Önce Samsat civarında başlayan isyan daha sonra Amasya civarına yayılmıştır. Kendilerine Baba İlyas’tan dolayı “Babai“denilen isyancılar Konya’ya doğru ilerlediklerinde

³⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.94-217.

³¹ Nesimi Yazıcı, *İlk Türk-İslâm Devletler Tarihi*, Ankara 2002, s.286.

³² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.261-264.

³³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.356.

³⁴ İlhan Erdem, “Doğu Anadolu Türk Devletleri”, *Türkler*, C.VI, Ankara 2002, s.383-424.

Necmeddin Behramşah komutasındaki 60.000 kişilik Selçuklu Ordusu tarafından Kırşehir'in Malya sahrasında karşılaşmışlardır. Buradaki savaşta daha önce öldürülen Baba İlyas'tan sonra, Baba İshak'ta öldürülerek,³⁵ isyancı Türkmenler yenilgiye uğratılmıştır (1240).³⁶ Bundan sonra zaten Anadolu sınırlarında olan Moğollarla savaş kaçınılmaz olmuştur. Nitekim 4 Temmuz 1243'te Sivas'ın doğusundaki, Köseadağ'da 80.000 kişilik Selçuklu ordusuyla Baycu Noyan komutasındaki 30.000 kişilik Moğol ordusu karşı karşıya gelmiştir. Köseadağ Savaşı Selçuklu ordusunun mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır.³⁷ Bundan sonra Anadolu Selçuklu Hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğlu Kılıçarslan döneminde, Kırşehir'de bulunan Ceceli aşiretinin beyi Bahaddin Caca'nın oğlu Nureddin tarafından 1272'de Caca Bey külliye ve medresesi yaptırılmıştır. Gök bilimleri alanında eğitim vermek ve araştırma yapmak üzere kurulan bu medrese o döneme göre bilime hizmet eden en önemli vakfiyeler arasında yer almaktadır.³⁸

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden (1246) sonra Türkiye Selçuklu Devleti, tarihe karıştığı 1308'e kadar sözde sultanların, şehzadelerin birbirleriyle mücahedeleleri, devlet adamları ve ileri gelenlerin ihtirasları vs. ile Moğol seferleri ekonomik çöküntü ve halkın perişanlığı içerisinde bir ömür sürmüştür.³⁹

XIII. yüzyıl sonlarında ve III. Alâddin Keykubat döneminde Selçuklu emirlerinden Yakup bin Alishir, Kırşehir ve çevresine hâkim olmuştur. Bundan sonra Kırşehir'i de içine alan bölgeye Yakup ili adı verilmiştir.⁴⁰

Anadolu Selçuklu Devleti'nin sona ermesinden sonra onun idaresindeki yerler Anadolu'da İlhanlı valileri tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Moğol tahtına oturan Ebû Sâid Bahadır Han beylerbeyi olan Emir Çoban'ın oğlu Timurtaş'ı Anadolu'ya göndermiştir. Kayseri'yi kendisine merkez yapan Timurtaş kısa sürede Anadolu'da asayişini sağlayarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu durum üzerine babası harekete geçmiş, Timurtaş'ın babasından af dilemesi üzerine ikisi arasındaki çatışma ön-

³⁵ Yazıcı, *İlk Türk İslâm Devletleri Tarihi*, s.290-291.

³⁶ Erdoğan Merçil, "Türkiye Selçukluları", *Türkler*, C.VI, s.503-528.

³⁷ Yazıcı, *İlk Türk İslâm Devletleri Tarihi*, s.291.

³⁸ Ahmet Şimşek, "Tarih Öğretiminde Çevre İncelemeleri Kapsamında Tarihi Yapılardan Faydalana Bir Model: Caca Bey Medresesi, *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003) Bildiriler*, Kırşehir 2004, s.564-577.

³⁹ Yazıcı, *İlk Türk İslâm Devletleri Tarihi*, s.291-292.

⁴⁰ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, Ankara 2003, s.58.

lenmiştir. Babası tarafından affedildikten sonra tekrar Anadolu'ya dönen Timurtaş Ebû Sâid Bahadır Han'la arası açılınca, Anadolu'da kalmanın tehlikeli olduğunu düşünerek Memlûklere sığınmıştır. Yerine de vekil olarak kayınbiraderi Eretna'yı vekil olarak bırakmıştır. Bundan sonra Orta Anadolu'da 1335-1381 tarihleri arasında Eretna devleti hüküm sürmüştür. Dolayısıyla bu bölgede yer alan Kırşehir'de bu dönemde Eratnalılar'ın hâkimiyeti altına girmiştir.⁴¹

XIII. yüzyılın 2.yarisında Anadolu ile birlikte Kırım ve Azerbaycan kıyı şeridinde de geniş bir yayılma alanı bulan *Ahlik* teşkilatı, Anadolu'nun siyasi ve içtimai yapısında en önemli teşkilatlardan biri olmuştur. Bu teşkilatın, özellikle I.İzzedin Keykâvus'un fütüvvet teşkilatına girmesinden sonra Anadolu'da daha da güçlendiği kabul edilmektedir.⁴² Ahilik teşkilatının kurucusu sayılan Ahi Evran'ın Kırşehir'e yerleşmesinden sonra şehir Ahiliğin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir.⁴³

Bunun dışında Babailiğin kurucusu İlyas Baba buraya gelmiş, onun torunu meşhur mutasavvuf şair Âşık Paşa burada yaşamıştır. Yine Mevlâna Celaleddin Rumi'nin öğrencilerinden Süleyman Türkmani ve Mehmet Aksariyi de Kırşehir'e gelerek Mevlevi tekkeleri kurmuşlardır. Bektaşilik tarikatının kurucusu olan Hacı Bektaşî Veli Dergâhı ve Türbesi Kırşehir'in güneydoğusunda kendi adıyla bilinen Hacı Bektaş kazasında yer almaktadır. Yine Caca Bey medresesi Kırşehir merkezinde bulunmaktadır. Bütün bunlar o dönemde Kırşehir'in ne kadar zengin bir kültür merkezi olduğu hakkında bilgi vermektedir.⁴⁴

4. Osmanlı Dönemi Ve Sonrasında Kırşehir

1071 Malazgirt Savaşından sonra Büyük Selçuklular kendilerine bağlı olan toplulukları, Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleştirmişlerdir. Bunlardan biri de Osmanlı Devletini kuracak olan Kayılardır. XIV. yüzyılın ikinci yarısında Kayıların reisi Ertuğrul Bey'di. Ertuğrul Bey'in ölümünden sonra Kayı Boyu'nun başına oğlu Osman Bey geçmiştir. Osman Bey'in başa geçtiği dönemde Anadolu'da varlık gösteren önemli teşkilatlarından biri de *Ahlik* teşkilatı olmuştur.⁴⁵ Dolayısıyla Osmanlı

⁴¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988, s.155-157.

⁴² Fuat Köprülü, *Osmanlı Devleti'in Kuruluşu*, İstanbul 1988, s.110-112.

⁴³ Enver Behnan Şapolyo, *Kırşehir Büyüklüğü*, Ankara 1967, s.21.

⁴⁴ Şahin, "Şeyh Süleyman-ı Türkmani Zaviyesi'nin Vakıflarına Dair", *XX. Ahilik Bayramı Kongresi Tebliğleri*, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Yay. , Kırşehir 1984, s.57.

⁴⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s.98-105.

Devleti'nin kurulmasında ve güçlenmesinde Ahilik önemli bir rol üstlenmiştir. Ayrıca Osman Bey'in kayınpederi olan Şeyh Edebali Kırşehirli bir Ahi Şeyhi'dir.⁴⁶ Osman Bey döneminde İznik'in alınmasıyla (1299) uç beyliği merkezi burası olmuştur. Osman Bey'den sonra beyliğin başına geçen Orhan Bey döneminde de fetihlere devam edilerek Bursa alınmış (1326) ve Beylik merkezi buraya nakledilmiştir. 1331 yılında İznik fetih edilmiş, 1337'de de İzmit'in ele geçirilmesiyle Osmanlı Beyliği artık Kocaeli Yarımadasına hakim olmuştur. Nitekim I.Bayezid tahta çıktığı dönemde, Osmanlı Devleti 1353'te Çimpe Kalesi'nin ele geçirilmesiyle Osmanlıların Rumeli'ye yerleşmeleri de başlamıştır.⁴⁷

Bu durumda Kırşehir'in durumuna baktığımızda, XIV. yüzyılın sonlarında Osmanlıların Rumeli'ye yönelmesinden faydalanarak sınırlarını Orta Anadolu'ya doğru genişletme amacını güden Kadı Burhâneddin Kırşehir'i ele geçirmek istemiş, nitekim 1398 senesinde Kırşehir Kara Tatarların reisi Mürüvvet Bey tarafından zapt edilerek kendisine teslim edilmiştir.⁴⁸

Anadolu birliğini sağlamaya çalışan Yıldırım Bayezid'e karşı Karamanoğlu Alâüddin Bey, Sivas hükümdarı Burhaneddin Ahmed ile Kastamonu hükümdarı Candaroğlu Süleyman Paşa'dan yardım istemiştir. Bu iki hükümdar Kırşehir'e kadar gelmesine rağmen Alâüddün Bey'in edip gelmemesi üzerine onlar da geri dönmüştür.⁴⁹ Alâüddin Bey de Timur'un hâkimiyetini tanımıştır. Alâüddin Bey Yıldırım Bayezid'in Eflak Seferinde olmasından yararlanarak Ankara'ya baskın yapmıştır. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid seferden döner dönmez Karamanoğlu üzerine yürümüştür. Alâüddin Bey'de Osmanlılarla anlaştıktan sonra I.Bayezid'e karşı giriştiği hareket yarım kalan Kadı Burhaneddin, Candaroğlu Süleyman Paşa ile birlikte yardım çağrısına olumlu yanıt vermeyen Tatarlar üzerine yürümüştür. Kırşehir yakınındaki Cemele Kalesi'ni ele geçirdikten sonra kendisi Kayseri'ye, Süleyman Paşa'da Kastamonu'ya dönmüştür. 1394 yılında da Timur'un Anadolu'ya harekete geçtiği haberi üzerine onu destekleyen Karamanoğulları Kırşehri yağmalamıştır.⁵⁰

---

⁴⁶ Ahmet Günşen, "Ahilik, Ahi Evran ve Kırşehir", *Kırşehir Ahilik ve Esnaf Kültürü Araştırma Merkezi Bülteni*, S.43, Kasım 1993, s.15-16. Ayrıca Bkz. Halil İncelik, "Osmanlı Tarihinde Dönemler Devlet- Toplum Ekonomi", *Osmanlı Ugarlığı*, C.I, İstanbul 2003, s.54-56.

⁴⁷ Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s.121-122.

⁴⁸ Şahin, "Kırşehir", *İslam Ansiklopedisi*, C.VI, s.765-766.

⁴⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.14.

⁵⁰ *Yurt Ansiklopedisi*, "Kırşehir", s.4913.

Bundan sonra Kadı Burhaneddin Karamanoğulları üzerine yürüyerek 1396'da Karamanoğlunun tahrikiyle kendisine karşı isyan eden Kayseri valisi Şeyh Müeyyed'i öldürtmüş ve Karamanoğlu topraklarını yağmalatmıştır.⁵¹ Yıldırım Bayezid 1398'de Akçay muharebesinden sonra Konya, Larende, Develi, Aksaray bölgelerini alarak Karamanoğulları beyliğine son vermiştir. Daha sonra Canik bölgesini de ele geçiren Bayezid, Kadı Burhaneddin'in Karayölk Osman tarafından öldürülmesi üzerine Kadı Burhaneddin'in hakim olduğu Sivas Tokat, Niksar, Kayseri ve Kırşehir dahil olmak Osmanlı topraklarına katmıştır.⁵²

Hindistan Seferinden 1399 yılında başarıyla dönen Timur bu seferinde Kuzey Hindistan'ı buradan dönünce de Bağdat'ı ele geçirmiştir. Bu sırada Celayir hükümdarı Ahmed ve ona tabi olan Karakoyunlu Kara Yusuf Suriye'ye iltica etmelerine rağmen Halep'ten geri dönerek Yıldırım Bayezid'e sığınmışlardır. Bunun üzerine Bayezid de Ahmed'e Kütahya, Kara Yusuf ve adamlarına da Aksaray taraflarını dirlik olarak vermiştir. Timur Yıldırım Bayezid'e mektup göndererek bu kişilerin kendisine teslim edilmesini istemiş, Bayezid ise bunu kabul etmemiştir. Timur'un bu konudaki mektupları tekrarlanınca Kırşehir ve Kayseri taraflarını yağmalayarak Bağdat'a kaçmıştır. İki hükümdar arasında karşılıklı gidip gelen mektuplar neticesinde iki kolda savaş kaçınılmaz hale gelmiştir iki koldan yürüyen Osmanlı ordusu Ankara önüne gelmiştir.⁵³ Nitekim Timur da Kayseri ve Kırşehir üzerinden Ankara'ya doğru yola çıkmıştır.⁵⁴

28 Temmuz 1402'de Ankara Çubuk Ovasında Yıldırım Bayezid ile Timur arasında meydana gelen savaşta Yıldırım Bayezid büyük bir yenilgiye uğramıştır. Savaştan sonra Timur, Yıldırım Bayezid'in almış olduğu beylikleri tekrar eski sahiplerine tahsis etmiştir.⁵⁵ Kırşehir, Sivrihisar ve Beypazarı Karamanoğullarına verilmiştir.⁵⁶ Savaştan sonra Osmanlı şehzadeleri arasında taht kavgaları başlamıştır. Karamanoğulları üzerine Evranuz Bey komutasında bir ordu gönderen Süleyman Çelebi Aksaray'a kadar bütün Karamanoğlu topraklarını yağmalamıştır. Bu durum

---

⁵¹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.14.

⁵² Gündüz, *Türkmen Yurdu Kırşehir Tarihi, Aşiretleri, Cemaatleri, Boyları*, s.20, Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s.295-300.

⁵³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s.302-310.

⁵⁴ İsmail Aka, *Timurlular*, Ankara1995, s.43.

⁵⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s.310-316.

⁵⁶ Gündüz, *Türkmen Yurdu Kırşehir Tarihi Aşiretleri, Cemaatleri, Boyları*, s.21.

karşısında onunla baş edemeyeceğini düşünen Karamanoğlu Mehmet Bey, Çelebi Mehmet'ten yardım istemiştir. Kırşehir'deki Cemele Kalesi'nde bir araya gelerek bu konuda Çelebi Mehmetle anlaşmıştır.⁵⁷ Bundan sonra da Kırşehir, zaman zaman Karamanoğulları ve Dulkadiroğulları tarafından istilaya uğramıştır.⁵⁸ Kırşehir'in Osmanlı hâkimiyetine kesin olarak girmesi ise Fatih Sultan Mehmet'in Karamanoğullarına, Yavuz Sultan Selim'in de Dulkadiroğullarına son vermesiyle gerçekleşmiştir.⁵⁹

Osmanlı Devlet'inde 1595-1610 yılları arasında 15 yıl süren dönem "Celali Fetret'i" olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemdeki celali olayları, sekbanların köyleri talan ederek daha sonra da kasaba ve şehirlere saldırımları şeklinde gerçekleşmiştir. Bu dönem içerisinde, 1603'ten 1610'a kadar süren evre "Büyük Kaçgunculuk" devri olarak kabul edilmektedir. Bu evrede, köylü halk bazen hayvanlarını dahi bırakarak yerlerini terk etmiştir. Dolayısıyla köyler boşalmıştır.⁶⁰

Bütün Anadolu'da olduğu gibi Kırşehir'de Celali İsyancıları döneminde Celali hadiselerinden etkilenen yerlerden biri olmuştur. Buna göre; Kırşehir Sancağının Eskiler kadılığına bağlı bulunan Muradiye Köyü halkı tarafından İstanbul'a yollanan bir arzda sancağın 1603 yazında Karayazıcı döneminden beri tanınan Celâli şeflerinden Hayalioğlu Mehmet'in Karakaş'a bağlı olarak Kırşehir kadılıklarını istila edildiği, yine Karayazıcı ağalarından biri olan eski altı-bölük mensubu Kâfir Murat, Kasım Bölükbaşı, Kel Osman'ın Hayalioğlu'nun maiyetinde bölükbaşı olarak bir kış günü bu köye baskın yaparak 30 kişiyi öldürdükleri, 25 kişiyi yaraladıkları, birçok kişiyi hapsedtikleri, halka işkence ettikleri, asilerin haklarından gelmezse halkın hep birlikte göç edeceklerini ifade ettikleri belirtilmiştir.⁶¹

II. Meşrutiyet döneminde açılan mecliste Kırşehir Milletvekili olarak Ali Rıza Efendi ve Mahmut Mahir Efendi görev almışlardır. Bu iki milletvekili de Nisan-Ağustos 1912 tarihleri ile 1914-1918 tarihleri arasında görev almıştır.⁶²

⁵⁷ *Yurt Ansiklopedisi*, "Kırşehir", s.4913.

⁵⁸ Şahin, "Kırşehir", *İslam Ansiklopedisi*, s.766.

⁵⁹ Basınoğlu, *Çeşitli Yönleriyle Kırşehir*, s.43.

⁶⁰ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyancıları*, İstanbul 2009, s.331-422.

⁶¹ Akdağ, *Celali İsyancıları*, s.362-388.

⁶² *Yurt Ansiklopedisi*, "Kırşehir", s.4917.

I.Dünya Savaş'ında Osmanlı Devleti'nin yenik çıkması ve 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalaması Yunanlıların İzmir'i işgal etmesine zemin hazırlamıştır. Nitekim müttefik devletlerin kararından sonra askeri hazırlıklarını tamamlayan Yunanlılar İzmir'i 15 Mayıs 1919'da işgal etmiştir. Bu işgal Türk halkı tarafından büyük bir direnişle karşılanmıştır. "Kuva-yı milliye" adı verilen bu direniş hareketini bölgesellikten çıkarak bütün yurda yaymak amacıyla işgalden 4 gün sonra Mustafa Kemal Samsun'a çıkmıştır. Bundan sonra sırasıyla 22 Haziranda Amasya Bildirisi yayınlanmış, 23 Temmuz- 27 Ağustos'ta Erzurum, 4-11 Eylülde Sivas Kongresi yapılmıştır.⁶³ Bu noktada Atatürk'ün Samsun'a çıkışıyla birlikte Erzurum Kongresinin yapılması halkta büyük bir ümit uyandırmıştır. Ayrıca Sivas Kongresi'nin yapılacak olması da Kırşehir'de milli birlik beraberlik duygusunu güçlendirerek Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin kurulmasına zemin hazırlamıştır.⁶⁴ Nitekim Sivas Kongresi'ne katılmak üzere Zeki Efendi Kırşehir delegesi olarak seçilmiştir.⁶⁵ Şubat 1918'de Kırşehir Gençler Derneği adıyla bir örgüt kurulmasına rağmen⁶⁶ 4 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde Anadolu'da kurulan bütün direniş örgütlerinin Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk cemiyeti çatısı altında birleştirilmesi kararının alınmasıyla bu örgüt de Sivas Kongresinden sonra etkinlik kazanmaya başlamıştır. Milli Mücadele döneminin başlarında, Anadolu'daki 3-4 milyon Bektaşî ve Alevî üzerinde büyük etkinliği olan Bektaşî "Dedebaşısı"nın desteğini kazanmayı önemli gören Mustafa Kemal⁶⁷ 26 Haziran 1919'da Konya II. Ordu Müfettişi Cemal Paşa'ya şu telgrafı çekmiştir: "Tokat ve çevresinin Müslüman nüfusunun % 80 ve Amasya çevresinin önemli bir bölümünü, Alevî mezhebinden olanlar oluşturmaktadır ve bunlar Kırşehir'deki Baba Efendi Hazretleri'ne oldukça bağlıdırlar. Adı geçen kişi, vatanın ulusal bağımsızlığının içine düştüğü tehlikeyi somut bir şekilde görmektedir ve bu son derece elverişli bir durumdur. Bunun için, söz sahibi ve güvenilir bazı kişilerle görüşülerek, kendisinin de onaylayacağı bazı müdâfaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetlerine birkaç mektup yazdırılarak bu çevrede hatırı geçen Alevîler'e dağıtılmak üzere Sivas'a gönderilmesini faydalı görüyorum. Bu konuda yüksek yardımları-

---

⁶³ Baskın Oran, "Kurtuluş Yılları", Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar, *Türk Dış Politikası*, C.I, İstanbul 2002, s.182-183.

⁶⁴ Kırşehir İl Yıllığı 1967, s.61.

⁶⁵ *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Cumhuriyet'in 75.Yıl Armağanı, İstanbul 1999, C.III, s.296.

⁶⁶ Kırşehir İl Yıllığı 1967, s.61.

⁶⁷ *Yurt Ansiklopedisi*, "Kırşehir", C.VII, s.4917.

nızı istirham ederim.”⁶⁸ Böylelikle Mustafa Kemal’in bölgede destek sağlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Mustafa Kemal’in bu çabası karşısında, özellikle de Erzurum Kongresinden sonra Mustafa Kemal’in sağlayacağı etkiyi kırmak amacıyla İstanbul hükümeti de boş durmayarak Hacı Bektaş Dergâhı ile ilişki kurmaya çalışmıştır ve Eylül 1919’da Sivas Kongresine katılmak üzere İstanbul’ dan gelen gizli Karakol Cemiyeti’nin yöneticisi Kara Vasıf Bey, “ Ankara valisi Muhittin Paşa’nın sık sık Kırşehir’e giderek oradaki Bektaşî ve Şeyh babalarının Milli Mücadeleye karşı kışkırtmaya çalıştığı” bilgisini vermiştir. Bunun üzerine XX. Kolordu Komutanı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa Miralay Osman Bey’i Kırşehir’e o sırada Hacı Bektaş Degahı’nın şeyhi olan Cemaleddin Çelebi’nin yanına yollamıştır.⁶⁹ Mustafa Kemal, Bektaşî Tarikatının desteğini kazanmak yönündeki çalışmalarını Sivas Kongresi sonrasında da yoğunlaştırmıştır. Nitekim 22 Aralık 1919’da Mucur’a gelen Atatürk ertesi günde Hacıbektaş’a gitmek üzere harekete geçmiştir.⁷⁰ Bektaşî Dedebaşısı Cemaleddin Çelebi ve Hacıbektaş Dede Postu vekili Niyazi Salih Baba ile görüşmüştür. Görüşme sonrasında Milli Mücadele konusunda kendilerinin desteğini almıştır.⁷¹ Bundan sonra Mustafa Kemal, Mazhar Müfid (Kansu), Ahmet Rüstem, Hüsrev (Gerede), Rauf(Orbay), Doktor Refik (Saydam) ve maiyetindeki diğer kişilerle birlikte Kırşehir’e geçmiştir. Burada Mondros’tan sonra ülkenin içine düştüğü durum ve Milli Mücadele çalışmalarını içeren bir konuşma yapmıştır.⁷²

Kırşehir yöresi; Osmanlı Devleti’nin klasik döneminde, Karaman eyaletine bağlı bir sancaktı.⁷³ 1520-1535 dönemi Kanuni tahrirlerinde Kırşehir kazası, Yozgat (Bozok) kazası ve Maraş sancağıyla birlikte Zülkadiriye (Maraş) Eyaletine bağlı olarak gösterilmektedir.⁷⁴ 1867 Vilayet Nizamnamesine göre de Kırşehir Kazası,

⁶⁸ *Atatürk’ün Bütün Eserleri*, Cumhuriyet’in 75.Yılı Armağanı, C.VII, s.127.

⁶⁹ *Yurt Ansiklopedisi*, “ Kırşehir”, C.VII, s.4917.

⁷⁰ Baki Yaşa Altınok, “Kırşehir’de Meydana Gelen Dört Olay Ve Bunlar Hakkında Söylenen Dört Türkü”, *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003)*, Kırşehir 2004, s.8-10.

⁷¹ *Yurt Ansiklopedisi*, “Kırşehir”, C.VII, s.4917.

⁷² Mehmet Önder, *Atatürk’le Adım Adım Türkiye*, Ankara 1984, s.223-224, *Yurt Ansiklopedisi*, “Kırşehir”, C.VII, s.4917.

⁷³ Şahin, “Kırşehir”, *İslam Ansiklopedisi*, C.VI, s.766.

⁷⁴ Bahaddin Yediyıldız, “Osmanlı Toplumunu”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, C.I, İstanbul 1994, s.469.

Konya Vilayetinin Niğde Sancağına bağlıdır. 1877 devlet salnamesine göre Kırşehir sancak olmuş ve Konya Vilayetinden alınarak Ankara Vilayetine verilmiştir.⁷⁵

1921’de müstakil mutasarrıflık haline getirilen Kırşehir, Cumhuriyet döneminde sancak teşkilatının kaldırılması üzerine vilayet haline getirilerek, Çiçekdağı, Kaman, Mucur Hacıbektaş ve Avanos kazalarına ayrılmıştır.⁷⁶ 1954 yılında ilçe haline getirilerek Nevşehir’e bağlanan Kırşehir 1957’de tekrar il olmuştur.⁷⁷ Kırşehir’de bugün Merkez ilçe ile birlikte, Akçakent, Akpınar, Boztepe, Çiçekdağ, Kaman ve Mucur içleriyle birlikte toplam 7 ilçe yer almaktadır.⁷⁸

---

⁷⁵ *Yurt Ansiklopedisi*, “Kırşehir”, s.4914.

⁷⁶ Şahin, “Kırşehir” *İslam Ansiklopedisi*, s.766.

⁷⁷ Akgündüz, *Türkmen Yurdu Kırşehir Tarihi Aşiretleri, Cemaatleri, Boyları*, s.22.

⁷⁸ <http://www.kirsehir.gov.tr> (10.20.2013)

I.BÖLÜM

OSMANLI DEVLET'İNDE ARŞİVCİLİK FALİYETLERİ, SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİ VE MEMUR YETİŞTİRME POLİTİKASI

1.1. Osmanlı Devlet'inde Arşivcilik

Osmanlılar, bugünkü anlamda arşivcilik hizmetinden uzak olmakla birlikte ilk zamanlardan itibaren gerek duyulduğunda belgelere kolaylıkla ulaşabilecekleri bir sistem oluşturmuşlardır.¹ Bu belgelerin toplandığı alana “arşiv“ depolanan malzeme-ye “arşiv malzemesi“ adı verilmektedir.² Bu noktada Osmanlı kayıt sistemlerinin işleyişi, sağlamlığı ve devletin fonksiyonları sonucu üretilen bilgi ve belgelerin muhafaza edilerek gerektiğinde müracaat etmek ve gelecek nesillere sağlam bir şekilde devredilmesini sağlamak açısından dünyanın önde gelen devletleri arasında yer aldığı bilinmektedir.³ Belgeler saklı tutulurken işi biten belgeler günlük olarak tomar haline getirilir; ay sonunda bu tomarlar torbalara, yılsonunda da torbalar ayrılıp sandıklara konur ve üstlerine neye ait olduklarına dair birer etiket yapıştırılmak üzere bir yol izlenirdi.⁴ Böylece muâmeleli evrak üzerindeki derkenarda daima rastlanan “mahalli“ ve “sabıkı“ kayıtları kolaylıkla çıkarılabilmekteydi.⁵

Osmanlı Devleti'nde başlangıçta muamelatla ilgili kesin hükmü içeren yazışmalar bu işleri yürüten kalemlerde tutulan ve buralarda saklanan defterlere kaydedilir, hükümlerin müstenidât ve müsveddeleri ise kese, torba ve sandıklar içerisinde saklı tutulurdu. 1 Ocak 1566 tarihli bir hükümde “Anadolu ve Rumeli muhasebelerine defter ve ahkâm-ı şerife hıfzı için iki çift sandık lazım olduğu“ belirtilerek temin edilmesi yönünde emir verildiği görülmektedir.⁶

Resmi yazışmaları yürüten kalemlerde Tanzimat'a kadar tek konu tek belge ve defter sistemi uygulanırken bu tarihten sonra Bâb-ı Âli Evrak Odasının kurulmasıyla birlikte batıdaki örneklerine uygun olarak gelen-giden defter kayıtları ve aynı konuda

¹ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul 1994, s.1.

² Mithat Sertoğlu, “Arşivlerimizin Dünü, Bugünü, Yarını;” *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu* İstanbul 1985, s.47.

³ Necati Aktaş, “Osmanlı Dönemi Arşivciliğimiz“ *Osmanlı*, C.VI, 1999, s.303.

⁴ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s.1

⁵ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s.1.

⁶ Aktaş, “Osmanlı Dönemi Arşivciliğimiz”, s. 303.

her birimden çıkan yazı için ayrı bir kâğıt kullanılmaya başlanmıştır.⁷ Osmanlılar kaliteli ve pahalı kâğıtları ancak önemli belgelerde kullanırken, normal yazılarda orta kaliteyi, müsveddelerde ise en ucuzunu kullanmayı tercih etmiştir. Ayrıca XVIII. yy. öncesinde küçük bir yazı için büyük bir kâğıt kullanıldığına veya defterin bir kısmının boş bırakıldığına pek rastlanılmamaktadır.⁸

İstanbul'un fethinden sonra evraklar Yedikule civarında muhafaza edilmiştir. Daha sonra arşiv malzemelerinin bir kısmı At Meydanı'ndaki mahsen-i atikte, bir kısmı Topkapı Saray'ında bir kısmı da Bâbâliye yakın olan Tomruk Dairesi'nde saklı tutulmuştur.⁹ Eski kayıtlara ihtiyaç duyulduğunda izin alınmak suretiyle saray mahzeninden çıkarılarak bakılırdı. Padişahlar bile Hatt-ı Humâyunları görmek istediklerinde kendilerine emaneten verilip, işi bittikten sonra alınarak yerine konurdu. Paşa Kapısı'nda her gün akşam o güne ait evrak, işi bitsin bitmesin açıkta bırakılmayıp buradaki mahzene konur sabah tekrar çıkartılıp ilgili kalemlere getirilirdi. Bu tedbirin sebebi İstanbul'da sık sık meydana gelen yangınlarda evrakın zarar görmesini önlemektir.¹⁰

Osmanlı Devleti'nde arşivcilikle ilgili en önemli adım 1846 yılında *hazine-i evrakın* açılmasıyla atılmıştır. Hazine-i evrakın kurulmasında Avrupa arşivi gören Mustafa Reşit Paşa'nın büyük rolü olmuştur. Hazine-i Evrak binasının projesi de İtalyan mimar Fossati tarafından hazırlanmıştır. Buna göre bina evrakların kısım kısım ayrıldığı birçok odadan oluşacaktı. Odalara evrakların düzenli bir tanzimi için dolaplar yerleştirilecekti. Evrakların arandığında kolayca bulunabilmesi ve kaybolmaması için de her evraka bir numara verilecekti. Nitekim hazine-i evrakın binası 1847 yılının sonlarına doğru tamamlanmıştır. Ancak hazine-i evrakın resmi olarak açılışı 1853 yılına kadar uzamıştır. Hazine-i evrakın kurulmasından sonra tasnif çalışmalarına başlanmıştır. Daha sonra hazine-i evraka konulacak evrakın tesbiti, tasnifi ve tasnif işleminde uygulanacak kuralları belirlemek amacıyla Bâb-ı Âli kalem müdürlerinden oluşan *Meclis-i Muvakkat* (geçici meclis) kurularak bu konuda bir nizamname yürürlüğe konmuştur. Bu nizamnameye göre depolardaki evraklar; 1786'dan II Abdülhamid'in tahta çıkışına kadar olan belgeler birinci kısım,

⁷ Aktaş, "Osmanlı Dönemi Arşivçiliğimiz", s.304.

⁸ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s.29.

⁹ Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul 2009, s.142-144.

¹⁰ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s.1.

Abdülmeccid'in tahta çıkışından Aralık 1848 tarihine kadar olanlar ikinci kısım, bu tarihten sonra birikecek olan evraklar da üçüncü kısım olmak üzere üç bölüme ayrılarak bu şekilde işlem görmüştür.¹¹ Tasnif işleminde ilk olarak 1839 tarihi başlangıç kabul edilerek, bundan sonraki evrakın tamamının tasnif edilip fihristlerinin hazırlanmasına ve belli zamanlarda hazine-i evraka tesliminin yapılmasına, daha önceki evrakın gerekli görülenlerinin de genel konular halinde ayrılmasına sarayda muhafaza edilenlere ise hiç dokunulmamasına karar verilmiştir.¹²

Tanzimatla birlikte değişen merkez ve taşra teşkilatının sadaret ile olan yazışmalarının kayıtlarını tutmak ve yazışmaları idare etmek üzere Hazine-i Evrak'a paralel olarak 1860 yılında sadaret bünyesinde "Bâb-ı Âli Evrak Odası" adı altında bir arşiv kurulmuştur. Bundan sonra başta Evkaf, Zaptiye Ticaret ve Nafia, Sıhhiye ve Maarif nezaretleri olmak üzere tüm nezaret ve kurumlarda arşivler oluşturulmuştur. Ayrıca taşradaki vilayet ve mutasarrıflıklarda da oluşacak arşiv malzemesinin saklanması için yeni evrak mahzenleri yapılmıştır.¹³

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Topkapı Sarayı'ndaki belgelerin tasnifine başlanmıştır. Bu görev Tarih-i Osmani Encümeni'nin kuruluşundan sonra Abdurrahman Şeref Bey'in başkanlığını üstlendiği heyete verilmiştir. Topkapı Sarayı'nda Kubbealtına yakın mahzenlerde uzun süredir terk edilmiş bir durumda bulunan evraklar Bâbiâli'deki Cevdet Paşa kütüphanesine taşınmıştır. Cevdet Paşa Kütüphanesindeki evrakların tasnif çalışması da 1918-1921 tarihleri arasında Ali Emiri Efendi başkanlığındaki heyet tarafından devam ettirilmiştir. Bunu da 1921'de Kemal İnal'ın, 1932'de de Muallim Cevdet'in başkanlığındaki heyetlerin çalışmaları izlemiştir.¹⁴

Arşivcilik ve tasnif çalışmaları devam ederek, II. Abdülhamid döneminde Bâb-ı Âli Hazine-i Evrak'tan başka bir de Yıldız Sarayında arşiv meydana getirilmiştir.¹⁵ Yıldız Arşivi, II. Abdülhamid'in 33 yıllık saltanatı boyunca sarayın, başta sadaret olmak üzere, bütün devlet daireleri ile yaptığı yazışmaların birer suretinin çıkartıla-

---

¹¹ Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s.144-154.

¹² Salahaddin Eker, "Mustafa Reşit Paşa Ve Türk Arşivciliği", C.IV, *Türk Tarih Kongresi, Ankara 10-14 Kasım 1948, Kongrede sunulan Tebliğler*, Ankara 1952, s.183-184.

¹³ Aktaş, "Osmanlı Dönemi Arşivçiliğimiz"s.306.

¹⁴ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s.3.

¹⁵ Atilla Çetin, "Osmanlı Arşivlerinin Tarihçesi", *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul 1985, s.68-69.

rak gerektiğinde müracaat etmek üzere belli bir düzen içinde saklanmasından oluşmuştur.¹⁶

Cumhuriyet Döneminde Hazine-i Evrak Müdüriyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından “Mahzen-i Evrak mümeyyizliğine çevrilmiş, Şurâ-yı Devlet ve sadâret evrakının muhafazası da bu birime verilmiştir.¹⁷

1.2. Sicil-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu

Sicill-i Ahvâl¹⁸ adıyla çalışmaların yapılmaya başlandığı 1296 (1878-1879) tarihine gelinceye kadar Osmanlı Devleti görevlilerinin sicillerini bir defterde toplayan büro hizmetlerine rastlanılmamaktadır.¹⁹ Aslında Dâhiliye Nezareti tarafından bu tarihten önce bazı çalışmalar yapılmıştır. 26 Ocak 1877'de Mithat Paşa'nın azlinden sonra sadaret makamına Edhem Paşa getirilmiş, yeniden teşkil edilen Dâhiliye Nezaretinde de Ahmed Cevdet Paşa görev almıştır. Cevdet Paşa'nın görevde bulunduğu sırada nezaretin bünyesinde *Memurin Kalemi Müdürlüğü* adıyla bir müdürlük teşkil edilerek, mülkiye memurlarının sicilleri tutulmaya başlanmıştır. Cevdet Paşa'nın Dâhiliye Nazırı olur olmaz yaptığı ilk icraatlardan biri de mülkiye memurlarının, genellikle mutasarrıf ve kaymakamların tercüme-i hâllerini kaydetmek üzere Bâbiâli'de bir *sicill-i ahlâk defteri* tanzim etmek olmuştur. 26 Mart 1877'de kurulan Memurin Kalemi Müdürlüğü'nün görevi; mülkiye ve kalemiye memurlarının menşelerinden başlayarak, hizmette buldukları yerleri, istihdam sürelerini ve ne şekilde hizmet ettiklerini “sicill-i mahsûs”a kaydederek, ihtiyaç duyulduğunda o kayıtlara müracaat edilmesini sağlamaktır. Ayrıca bu memurların azil veya tayin olunacaklarla kanunen cezalandırılmaları gerekenlerin durumlarının, isimlerinin üst tarafına işaretlenmesi, tekaütlüğe hak kazananlar hakkında da gerekli olan muameleyi yürütmekte diğer görevleri arasında yer almaktaydı. Memurin kalemi müdürlüğünün yansıra, kaza kaymakamlıklarına atanacak kişilerin iktidar sahibi ve ehliyetli kişiler arasında seçilmesi amacıyla *İntihab-ı Kaymakamlar Komisyonu* kurulmuştur. Bu komisyon, zamanla ihtiyacı karşılayamaz duruma gelince, bu defa Muvakkat *Sicill-i*

¹⁶ Aktaş, “Osmanlı Döneminde Arşivciliğimiz“, s.307-308.

¹⁷ Aktaş, “Osmanlı Dönemi Arşivciliğimiz“, s.308.

¹⁸ Sicil kayıtlarının tutulduğu daireye verilen addır, M.Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, İstanbul 1993, s. 210.

¹⁹ Necati Gültepe, “Osmanlılarda Bürokrasi: Merkezin Yönetimi”, *Osmanlı* C.VI, s.252-253.

Ahvâl Komisyonu teşkil edilmiştir. Daha sonra ise Bâbiâli’de daimi statüde Sicill-i Ahvâl kalemi oluşturularak başkâtipliğine rüsumât dairesinde Emtia-i Dâhiliye Gümrüğü tahrirat kâtibi Halil Efendi getirilmiş ve yapılan idari teşkilatlanma ile komisyon tescilât kalemi, tedkikât kalemi ve evrak kalemi olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.²⁰

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşından sonra imzalanan Berlin Antlaşması sonrasında, Avrupalı devletlerin baskıları sonucunda Osmanlı tebaasından Hıristiyanlara yönetimde söz hakkı verilmesinin gündeme gelmesiyle bazı vilayetlerde Gayrimüslimlerden vali muavini ve kaymakam muavini ataması yapılmıştır. Özellikle ıslahatların bütün vilayetleri kapsar hale getirilmesi, Gayrimüslim memurların daha önce yer almadıkları görevlere getirilecek olmaları ve diğer sebeplerle memur seçiminde ve tayininde değişikliğe gidilmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu nedenlerle, *Memurin-i İntihâb Komisyonu* ile *Sicill-i Ahvâl Komisyonu-ı Umumi* lağv edilerek bu iki komisyonun işini yürütmenin de ötesinde daha geniş yetkilerle donatılmış olan *Memurin-i Mülkiye Komisyonu* oluşturulmuştur.²¹

Bu gelişmelerle birlikte devlet hizmetinde çalışan memurların biyografilerinin kaydedilmesi hizmetlerindeki değişikliği gösteren sicillerin tutulması yönünde olmak üzere bu alanda yapılan önemli çalışmalardan biri de Sultan II. Abdülhamit döneminde *Sicill-i Ahvâl Komisyonunun* kuruluşuyla olmuştur. Bu komisyon devletin istihdam ettiği personelle ilgili bilinmesi gerekli olan bilgileri içermekteydi.²² Komisyonun amacı ve kuruluşu aynı tarihli irâde-i seniyye ye göre şu şekilde ifade edilmiştir. *Mazûl ve mansub bütün vükalâ nüzerâ ve memurların isim ve rütbe tarihlerini menşei ve suretlerini, infisal sebeplerini ihtiva eden etraflıca defterin tanzimi esasen iş icabı olarak pek lüzumludur.*²³ Kuruluşunda reis, iki aza ve bir başkâtipten oluşan, 4 kişi ile çalışmalarına başlayan komisyon, kısa zamanda merkezi daireler ve vilayetlerde tesis edilen şubeler ve hususi komisyonlarla muhabere kurarak tescil işlemlerine başlamıştır.²⁴ Böylece ilk defa olmak üzere, şer’iyye askeriyeye ve zaptiye personeli dışında kalan; dahiliye, mülkiye, adliye ve maliyede görevli vekiller, vezirler ve

²⁰ Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahvâl Komisyonu’nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*, İstanbul 2004, s.8-17, Yunus Özger, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, İstanbul 2010, s.22-23.

²¹ Sarıyıldız, *Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve İşlevi*, s.87-89.

²² Mehmet Başaran, “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Bergama Doğumlu Memurlar (1827-1892)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi XXVIII / 1*, 2013, s.78.

²³ Atilla Çetin, “Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları”, s.35.

²⁴ Gültepe, *Osmanlılarda Bürokrasi: Merkezin Yönetimi*, s.252-253.

diğer memurların doğru ve ayrıntılı biyografik sicillerinin tutulması mecburiyeti konarak bu komisyonun çalışmaları sonucunda bütün memurların biyografilerinin kayıtlara geçirilmesi gerçekleştirilmiştir²⁵. Sicil-i ahvâl komisyonu ile başlayan sicil çalışmaları bu komisyonun lağv edilerek 1896'da yerine kurulan *Memurin-i mülkiye Komisyonu* tarafından hiçbir daireye bağlı olmadan yürütülmüştür. 1908'de II. Meşrutiyet'in ardından *Memurin-i Mülkiye Komisyonu* da kaldırılarak sicill-i ahvâl idaresi adı altında Dâhiliye Nezareti teşkilatı içinde ayrı bir daire olarak yeniden oluşturulmuştur. Nitekim sicill-i ahvâl komisyonu ve şubeleri, Osmanlı Devleti'nin sona ermesine kadar görevlerini sürdürmüştür.²⁶

1.3. Sicill-i ahvâl Defterlerinin Özellikleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi bünyesinde yer alan ve Osmanlı bürokrasisinin son elli yılına ışık tutabilecek bir özelliğe sahip olan Sicill-i Ahvâl Defterleri, dönemin önemli devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'nın çabalarıyla tutulmaya başlanmıştır. Bu sebepten olsa gerek ilk tutulan defter de ona aittir²⁷

Bütün taşra, vilâyet ve nezaret teşkilatına kadar çalışanların sicillerinin tesbit edildiği ve geniş bir biyografi zenginliğine sahip olan defter ve dosyalarda²⁸ Sicill-i Ahvâl Komisyonunun kurulmasından itibaren 1909 yılına kadar mülki ve adli memurlardan 92.000 memurun sicil kaydı 201 defterde toplanmıştır.²⁹

Defterlerin nasıl tutulacağına dair birçok tarifname ve nizamname hazırlanmıştır. Bunlardan ilki *Sicill-i ahvâl Talimat-ı Umumiyesi ve Zeyli ile Tarifnamesi ahkâm-ı Münderecesini Tavzihan ve Tadilen Vaz Olunan Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Sicill-i ahvâl Kanunnâme-i Umumiyesi* adıyla yayımlanmıştır. Sicill-i Ahvâl Kanun-ı Umumisi 8 fasıl ve 39 maddeden oluşmaktadır. İlk fasıl sicill-i ahvâl'in tarifine ayrılmıştır. İkinci fasıl ise sicil-i ahval'e kaydolunmakla mükellef olanlarla ilgilidir,

---

²⁵ Çetin, "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları" *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (Haziran 1992), S.66, s.35.

²⁶ Gültepe, "Osmanlılarda Bürokrasi ve Devletin Yönetimi", s.252-253; Çetin, "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları", s.37.

²⁷ Talip Mert, "Sicill-i ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayımlanan Nizamnameler-I", *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, S. II, İstanbul 2000, s.99.

²⁸ Çetin, "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları", s.37.

²⁹ Özger, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Yozgath Devlet Adamları*, s. 24.

üçüncü fasıl da tercüme-i hâl evrakının nasıl kaydedileceğine dair olup, üçüncü maddeden on üçüncü medenin sonuna kadar maddeler halinde sıralanmıştır. Dördüncü fasıl ise tercüme-i hâl ve mevcut evrakın nelerden oluştuğuna dairdir. Bu evraklar nerelerden alınmıştır? Kimler tarafından tasdik edilmiştir? Hangi okullardan ne tür evraklar alındığı vs konularını içermektedir. On dört ve on beşinci maddeler bu hususa ayrılmıştır. Beşinci fasıl ise tercüme-i hâl evrakının sicill-i ahvâl dairesine nasıl gönderileceğine dairdir. On altıncı ve on yedinci maddelerde bunlara aittir. Altıncı fasılda ise tercüme-i hâl evraklarının Sicill-i Ahvâl Dairesi tarafından nasıl bir muameleye tabi tutulduğu yer almaktadır. Gelen evrakın hangi usul ve kurallar dairesince inceleneceği, nasıl kaydedileceği, eksikleri varsa nasıl tamamlanacağı vs. konuları on sekizinci maddeden yirmi üçüncü maddeye kadar izah edilmektedir. Yedinci fasıl da temel siciller ile kayıt defterlerinin teferruatının nasıl olacağını anlatılmaktadır. Yirmi üçüncü maddeden yirmi beşinci maddenin sonuna kadar bu konular hakkında bilgi verilmiştir. Sekizinci ve onuncu fasıllar ise sicile geçirmelerin nasıl olduğu ve hangi aşamalardan oluştuğuyla ilgilidir. Yirmi altıncı maddeden otuz ikinci maddeye kadar olan kısım bu bilgileri içermektedir. Sekizinci fasıldan sonra *mevadd-ı şetta* olarak ifade edilen çeşitli maddelerden oluşan ve bu fasıllara girmeyen maddeler bulunmaktaydı. Bu kısım yedi maddeden ibaret olup, otuz üçüncü maddeden otuz dokuzuncu maddenin sonuna kadardır. Bunlar da memuriyete yeni atanacak kişilerin hangi hallerde ve ne şekilde tayinlerinin yapılacağı, memuriyete geçişte yanlış beyanda bulunanlar hakkında ne gibi işlemler yapılacağı, gerek maaşla ve gerekse mülazemetle yeniden memuriyete geçmek isteyenlerin hangi aşamalardan geçeceği, memuriyet hizmetine giriş şahadetnamesini alan her bir memurun bu evrakı muhafaza ve gerektiğinde ibrazının ne şekilde olacağı ve bu evrakların nereden ve nasıl alınıp-verileceği, hangi defterlere kaydedileceği konuları yer almıştır. Zeyil kısmında ise sicill-i ahvâl reisi ile genel müdürünün bu kanunnamenin muhafazası hususunda sorumluluk sahibi olduğu belirtilmiştir.³⁰

---

³⁰ Mert, “Sicill-i ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler – I”, s. 100. , Özger, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, s. 24-25, Sarıyıldız, *Sicill-i ahvâl Komisyonu’nun Kuruluşu ve İşlevi*, s. 117-121.

1.3.1. Defterlerin Tanzim Şekli

Sicill-i Ahvâl Defterleri, 19. yüzyıldaki Osmanlı Devleti'nin bürokratik yapısıyla ilgili çeşitli bilgiler içeren önemli kaynaklardan biridir. Bu defterler, sadece devlet memurlarının hayat hikâyelerinin yazılı olduğu klasik biyografi özelliği taşımasının yanı sıra memurların görev yaptığı şehirlerin sosyokültürel özellikleri hakkında da bilgi vermekle birlikte devletin mali ve idari politikalarının takibinin yapılmasına imkân tanıyan ayrıca, eğitim sistemiyle ilgili bilgiler sunan kaynak niteliği de taşımaktadır.

Sicill-i Ahvâl Defterleri, ilgili nizamname hükümlerine göre, sorulan beş soruya verilecek cevap şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre nizamnamenin maddeleri şu şekildedir:

Nizamnamenin üçüncü fasıl dördüncü maddesine göre birinci sorunun cevabında tercüme-i hâl sahibinin kendisi ile babasının ismi, şöhreti, lakabı, milliyet ve tabiiyeti yazılır. Kendisi ve babasının bey, efendi, ağa ya da paşa gibi hangi sıfatı bulunduğu, babası memur ise son memuriyet rütbesi, değil ise hangi sınıftan ve neredeli olduğu, hayatta olup olmadığı yazılır. Ailesi tarafından eğer meşhur bir sülaleye mensup ise bu konuda açıkça belirtilirdi.

Beşinci madde, ikinci sorunun cevabında tercüme sahibinin doğum yeri ve tarihi Hicri ve ona karşılık gelen Rumi senenin ay ve günü açık olarak belirtilir. Şayet bu tarihleri adı geçen kişi tam hatırlamıyorsa, yaklaşık olarak yazılıp *takribi* kelimesi ilave edilirdi.

Altıncı madde, üçüncü sorunun cevabında, hangi memleket ve mekteplerde veya özel hocalardan hangi ilim, fen, sanat ve dilleri ne dereceye kadar tahsil ettiği, diploma veya icâzet alıp almadığı, hangi lisanları okuyup yazabildiği açıkça kaydedilir. Ancak okuyup yazmaya muktedir olmadığı lisanların usul ve lügatını alelade biliyorsa, o lisanlarla konuşur yazarım denmeyip, aşınayım, o dillere alışkanlığım var ve anlarım denilirdi.

Yedinci madde; dördüncü sorunun cevabında tercüme sahibinin kitap ve risalelerinde resmi izinle basılmış bir eser ve telifi varsa, neye dair olduğu, hangi tarihte ve nerede yayımlandığı gösterilirdi.

Sekizinci madde, biyografi sahibinin teknik bir icat sahibi ve padişah beratına haiz bir imtiyazı varsa, neyi, nerede ve hangi tarihte icat ettiği yazılırdı.

Dokuzuncu madde; beşinci sorunun cevabında tercüme sahibi, devlet hizmetine hangi tarihte, kaç yaşında, nerde, kadrolu ya da mülazemetle (stajyer) mi girdiği? Ondan sonra sırayla gerek daimi ve muvakkat, gerek asıl veya vekil veya ilave memuriyet suretiyle hangi memuriyetlere geçmiştir? Her birinden ne kadar maaş, harcırah, ücret ve sair almıştır bunlar belirtilirdi. Kadro maaşında geçici ve daimi ne kadar zam ve tenzilat almıştır? Sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ne sebeple sahip olmuştur? Hizmete girişinden bu belge tarihine kadar açıkta kalmış mıdır? Eğer kalmışsa ne kadar kalmış ve ne kadar açıkta kalma maaşı almıştır? Bu hususların kabul ve ertelenmesi ile ilgili padişah iradesi çıkmış mıdır? Bunları Hicri ve ona denk gelen Rumi sene, ay ve gün belirtilerek yazılırdı. Tarihler net olarak bilinemiyorsa takriben, falan senenin falan ayının başlarında, ortalarında veya sonlarında ifadesiyle yetinilirdi.

Onuncu madde; altıncı sorunun cevabında biyografi sahibin devlet hizmetine girdiği zamandan bu belge tarihine kadar, oradan ayrılmış ise gerçek sebepleri, mahkeme edilmiş ise, töhmet veya beraatından nasıl sonuç çıktığı, ceza alıp almadığı ve elinde beraat kararının olup olmadığı yazılırdı.

On birinci madde; biyografi kâğıtları yukarıda tarif edilen şekilde doldurulduktan sonra altına üç kuruşluk bir pul yapıştırılır. Bu kâğıdın yine Hicri ve Rumi tarihleri ile ay, gün ve nerede yazıldığı belirtilirdi. Halen görevde ise bulunduğu görev, açığa alınmış ise son memuriyeti yazılarak imzalanıp şahsi mühürle mühürlenirdi.

On ikinci madde; hal tercümesi kâğıtları, herkesin kendisi tarafından tanzim olunduktan sonra İstanbul'da bulunanlar mensup oldukları dairenin en büyük memuru, eğer bir şube maiyetinde ise şubenin reisi, vilayet, sancak, kaza, nahiye merkezlerinde olanlar da valiler, mutasarrıflar, kaymakam ve müdürler, yine bir şube memuriyetindekiler o şubenin amirleri tarafından imza edilir ve resmi mühürle tasdik olunurdu.

On üçüncü madde; bu kâğıtlara sorulan soruların cevabı olabilecek hususlardan başka haller yazılmazdı. Memuriyetin gereği olarak yapılan işler yazılmayıp, fevkalade bir hizmeti olmuş ise, yalnız o kaydedilirdi.

On dördüncü madde; biyografi kâğıtlarında yazılı birinci ve ikinci soruların cevapları tercüme sahibinin nüfus teskeresi ile diğer belge vasfını taşıyan evrak, üçüncü sorunun cevabı için Maarif Nezaretine bağlı mekteplerin diploma veya tasdiknameleri, ders-i âm uleması (camilerde ders veren âlimler) icazetnameleri, batı ülkelerinden mezun olup maarifçe tasdik edilen diplomalar, dördüncü sorunun cevabı için maârifle illerdeki maârif memurlarınca verilen resmi ruhsatnâmeler, yazılıp neşredilen kitap ve risalelerin birer nüshası, teknik buluşlar, imtiyaz beratları, beşinci sorunun cevabı için yazışmalar, mazbatalar, resmi ilâmlar, memuriyet kimlikleri, ferman ve beratlar varsa diğer vesikalar gösterilirdi.

On beşinci madde; bu sayılan belgeler ile berat kararına haiz evrak sahipleri İstanbul'da iseler mensup oldukları dairenin, dışında ise yerel idarenin en büyük memuru tarafından, nahiyeler bağlı bulunduğu ilçe, iller bağlı olduğu sancak, sancaklar müstakil değil ise merkeze bağlı sancakların ait oldukları vilayetlerin tasdiki şart idi.³¹

İncelediğimiz memurların sicil kayıtları da defterlere, yukarıda belirtilen maddeler esas alınarak kaydedilmiştir. Buna göre, memurların eğitim- kültür durumları, memuriyet görevine atanabilme şekilleri defterlerde ayrıntılı olarak yer almıştır. Örneğin Yusuf Kemal Efendi'nin³² on sekiz yaşında mülazemetle, Kırşehir sancağı tahrirat kalemine girdiği belirtilirken, Mehmed Akif Efendi'nin³³ Yirmi üç yaşında yüz yirmi beş kuruş maaşla Keskin Kazası nüfus kitabetine tayin olunduğu belirtilerek işe mülazemetle başlayıp başlamadığı hakkında bilgi verilmemiştir. Bu şekilde incelediğimiz memurların defter kayıtlarına göre yaklaşık % 30'nun mülazemetle işe başladığı, tespit edilmiştir. Bu memurlardan yaklaşık %13'nün göreve mülazemetle başlayıp başlamadığı hakkında bilgi verilmemiştir. Bunun dışında örneğin, İbrahim

³¹ Özger, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Yozgatlı Devlet Adamları*, s. 25-26. , Mert, "*Sicill-i ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler – I*", s. 100.

³² BOA. DH. SAİD. d, nr. 07/803, s.803.

³³ BOA. DH. SAİD. d, nr. 99/149, s.149.

Edhem Efendi³⁴ gibi bazı memurların bir görevde istihdam olunduktan sonra, başka bir alanda göreve başladığında mülazemetle görevine devam ettiği belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere sicil-i ahvâl defterleri; memurların, eğitim-kültür durumları, mensup oldukları aileleri, aldıkları ödül ve cezalar, yaptıkları buluşlar ve hizmetlerle ülke yönetimine ve ülkenin sosyo-kültürel hayatına katkıları, göreve başlama yaşları ve şekilleri, yine görevden ayrılış şekilleri, maaşlarındaki artışlar ve azalmalar, çalıştıkları yerlerin idari yapıları vs. ile ülkenin idari yapısı ile birlikte toplumun dolayısıyla da ülkenin sosyo- ekonomik yapısı hakkında geniş bilgiler içermektedir.

1.4. OSMANLI DEVLETİ'NİN MEMUR YETİŞTİRME POLİTİKASI

1.4.1. Tanzimat Öncesi Dönemde Memur Yetiştirme Politikası

Yapı olarak güvenlik ve adalet mekanizmasının sağlıklı bir şekilde yürütülmesi esasına göre teşkilatlanmış Osmanlı Devleti'nde, idarede bulunanlar da bu özelliklere göre hiyerarşik düzene tâbi tutulmuşlardır. Çekirdeğini kayı boyu ve müttefiki Türkmen aşiretlerinin oluşturduğu idari yapıya fetihlerle birlikte Selçuklu Devleti ile Anadolu beyliklerinin yönetici kadroları, devşirme³⁵ metoduyla İslam'ın hizmetine giren muhtelif etnik kökenden gelenler ve Müslüman milletlerin aydınları dâhil olmuştur.³⁶

Osmanlı Devleti'nin toplum düzeni ve yönetim felsefesi “hakkaniyet çemberi” adı verilen bir anlayışa dayanmaktaydı. Bu anlayışa göre toplum yapısının temel dayanaklarını; adâlet, devlet, şeriat, hükümdarlık, ordu, servet ve halk oluşturmaktaydı.³⁷

Osmanlı ideolojisine göre imparatorluktaki toplum, vergi ödemeyen, silah taşıma hakkına sahip olan yönetici (askeri) seçkinler sınıfı ile bunun tersi durumunda

---

³⁴ B.O.A.DH. SAİD. d, nr. 177/365, s.365.

³⁵ Devşirme: Saray hizmetleriyle bostancılıkta ve yeniçeri ocağında istihdam olunmak üzere toplanan Hristiyan çocukları hakkında kullanılan bir tabirdir. M. Zeki Pakalın, *Tarihi Deyimler ve Terimler Sözlüğü*, C.I, İstanbul 1993, s.445-448.

³⁶ Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, s. 45.

³⁷ Yediyıldız, “Osmanlı Toplumunu”, s.443-444.

olan yönetilenler (reaya) sınıfı olmak üzere iki guruba ayrılmıştı.³⁸ Yönetici (askeri) sınıf olarak sadece silahlı kuvvetler mensubu olanlar değil yönetim kademelerinde yer alan, devletten maaş alan, berât çıkarılmak suretiyle devlet tarafından bir hizmeti görmeye memur edilen (kalem erbabı, kadı, müderris, imam, müftü, seyyid, mütevellî, köprücü, derbentçi, tuzcu gibi) kısım ile bunların eşleri, çocukları, emeklileri, köleleri, cariyeleri; yani vergi ödemek zorunda olanların dışındaki herkes kastedilmekteydi.³⁹ Bu noktada yönetici yönetilenlerin can ve mal güvenliğinin sağlamak zorundaydı. Yönetilen ise yönetime karşı görevlerini yerine getirmekle yükümlüydü.⁴⁰

Osmanlı Devlet'inde etnik fark gözetmeksizin yönetenler statüsüne geçmenin ya da bulunduğu mevkiden daha üst kademelere yükselmenin temel şartları şunlardı: Osmanlı Türkçesini iyi bilmek, Müslüman olmak (bazen istisnalara rastlanmakla birlikte)⁴¹, devlete ve padişaha sadakat, Osmanlı geleneğine uygun yaşamak, görevin gerektirdiği eğitime ve ehliyete sahip olmak.⁴²

Geleneksel Osmanlı anlayışına göre yönetici sınıf, askeri-idari teşkilat (seyfiye), İslami dini teşkilat (ilmiye veya ulema), saray hizmeti ve son olarak da kâtiplik hizmeti veya kalemiye bölümü olmak üzere dört ana guruba ayrılmıştır.⁴³ Bu alanlarda görev alabilmek için aşağıda belirtilen şartlardan birine sahip olmak gerekmektedir.

Devşirilerek kul sistemi içine dahil olmak. Osmanlı Devletinde ulema dışındaki yönetici sınıf (askeri) padişahın kulu sayılırdı. Bu guruba dahil olanlar Türk ailelerinin yanında, Acemi Oğlanlar Ocağında ve Enderun da eğitim ve öğretimden geçmek suretiyle askeri sınıfa geçebilir genellikle seyfiye sınıfı içinde en yüksek makamlara gelebilirlerdi. Medrese sistemi içinde eğitim-öğretim görmek suretiyle de askeri sınıfa geçilebilir, iyi bir medrese öğrenimi görmüş, kabiliyetli ve liyakat sahibi bir kişi talihinin de yardımıyla adalet, eğitim ve din teşkilatları ile sivil bürokraside

³⁸ E.Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Saner Gönen), İstanbul 2004, s.26-27.

³⁹ Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, s.46-47, Bkz, Carter V. Findley, *Osmanlı Devlet'inde Bürokratik Reform Bâbı (1789-1922)*, (Çev: İzzet Akyol, Latif Boyacı), İstanbul 1994, s.11-14.

⁴⁰ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara 2000, s.11.

⁴¹ Surayıya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, İstanbul 2002, s. 28-46.

⁴² Stanford Shaw- Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, (Çev. M. Harmancı) C.I, İstanbul 1982, s.167.

⁴³ Findley, *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform*, s. 13.

en üst makamlara gelebilirdi.⁴⁴ Medrese mezunları, "ilmiye" sınıfını teşkil eder. İlmiye sınıfı; müderrisler, müftüler ve kadılar olmak üzere üç kategoriye ayrılırdı. Müderrisler öğretimle, müftüler fetva vermekle (ifa), kadılar yargılama ile yükümlüydü.⁴⁵

Türk asıllı olan kişilerde akıncı, gönüllü veya diğer yollarla gittikleri seferlerde başarı göstererek tımar sahibi olup, bu gurup içerisinde yer alabilmekteydi.⁴⁶ Seyfiye (ehl-i seyf) adı verilen bu zümrede yer alan Tımarlı sipahiler askeri alanın en önemli unsurlarından birini oluşturmaktaydı. Buna göre devlet reayadan alacağı vergiyi kendisi toplamayarak, toprağı dirlik adı verilen birimlere ayrılarak askeri hizmet karşılığı olarak tımarlı sipahiye tahsis ederdi. Bu şekilde devlet bütçesinden para harcamadan askeri gücüne kaynak sağlamaktaydı.⁴⁷ Tımarlı sipahiler dışında bu şekilde ücret alanlar arasında sancak beyleri, beylerbeyleri, vezirler ve Enderun ağaları gibi yüksek devlet memurları da yer almaktaydı. Bunun dışında yine bu sınıf içerisinde yer alan Kapıkulu askerleri, Enderun hizmetlileri, kale koruyucuları, subaşılar, vb. görevliler "Ulufe" adı verilen gündelik ücret alırlardı.⁴⁸

Kalemiye sınıfının çalıştığı büroya kâtip olarak girmek. Erkek çocukların çoğu mektepten sonra çıraklığa şâkirdliğe giriyorlardı; kalemiye memuriyetine girmenin yolu buydu.⁴⁹ Tanzimat öncesinde devlet dairelerinde ihtiyaç duyulan memurlar, kalem denen devlet dairelerinde iş içinde eğitim sistemiyle yetişir; aynı zamanda memur yetiştirilen birer mektep konumunda olan devlet dairelerine çoğunlukla memur ve devlet ileri gelenlerinin çocukları çırak (şakird) olarak alınırdı. Evde özel olarak okuma yazma öğrenen bu çocuklar on iki yaşına, hatta bazen yedi sekiz yaşına geldiklerinde devlet dairelerine girer; camilerdeki derslere devam etmekle birlikte; Türkçe kitabet, inşa ve yazı çeşitlerini ise bu kalemlerde öğrenirlerdi. Divan-ı hümayun kaleminde en yüksek dereceleri memurlar olan hâceler, yetişmek isteyen bu memur adaylarına âdeta hocalık yapar ve kalem işleriyle yazışmaların inceliklerini

⁴⁴ Yediyıldız, "Osmanlı Toplumunu", s.487.

⁴⁵ Hasan Tahsin Fendoğlu, "Osmanlı'da Kadılık Kurumu ve Yargının Bağımsızlığı", *Osmanlı*, C.VI, Ankara 1999, s.454.

⁴⁶ Şevket Pamuk, *Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi (1500-1914)*, İstanbul 1990, s.32-34.

⁴⁷ Yediyıldız, "Osmanlı Toplumunu", s. 450-457.

⁴⁸ Yusuf Halaçoğlu, *XIV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK Yay. , Ankara 1995, s.101-102.

⁴⁹ Findley, *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, (Çev.Gül Çağalı Güven), İstanbul 1996, s.56.

öğretirlerdi. Memur adayları, söz konusu eğitim sisteminin yetersiz kaldığı durumlarda açıklarını kapamak için zaman zaman gerek Bâbîâlî’de gerekse Bâb-ı Defteride bazı hocalardan düzenli dersler alır; kalemlerde hocaları durumunda olan kâtiplerin karşısında hasır üzerinde oturur ve zamanla yavaş yavaş kalemdeki bazı önemsiz yazıları yazmaya başlardı. Meşk usülü ile kalemdeki bilgileri öğrenen bu öğrenci-memurlar ilk memuriyete girdiklerinde maaş almaz; 3-5 sene sonra düşük maaşla mülâzım olur ve zamanla kıdemiyle orantılı olarak kalem gelirlerinden pay alırlardı. Memur adaylarının kalemlerde görevlendirilerek yetiştirilmeleri sistemi bütün devlet dairelerinde aynen uygulanırdı.⁵⁰ Üst kademelere yükselmek uzun bir süre gerektirdiğinden bazı memurlar bunu göze alamayarak memurluktan ayrılabilirlerdi. Zaman zaman kâtiplerin terfiinde iltimâs ve adam kayırma durumların görülmesi üzerine, 1838 tarihinde yapılan değişiklikle kâtiplerin rütbelerinin yükselmesine sınav sistemi getirilmiştir. Buna göre sınavlar iki aşamalı olup, birincisi güzel yazı, ikincisi ise verilen bir konuyu kitâbet kurallarına göre tasvir eden vesika müsveddesinin yazılması şeklindeydi. Bu aşamalardan geçen memurların sınav kâğıtları tarafsız bir jüri tarafından değerlendirilerek, hangi sınıf ve kadroya tayin edileceği kâğıdın üzerine yazılırdı.⁵¹

Osmanlı’da H.1254’e (1838-1839) kadar Maliye Nezareti tarafından memurlara yaptığı işlerin karşılığı olarak maaş verilmemekteydi. Büyük memurların gelirlerini, senede bir kere vali taşra memurlarının Bohça Babası adı altında gönderdikleri hediyelerle teşrifat gereği olarak kendilerine verilen atıye ve mevkuflar oluşturmaktaydı. Divân-ı Hümayun kalemi gibi bazı alanlarda görev alan memurlar da kendilerine tahsis edilen tımar ve zeamet gelirleriyle, diğer memurlar ise kalemlerde yapılan işlerin karşılığı olarak maslahat türünden aldıkları harç kâğıdı ve ilâm ücretleri ile geçimlerini sağlamaktaydılar.⁵²

1.4.2. Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Memur Yetiştirme Politikası

XVIII. yüzyılın ilk yarısında itibaren Osmanlı Devleti için ıslahat yapmak artık kaçınılmazdı. Özellikle XVIII. yüzyılda, Rusya ve Avusturya karşısında yenilgiler-

⁵⁰ Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul, 2009, s.2-6.

⁵¹ Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, İstanbul 1993, s.52-64. ; Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak’anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, (Yeni Yazıya Aktaran Yücel Demirel), C.IV-V, İstanbul 1999, s.917-918.

⁵² Ahmed Lûtfî Efendi , *Vak’anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, C.IV-V, s.938.

le sonuçlanan bir çok savaştan sonra Osmanlı Devleti oldukça ciddi bir durumla karşı karşıya kalmıştı. Bu durum Osmanlı yönetici sınıfını, sadece eski kurumları yenileme ve ihlalleri sistemden çıkarmayı değil, aynı zamanda Avrupa'daki benzerlerini örnek alan yeni kurumların ve uygulamaların sisteme eklenmesi sürecini de içeren reformları başlatmaya zorlamıştır. Yeni kurumların ortaya çıkışı, Osmanlı reformunda geleneksel olarak geçmişin yenilenmesinden yeni bir modern reform sistemine doğru bir değişim sürecini başlatarak, sadece askeri alan değil, hayatın bütün alanlarında geleneksel kurumların bir tarafa bırakılarak kısmen de olsa Batı'daki benzerlerinin örnek alınarak şekillendirilecek olan yeni kurumların eskilerin yerini aldığı XIX. yüzyıl "Tanzimat" hareketinin bir özelliğini oluşturacaktır. Bu noktada II. Mahmut döneminde III. Selim'in girişimde bulunup gerçekleştiremediği merkezîyetçilik Politikası Mora ve Kavalalı isyanlarının kapsadığı alanların dışında kalan memleketin Rumeli, Anadolu ve Arap vilayetlerinde ayân, derebeyi, kocabaşı ve yeniçerilere karşı büyük ölçüde başarı sağlanmıştır. Yine merkezi otoritenin güçlenmesi amacıyla idari ve mülki alanlarda da düzenlemeler yapılmıştır.⁵³

II. Mahmut'un 1826-1839 yılları arasında gerçekleştirdiği ıslahatlar aslında bir taraftan III. Selim ıslahatlarının devamı, diğer taraftan da Tanzimat ıslahatlarının devamı olmuştur. Bu noktada "Tanzimat" kavramının 1839'dan önce kullanıldığı ve Tanzimat'ın II Mahmut döneminde ilan edilmesinin planlandığı görülmektedir. Dolayısıyla Abdurrahman Şeref'e göre Tanzimat da III. Selim ve II. Mahmut'un başlattıkları reformların devamı niteliğindedir.⁵⁴

Osmanlı Devlet'inde bir dizi reform yapmayı kafasına koyan Mustafa Reşit Paşa bu projeye "Tanzimat-ı Hayriye" adını vermiş ve bu reform paketini hazırlayıp bir hatt-ı hümayunla ilan edilmesi hususunda II. Mahmut'u ikna etmiştir. Neticede 3 Kasım 1839'da Mustafa Reşit Paşa tarafından Gülhane Parkında okunarak ilan edilen

---

⁵³ Ahmet Cevat Eren, "Tanzimat", *İslam Ansiklopedisi*, C. XI, Ankara 1979, s. 710. ; J. Shaw, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmut Dönemleri", *Türkler*, C.XII, s.609-610. ; Ercüment Kuran, "Sultan II Mahmut ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Gerçekleştirdikleri Reformların Karşılıklı Tesirleri", *Sultan II. Mahmut ve Reformları Semineri*, İstanbul 1990, s107; Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, İstanbul 1994, s.90.

⁵⁴ Reşat Kaynar, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, Ankara 1985, s.118-119; Abdurrahman Şeref, *Tarih Söyleşileri (musahabe-i Tarihiyye)*, (sad.Mübeccel Naimi Duru), İstanbul 1980, s.53-54.

“Gülhane Hatt-ı Hümayun”u ile Tanzimat dönemi başlamıştır.⁵⁵ III. Selim dönemi (1789-1807) hariç restorasyon amacını aşmamakla birlikte var olan ıslahat çabaları, “Gülhane Hatt-ı Hümayun”u ile yeni bir döneme girmiştir.⁵⁶ Belirtilen tarihte başlatılan “Tanzimat dönemi” olarak adlandırılan bu dönemin ne zaman son bulduğu konusunda farklı görüşler vardır. Bu görüşlerden birine göre “Tanzimat Dönemi” I. Meşrutiyet’in ilan edildiği 1876 yılına kadar devam ederken, diğer bir görüş olarak 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanını yönetim biçiminde bir değişim olarak ele alanlar ise bu dönemin sonunu bu tarihe kadar getirmektedirler.⁵⁷

Gülhane Hatt-ı Hümayun’un da vaad edilen reformlar; padişahın tebasının can, namus ve malının güvence altına alınması, iltizam sisteminin yerini alacak muntazam bir vergilendirme sistemi, zorunlu askerlik sistemi, hangi dinden olursa olsun bütün tebaa için yasa önünde eşitlik olmak üzere dört temel üzerine oturtulmuştu.⁵⁸

Tanzimat döneminde ilan edilen idari ve adli reformların, özellikle imparatorluk’taki Hristiyan azınlıkların konumuna ilişkin reformların ardındaki en önemli nedenlerden birini daimi dış baskılar oluşturmuştur. Bu reformlardan, dış destek elde etmek veya dış müdahaleyi önlemekte yaralanılmıştı. Ancak bunlar aynı zamanda imparatorluğu kurtarmanın tek yolunun Avrupai tarzda reformları başlatmak yönündeki inançtan da kaynaklanmaktaydı.⁵⁹

Tanzimatçı kadroya göre devletin içine düştüğü çöküntüden kurtuluşun sağlanabilmesi için diğer yeniliklerin yanı sıra memur kadrosuyla ilgili düzenlemelerin yapılması gerekiyordu.⁶⁰

Tanzimat döneminde devlet dairelerine memur yetiştirme ve memuriyete intisâp usullerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Tanzimat öncesinde resmi dairelerin ihtiyacı olan memurlar, kalem denen devlet dairelerinde iş içinde eğitim sistemiyle yetiştirilir; genellikle memur ve devlet ileri gelenlerinin çocukları küçük yaşta ka-

⁵⁵ Kaynar, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, s.119; Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara 1991, s.173.

⁵⁶ Halil İnalçık, “Adaletnameler”, *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, 1965 (c.II, S.3-4’ten) ayrı basım, Ankara 1967, s.86.

⁵⁷ Çadırcı, *Tanzimat Dönemi Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s.173. ; A. Hamit Olgunsu, “Tanzimat ve Amillerine Umumi Bir Bakış”, *Tanzimat*, C.I, İstanbul 1940, s.11-12.

⁵⁸ Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, s.79-80.

⁵⁹ Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, s.87-88. ; Ayrıca Bkz. İlber Ortaylı, *Türkiye İdare Tarihi*, Ankara 1979, s.264.

⁶⁰ Abdullah Saydam, “Tanzimat’ın Memurları“, *Türkler*, C. XIII, s.668.

lemlere devam etmeye başlar; buralarda kâtiplerin yanında pratik bilgileri öğrenip zamanla kabiliyetleri ölçüsünde yükselirlerdi. 1838’de kâtiplerin rütbelerinin yükseltilmesinde sınav esası getirildi; ancak yeni yöntemde memur yetiştirilmesine yönelik en önemli adım, Tanzimatın ilânından aşağı-yukarı dokuz ay önce mekteb-i maârif-i adliyyenin kurulmasıyla atılmıştır. Mektebin kuruluş amacı, devlet dairelerinin ihtiyacı olan memurları yetiştirilmektir.⁶¹ Hariciye ve Maliye nezaretinin gözetimi altında bulunacak olan mektep, öğretmen odası, kütüphane, altı dersane ve yüz kadar yatılı öğrencinin yatılı kalmasına yetecek şekilde inşa edilmişti. Okula alınacak öğrenciler öncelikle bâb-1 ali ve bâb-1 defteri de çalışırdı. Devlet memurlarının çocukları arasından seçilecek öğrenciler de mektebe girmek için söz konusu iki nezarete başvuracaktı. Kalemlerin ihtiyacı olan memurlar da dışarıdan değil, mektep memurlarından imtihanla seçilerek alınacaktı. On sekiz yaşından büyüklerin kabul edilmeyecekleri okulda birkaç yıl öğrenim görüp de başarılı olmayanlar kalemlerin dışında başka bir yerde istihdam olunmak üzere mektepten çıkarılacaktı⁶²

Memur yetiştirmek amacıyla kutulan okullardan ikincisi de Mekteb-i Ulûm-ı Edebiyye’dir. Bu alanlardaki düzenlemeye göre, eski usul eğitimde memurların sadece kalemlerdeki pratik bilgileri öğrenmeleri ve bunların dışında Arapça, Farsça, coğrafya, liyazi (matematiksel) ilimlerden habersiz olarak yetişmeleri gerekçe olarak gösterilmiştir. Mezunların dairelere girişinde izlenecek prosedür de belirlenerek, aday memurda sır tutma, iyi ahlâk sahibi olma, dürüstlük ve arkadaşlarına dikkat etme gibi özellikler de aranmıştır. Daha sonra kurulan dârülmaârif ve rüştiye mekteplerinden mezun olanlarda devlet dairelerine memur olarak alınmıştır. Böylece eski sistemde kendi bürosunun pratik bilgisinin dışında fazla bir şey öğrenemeyen memurların, yeni düzenlemelerle dünyadaki gelişmelerden haberdar olarak yetişmeleri amaçlanmış, memuriyete giriş ve terfî yöntemleri ile akrabalık ve iltimas gibi hissi ölçülerin dışında daha akılcı ve âdil bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmıştır.⁶³

Tanzimat dönemi, imparatorluğun idari alanda modernleşme ihtiyacını şiddetle duyduğu son yüzyıl olmuştur.⁶⁴ Osmanlı devletinde bütün işleri padişah adına sadrazam yürütmekteydi. Sadaret büyük memur ve çalışan kadrosuna sahipti. Tanzimat-

⁶¹ Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s.49.

⁶² Gültepe, “Osmanlılarda Bürokrasi, Merkezin Yönetimi”, s.251.

⁶³ Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s.49-50.

⁶⁴ İlber Ortaylı, “Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler”, *Tanzimattan Cumhuriyeti Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul, 1985, s.232.

tan sonra ise mülkü ve idari taksimatlar yapılarak, sadrazamın yetkileri azaltılıp, nezaretler (bakanlıklar) kurulmuştur. Bu alandaki uzlaşmaya ve taksimata uygun olarak memur sayısında büyük artışlar olmuştur.⁶⁵ Nitekim XVIII. yüzyıl sonlarında 2000 civarında olan kalemiye erbabının 1900'larda 35.000'e ulaşması personel politikasının geçirdiği evrimi göstermektedir.⁶⁶

Tanzimat yıllarında, II. Mahmut döneminde itibaren devlet dairelerinin işleyişine yönelik olan düzenlemeler daha da hız kazanmıştır. Teşrifât kurlarının yeniden belirlenmesi, resmi yazılara tarih, imza ve mühür konulması, yazı metinlerinin mümkün olduğunca sade ve anlaşılır bir dille yazılması; görevlilerin kullandıkları lakapların sadeleştirilmesi; rütbelerin yeniden düzenlenmesi bu alanlarda yapılan düzenlemelerden bir kısmını oluşturmaktadır.⁶⁷

Tanzimatın ilanından kısa süre önce devlet dairelerinin haftalık tatilleri konusu da ele alınarak, dönemin başlarında birtakım değişikliklere gidilmiştir. Eskiden Bâb-1 Defteri de çalışan memurların tatil günleri, pazartesi ve perşembe günleri olmak üzere iki gündü. Bir ara tatil günü olarak Pazar günü tahsis edildiyse de Mısır meselesinden dolayı bütün tatiller kaldırılarak daha sonra yapılan bir düzenlemeyle Perşembe günleri tekrar tatil edilmiştir. 1836 tarihine kadar Bâb-1 âli'nin tatil günü yoktu. Bu tarihten itibaren yapılan bir düzenlemeyle Bâb-1 âli memurlarına da Perşembe günü tatil edilmiş, daha sonra buna pazar günü de eklenmiştir. Ancak Tanzimat'ın ilanı sırasında bu uygulama da terk edilmiştir. Diğer taraftan perşembe günleri tatil yapan memurların cuma günü de namazdan dolayı fazla verimli çalışamamaları, iki gün üst üste devlet dairelerinde işler aksamasına sebep olmaktaydı. Bunun üzerine yapılan bir düzenlemeyle, hem cuma gününe hürmet etmek, hem de bu şekilde çalışmaların aksamasına engel olmak amacıyla tatilin perşembe gününden cuma gününe alınmasına karar verilmiştir. Yine memurların durumunda meydana gelen değişikliklerden biri de Tanzimatın ilanından hemen önce 4 Nisan 1838'de her sene şaban ve şevval aylarında yapılan ve memuriyetlerin kişilere birer yıllığına verilmesi esasına dayanan tevcihat usûlünün kaldırılmasıdır.⁶⁸

⁶⁵ Gültepe, "Osmanlılarda Bürokrasi Merkezin Yönetimi", s.250; Zürchler, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, s.89-90.

⁶⁶ Findley, *Kalemiye'den Mülkiyeye Osmanlı Memurları'nın Toplumsal Tarihi*, s.22-23.

⁶⁷ Akyıldız, *Osmanlı Merkez Teşkilatında reform*, s.36-44.

⁶⁸ Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s.50-51.

Tanzimat döneminde gerçekleştirilen yeniliklerden biri de, memurların işe başlarken ettikleri yemin etme konusudur. Yüksek rütbeli memurlar (vükelâ, büyük âlimler) padişahın; ilmiyeden olanlar şeyhülislâmın; askeri zabitler ve ümerâ seraskerinin; Bâb-ı âli memurları hariciye nazırının; maliye memurları ve darphanedeki görevliler darphane-i âmire müşirinin huzurunda yemin ederek göreve başlardı. Daha sonra mülkiye, askeriye ve ilmiye mensuplarının yemin etme şekillerine yönelik olarak meclis-i vâlâ tarafından bir nizâmname hazırlanmıştır. Buna göre; sadrazamlarla şeyhülislâmların göreve başlarken Kurân üzerine yemin etmeleri gerekiyordu. Uygulama ilk önce diğer memurlara örnek olması açısından Sultan Abdülmecid'in Kurân üzerine yemin etmesiyle gerçekleştirilmiştir.⁶⁹

Osmanlı Devlet'inin klasik döneminde devlet memurları muvazzaf (kadrolu) olmadıklarından bir maaş sistemine tabi değillerdi.⁷⁰ Tanzimat dönemi öncesinde 1838'den başlayarak memurlara tahsilât yerine maaş verilmesi esası getirilmiştir. Bu uygulamayla yolsuzlukların önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Bu konudaki düzenlemeler 1880'lere kadar tamamlanamamıştır.⁷¹ Bu düzenlemeden sonra tahsis edilen maaşlara karşılık bulma sorunu ortaya çıkmıştır. Başvekil Rauf Paşa, valilere gönderdiği buyruldu ile daha önce büyük devlet memurlarına gönderilen Bohça Babası'nın bundan sonra hazineye gönderilmesini talep etmiştir. Bunun dışında devlet dairelerinde yapılan işlerin karşılığı olarak alınan minimum harç, kağıt ve kırtasiye masrafı da hazineye gelir olarak kaydedilmiştir.⁷² Ayrıca memurlar hangi meslek gurubundan olursa olsun emeklilik hakkına sahip olmuş, emekli olduktan sonra da bu amaçla kurulan sandıktan kendilerine emekli maaşı tahsis olunmuştur.⁷³

Tanzimat döneminde yapılan yeniliklerden biri de 1840 yılında büyük ölçüde Fransız kanunlarından yararlanılarak bir ceza kanununun hazırlanmasıdır. Kanun, padişah ve devlete karşı yapılacak isyanları, irtikâp ve rüşvet olaylarını, cana mala

---

⁶⁹ Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s.50

⁷⁰ Özger, *Yozgatlı Devlet Adamları*, s.18.

⁷¹ Findley, *Kalemîyeden Mülkiyeye*, s.316-362, Özger, *Yozgatlı Devlet Adamları*, s.21. , Ayrıca Bkz., E. Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VI, Ankara, 1983, s.161.

⁷² Gültepe", *Osmanlılarda Bürokrasi: Merkezin Yönetimi*", s.252.

⁷³ Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, Ankara 1977, s.336.

yönelik tecavüzleri durdurmak; memurlara muhalefet, silah çekme gibi suçları cezalandırmak amacıyla çıkarılmıştır.⁷⁴

Tanzimat öncesinde 1838 yılı Mart ayı sonlarında kurulan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye Tanzimat-ı Hayriye'nin uygulayıcısı olmuştur.⁷⁵ Meclisin temel görevi idari olmakla beraber, meclis yasama ve yargı yetkisine de sahipti.⁷⁶ Meclis-i Vâlâ'nın kanun tasarıları ile nizamnameleri hazırlama görevi 26 Eylül 1854'te Meclis-i Âl-i Tanzimat adıyla oluşturulan kuruluşa devredilmiştir.⁷⁷

Meclis-i Vâlâ ve Meclis-i Tanzimat 14 Temmuz 1861 tarihinde Meclis-i Ahkâm-ı Adliye adıyla birleştirildi. Meclis-i Tanzimat'ın kurulmasının en önemli nedenini özellikle mülki idarede istenen başarının sağlanmamasında etkili olan irtikâp ve rüşvet konularında gerekli çalışmaların yapılması ihtiyacı oluşturmuştur.⁷⁸

Meclis 1868'de Divân-i Ahkâm-ı Adliye ve Şûra-yı Devlet olmak üzere ikiye ayrılmıştır.⁷⁹ 23 Mayıs 1871 tarihinde de memurin muhakemât nizamnamesi yayımlanarak memurların yargılanması konusunda daha tutarlı ilkeler benimsenmiştir.⁸⁰

Memurların azledilmeleri de Kanun-ı Esasi'de belirtilen ana prensiplere göre düzenlenmiştir.⁸¹ Abdülaziz döneminde mülki memuriyet ve tayin olmak için bir talimat ortaya konmasından dolayı özellikle küçük memuriyetlere tayin de iltimas, rüşvet hatır-gönül gibi usuller yaygındı. Bu uygulamaları engellemek amacıyla kaymakam adaylarının seçim işleriyle meşgul olmak üzere bir komisyon kurulmuştur.⁸² Belirtilen süreçteki düzenlemeler 17 Şubat 1914 tarihli memurin muhakemât Kanunu'nun hazırlanmasına kadar sürmüştür.⁸³

Tanzimat'tan sonra da bu alanda yapılan çalışmalar sürdürülmüştür. Osmanlı Devlet'inde görevlilerin sicillerini bir defterde toplayan büro hizmetlerine "Sicil-i

⁷⁴ Saydam, "Tanzimat Devri Reformları", Türkler, C.XII, s.793, Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara 2007, s.109-110.

⁷⁵ Kaynar, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, s.199.

⁷⁶ Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)*, Ankara 1994, s.117.

⁷⁷ Çadircı, *Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s.189.

⁷⁸ Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s.66-67.

⁷⁹ Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, s.121.

⁸⁰ Özger, *Yozgatlı Devlet Adamları*, s.21. , Sarıyıldız, *Sicil-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi 1879-1909*, s.3-4.

⁸¹ Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, s.336.

⁸² .Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. VI, s.335.

⁸³ Özger, *Yozgatlı Devlet Adamları*, s.21.

Ahvâl“ çalışmalarının yapılmaya başlandığı H.1299 (1878-1879) tarihine kadar rastlanmamaktadır.⁸⁴ Bu durum II. Abdülhamit’in padişah olmasına kadar devam etmiş, ilk defa Abdülhamit döneminde personelin sicillerini tutmakla görevli resmi bir birim olan Sicill-i Ahvâl Komisyonunun kurulmasıyla son bulmuştur.⁸⁵

Görüldüğü üzere Tanzimat döneminde modernleşme anlamında, diğer alanlarda olduğu gibi bürokrasi alanında da önemli adımlar atılmıştır. Bu alanda ve farklı alanda gerçekleştirilen yeniliklerle de devletin merkezileştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

---

⁸⁴ Gültepe, “Osmanlılarda Bürokrasi Merkezin Yönetimi”, s.252-253.

⁸⁵ Sarıyıldız, *Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve İşlevi*, s.5.

II. BÖLÜM

SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE KIRŞEHİRLİ MEMURLARIN SOYO- KÜLTÜREL DURUMLARI

2. 1. SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE KIRŞEHİRLİ MEMURLARIN İSİMLERİ

2. 1. 1. Müslüman Memurların İsimleri

Araştırmamıza konu olan Müslüman memurdan 59'u yaklaşık olarak % 45'i çift, 13'ü ise tek isimlidir. (yaklaşık olarak % 14'ü) memurlar arasında ön isim olarak 14 kez olmak üzere en çok Mehmet isminin kullanıldığı görülmektedir. Ahmet ismi tek başına 2, ön isim olarak da 7 kez kullanılmıştır. Yine aynı şekilde İbrahim isminin de tek başına 2, ön isim olarak da 7 defa kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan başka Ali Rıza isminin 3 kez kullanılmıştır. Ayrıca çoğunluklu olarak Mustafa Sabri, İsmail Hakkı Efendi, Ömer Lütfi Efendi, Hasan Hayri Efendi ve Hasan Hüsnü Efendi isimlerinin 2'şer kez kullanıldığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda da ayrıntılı olarak görüleceği üzere diğer memur isimleri 1'er kez kullanılmıştır. İncelenen memurlardan 3'ünün "Bey" ünvanını; Ağazâde İbrahim Edhem Efendi, Haşimzâde Bekir Sıdkı Efendi ve Şeyh Mehmed Efendi olmak üzere de 3 kişinin de belirtilen lakapları kullandığı görülmektedir

Tablo:1 Müslüman Memurların İsimlerini Gösteren Tablo

Memur Adı	Sayı	Memur Adı	Sayı	Memur Adı	Sayı
Abdullah Efendi	1	Hasan Hayri Efendi	2	Mehmed Said Efendi	2
Abdullah Avni Efendi	1	Hasan Hüsnü Efendi	2	Mehmed Sıdkı Efendi	1
Abdullah Galip Efendi	1	Hasan Tahsin Efendi	1	Mehmed Recep Efendi	2

Abdunnafi Efendi	1	Haşimzâde Bekir Sıdkı Efendi	1	Mehmed Zeki Efendi	1
Agâzade İbrahim Edhem Efendi	1	Haydar Efendi	1	Mevlûd Efendi	1
Ahmed Efendi	2	İbrahim Efendi	2	Musa Kazım Efendi	1
Ahmed Celaleddin Efendi	2	İbrahim Edhem Efendi	3	Mustafa Sabri Efendi	2
Ahmed Kemal Efendi	1	İbrahim Hakkı Efendi	1	Münib Bey	1
Ahmed Mithad Efendi	1	İbrahim Hilmi Efendi	1	Osman Fehmi Efendi	1
Ahmed Müfid Efendi	1	İbrahim Nabi Efendi	1	Osman Feyzi Efendi	1
Ahmed Nuri Efendi	1	İbrahim Selami Efendi	1	Osman Hilmi Efendi	1
Ahmed Tevfik Efendi	1	İsmail Hakkı Efendi	2	Ömer Lütüfî Efendi	2
Akif Efendi	1	Mehmed Akif Efendi	1	Ramazan Efendi	1
Ali Efendi	1	Mehmed Asım Efendi	1	Rıza Bey	1
Ali Fuad Efendi	1	Mehmed Celaleddin Efendi	1	Süleyman Sami Efendi	1
Ali Rıza Efendi	3	Mehmed Cemaleddin Efendi	1	Süleyman Şükrü Efendi	1
Arif Hikmet Efendi	1	Mehmed Emin Efendi	1	Şeyh Mehmed Refik Efendi	1
Halil Naci Efendi	1	Mehmed Esad Efendi	1	Yusuf Kemal Efendi	1
Halil Sami Efendi	1	Mehmed Kudsi Efendi	1	Yusuf Ziya Bey	1
		Mehmed Sadık Efendi	1		

2. 1. 2. Gayrimüslim Memurların İsimleri

İncelenen memurlar arasında toplam 4 adet olan gayrimüslim memurdan ise 3 tanesi çift isimlidir. Bu memurlardan Kigork ve Karabet Bedros Efendi Ermeni, Kostaki Fehmi ve Yorgaki Bezmi Efendi ise Rum kökenlidir.

Tablo:2 Gayrimüslim Memurları Gösteren Tablo

Memurların Adı	Memur Sayısı
Karabet Bedrosyan Efendi	1
Kigork Efendi	1
Kostaki Fehmi Efendi	1
Yorgaki Bezmi Efendi	1

2. 2. MEMURLARIN OKUDUKLARI OKULLAR VE EĞİTİM DURUMLARI

Osmanlı Devlet'inin resmi politikasında kitlelerin eğitiminin yer almadığı görülmektedir. Devlet kendisine yetecek sayıda asker ve sivil bürokratları yetiştirecek bir yapılanmadan sonra, halkın eğitimini bir bakıma halka bırakmıştı. Resmi devlet teşekküllerinde modern anlamda merkezi bir eğitim örgütü bulunmamaktaydı. Devlet memuru yetiştirmeye yönelik esas eğitim ise çıraklık usulüne benzer şekilde bizzat devlet dairelerinde gerçekleştirilmekteydi.¹

Osmanlılarda genel olarak farklı yöntemlerle farklı derslerin okutulduğu değişik amaçlara yönelik dört türlü bir eğitimin verildiğinden söz edilmektedir. Bunları yönetici kadroları yetiştirmek için saray eğitim kurumu olan Enderun, kütüb (bürokrat) yetiştirmek amacıyla usta-çırak ilişkisi içerisinde dairelerde eğitim veren kalem eğitimi, tasavvuf erbabının yetiştirilmesine yönelik dergâh eğitimi ve ilim adamı yetiştiren medrese eğitimi olmak üzere sıralayabiliriz.²

Bu noktada Osmanlı Devlet'inde ilk eğitim ve öğretim sıbyan mekteplerinde gerçekleştirilmekteydi. 5-6 yaşlarındaki çocukların eğitimi için oluşturulan bu mektepler klasik İslâm medeniyetindeki "kütüb" adlı okulların devamı

¹ Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, s.445-446.

² Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c.II, İstanbul 1998, s.259

niteliğindeydi. Bu okullara ayrıca darüttâlim, darülhuffâz, taş mektep veya sadece mektep de denilmekteydi.³

Genellikle devlet ileri gelenleri ve padişahlar tarafından külliyelerin içerisinde camii yanlarında veya müstakil olarak kurulan sıbyan mektepleri her köyde, her mahallede ve her semtte açılmıştır.⁴ Sıbyan mekteplerinde erkek ve kız çocukları okuma yazma ve Kurân okumayı öğrenirlerdi.⁵ Bunun yanı sıra bu okullarda; güzel yazı yazma, sarf, nahiv gibi edebi ilimler ile dini bilgiler, basit hesap bilgisi, ahlâk ya da edeb adı verilen dersler okutulmaktaydı.⁶ Bu mekteplerde muallim⁷ adı verilen öğreticiler görev yapmaktaydı. Bu mekteplerde görev alan muallimler genellikle medrese okumuş, cami veya mescitte imamlık ya da müezzinlik yapan kişilerdi. Muallimler 1-6 akçe arasında değişen günlük ücretlerini nakit olarak alırlardı.⁸

İslam dünyasının Sünni ve Şîî olmak üzere iki kutba ayrılmasıyla birlikte her iki taraf da kendi öğretilerini karşı tarafa benimsetme amacı gütmüş, bunu da medreseler inşa ederek kurumsallaşma yoluyla sağlamaya çalışmıştır. Sünni kesimde Nizamiye medreseleri dini ilimlerin cami dışında öğretildiği ilk eğitim-öğretim kurumu olmuştur.⁹ Büyük Selçuklular döneminde Nizâm'ül-Mülk'ün faaliyetleri sayesinde oldukça ileri bir seviyeye ulaşan medreseler, daha sonra Anadolu'ya hâkim olan Osmanlı Devlet'i nede örnek teşkil etmiştir.

Bu noktada Osmanlı Devlet'inde ilk medrese Orhan Gazi döneminde inşa ettirilmiştir. Osmanlı Devlet'inde vakıf sisteminin devlet politikası haline

³ İhsanoğlu, "Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim" *Osmanlı Uygarlığı*, C. I, İstanbul 2003, s.345; Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, s.201.

⁴ İhsanoğlu, "Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim", s.346, Özger, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, s.36.

⁵ Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam (Ortaçağ'dan Yirminci Yüzyıla)*, s.201.

⁶ Mefail Hızlı, "Osmanlı Sıbyan Mektepleri", *Osmanlı*, C.V, Ankara 1999, s. 213-214.

⁷ Muallim: Çocuklara Kuran-ı Kerim okumayı, dini bilgileri ve yazmayı öğreten kişi anlamında kullanılan bir tabirdir, *Hızlı*, s.209.

⁸ Taşkın Ünal, "Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 1/3, 2008, s.347.

⁹ İlyas Çelebi, "Osmanlı Medreseleri'nin Kuruluşu, Yükseliş Ve Çöküş Nedenleri", *Osmanlı*, C.V, s.168-169.

getirilmesiyle birlikte de ülkede kısa sürede medrese sayısı artmıştır.¹⁰ Medreselerin ilk kuruluşundan sonra en ihtişamlı dönemi ise Fatih Sultan Mehmed döneminde olmuştur.¹¹ Nitekim XVI. yüzyıl sonlarında İstanbul'da sadece sur içinde yer alan medrese sayısı 50 civarındayken, XVII. Yüzyılda 95'e XIX. yüzyılda 175'e ulaşmıştır.¹²

Osmanlı'da medresede ilk önce dini bilgileri anlamaya yardımcı olan ulûm-ı âliye dersleri, bunun dışında ise mantık, belâgat, lugât, nahiv, hendese, belâgat, lugat, tarih, coğrafya, heyet ve felsefe gibi dersler okutulmuştur.¹³ Medreseler vakıf kuruluşları oldukları için eğitim-öğretim ücretsizdi. Ayrıca öğrenciler medreselerde bulunan odalarda parasız olarak barınmakla birlikte, yemeklerini de imârethanelerde bedava yerlerdi. Cep harçlığı olarak da öğrencilere 2 akçe yevmiye verilirdi.¹⁴

Osmanlı toplumunda ve devlet teşkilatında medreseler oldukça etkiliydi. Bu kurumlardan mezun olanlar; imam, vaiz, müezzin sıfatıyla en ücra yerleşim birimlerine giderek sadece dini görevli olarak değil, cemaat temsilcisi olarak da görev almaktaydılar. İmamlar, köyün yada mahallenin yöneticisi konumundaydı. Kadılık rütbesine haiz olanlar hem yargıç hem de kaza yöneticiliği yapmaktaydı. Bir kısım medreseliler ise eğitim-öğretim hizmetleriyle meşgul olarak yeni ilim adamları yetiştirirken, bazıları da bürokrasiye dâhil olmak suretiyle devlet düzeninin işlemesine katkıda bulunmaktaydı.¹⁵

Osmanlı Devleti siyasi, askeri, ticari, ekonomik, eğitim vb. alanlarda gerilemeye başladıktan sonra XVIII. yüzyılda genel olarak Batıdan ve Batı

---

¹⁰ Mehmet İpşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, C.I, s.259-260.

¹¹ Çelebi, "Osmanlı Medreseleri'nin Kuruluşu, Yükseliş Ve Çöküş Nedenleri", s.171.

¹² İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s.16-17.

¹³ Halaçoğlu, *Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, s.136-137, Ayrıca Bkz. Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Ankara 1990, s.172.

¹⁴ Yediyıldız, "Osmanlı Toplumunu", s.458.

¹⁵ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara 1982, s.53-55.

teknolojisinden yararlanma ihtiyacı duymuştur. Eğitimin gelişmesi yönünde 1727 yılında matbaanın açılması bunun göstergelerinden biridir.¹⁶

Tanzimat aydınları Batılı devletler ile arada uçurumların oluştuğunu görerak geri kalışın temel sebebini eğitim ve kültür kurumlarının yetersizliğinde aramaya başlamışlardır.¹⁷ Bu noktada Sultan II. Mahmut döneminde ilk defa askeri eğitim sahası yanında sivil eğitim sahasında da ıslahat yapılması düşünülmüş; bu çerçevede 1824 yılında klasik Osmanlı çizgisini sürdüren sıbyan mekteplerinin durumu ele alınmıştır. II. Mahmut döneminde belirtilen tarihte “Tâlim-i Sıbyan” adıyla bir ferman yayımlanarak burada çocukların eğitimi ve öğretimi için gerekli esaslar belirlenmiştir. Buna göre; çocukların çıraklık yerine mektebe gönderilmesi tavsiye edilmekte, ayrıca çocukların ergenlik çağına gelinceye kadar okullara gönderilmesi istenmektedir.¹⁸ Yine bu doğrultuda Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra, askeri alanda uygulanan modern metotlar takip edilerek eğitim alanında da ıslahat hareketlerine girişilmiştir. Eğitim ve öğretimin yapıldığı medreseler aynen korunurken, modern Avrupa esasları da kabul edilmiştir. Bu doğrultuda II. Mahmut bir ferman yayımlayarak ilköğretimi bütün yurttaşlar için zorunlu hale geldiğini ilan etmiştir.¹⁹

Eğitim alanında en kalıcı reformlar ise ancak 1869 tarihli Maarif Nizamnamesi ile gerçekleşmiştir. Nizamnameye göre ortaya çıkan gelişmeler kısaca şu şekilde sıralanabilir: ülkedeki eğitim-öğretim faaliyetlerini idare etmek üzere Maarif Nezareti kurularak, harbiye, bahriye ve tıbbiye dışındaki ilk, orta ve yüksek öğretim kurumları ile meslek ve teknik okulları bu nezarete bağlanacaktır. 1824'ten itibaren kız ve erkek çocukları için ilköğretimin zorunlu olması bu nizamnamede tekrarlanmıştır. Bu okullarda eğitim süresinin 4 yıl, devam mecburiyetinin erkekler için 6-10, kızlar için 7-11 yaşları arasında olduğu, okuma- yazmanın dışında ana

---

¹⁶M.Emin Yolalıcı, “XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti’nde Eğitim Ve Öğretim Kurumları”, *Osmanlı*, C.V, s.281-282.

¹⁷Saydam, “Tanzimat Devri Reformları”, s.798.

¹⁸Faik Reşit Unat, *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, Ankara 1964, s.8.

¹⁹Yaşar Yücel- Ali Sevim, *Türkiye Tarihi Osmanlı Dönemi (1730-1861)*, C.IV, Ankara 1992, s.226-227.

hatlarıyla; ahlâk, tarih, coğrafya, hesap, Kurân-ı Kerim, ilmihal ve faydalı ilimler gibi derslerin okutulacağı belirtilmiştir. Mümkünse her mahalle ve köyde, değilse bir iki köy veya mahallede en az bir sıbyan mektebi açılacaktır.²⁰ Yine 1869’larda itibaren geleneksel sıbyan mekteplerinin yanı sıra, ibtidâi mektebi, usûl-i cedide mektepleri adlarıyla yeni mekteplerin açılmaya başlandığı da görülmüştür.²¹

Fransız Eğitim Bakanlığı’nın tavsiyesini esas alarak yayımlanan Maarif Nizamnamesine göre; her büyük köy ve kasabaya rüşdiye, her kentte sivil idadi ve her vilayet merkezine Fransız liselerini örnek alan Sultaniye adlı liseler kurulacaktı.²² İlki 1847 yılında açılan ve ortaöğretim düzeyinde öğretim yapan rüştiyeler nüfusu 500 haneden fazla olan kasabalarda açılacak ve bütün masrafları devlet tarafından karşılanacaktır. Bu okullarda öğretim süresi 4 yıl olup, din ilimlerine giriş, Türkçe, Arapça, Farsça, hesap, tarih, coğrafya, geometri, jimnastik ve Fransızca okulun bulunduğu bölgede ikinci bir dil olarak okutulmaktaydı.²³

II. Abdülhamit döneminde ilköğretim meselesi 1876 Kanun-i Esasi ile ele alınmış ve ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. 1879’da *Mekâtib-i Sıbyâniye* dairesi kurulmuş ve bu dönemde ilköğretim geleneğe dayalı eğitim veren *Mekâtib-i Sıbyâniye* ve modern eğitim veren *Mekâtib-i ibtidâiye* olmak üzere ikiye ayrılmıştır.²⁴

Tanzimat dönemi kanunlaştırma ve ilk örnek mekteplerin, eğitim-öğretim kurumlarının açıldığı bir dönem olarak kabul edilirken, II. Abdülhamid dönemi bu

---

²⁰ Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, s.458-459, İhsanoğlu, “Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim”, s.373-381.

²¹ Akyüz, “Tanzimat Döneminde Eğitim Biliminde ve Öğretim Yöntemlerinde Gelişmeler”, *Tanzimatın 150.Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara 1994, s.512.

²² Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, s.96.

²³ Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, s.458-459, İhsanoğlu, “Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim”, s.373-381.

²⁴ Bayram Kodaman, “ II. Abdülhamit Devrinde Eğitim ve Öğretim” , *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi Ansiklopedisi (D.G.B.İ.T)*, C.XII, s.464-466.

alanda yapılan yeniliklerin uygulamaya geçirilerek yaygınlaştırıldığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵

Bu genel bilgilerden sonra Kırşehir doğumlu devlet adamlarının eğitim ve kültür durumlarına baktığımızda, ilgili nizamnamenin altıncı maddesinde yer alan “... Üçüncü sualin cevabında sahib-i tercümenin kangı memleket ve mekteplerde veya muallim-i mahsusdan kangı ilim ve fen ve sanat ve lisanları ne dereceye kadar tahsil eylediği ve şhadetname ve icazetname alıp-almadığı ve kangı lisanlarla kitabet veyahut yalnız tekellüm ettiği tasrih olunur. Ancak tekellüm ve kitabetiyle me'lûf ve ma'ruf olmadığı lisanların usûl ve lûgatını adi bilmekle o lisanlarla tekellüm ve kitabet ederim denilmeyûp okudum aşınayım ve o lisanları tekellüm ve kitabetle me'lûf ve ma'ruf ise tekellüm ve kitabet ederim denilir...” şeklindeki ifadelerle dayanılarak bilgi sahibi olunabilmektedir.²⁶

Bu bilgilere dayanarak aşağıda yer alan tabloda Kırşehir doğumlu memurların eğitim aldıkları okullar ve eğitim alan kişi sayısı gösterilmiştir.

Tablo:3 Kırşehirli Memurların Okudukları Okulları Gösterir Tablo

Eğitim Görülen Okul Adı	Eğitim Gören Memur Sayısı
Askeri Rüşdiye	1
Darülfünun	1
Darümuallim-i Rüşdiye	1
Darümuallimin	1
Diğer Okullar	2
Fen ve Lisan Mektebi	2
Hususi Mekteb	1
İbtidai	25
İdadi	5
İdadi Mülkiye	4

²⁵ Kodaman, “ II.Abdülhamit Devrinde Eğitim”, *D.G.B.İ.T.*, C.XII, s.489-490.

²⁶ Mert, “*Sicill-i Ahval Defterleri ve Buna Dair Yayımlanan Nizamnameler – I*”, s. 100.

Medrese	27
Mekteb-i Hukuk-ı Şahane	1
Protestan Mektebi	1
Rum Sıbyan Mektebi	2
Rüştiye	43
Rüştiye Mülkiye Mektebi	3
Sıbyan Mektebi	56
Sanayi Mektebi	1
Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane	1

Buna göre, incelediğimiz memurlardan 56 kişinin (yaklaşık olarak %43'ü) sıbyan mektebinde eğitim aldıkları görülmektedir. Bundan başka 43 kişi (yaklaşık %33'ü) rüştiye, 27 kişi (yaklaşık %20'si) medrese, 25 kişi (yaklaşık olarak %19'u) de ibtidâi mektebinde eğitim görmüştür. Yine 5 kişi idadi, 4 kişide idadi mülkiye, 3 kişi de rüştiye mülkiye mektebinde eğitim almıştır. Yukarıdaki tabloda diğer okullar olarak belirttiğimiz başlıkta iki kişi olmak üzere, Ahmed Müfid Efendi²⁷, Kayserili Hamdi Efendi'nin Halka-i tedrisinde, Ali Rıza Efendi²⁸ de Valide Sultan Hazretleri mektebinde okumuştur. 1'er kişi olmak üzere Ramazan Efendi²⁹ Dârülmualimîn'de, Hasan Hüsnü Efendi³⁰ de Dârülmualim-i rüşdiye'de eğitim görmüştür. Yine 1'er kişi olmak üzere Mehmed Cemaleddin Efendi³¹ Dârülfünunda, Mehmed Emin Efendi³² ise Askeri rüştiyede eğitim almıştır. Tabloda gösterdiğimiz, Mekteb-i Hukuk-ı Şahane mektebine ise Mehmed Kudsi Efendi'nin³³ devam etmekte olduğu sicil kaydında belirtilmiştir. Sanayi mektebinde ise yine 1 kişi olmak üzere Ahmed Kemal Efendi³⁴ eğitim görmüştür.

²⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr.152/9, s.9.

²⁸ BOA. DH. SAİD. d, nr.30/291,s.291.

²⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr.52/433,s.433.

³⁰ BOA. DH. SAİD. d, nr.52/453,s.453.

³¹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 188/248,s.248.

³² BOA. DH. SAİD. d, nr. 63/373, s.373.

³³ BOA. DH. SAİD. d, nr75/395, s.395.

³⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr.196/5, s.5.

Bunun dışında incelediğimiz memurların sicil kayıtlarında, özel öğretmen (muâlim-i mahsusadan) ders alan memurlar da tespit edilmiştir. Buna göre, Hasan Hüsnü Efendi,³⁵ özel öğretmenden kâfiyeye kadar Arapça ve ana hatlarıyla da Farsça okumuştur. Mehmed Recep Efendi³⁶ de özel öğretmenden ders alan memurlardandır. Yine Mustafa Sabri Efendi³⁷ de özel öğretmenden Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Özel öğretmenden, Arapça ve Farsça okuyan memurlardan bir diğeri de Osman Hilmi Efendi'dir.³⁸ Ayrıca Osman Hilmi Efendi'nin bedensel engelli olmasından dolayı öğrenimini bırakmak zorunda kaldığı da sicil kaydında belirtilmiştir.

Gayri Müslim memurlardan; Rum tebaasından olan Kostaki Fehmi Efendi³⁹ ile Yorgaki Bezmi⁴⁰ Efendi Rum sıbyan mektebi ile fen ve lisan mekteplerinde eğitim görmüştür. Yorgaki Bezmi Efendi ayrıca tabloda belirtilen hususi mektepte (özel okulda) Fransızca okumuştur. Ermeni milletinden olan Kigork Efendi⁴¹ ise Protestan mektebinde okumuştur. Yine Ermeni milletinden Karabet Bedros Efendi⁴² Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'de eğitim görmüştür.

İncelediğimiz 77 memurun sicil kaydında; 34 kişinin (yaklaşık %26'sı) şahadetname⁴³ aldığı belirtilmiştir. 38 kişinin (yaklaşık %29'u) de şahadetname alıp almadığı ile ilgili bilgi verilmemiştir. 4 kişinin ise şahadetnamesinin olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Akif Efendi'nin⁴⁴ şahadetname almasına rağmen şahadetnamesinin yandığı ifade edilmiştir. İncelenen sicil kayıtlarında yine 4 kişinin de hem icazetname⁴⁵ hem de şahadetname aldığı görülmektedir.

---

³⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr. 67/241,s.241.

³⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr. 07/51,s.51.

³⁷ BAO. DH. SAİD. d, nr. 98/393,s.393.

³⁸ BOA. DH. SAİD. d, nr.100/313,s.313.

³⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 64/423, s.423.

⁴⁰ BOA. DH. SAİD. d, nr.64/425,s.425.

⁴¹ BOA. DH. SAİD. d, nr.175/217,s.217.

⁴² BOA. DH. SAİD. d, nr.113/69,s.69.

⁴³ Şahadetname: Diploma, vesika, belge, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2003,s.975.

⁴⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr. 68/31,s.31.

⁴⁵ İcazetname: Eskiden medreselerde eğitim görenlere verilen diploma, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.407.

2. 2. 1. Memurların Okur Yazarlık Durumu

İncelediğimiz Kırşehir doğumlu memurların sicil kayıtlarında da memurların lisan bilgileri, yukarıda belirtilen esaslara göre deftere; *tekellüm ve kitabet eder, okuryazar, yazar ve aşınadır* şeklinde kaydedilmiştir. Buna göre aşağıdaki tabloda memurların lisan bilgileri ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo:4 Kırşehirli Memurların Lisan Durumunu Gösterir Tablo:

Diller	Okur-Yazar Kişi Sayısı	Yazar Kişi Sayısı	Konuşur Kişi Sayısı	Aşına Kişi Sayısı
Acemce				1
Arapça	1	1	4	2
Ermenice	1	1	1	
Farsça		2	5	2
Fransızca	3	1	1	2
Rumca	2	1	1	
Türkçe	37	27	7	

Tabloda görüldüğü üzere incelenen memurlardan, yabancı dil bilenlerin sayısının fazla olmadığı görülmektedir. Memurların batı dillerinden en fazla Fransızcaya (yaklaşık olarak %5'nin) hâkim oldukları anlaşılmaktadır. Doğu dillerinden ise memurların yaklaşık olarak %9'nun Farsça, %8'nin Arapça bildikleri görülmektedir. Rumca bilenler yaklaşık %4'lük bir orana sahipken, Ermenice bilenler yaklaşık olarak %3'lük bir orana sahiptir. Memurlar arasında Acemce bilenler ise yaklaşık %1'lik bir oranla en az orana sahiptir. Son olarak da memurların yaklaşık %54'lük bir oranla en fazla Türkçeye hâkim oldukları görülmektedir.

Ayrıca mevcut memurlardan 13 kişinin (yaklaşık %10'nun) bildiği diller hakkında incelenen sicil kayıtlarında bilgi verilmemiştir.

2. 3. MEMURLARIN MESLEKLERİ

Sicill-i Ahvâl Defterleriyle ilgili olarak hazırlanan nizamnamenin üçüncü fasıl, dokuzuncu maddesinde, memurların hangi alanlarda istihdam edildikleri ve aldıkları maaş miktarları gibi konular hakkında bilgiler yer almaktadır⁴⁶.

Araştırmamıza konu olan 77 memurun birbirinden farklı birçok alanda görev aldıkları görülmektedir. İlk olarak *mülazemet* adı verilen stajerlik usulüyle her hangi bir kalemde göreve başlayan memurların daha sonraları yükselerek terfi ettikleri görülmektedir. Ayrıca başlangıçta görev aldığı pozisyonlardan farklı alanlara geçen memurlara da rastlanmaktadır. Örneğin; Kırşehir tahrir-i emlakta göreve başlayan Ali Rıza Efendi⁴⁷ daha sonra Mecidiye kazası bidayet mahkemesi ikinci kitabesinde görev almıştır. Aynı şekilde Mehmed Sıdkı Efendi⁴⁸ de mülazemetle Kırşehir sancağı tahrirat kaleminde görev aldıktan sonra, önce Kırşehir sancağı bidayet mahkemesi kaleminde çalışmış sonra da Mecidiye kazası müstandik muavinliğine tayin olmuştur. İncelenen memurlardan Ahmed Celaleddin Efendi'nin⁴⁹ sicil kaydında ise mesleğiyle ilgili bilgi verilmemiştir.

İncelediğimiz memurların görev dağılımına baktığımızda bu memurların; idari, asayiş ve güvenlik, eğitim, haberleşme, hukuk ve diğer alanlar olmak üzere çeşitli alanlarda görev aldıkları görülmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması

⁴⁶ Mert, "Sicill-i Ahval Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler – I", s. 100.

⁴⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 07/793, s.793.

⁴⁸ BOA. DH. SAİD. d, nr. 134/235,s.235.

⁴⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 76/265,s.265.

amacıyla, memurların görev dağılımını içeren bilgiler ayrıntılı olarak aşağıda yer almaktadır.

2. 3. 1. Asayiş ve Güvenlik Alanında Görev Alan Memurlar

II. Mahmud tarafından 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılmasıyla Osmanlı Tarihinde "Vaka-i Hayriye" olarak adlandırılan bu olay askeri alanda gerçekleştiren önemli yeniliklerden biridir. Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusu kurulmuştur.⁵⁰

II. Mahmud döneminde askeri alanda yapılan yenilikler Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra artarak devam ettirilmiştir. Dolayısıyla modern Türk ordusunun kuruluşu sağlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde askerlik hizmeti kavramı yeni bir anlayışla ele alınarak, vatan hizmeti haline getirilmiştir. Yapılan düzenlemede her bölgeden alınacak olan asker sayısının mahallenin nüfusuna göre belirlenmesi, her aileden bir kişinin askere alınması, tek çocuklu ailelerden asker alınmaması ilkeleri kabul edilmiştir. Askerlik yaşı 20 yıllık asker sayısı da 25.000 olarak belirlenmiş, her yıl ordunun beşte birinin yenilenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca 6 Eylül 1843'te çıkartılan bir kanunla muvazzaf askerlik süresi 5 yıl olarak belirlenmiştir.⁵¹ Ayrıca bu düzenlemeyle Osmanlı ordusu, 1. Ordu (Hassa Ordusu) İstanbul, 2.Ordu (Dersaadet Ordusu) Üsküdar, 3.Ordu (Rumeli Ordusu) Manastır, 4.Ordu (Anadolu Ordusu) Harput, 5. Ordu (Arabistan Ordusu) Şam merkezli olmak üzere beş bölüme ayrılmıştır.⁵²

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin kurulmasıyla birlikte şehirlerin güvenliğinden bu birlik sorumlu olmuştur. Tanzimat'ın ilanı ile başlayan yenilik sürecinde şehir güvenliğiyle ilgili de yenilikler yapılmış, bu alanda en önemli yenilik ise 1845'de *Polis Nizamnamesi*'nin yayınlanmasıyla şehir güvenliğinden sorumlu Polis teşkilatının kurulmasıyla

⁵⁰ Ejder Okumuş, "II. Mahmud Dönemi Yenileşme Çabaları", *Türkler*, C.XIV, s.648.

⁵¹ Abdulkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, İstanbul 1994, s.360.

⁵² Necati Tacan, "Tanzimat ve Ordu", *Tanzimat*, C.I, İstanbul 1999, s.132.

sağlanmıştır. Polis Nizamnamesinin yürürlüğe girmesiyle birlikte kırsal alanların güvenliğini 1846'dan sonra zaptiye teşkilatı üstlenmiştir. Zaptiye teşkilatının alanlarında Anadolu, Rumeli ve taşra idareleri yer almaktadır.⁵³

İncelediğimiz memurlardan 8 kişi bu alanda görev almıştır. Buna göre bu memurlardan; 5 kişi ibtidâi mektebinde, 1 kişi rüştiye mektebinde, 1 kişi sıbyan, yine bir kişi de Protestan mektebinde öğrenim görmüştür. Bu alanda görev alan memurların görev dağılımına baktığımızda; bu memurlardan Ahmed Kemal Efendi,⁵⁴ gedikli olarak askerliğe dahil olduktan sonra 271 kuruş maaşla Selanik emtia-ı dahiliye gümrüğü müdüriyeti sahil muhafaza memuriyetinde görev almıştır. Göreve mülazemetle başlayıp başlamadığı hakkında bilgi verilmemiştir. Ali Efendi⁵⁵ ise ilk olarak-i Sefid Boğazı (Akdeniz) havacı ikinci alayı dördüncü taburunun üçüncü bölük dördüncü takımında görev almış, daha sonra mülazemetle İstanbul'a bağlı rüsümât nezareti kolculuğunda görev almıştır. Armudlu rüsumat memuriyeti ile Fıstıklı rüsumat kolculuğuna 150 kuruş maaşla tayin edilmiştir. Dolayısıyla aldığı ilk maaş olarak da bu görevinde aldığı maaş miktarı olan 150 kuruş kabul edilmiştir. Halil Naci Efendi,⁵⁶ de farklı birimlerde çalıştıktan sonra bu alanda Mecidiye kazası Duyun-u Umumiye idaresi piyade kolculuğunda kısa bir süreliğine görev almıştır. Farklı bir alanda olmak üzere 18 yaşında memurluk görevine başlamış, ilk maaşı da 125 kuruş olarak tespit edilmiştir. Hasan hüsnü Efendi⁵⁷ de 27 yaşında, 80 kuruş maaşla Hassa-ı ordu hümayununda birinci sınıf 62. alayında levazımcı olarak görev almıştır. Göreve mülazemetle başlayıp başlamadığı hakkında bilgi verilmemiştir. Kigork Efendi,⁵⁸ ise Konya polis memurluğunda kısa bir süreliğine görev almış, göreve başlama yaşı ve şekli hakkında bilgi verilmemiştir. Sicil kaydında Sultaniye Ziraat bankası sandığı muhasebe kitabeti refakatine 250 kuruş maaşla tayin edildiğinin belirtilmesinden dolayı ilk maaşı olarak bu miktar alınmıştır. Mehmed

⁵³ Mehmet Soyürk, "Modern Devlet ve Güvenlik: Fransa, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğunda Jandarma Teşkilatı", Volume 4, Temmuz 2012, s.311.312.

⁵⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr. 196/ 5, s.5.

⁵⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr. 193/19, s.19.

⁵⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr. 102/259, s.259.

⁵⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 67/241, s.241.

⁵⁸ BOA. DH. SAİD. d, nr. 175/217, s.217.

İsmail Efendi⁵⁹ de 400 kuruş maaşla Ankara vilayeti polis memurluğu kayıt kabulünde göreve başlamıştır. Göreve başlama şekli ve yaşıyla ilgili bilgi verilmemiştir. Mehmed Zeki Efendi⁶⁰ ise 300 kuruş maaşla Ankara vilayeti polis nazırlığında görev almış, ayrıca açıktan üçüncü sınıf komiserliğine seçilmiştir. Mehmed Zeki Efendi'nin de göreve başlama yaşı ve şekli hakkında bilgi verilmemiştir. Şeyh Mehmed Efendi⁶¹ bu alandan farklı bir birimde mülazemetle görev aldıktan sonra askerlik mesleğine dahil olmuş, sonra da rütbesi serçavuşluğa yükseltilmiştir. Göreve başlama yaşı hakkında bilgi verilmemiştir. Sicil kaydında farklı bir alanda 274 kuruş maaş aldığı belirtilmiştir. Değerlendirmemizde ilk maaş tutarı olarak da bu miktar alınmıştır.

Tablo:5 Güvenlik ve Asayiş Alanında Görev Alan Memurları Gösterir Tablo:

Memurun Adı	Eğitim ve Okur Yazarlık Durumu	İlk Görevi ve Göreve Başlama Şekli	Göreve Başlama Yaşı	İlk Maaşı
Ahmed Kemal Efendi	İbtidai mektebinde okuduktan sonra 3 sene kadar sanayi mektebinde öğrenim görmesine rağmen şahadetname ve tasdikname alamamıştır	Gedikli olarak görev almıştır.	-	271 kuruş
Ali Efendi	Kırşehir sancağı rüştiye mektebinde ilimleri tahsil ederek şahadetname almıştır. Türkçe konuşabilmekte ve yazabilmektedir	Bahr-ı Sefid Boğazı havacı 2. alayının 4. taburunun, 3. bölük 4. takımında görev almıştır	-	150 kuruş
Halil Naci Efendi	Kırşehir kasabanın mekteb-i ibtidasında mebâdi ulum-ı diniyyeyi, mekteb-i rüşdi mülkiyesinde uygun dersleri tahsil ettikten sonra şehâdetname almıştır.	Mecidiye kazası Duyun-u Umumiye İdaresi piyade kolculuğunda görev almıştır	18	125 kuruş
Hasan Hüsnü Efendi	Sıbyan mektebinde mebâdi	Hassa-ı ordu	27	80 kuruş

⁵⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 188/153, s.153.

⁶⁰ BOA. DH. SAİD. d, nr. 175/315, s.315.

⁶¹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 179/53, s.53.

	ulüm-ı diniyeyi, özel hocadan da kafiye ye kadar Arapça ve ana hatlarıyla Farsça okumuştur. Türkçe okuryazardır.	hümayunu Birinci sınıf 62.alayında Levazımcı olarak görev almıştır.		
Kigork Efendi	Nevşehir protestan mektebinde bir süre okumasına rağmen şahadetnamesi yoktur.	Konya polis memurluğunda görev almıştır.	-	250 kuruş
Mehmed İsmail Efendi	Kırşehir ibtidâî mektebinde başlangıç ilimlerini tamamladıktan sonra idadi mülkiyesinde uygun dersleri tahsil ederek pekiyi derecede şahadetname almıştır.	Ankara Vilayeti polis memurluğu kayıt kabulünde çalışmıştır.	-	400 kuruş
Mehmed Zeki Efendi	Mekâtib-i ibtidâiyede başlangıç ilimlerini, medresede Arapça ilmini tahsil etmiştir. Türkçe okuryazardır	Ankara Vilayeti Polis Nazırlığında görev almıştır.	-	300 kuruş
Şeyh Mehmed Refik Efendi	Kırşehir ibtidâî mektebinde başlangıç ilimlerini okuduktan sonrada bir miktar Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe okuryazardır.	Askerlik mesleğinde görev aldıktan sonra serçavuşluğa kadar yükseltilmiştir.	-	274 kuruş

2. 3. 2. Eğitim Alanında Görev Alan Memurlar

Osmanlı Devlet’inde eğitimin çağdaşlaşması yönünde atılan en önemli adımlardan biri 1848 yılında İstanbul’da ilk öğretmen okulu Dârümuallimin açılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Dârümuallimin öğretim süresi üç yıl olarak düzenlenmiş, okul ilk mezunlarını 1854-1855 yılında vermiştir. Bunun dışında farklı branşlarda öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla Paris gibi Avrupa şehirlerine öğrenciler gönderilmiştir. Ayrıca 1870 yılında kız öğretmen okulu (Dârümuallimât) açılarak kızların sıbyan mektebinden sonra eğitimlerine devam etmeleri yönünde çalışmalar başlamıştır.⁶²

Aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak görüldüğü üzere incelediğimiz memurlardan 5 kişi muallim yani öğretmen olarak görev almıştır. Bu alanda görev

⁶² Abdülkadir Özcan “Tanzimat Döneminde Öğretmen Yetiştirme Meselesi”, *150. Yılında Tanzimat*, Ankara 1992, s.441-474.

alan memurların görev dağılımlarına baktığımızda; Ahmed Nuri Efendi⁶³ tabloda belirtilen ilk görevinin yanı sıra yine Üsküdar'da Füyuzât-ı Osmani Mekteb-i Hususi'nin rüştiye bölümünde âdâb ve ahlâk muallimliği görevinde de bulunmuştur. Göreve başlama yaşı belirtilmemiştir. Ayrıca farklı bir birimde mülazemetle görev yapmıştır. İbrahim Hilmi Efendi⁶⁴ tabloda belirtilen ilk görevinin yanı sıra Kırşehir idadisi muallimliğinde de görev almıştır. Ramazan Efendi⁶⁵ ilk görevi olan Kirmasti rüştiye mektebi muallim-i evvelliğinden sonra Taif rüştiye mektebi muallim-i evvelliğinde ve Edirne Derced Hatun medresesi müderrisliğinde çalışmıştır. Osman Feyzi Efendi⁶⁶ de Tosya kazası tahrirat kitabesinde çalışırken bu görevine ek olarak altmış dört kuruş maaşla Mekteb-i rüşdi rika muallimliğinde görev almıştır. Değerlendirmemize göre bu alanda görev alan memurlardan, Hasan Hüsnü Efendi⁶⁷ ve Ramazan Efendi örnek alınmak üzere Darülmuallimini yani öğretmen okulunu bitirenlerin tabloda belirtilen diğer okullardan mezun olanlardan göre daha fazla maaş aldıkları görülmektedir. Yine tablodaki verilere göre, göreve başlayan öğretmenlerin mülazemetle işe başlamadıkları tespit edilmiştir. Göreve başlama yaşı olarak da Hasan Hüsnü ve İbrahim Hilmi Efendi'nin yaşları belirtilmiştir. Diğer üç memurun göreve başlama yaşıyla ilgili bilgi verilmemiştir.

Tablo:6 Kırşehirli öğretmenleri Gösteren Tablo

Memur Adı	Eğitimi ve Okur Yazarlık Durumu	İlk Görevi ve Göreve Başlama Şekli	Göreve Başlama Yaşı	İlk Maaşı
Ahmed Nuri Efendi	Mucur Nahiyesi ibtidasında başlangıç ilimlerini, rüştiye mektebinde de uygun dersleri tahsil ettikten sonra iyi derecede rüştiye mektebi şahadetnamesi almıştır. İstanbul'da Mihr-i Mah Sultan medresesinde	Üsküdar'da Numune-i Terakki adlı hususi mektebi ders nezaretinde görev almıştır.	-	250 kuruş

⁶³ BOA. DH. SAİD. d, nr. 176/31, s.31.

⁶⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr.125/297,s. 297.

⁶⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr. 52/433,s.433.

⁶⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr. 55/203,s.203.

⁶⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 52/453, s.453.

	5,5 sene Arapça ve Farsça tahsiliyle meşgul olmakla birlikte, diğer taraftan da Üsküdar'da bulunan Mekteb-i Mülki Şahane İdadisine devam ederek yine iyi dereceden mekteb-i idadi şahadetnamesi almıştır.			
Hasan Hüsni Efendi	Kırşehir Kasabası sıbyan ve rüştiye mektepleriyle İstanbul medresesinde ilim ve fenleri tahsil ederek icâzetname aldıktan sonra Dârümuallimin-i rüşdiyesine devam ederek orta derecede şahadetname almıştır. Türkçe yazabilmektedir.	Akseki mekteb-i rüştiye muallim-i evvelliğinde görev almıştır.	35	500 kuruş
İbrahim Hilmi Efendi	Sıbyan mektebinde Kurân-ı Kerim tecvid ve ilmihâl okuduktan sonra Kırşehir medresesine devam ederek Arapça ilmuni tahsil etmiş ve icâzetname almıştır. Türkçe, Arapça ve Farsça konuşabilmekte ve yazabilmektedir.	Kırşehir mekteb-i rüşdi muallim-i saniliğinde görev almıştır.	43	250 kuruş
Ramazan Efendi	Mucur Nahiyesi sıbyan mektebi ile İstanbul'da Hüseyin Ağa medresesinde öğrenim gördükten sonra icâzetname almıştır. Daha sonra da Darümuallimin'e girerek buradaki ilimleri tahsil etmiştir. Türkçe yazabilmekte, birazda Arapça ve Farsça konuşabilmektedir.	Kirmasti rüştiye mektebi muallim-i evvelliğinde görev almıştır.	-	480 kuruş
Osman Feyzi Efendi	İbtidai mektebinde başlangıç ilimlerini ve rüştiye mektebinde uygun bilimleri ve fenleri ve tahsil ederek birinci dereceden olmak üzere şahadetname almıştır. Türkçe konuşabilmektedir.	Mekteb-i rüşdi rika muallimliğinde görev almıştır.	-	64 Kuruş

2. 3. 3. Ulaşım ve Haberleşme Alanında Görev Alan Memurlar

Osmanlı Devlet’inde önceleri haberleşmeyi sağlamak amacıyla; ateş kuleleri, koşucularla haberin iletilmesi, güvercinler ve haberci atları kullanılmıştır. Ancak haberin daha çabuk ve seri bir şekilde iletilmesini sağlamak için çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Böylece ülkenin her tarafına yayılan bir yol şebekesi oluşturularak, böylece Osmanlıda kendinden önceki ve çağdaşı olan devletlerde de örneklerine rastlanan “Menzil“(menzilhane) adı verilen bir teşkilat kurulmuştur. Bu teşkilatta haberleşme “ulak hükmü” adı verilen bir sistemle ve ulak adı verilen görevliler tarafından yürütülmüştür.⁶⁸ Osmanlı Devleti’nde haberleşme alanında ulak-menzilhane teşkilatı XIX. y.’a kadar devam etmiştir.⁶⁹

Haber ve emirlerin iletilmesinde görev alan ulaklar iffet sahibi, namuslu, hayvana binmeye ve yol şartlarına dayanıklı kişiler arasında seçilirdi. Bunları hem kontrol altında tutmak hem de bir idare tarafından yönetilmelerini sağlamak amacıyla I. Abdulhamid döneminde Tatarân Ocağı kurularak, ulaklar bu ocağa bağlanmıştır.⁷⁰

Osmanlı Devleti’nde, devletin ihtiyaç olan haber ulaşımı dışında vatandaşlarında yararlanacakları bir kamu posta sisteminin kurulması 1840 yılında gerçekleşmiştir. Öncelikli olarak Avrupa istikametinde geliştirilen bu idare sonraları hızla ülkenin dört bir tarafına yayılmıştır.⁷¹

Osmanlı Devleti’nde ulaştırma alanında gerçekleştirilen önemli gelişmelerden biri de posta sisteminin kurulmasından sonra 1855’te telgrafın gelişi ile olmuştur.⁷² 1855’te Kırım Savaşı sırasında Osmanlı Devleti’nin müttefiki Avrupalıların haber alma ihtiyacı telgraf bağının kurulmasını gerektirmiştir. Batılıların bunu daha çok ekonomik amaçlarla kullanmalarına rağmen, Osmanlı hükümeti ise bu yeni

⁶⁸ Hüseyin Çınar, “Osmanlı Ulak-Menzilhane Sistemi ve XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Antep Menzilleri”, *Osmanlı*, C. III, s.627.

⁶⁹ Mübehat Kütükoğlu, “Osmanlı İktisadi Yapısı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, İstanbul 1994, C.I, s.600.

⁷⁰ Şekip Esin, *Posta, Telgraf ve Telefon Tarihi*, Ankara, 1942, s.16.

⁷¹ Orhan Koloğlu, “Ulaşım Ve Haberleşme”, *Osmanlı Uygarlığı*, C.I, s.451.

⁷² Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, s.96.

teknolojiyi Tanzimat'la izlenen merkezileştirme politikasına yararlı olacağı amacıyla kullanılmıştır.⁷³

1863'ten itibaren de mektuplara pul yapıştırılması belirli yerlere posta kutusu konulması metodu yaygınlaşmıştır.⁷⁴ 1871 yılında ise Posta ve Telgraf Nezaretleri birleştirilmiştir.⁷⁵

Aşağıdaki tabloda belirtildiği üzere incelediğimiz memurlardan 5 kişi bu alanda görev almıştır. Bu alanda görev alan memurlar, ortak özellikleri bakımından değerlendirildiğinde hepsinin sıbyan mektebinde okudukları tespit edilmiştir. Memurların görev dağılımlarına baktığımızda tabloda belirtilen verilerden farklı olarak Mehmed Said Efendi'nin⁷⁶ ilk görevi olan Kastamonu telgrafhanesine girdikten sonra Kastamonu telgraf merkezi muhabere memurluğunda ve Diyarbakır vilayeti telgraf ve posta merkezi muhaberat-ı ecnebiye memuriyetinde görev almıştır. Ömer Lütfi Efendi⁷⁷ de Mecidiye telgrafhanesindeki ilk görevinden sonra Kayseri telgraf ve posta merkezi posta memurluğunda görev almıştır. Bu memurların maaş durumlarına baktığımızda da bir kişinin maaşsız olarak göreve başladığı görülmekle birlikte memurların ilk olarak 50 ile 285 kuruş arasında değişen miktarlarda maaş aldıkları görülmektedir. Memurların göreve başlama yaşlarına bakıldığında da 3 kişinin göreve başlama yaşının belirtilmediği iki kişinin de 20-23 yaşlarında göreve başladığı görülmektedir. Memurların göreve başlama şekillerine baktığımızda bu alanda görev alan memurların 4'ünün mülazemetle işe başladıkları tespit edilmiştir.

Tablo:7 Kırşehirli Ulaşım ve Haberleşme Memurları Gösterir Tablo

Memur Adı	Eğitimi ve Okur Yazarlık Durumları	İlk Görevi ve Göreve Başlama Şekli	Göreve Başlama Yaşı	İlk Maaşı
Abdullah Avni	Sıbyan mektebinde	Kırşehir telgraf ve posta	-	250

⁷³ Koloğlu, "Ulaşım ve Haberleşme", s. 451.

⁷⁴ Nesimi Yazıcı, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Haberleşme Kurumu", *150.Yılında Tanzimat*, Ankara, 1992, s.139-210.

⁷⁵ Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadi Yapısı", s.601

⁷⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr. 62/43, s.43.

⁷⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 158/409, s.409.

Efendi	başlangıç ilimlerini Kırşehir mekteb-i idadi mülkiyesinde dersleri okuyarak orta derecede şahadetname almıştır. Türkçe okuryazardır.	merkez muhabere memuriyeti refâkatinde mülazemetle görev almıştır.		Kuruş
Ali Fuat Efendi	Sıbyan mektebinde başlangıç ilimlerini, Sivas vilayeti rüşdiye mektebinde Sarf ve Nahiv, Arapça, Gülistan ile fen, hesap ve coğrafya okumuştur. Türkçe okuryazardır.	Kırşehir sonrada Sivas telgrafhanelerinde mülazemetle görev almıştır	–	200 kuruş
İbrahim Efendi	Kırşehir sıbyan mektebinde uygun olan dersleri rüştiye mektebinde de izhâr, talim ve Farsça okumuştur	Telgraf ve Posta Nezareti mektupçu kaleminde maaşsız olarak görev almıştır.	23	50 kuruş
Mehmed Said Efendi	Sıbyan Mektebinde başlangıç ilimlerini, Arapça'dan Sarf ve Nahiv'e Farsça'dan Gülistan, hesap, coğrafya, hendese ve Fransızca okumuştur. Türkçe okuryazardır.	Kastamonu telgrafhanesinde, Kastamonu telgraf merkezi muhâbere memuriyetinde mülazemetle görev almıştır.	20	285 kuruş
Ömer Lütfi Efendi	Sıbyan Mektebinde başlangıç ilimlerini ve Kırşehir rüştiye mektebinde okuyarak iyi derecede şahadetname almıştır. Arapça, Türkçe ve Fransızca yazardır .	Mecidiye telgrafhanesine mülazemetle girmiştir.	–	150 Kuruş

2. 3. 4. Hukuk Alanında Görev Alan Memurlar

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren bağlı olduğu dinin gereklerine göre bir hukuk sistemi kabul etmiştir. Buna bağlı olarak da gerek cezâî, gerek vergi konuları ile Müslim ve Gayrimüslimlerin bağlı oldukları esaslar ve bunların birbirleriyle olan münasebetleri, bu hukuk çerçevesinde konulan hükümlere göre düzenlenmiştir.⁷⁸

⁷⁸ Halaçoğlu, *Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, s.118.

Osmanlı Devlet’inde Tanzimat dönemine kadar tek dereceli ve tek hakimli şer’iyye mahkemeleri sistemi hakim konumdaydı.⁷⁹ Bu mahkemelerde yargılama görevi de kadılar tarafından yerine getirilmekteydi.⁸⁰ 1839’a kadar Osmanlı Devlet’inde bu mahkemelere ek olarak gayri müslim azınlıkların şahsi davalarına bakan cemaat mahkemeleri ve Osmanlı Devlet’inde bulunan yabancıların hukuk ihtilaflarına bakan konsolosluk mahkemeleri olmak üzere esas olarak üç tür yargı merciinin olduğu görülmektedir. Tanzimat dönemine gelindiğinde ise, cemaât ve konsolosluk mahkemelerinin yargılama fonksiyonuna karışılmamakla birlikte, şer’iyye mahkemelerinin görev yaptığı alanlarda bir dizi düzenlemeler yapılarak, yeni mahkemeler yapılması yoluna gidilmiştir. Bu alanda yapılan ilk düzenlemelerden birine 1840 yılında İstanbul’da Ticaret Nezaretine bağlı olarak bir ticaret mahkemesinin kurulmasıyla adım atılmıştır. 1850 tarihli “Ticaret Kanunnamesine” 1860 yılında eklenen bir ekle de bütün imparatorlukta ticaret mahkemeleri kurulmaya başlanmıştır. Yine 1840’ta çıkartılan ceza kanunuyla “vezirden çobana kadar” tüm uyrukların eşitliği vurgulanarak, 1851’de çıkartılan ikinci bir ceza kanunuyla daha ayrıntılı bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre, suçlar, uyrukların hayatları ve kişisel güvenliklerine, şeref ve haysiyetlerine ve mallarına karşı işlenenler olmak üzere üç bölümde toplanarak “kamu davası” anlayışı ilk kez bu kanunla Osmanlı hukukuna girmiştir.⁸¹ Daha sonra 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile kaza sancak ve vilayetlerde genel olarak nizamiye mahkemeleri olarak adlandırılan hukuk ve ceza mahkemeleri kurulmuştur.⁸² Nizamiye Mahkemeleri, Müslüman ve Müslüman olmayan halk için ortak mahkemelerdi. Bu mahkemeler şeriât mahkemeleri ve cemaat mahkemelerinin bakmakla yükümlü oldukları anlaşmazlıklar (evlenme, boşanma, miras gibi) dışında kalan hukuk, cinayet ve ticaret mahkemelerinin davalarına bakmakla yetkiliydi.⁸³ Bu mahkemeler,

⁷⁹ M. Akif Aydın, “Osmanlıda Hukuk” *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, C. I, s.432.

⁸⁰ Çadırcı, *Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s.79.

⁸¹ Gülnihal Bozkurt, “Tanzimat ve Hukuk”, *Tanzimat’ın 150. Yıl Dönümü Uluslararası Sempozyumu*(*Ankara:31 Kasım-3 Kasım 1989*), Ankara 1994, s.273.

⁸² Aydın, “Osmanlıda Hukuk”, s.432-433.

⁸³ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VII, Ankara 1977, s.167.

her kazada bir hâkimin başkanlığında Müslüman ve Gayr-i Müslim üç üyeden oluşan dava meclisi (Meclis-i Dav'a), sancaklarda bir hâkimin başkanlığında üçü Müslüman üçü Gayr-i Müslim olmak üzere altı üyeden ve bir de devlet tarafından tayin edilen memurdan oluşan temyiz meclisi (Meclis-i Temyiz), vilayetlerde hâkimler müfettişi yetkisine sahip yüksek bir hâkimin, daha sonra da merkez naibinin başkanlığında üçü Müslüman üçü Gayr-i Müslim olmak üzere altı üye ile devlet tarafından atanan bir memurdan oluşan temyiz divanları ile bidâyet ve istinâf mahkemeleri olarak görev yapmıştır.⁸⁴

1858'de çıkartılan ve tamamen İslam hukuku ve örfi hukuk kurallarına dayanan Arazi Kanunnamesi ile ülke toprakları memlûk, mevkuf, mevat, metruk ve miri arazi olmak üzere beşe ayrılmıştır.⁸⁵

Ahmet Cevdet Paşa tarafından 1868-1876 yılları arasında hazırlanan Mecelle adlı medeni kanun ile Borçlar Kanunu kabul edilmiştir.⁸⁶ Dolayısıyla Tanzimat döneminde diğer alanlarda olduğu gibi hukuk alanında da birçok reform yapılmıştır.

İncelediğimiz memurlardan 9 kişi bu alanda görev almıştır. Aşağıdaki tabloda bu memurların eğitim, maaş, göreve başlama ve görev yerleri durumları ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Bu alanda görev alan memurların göreve başlama yaşlarına baktığımızda 3 kişinin 15-21 yaşları arasında göreve başladığı, 6 kişinin ise göreve başlama yaşı hakkında bilgi verilmediği görülmektedir. Bu memurların göreve başlama şekillerine baktığımızda 3 kişinin mülazemetle göreve başladığı belirtilirken, 6 kişinin göreve başlama şekilleri hakkında bilgi verilmemiştir. Mehmed Sıdkı Efendi⁸⁷ ise mülazemetle farklı bir birimde görev aldıktan sonra Kırşehir sancağı bidayet mahkemesi kaleminde ve Mecidiye kazası bidayet mahkemesi müstandik muavinliğinde görev almıştır. Memurların maaş durumuna baktığımızda, hukuk mektebinde okuyan ve müdde-i umumi muavinliğinde görev

---

⁸⁴ Aydın, "Osmanlıda Hukuk", s. 433.

⁸⁵ Bozkurt, "Tanzimat ve Hukuk", s.274.

⁸⁶ Bozkurt, *Tanzimat ve Hukuk*, s.276.

⁸⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 134/235, s. 235.

alan Ahmed Müfid Efendi⁸⁸, Ahmed Celeleddin Efendi⁸⁹ ve Mehmed Cemaletdin Efendi'nin⁹⁰ bu alanda çalışan diğer memurlara oranla daha fazla maaş aldıkları görülmektedir. Bu memurlardan Süleyman Sami Efendi⁹¹ ise mülazemetle görev aldığı Kırşehir sancağı bidayet mahkemesindeki görevinden sonra çalıştığı Avanos kazası mal müdürlüğü vekâletindeki görevinden 250 kuruş tutarında yarı maaş almıştır. Tablomuzda da ilk maaşı olarak bu maaş miktarı gösterilmiştir.

Tabloda gösterilmemekle birlikte, Osman Fehmi Efendi⁹² Kırşehir sancağı idare-i meclisi baş kitabesinde görevindeyken bu görevine ek olarak fahri suretle meclis-i idaresi müdde-i umumi muavinliğinde görev almıştır. Yine tabloda yer almamakla birlikte Osman Feyzi Efendi⁹³ de kısa bir süreliğine Tosya bidâyet mahkemesinde görev almıştır.

Tablo:8 Hukuk Alanında Görev Alan Kırşehirli Memurları Gösteren Tablo

Memurun Adı	Eğitimi ve Okur Yazarlık Durumu	İlk Görevi ve Göreve Başlama şekli	Göreve Başlama Yaşı	İlk Maaşları
Ahmed Celeleddin Efendi	Kırşehir Rüştîye mektebi ile Ankara Vilayeti idadi mülkiyesinde öğrenim görerek sırasıyla pekiyi ve iyi derecelerden şahadetname almıştır. Hukuk mektebinde de iyi derecede mezuniyet rûsuna sahip olmakla birlikte, Mehmet Celeleddin Efendi'nin Halka-i tedrisinde ulûm-ı âliye ve âliye-i Arabiye tahsil ederek öğrenimini tamamlamış, icazetname ve şahadetname almıştır. Arapça, Farsça ve Fransızcaya aşinadır. Türkçe yazabilmektedir.	Aydın vilayeti Söke kazası bidâyet mahkemesi müdde-i umûmî muavinliğinde görev almıştır.	-	1000 kuruş
Ahmed Efendi	Sıbyan mektebinde başlangıç ilimlerini öğrendikten sonra, Kırşehir rüştiye mektebinde müfredat derslerini okumasına	Kırşehir bidayet mahkemesi hukuk dairesi kaleminde görev almıştır.	15	200 kuruş aıdat

⁸⁸ BAO. DH. SAİD. d, nr. 152/9, s.9.

⁸⁹ BAO. DH. SAİD. d, nr. 187/37, s.37.

⁹⁰ BAO. DH. SAİD. d, nr. 188/248, s.248.

⁹¹ BAO. DH. SAİD. d, nr. 139/407, s.407.

⁹² BAO. DH. SAİD. d, nr. 94/ 259, s.94

⁹³ BAO. DH. SAİD. d, nr.55/203, s.203.

	rağmen şahâdetnâmesi yoktur. Türkçe yazabilmektedir			
Ahmed Müfid Efendi	Kırşehir ibtidâi mektebinde başlangıç ilimlerini tahsil ettikten sonra İstanbul'da Beyazıt Camii Şerifi hocalarından Kayserili Hamdi Efendi'nin Halka-i tedrisinde Arapça ilimlerini tamamlayarak, icâzetname sonrada mekteb-i hukuk-ı şahanedeki dersleri tahsil ederek şahadetname almıştır. Arapça ve Farsçaya aşinadır.	İstanbul bidâyet ikinci hukuk ve cinayet mahkemesinde mülazemetle görev almıştır.	-	1000 kuruş
Ali Rıza Efendi	Sıbyan mektebinde başlangıç ilimlerini tahsil ettikten sonra Kırşehir kasabası rüştiye mektebinde müfredata uygun derslerini okuyarak şahâdetname almıştır. Türkçe yazabilmektedir	Mecidiye kazası bidâyet mahkemesi ikinci kitabetinde, Kırşehir bidâyet mahkemesi icra mübaşirliğinde ve Mecidiye Kazası müstantik muavinliğinde görev almıştır.	-	200 kuruş
İbrahim Edhem Efendi	Sıbyan mektebinde başlangıç ilimlerini okuduktan sonra üç sene kadar Kırşehir rüştiye mektebine devam etmiştir. Türkçe yazabilmektedir.	Kırşehir meclis-i temyiz ve cinayet kitabeti muavinliğinde görev almıştır.	17	140 kuruş
Mehmed Cemaleddin Efendi	Üsküdar Ravza-i Terakki rüştiye mektebinde pekiyi, Darülfünun'un Osmanlı hukuk şubesinden iyi derecelerden olmak üzere şahadetname almıştır. Valide-i atik hocalarından Ahmed Kemal Efendi'den de icâzetname almıştır. Arapça, Acemce ve Fransızcaya aşinadır.	Gevar kazası bidâyet mahkemesi müdde-i umumi muavinliği ile Keban Madeni kazası bidâyet mahkemesi müdde-i umumi muavinliğinde görev almıştır.	-	1000 kuruş
Mehmed Kutsi Efendi	Kırşehir ibtidâi mektebinde başlangıç ilimlerini okuduktan sonra yine Kırşehir idâdi mülkiyesine devam etmiş buradaki dersleri de tahsil ederek şahadetname almıştır. Mekteb-i Hukuk-ı Şahaneye devam etmekte olduğu hal tercümesi evrakında gösterilmiştir. Türkçe okuryazardır.	İstanbul mahkemesi birinci hukuk dairesi kaleminde, mülazemetle görev almıştır.	21	15 kuruş
Mehmed Sıdkı Efendi	Kırşehir Sancağı ibtidâ mektebinde başlangıç ilimlerini ve rüştiyedeki dersleri okuyarak şahadetname almıştır. Türkçe okuryazardır	Kırşehir Sancağı Bidâyet mahkemesi kaleminde, Mecidiye Kazası bidâyet mahkemesi müstantik	-	300 kuruş

		muavinliğinde görev almıştır.		
Süleyman Sami Efendi	Sıbyan mektebinde başlangıç ilimlerini, Kırşehir rüştiye mektebindeki ilimleri tahsil ederek şahadetname almıştır. Türkçe okuryazardır	Kırşehir Sancağı Bidâyet mahkemesinde mülazemetle görev almıştır.	-	250 kuruş yarı maaş

2. 3. 5. İdari Alanda Görev Alan Memurlar

Osmanlı Devleti eyalet idaresinde daha önceki Türk İslâm devletlerine ait olan idareleri örnek alarak bunları daha da geliştirmiştir. Nitekim XVI. yüzyılda Osmanlı taşra teşkilatı Rumeli, Anadolu, Arabistan ve Kuzey Afrika’da oldukça gelişmiş bir seviyeye ulaşmıştır. İdari taksimatla eyaletler, sancaklar, kazalar, nahiyeler ve köyler oluşturulmuştur.⁹⁴

XIX. yüzyılda Osmanlı Vilâyet yönetimi merkezîyetçi esaslara göre yeniden düzenlenmiştir. Buna göre önceleri eyalet adı verilen idari birim vilayete çevrilerek idare valilerin yönetimine bırakılmıştır. Ancak bu alanda gerçekleştirilen en önemli düzenleme 7 Kasım 1864 tarihli *İdare-i Vilayet Nizamnâmesi*’nin kabulüyle olmuştur. Nizamnâmeye göre eyaletler vilâyet, sancaklarda liva adını almıştır. Bu Nizamnâmeden sonra uygulamanın yaygın bir şekilde sağlanması amacıyla 1871 yılında İdare-i Umumiye Vilâyet Nizamnâmesi çıkartılmıştır. 1864 Tarihli Vilâyet Nizamnamesine göre vilayetler livalara, livalar kazalara, kazalar nahiyelere, nahiyeler de köylere ayrılmıştır. Bu idari taksimatta liva idaresinin başında mutasarrıf, kaza idaresinin başında kaymakam bulunmaktadır. Nahiye idaresinden müdür, köy idaresinde de muhtar sorumludur.⁹⁵

⁹⁴ Mehmet İpşirili, “Osmanlı Devlet Teşkilatı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, s.222.

⁹⁵ Mutullah Sungur, “ XIX. Yüzyıl Osmanlı Devleti’nde Taşra İdaresi ve Vilâyet Yönetimi”, *Türkler*, C.XIII, s.750-754. , Ayrıca Bkz. Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s.73.80.

İncelediğimiz memurlardan Osman Feyzi Efendi⁹⁶, nahiye müdürlüğü intihabnamesi almış, çeşitli görevlerde bulunduktan sonra Kargı nahiyesi müdür vekâletinde görev almıştır. Bundan sonra Akkaya nahiyesi müdürlüğüne tayin olmuştur. Sonra ise Küre nahiyesi müdürlüğünde çalışmıştır. Cidde kazası kaymakamlık vekâletinde de görev alan Osman Fehmi Efendi, daha sonra Akşehir ve Boyabad kazası Kaymakamlıklarında çalışmıştır. Bundan başka Akif Efendi⁹⁷ de Mecidiye kazası kaymakamlık vekâletinde görev almıştır. Haydar Efendi de mutasarrıflık⁹⁸ vekâletinde ve Sünne kazası kaymakamlığında görev almıştır. Rıza Bey⁹⁹ de belediye başkanlığı görevinde bulunarak bu alanda hizmet gösteren diğer memurlardan biridir.

2. 3. 6. Sağlık Alanında Görev Alan Memurlar

Osmanlıda Tıbbiye'nin açılışına kadar tıp eğitimi veren bir okul mevcut değildi. Çağdaş anlamda tıp alanında ilk eğitim kurumu olarak kabul edilen Tıbbiye (1827) II. Mahmud döneminde açılmıştır. Bundan önceki dönemde gerek tıp dersleri veren medreselerden mezun olanlar, gerek de kendi kendini yetiştirenler serbest olarak hastanelerde, orduda doktorluk ya da cerrahlık yaparlardı.¹⁰⁰

Bundan sonra 1839'da Fransızca öğrenim yapan Mekteb-i Tıbbiye-i Aliye-i Şahane adlı bir okul açılmıştır.¹⁰¹ Sivil anlamda doktor yetiştirmek amacıyla 1866

⁹⁶ BAO. DH. SAİD. d, nr. 55/203, s. 203-204. , BOA. DH. SAİD. d, nr. 80/445, s.445.

⁹⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 68/31,s.31-32.

⁹⁸ Mutasarrıf: Tanzimattan sonra yapılan yeni düzenlemelerle sancakbeyliği kaldırılarak, sancakların başına mutasarrıf adı verilen memurlar tayin edilmiştir, M. Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul 2011, s.492.

⁹⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 122/335, s.335.

¹⁰⁰ Yolalıcı, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları ", *Osmanlı C.V*, s.283.

¹⁰¹ Abdulkadir Özcan, "II. Abdülhamid Döneminde Eğitim ve Öğretim", *D.G.B. İ.T*, C.XII, s.475-476.

yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye açılmıştır. Bu okul 1908'de Darülfunun içinde yer alan bir fakülte haline gelmiştir.¹⁰²

Sağlık alanında incelediğimiz memurlardan sadece bir kişi olmak üzere Karabet Bedros Efendi¹⁰³, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'de tıp ilimleri eğitimini tamamlayarak doktorluk diploması almıştır. Sertabiblik, ve tabiblik olmak üzere bu alanda çeşitli hizmetlerde bulunmuştur. Ayrıca görevde bulunduğu sırada ortaya çıkan kızamık hastalığının teşhisinde ve hastalığın yayılmasının önlenmesinde gerekli tedbirlerin alınması için çaba göstermiştir.

2. 3. 7. Diğer Alanlarda Görev Alan Memurlar

Araştırmamıza konu olan memurlardan bu alanların dışında muhasebe kalemi, tahrirat kalemi, duyun-ı umumiye memurluğu, sandık emaneti, nüfus kitabeti, defter-i hakani, reji idaresi gibi alanlarda çalışan memurlar diğer alanlarda görev alan memurlar olarak değerlendirilmiştir, buna göre incelediğimiz memurlardan; 51 kişi (yaklaşık % 40'ı) bu alanda görev almıştır. Örneğin; Halil Naci Efendi¹⁰⁴ on sekiz yaşında mülazemetle Kırşehir reji idaresinde göreve başlamıştır. Hasan Hayri Efendi¹⁰⁵ de on dokuz yaşında mülazemetle, Kırşehir sancağı defter-i hakani kalemine girdikten sonra Kırşehir tapu kitabetine tayin olunmuştur. Mehmet Esad Efendi¹⁰⁶ de iki yüz yetmiş kuruş maaşla Kırşehir sancağı dâhilindeki Mecidiye kazası sandık emanetine tayin olduktan daha sonra üç yüz elli kuruş maaşla yine Mecidiye kazası ambar emanetine tayin olmuştur. Ambar emanetinin lağv edilmesinden dolayı da açıkta kalmış sonrada Keskin kazası tapu kitabetine tayin edilerek buradaki görevine başlamıştır. Bu örneklerin dışında bu alanda göreve başladıktan sonra farklı alanlarda görev alan memurlara da rastlanmıştır. Bunlardan

¹⁰² Yolalıcı, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", s.283.

Ayrıca Bkz. Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, s.458-459.

¹⁰³ BOA. DH. SAİD. d, nr. 113/69, s.69.

¹⁰⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr.102/259,s.259.

¹⁰⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr. 109/33,s.33.

¹⁰⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr. 186/106, s.106.

biri Mustafa Sabri Efendi'dir.¹⁰⁷ Mustafa Sabri Efendi, Kırşehir bidâyet mahkemesinde mahkemenin baş kitabesinde görevli iken Bu göreviyle birlikte mukavelât muharrirliği görevini de yerine getirmiştir. Yine Ali Rıza Efendi¹⁰⁸ de Kırşehir tahrirat kalemi ve tütün fabrikası memuriyet muavinliği görevlerinde bulunduktan sonra Mecidiye kazası bidâyet mahkemesi ikinci kitabetine memur olmuştur. Daha sonra ise Kırşehir bidâyet mahkemesi icra mübaşirliğinde ve Mecidiye kazası müstantik muavinliğinde görev almıştır.

---

¹⁰⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr.007/1005, s.1005.

¹⁰⁸ BOA. DH. SAİD. d, nr.07/793, s.793.

III. BÖLÜM

3.1. KIRŞEHİRLİ MEMURLARIN ALDIKLARI ÖDÜL VE CEZALAR

3. 1. 1. Memurların Aldıkları ödüller

Bir başarı ya da iyi bir davranış karşılığında elde edilen mükâfat olarak tanımlanan ödül, hayatın her alanında olduğu gibi teşvik amaçlı olarak bürokratik alanda da yaygın olarak kullanılmıştır.

Bu noktada Osmanlı Devlet'inin bürokratik yapısında devlet memurlarına yönelik olarak gerçekleştirilen ödüllendirmenin memuriyete kabulle başladığı kabul edilmektedir. Osmanlı'nın bürokratik yapısında ödüllendirme yöntem olarak; maddi ödüller, iltifat ve manevi ödüller, teminat ve geleceğe yönelik kaygıların giderilmesi şeklinde olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmıştır. Uygulamada maddi olarak ödül, elde edilen bir başarının karşılığı olarak bir ya da daha fazla kademe ilerletilmek suretiyle üst makamlara atama ve büyük bir ikramiye verme şeklinde gerçekleştirilirken, manevi alandaki ödüller; göreve başlama ve terfi sırasında yapılan merasimlerle, görev sırasında verilen teşvik ve ödüllendirmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Teminat olarak da memurlara göreve başlama ve görev sırasında yapılan teşvik ve ödüllendirmeler memurların görevleri sona erdiğinde de devam etmiş, emekli olan memurlara emeklilik maaşı bağlanmakla birlikte sahip oldukları mallarda kendilerine bırakılmıştır.¹

Osmanlı Devlet'inde memurlara yaptığı işlerden dolayı teşvik anlamında gerçekleştirilen ödüllendirmelerden biride rütbe uygulamasıdır.

Rütbe, devlet memurlarıyla halktan bazı kimselere verilen pâyeye ve ünvanlar için kullanılan bir tabirdir. Derece anlamına gelmektedir. Rütbe önceleri esas olarak emir-komuta zinciri içerisinde büyüğün küçüğe emir verdiği, küçüğünde büyüğe itaate mecbur olduğu asker sınıfı için oluşturulmuştu. Sonradan ise hükümet emirlerinin merkezden her tarafa dağılması için çeşitli vasıtalarla ihtiyaç duyulmuştur. Amirlik

---

¹ Birol Çetin, “Osmanlı Devlet Yönetiminde Teşvik ve Ödüllendirme”, *Osmanlı*, C.VI, s.271-277.

vasıtasıyla da memurluğun dereceleri tayin edilerek, bu sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece de rütbe durumu ortaya çıkmıştır.²

Osmanlılarda rütbe yeniçeri teşkilatıyla meydana çıkmış, sonra da mülkiye sınıfına, Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise ulemaya geçmiştir. İlk zamanlarda mülkiye rütbeleri, *hocalık*, *kapıcıbaşılık*, *Mir-i miranlık* ve *vezirlik* olmak üzere dört rütbeden oluşmuştur.³ Osmanlı Devlet’inde sivil bürokrasinin önem kazanmasından sonra yapılan düzenlemelere bağlı olarak ise 1834 yılında *ûlâ*, *sâni*, *sâlis* ve *râbi* olmak üzere dört sınıf mülki rütbe ihdas edilmiştir.⁴

İncelediğimiz memurlardan yukarıda belirtilen rütbelerin çeşitli derecelerinden almaya hak kazanan 12 kişi (yaklaşık % 9’u) tespit edilmiştir.

3. 1. 2. Memurların Aldıkları Nişan ve Madalyalar

Dünya genelinde, “ nişan” devletlerin varlığı- birliği, bütünlüğü ve gelişiminde üstün gayret, hizmet ve özveri ile çalışarak kişisel başarıya ulaşan ve bu başarıyla toplumu üst düzeyde etkileyen kişilere verilen nesnel bir semboldür.⁵

Ortaçağda batı dünyası tarafından kullanılmaya başlayan nişanın Türk dünyasındaki yeri, anlam olarak çok eskilere dayanmakla birlikte, form ve şekil itibariyle günümüz anlayışındaki ilk nişan XIX. yüzyılın ilk yarısında ihdas edilmiştir. Osmanlı döneminde ilk nişan ise III. Selim (1789-1807) döneminde ortaya çıkmıştır. Ancak nişanların resmi bir konuma ulaşmaları II. Mahmut (1808-1839) döneminde gerçekleşmiştir.⁶ Madalyadan sonra kullanılmaya başlayan nişan, altın, gümüş ve kıymetli taşlarla süslü veya basit madenden yapılmaktaydı. Bazıları boyuna asılır, bazıları da genellikle göğsün sol tarafına veya göğüs hizasına takılırdı. Osmanlı nişanlarında, ay-yıldız, kılıç, çapa, şemse denilen güneş ışınları biçiminde süs şekilleri

² Pakalın, *Tarihi Deyimler ve Terimler Sözlüğü*, C.III, s.69.

³ Pakalın , *Tarihi Deyimler ve Terimler Sözlüğü*, C.III, s.69.

⁴ Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, s. 48. , Ayrıca Bkz. Ahmed Lütü Efendi, Ahmed Lütü Efendi, *Vak’anîvis Ahmed Lütü Efendi Tarihi*, s. 934-935.

⁵ Nejat Eralp “Osmanlılarda Nişan ve Madalya”, *Türkler*, C.XIII, s.683.

⁶ Eralp,” *Osmanlılarda Nişan ve Madalya*”, s.683.

bulunurken, Hıristiyan nişanlarında, haç (salip) bulunmaktaydı. Mesleklere göre yapılmış nişanlarda ayarınca mesleğin sembolü yer almaktaydı. Nişan yalnızca alan kişi tarafından takılır, genellikle mirasçılara geçmezdi.⁷

Osmanlı İmparatorluğunda nişanlar başlangıçta nizamnamelere ve bunlarda yazılı olan kurallara sadık kalınarak verilmiştir. Ancak sonraları hak etmedikleri halde iltimas yoluyla bendegân, zadedgân takımına hatta bunların küçük yaştaki çocuklarına, herhangi bir sebeple dalkavukluk yoluyla saraya yaklaşanlara da verilmiştir. Ayrıca yükselmek isteyen, çıkarıcı, iş peşinde koşan devlet adamları ile imparatorluk üzerinde siyasal nüfuz edinmek, ticarete yönelik üstünlük ve öncelik elde etmek isteyen yabancılarda para ve rüşvet karşılığında nişanlar edinmişlerdir. Bu şekilde nişanların dağıtılması nişanlar üzerinde enflasyona neden olmuş ve değerini düşürmüştür. Memurlarında nişan iltimasında bulunmaları ve hak etmedikleri halde kendilerine pek çok nişanın tahsis edilmesi hazinenin fazlasıyla masraf yapmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine rast gele nişan verilmemesine karar verilmiştir.(1848) 1850’de de, para darlığı yüzünden, o zamana kadar verilen madalyalar ve nişanlar sahiplerinden geri alınarak, eritmek suretiyle kıymetli taşları ayrıca değerlendirilmek üzere darphaneye gönderilmiştir. Bu gelişmeler sonrasında da rütbe ve nişan nizamnamesi yayımlanarak, rütbe ve nişan verilmesi padişahın onayına bağlı hale getirilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra da 2590 Sayılı Kanunla sivil rütbe ve nişanlar kaldırılmıştır. Nişan ve madalyaların kullanılması, Türklerin yabancı devletlerin nişanlarını taşıması da yasaklanmıştır. Savaş madalyaları ise bunların dışında tutulmuştur.⁸

3. 1. 2. 1. Osmanlı Nişanı (Nişan-ı âl-ı Osman)

Abdüllaziz döneminde çıkarılan en önemli nişanlardan biri, *Nişan-ı Osmanî’dir*. Dört dereceli olarak düzenlenen nişanın sadece birinci ve ikinci derecelerine şemse verilmiştir. Nişan, araları motiflerle dolgulanmış, uçlarında küçük birer kürecik bulunan yedi kollu yıldız formundadır. Nişanın üzerinde kollarda ve orta bordürde yeşil, göbekte

⁷ Meydan Larousse, “Nişan”, İstanbul1969, C.XII, s.532.

⁸ Eralp, ”Osmanlılarda Nişan ve Madalya”, s.685. ,Larousse, ”Nişan”, s.532.

kırmızı mine kullanılmıştır. Kırmızı minenin üzerine, “ El müstenid’ü bi’ttevkifat el rabbâniye, Melik-i Devlet-i Osmaniye Abdülaziz Han” yazısı ile nişanın arkasında “Darphane-i Amire” damgası yer almaktadır.⁹

İncelediğimiz memurlardan Nişân-ı Osmani alan memurlardan biri Şeyh Mehmed Refik Efendi’dir. Şeyh Mehmed Refik Efendi’nin, Nişân-i Osmani aldığı sicil kaydında, “...*Mumaileyhe üç yüz yirmi dört senesi Saferi’nin dokuzunda Dördüncü rütbeden Nişân-ı Osmani ihsan buyrulmuştur.*”¹⁰ şeklinde ifade edilmiştir.

Nişân-ı âl-ı Osmani alan bir diğer memur da Osman Feyzi Efendi’dir. Bu durum da sicil kaydında, “... *Mumaileyh ibraz eylediği mesa-i hüsnüyesinden naşi serdar-ı atufet-i seniyye olduğuna binaen üçyüz yirmi beş senesi Şaban selhinde dördünc rütbeden Nişân-ı âl-ı Osmani ihsan buyrulduğu...*”¹¹ şeklinde ifade edilmiştir.

3. 1. 2. 2. Mecidi Nişanı

Osmanlı nişanlarında biri olan Mecidi Nişanı, H.1268’te (1851-1852) ihdas olunmuştur. Sultan Abdülmecid’in adına dayanarak da bu ismi almıştır. Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci rütbeleri olmakla birlikte murassası da vardı kayd-ı hayat şartıyla verilir. Birinci rütbesi elli, ikinci rütbesi yüz elli, üçüncü rütbesi sekiz yüz, dördüncü rütbesi üç bin, beşinci rütbesi altı bin adet olmak üzere sayıları mevcuttu. Ancak yabancılara verileceklerin rütbesi bundan hariç tutulmaktaydı ¹² Beş dereceli olarak tahsis edilen nişanın birinci ve ikinci dereceleri şemselidir. Şemse; çap olarak nişandan daha büyük, göğsün sol tarafında, iğneli bir klips ile elbise üzerine takılan parçadır. Mecidi nişanlarının kılıçlı olanlarında vardır. Bunlar savaşta üstün başarı gösterenlere verilmiştir. Nişanın ortasında kırmızı mine ordürlü altın göbek parçası altında dıştan çapraz olarak konulmuş iki kılıç bulunmaktadır. Kırmızı mine bordür üzerinde bulunan dört küçük pafta üzerinde Hamiyet, Gayret, Sadakat kelimeleri ile

⁹ Eralp, Osmanlılarda Nişan ve Madalya”, s.684.

¹⁰ BOA. DH. SAİD. d, nr. 179/53, s.53

¹¹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 80/445, s.445. , BOA. DH. SAİD. d, nr. 55/203-204.

¹² Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, s.428.

çıkartılış tarihi olan 1268 tarihi işlenmiştir. Ortadaki hafif bombeli altın bölümde ise padişahın tuğrası yer almaktadır.¹³

Mecidiye nişanı iyi hizmet edenlere verilirdi. Ancak buna nail olmak için askerler sulh zamanında ilmiye ve mülkiyede bulunanların ise en az 20 sene devlet hizmetinde bulunmaları şarttı. Birinci ve ikinci rütbeden bu nişana nail olanların, nişanları padişah huzurunda göğüslerine takılırdı.¹⁴

İncelediğimiz memurlardan Akif Efendi, yaptığı işin beğenilmesi üzerine dördüncü rütbeden Mecidi nişanı almıştır. Bu durum sicil kaydında, "...mesâî-i makbulesinden dolayı bin üçyüz on dokuz senesi Recebi'nin on beşinde dördüncü rütbeden Mecidi nişânı ve zişânı ihsan buyrulmuştur."¹⁵ şeklinde ifade edilmektedir.

Bu nişanı almaya hak kazanan diğer bir memurlardan biri Osman Feyzi Efendi'dir. İyi hizmetinden dolayı kendisine beşinci rütbeden Mecidi Nişanı ve zişanı almaya hak kazanmıştır. Bu durum sicil kaydında şu şekilde ifade edilmiştir. "...Mumâileyh vezâîfi memuriyetini hüsn-i ifâ eylemekte olmasına mebni 1318 senesi Recep'inin dördünde beşinci rütbeden Mecidi nişânı ve zişânı ihsan buyrulmuştur."¹⁶

Mecidi Nişanı alan memurlardan bir diğeri de Süleyman Şükrü Efendi'dir. Süleyman Şükrü Efendi'nin de bu nişanı alması sicil kaydında, "...Medine-i Münevvere Niyabetinde bulunarak Cemaziyelel âhiresi'nin üçünde dördüncü rütbeden Mecidi Nişanına nail olmuştur."¹⁷ şeklinde ifade edilmiştir.

3.1.2.3. Memurların aldıkları Madalyalar

Madalya; savaşlarda yararlılık gösterenlere yarışma ve sergilerde derece alanlara, önemli bir olay dolayısıyla veya ünlü bir kişi adına bastırılıp ilgililere verilen madeni

¹³ Eralp, "Osmanlılarda Nişan Ve Madalya, s.684.

¹⁴ Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, s.428.

¹⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr.68/31,s.31-32.

¹⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr.55/203,s.203.

¹⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 72/173,s.173.

nişandır. Osmanlı İmparatorluğunda madalya, nişandan çok önce çıkarılmıştır.1730'da basılan ve “Ferahi” denilen Osmanlı madalyası altındandı. 1754'te III. Osman zamanında sikke reformu dolayısıyla kesilen “Sikke-i Cedid” madalyası yalnızca altından basılmıştır. 1801'de Vakayı Mısıriye altın ve gümüşten, 1824'te Hilal-i Osmani altından basılmıştır. 1831'de İşkodra madalyası altın gümüş ve bakırdan kesilmiştir. 1838'de Hünkar İskelesi, 1839'da İftihar madalyaları altın ve gümüşten basılmıştır. Bu madalyalar beratlarıyla birlikte verilirdi.¹⁸ Devlet hizmeti için verilen madalyalar arasında ise Liyakat madalyası ve imtiyaz madalyası yer almaktadır.¹⁹ Bunlardan başka devlete hizmette bulunanlara verilen madalyalardan biride Hamidiye Hicaz Demiryolu madalyasıdır. Bu madalya 1902 yılında, Hicaz Demiryolu yapımında hizmette ve bağışta bulunanlara verimek üzere çıkartılmıştır. Altın, gümüş ve nikel olmak üzere üç çeşitlidir.²⁰

İncelediğimiz memurlardan Ahmet Müfid Efendi²¹ Gümüş Liyakat Madalyası, Osman Feyzi Efendi²² de Hamidiye- Hicaz Demiryolu madalyası almıştır.

3. 2. MEMURLARIN İŞLEDİĞİ SUÇLAR VE ALDIKLARI CEZALAR

Ceza, devletin suç işleyen bir kimsenin hayat, hürriyet, mal ve izzetinefsi üzerine kanunların belirlediği şekilde koyduğu sınırlama olarak tanımlanmaktadır.²³

İncelediğimiz memurlardan çeşitli sebeplerden dolayı mahkemeye alınan memurlar için “*şikayet vukuuyla taht-ı muhakemeye alınmıştır.*”. Mahkemeye alınmayan memurlar için ise “*şikayet vukuuyla taht-ı muhakemeye alınmamıştır veya umur-ı memurinden dolayı müttehim olmamıştır*”. İfadeleri kullanılmıştır. Araştırmamıza konu olan memurlardan bir kısmı; görevini kötüye kullanma, zimmetine para geçirme, ihtilâs, rüşvet gibi çeşitli sebeplerden dolayı ceza almıştır. Bunlar aşağıda belirtilmiştir.

¹⁸ Meydan Larousse, “Madalya”, C.XII, İstanbul 1969, s.551-552.

¹⁹ Eralp, “Osmanlılar'da Nişan ve Madalya”, s.686.

²⁰ Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, s.812.

²¹ BOA. DH. SAİD. d, nr.152/9, s.9.

²² BOA. DH. SAİD. d, nr.80/445, s.445, BOA. DH. SAİD. d, nr. 55/203-204.

²³ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C.I, İstanbul 2006, s.482.

Mehmet Sıdkı Efendi Kırşehir Sancağı bidâyet mahkemesi icra dairesine mülazemeten devamı sırasında muhakeme masrafları olmak üzere bazı kişilerden tahsil ettiği meblağı yevmiye ye dâhil etmeyerek zimmetine geçirmesi ve memuriyeti sırasında rüşvet aldığı yönünde haberlerin önceki çalıştığı yerden bildirilmesi üzerine azledilerek yargılanmıştır. Bu durum sicil kaydında “... *Kırşehir Sancağı bidayet mahkemesi icra dairesine devamı esnada masarîf-ı muhakeme olmak üzere bir takım eşhasdan tahsil ettiği meblağ dahil-i yevmiye etmeyüb zimmetine geçirmesinden ve memuriyeti halisinde dahi ahz-ı rüşvet haber edilmesinden dolayı mahallinden mesbuk işar üzerine 1314 senesi Ramazanı'nın 22 'sinde intihab komisyonu kararıyla ba azl taht-ı muhakemeye alınmıştır.*²⁴ şeklinde ifade edilmiştir.

Osman Fehmi Efendi²⁵ de suçlu bulunan memurlardan bir diğeridir. Buna göre; Avanos Kazası mal müdürlüğünde bulunduğu sırada sahte senetle ağnam rüsumundan üç bin üç yüz on beş kuruşu yevmiyeye dâhil ederek emvâl-i emîriyye'yi ihtilâsı ve memuriyetini kötüye kullandığının iddia edilmesinden dolayı yargılanmıştır. Yapılan yargılama sonucunda suçsuzluğunun anlaşılması üzerine beraatına karar verilmiştir. Bu konu sicil kaydında, ” ... *Avanos Kazası mal müdürlüğünde bulunduğu sırada sahte senetle ağnam rüsumundan üç bin üç yüz on beş kuruşu yevmiyeye dahil ederek emvâl-i emîriyye'yi ihtilâsı ve memuriyetini su-istimal eylediği iddia olunmasından dolayı taht-ı muhakemeye alınarak liva-ı mezbur meclis-i idaresince cereyan eden muhkeme neticesinde bi'l cümle evrak tahkiki ve Mumaileyh'in müdafaasına ve müdde-i umumi muavinliği tarafından dermeyan olunan mütalaât ve nukât-ı kanuniyeye nazaran mezkur sened sahte olmayıp... Mumaileyhin adem-i mesuliyetle beraatına...*” şeklinde ifade edilmiştir.

Yine Mehmet Sadık Efendi de “*borç kalemi*” adıyla bir miktar mecdiyeyi alıkoyduğunun şahitlerin ifadesiyle anlaşılması ve bu yönde şikâyetler olması üzerine azledilmiştir. Bundan başka bir borçlu adına köy muhtarı vasıtasıyla teslim edilen 100 kuruşu kayda geçirmeyerek alıkoyduğunu itiraf ettiği yönündeki haberlerin ortaya çıkması da Mehmed Sadık Efendi'nin azledilmesinde etkili olmuştur. Bundan sonraki

²⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr.134/235, s.235.

²⁵ BAO. DH. SAİD. d, nr. 94/ 259,s.94.

aşamada Mehmed Sadık Efendi'nin Avanos mahkemesi müstantikliği tarafından yargılanmasına karar verilmiştir. Ziraat Bankası meclis-i idaresince de bir süre açıkta kalmasının cezası için yeterli görülerek sınıfının düşürülmesine 350 kuruş maaşla da farklı bir yerdeki Ziraat Bankası şubesine tayinine karar verilmiştir. Bu durum sicil kaydında “ ... *Mumaileyhin müstekrezat kalemi namıyla üçer beşer mecrediye tevkif ettiği şuhudun şehâdetle ve bir müstekriz namına karye muhtarı vasıtasıyla teslim olunan yüz kuruşu kayda geçirmeyerek nezdinde alıkoyduğu kendü itiraflıyla sabit olduğu ve haber çok gibilerinden akçe tevkif eylediğine dair vaka olan şikayet üzerine 1320 Saferi'nin 26'sında azlolunarak evrakı kaza-ı mezkur meclis-i idaresine ita olunmuş ise de müstekrizattan akçe tevkif ettiğini beyan eden şuhudun mahkemede adem-i malûmâtı beyan etmelerine ve yüz kuruşun nezdinde kalması muhtar tarafından Süleyman namına teslim olunduğu söylenmemesinden müdâfaaten dermiyân eylemesine binaen Avanos kazası mahkemesi müstantikliğince 22 Teşrin-i sâni 1318 tarihinde men-i muhakemesine ve ziraat bankası meclis-i idaresince bir müddet açıkta kalmasının ceza-i kâfi adıyla tenzil-i sınıfla ve üç yüz elli kuruş maaşla Feke Ziraat Bankası şubesi birinci kitabetine tayinine karar verilerek...*²⁶ şeklinde ifade edilmiştir.

Osman Hilmi Efendi de iltimas ve zimmetine para geçirme meselesinden dolayı suçlanan memurlar arasındadır. Kırşehir merkez ziraat bankasında çalışırken dayısının oğlu tarafından iltimas yoluyla memur muavinliğine getirilmiş bu durumun ortaya çıkması üzerine de Çorum sancağı ziraat bankası şubesi memur muavinliğine nakledilmiştir. Bundan başka Kırşehir Ziraat bankası memuriyet muavinliğindeyken bankaya yatırılmak üzere kendisine teslim edilen Mecidiye kazası *bedel-i nakdi* akçesinden 1000 kuruşu kayda geçirmeyerek yaklaşık bir sene kadar zimmetinde tuttuktan sonra teslim etmiştir. Kırşehir Ziraat bankası şubesi memuru Hakkı Efendi'nin de bu durumu idareye bildirmemesi üzerine azledilerek, *paraya el sürülmemek üzere* açılacak bir şube kitabetine tayin olunmasına karar verilmiştir. Bu konu sicil kaydında “ ... *Şube memuriyetinden dayı-zâdesi olduğu ahiren anlaşılması üzerine 1313 senesi şehr-i Şaban'ının 28'inde 1 Şubat 1311 mezkuru'l-mikdar maaşla Çorum sancağı Ziraat*

---

²⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr.103/101, s.101.

Bankası şubesi memur muavinliğine nakl edilmiştir. Tahlifi bi "l-icra Şevvalin 28 "inde 31 Mart 1312 ifa-yı vazifeye mübaşeret etmiş ve salifü "z-zikr Kırşehir ziraat bankası memuriyeti muavinliğinde müstahdem iken Mecidiye kazası bedel-i nakdi akçesinden mezkurece ita olunmak üzere kendisine teslim olunan 1000 kuruşu bir sene kadar zimmetinde tutarak badehu teslim eylemesi ve mezkur Kırşehir banka şubesi memuru Hakkı Efendinin o zaman vuku bulup ahiren ba tazmin meydana çıkarılan su-i muamelatını idareye ihbar etmemesi hasebiyle 1314 senesi şehr-i Şabanının 21 "inde 12 Kanun-ı Sani 1312 azl olunup bade ma paraya el sürdürülmemek üzere açılacak bir şube kitabetine tayin olunmasına idare-i merkeziye meclis-i idaresince karar verilmiştir.²⁷ şeklinde ifade edilmiştir.

Mehmed Zeki Efendi Ankara polis nazırlığına tayin olduktan sonra açıktan 3. Sınıf komiserliğe seçilmiştir. Ancak evrak değişikliği meselesinden dolayı vilayet emri ile azledilerek yargılanmıştır. Yapılan soruşturma sonucunda da berâtine karar verilmiştir. Bu mesele sicil kaydında “ ... 5 Şubat 1312 tarihinde üç yüz kuruş maaşla Ankara vilayeti polis nazırlığına tayin olunarak 13 Kânûn-ı sâni 1320 tarihinde açıktan 3. Sınıf komiserliğe intihâb olunmuş ve evrak tebdili meselesinden dolayı bâ emr-i vilayet 31 Temmuz 1323 tarihinde idareten azledilerek taht-ı muhakemeye alınmıştır ve cereyan eden muhakeme neticesinde mesele-i mezkure de bir güne müdahil olmadığının anlaşılmasıyla 10 Teşrin-i evveli 1323 tarihinde berâtine karar verilmiştir.²⁸ Şeklinde beyan edilmiştir.

Arif Hikmet Efendi yazı işleri müdüriyetinde çalışmasına rağmen hükümet işlerini ifşa etmesi, ayrıca hazineye ait olan vergiden istifade etmesi, bedelsiz olarak rastgele kişilerden zirai evrak alması ve etraftan borç para alması gibi nedenlerden dolayı azledilmiştir. Bu durum sicil kaydında, “...Mumaileyhin umur-ı tahririye müddet-i tahrirriyeten olmakla beraber esrar-ı hükümet fayş etmek ve intihâbâtda muhalefet ve hazineye ait olan resminden bilâ-bedel rast gelenlerden evrak-ı zirai ederek eshâb-ı

²⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr./100/313, s.313.

²⁸ BOA. DH. SAİD. d, nr. 175/315, s.315.

*mesâlihden para istikraz-ı ihsan eylediği gibi lüzum-ı azli Adana vilayetinden işar kılınmış...*²⁹ şeklinde ifade edilmiştir.

Ali Fuad Efendi'nin de merkeze çekilen telgrafnameleri inatla almayarak geciktirdiği, tellere de yol vermediği görülmüştür. Dolayısıyla da telgrafnamelerin kasten gecikmesine sebep olduğun anlaşılması üzerine azledilmiştir. Bu konu sicil kaydında “ ... 1324 senesi Rebülevvelli'nin 8'inde merkeze keşide olunan telgrafnameler teannüdle almayub tehir eylediği tellere yol dahi vermemesinden dolayı mezkur telgrafnamelerin kasten tehirine sebebiyet verdiği anlaşıldığından emsâline mucîb-i hürmet olmak üzere idareten azlolunmuştur.³⁰ şeklinde ifade edilmiştir.

Akif Efendi'de ceza alan memurlar arasındadır. Nüfus tahriri sırasında Hacılar köyünden Melikoğlu Mahmud'u darp etmesinden dolayı gerçekleşen yargılama sonucunda hukuk-ı umûmiyye (Genel hukuk) tarafından zaman aşımından dolayı bu konunun sükûtuna karar verilmiştir. Darp edilen faillerinden dolayı 7 ay hapis cezasına mahkûm edilmiş iken, tekrar edilen yargılama sonucunda bu olayı gerçekleştirdiğinin ispat edilememesinden dolayı beraatına karar verilmiştir. *Bu konu sicil kaydında “...Hacılar karyesinden Melikoğlu Mahmud'u darp etmesinden dolayı cereyan eden muhâkemât ve tedkikat ve iş de mürûr-i zeman vuku anlaşıldığından bu bâbda ki Hukuk-ı Umumiye'nin mürûr-i zemanla sükutuna karar verildiği yedi yüz yirmi dokuz numro ve 27 Kânun-i evveli 1324 tarihli ve hasb-ı eşhası darp faillerinden dolayı yedi mah hapis cezasıyla mahkum iken evrak-ı...Vüruduna mebni tekrar icra kılınan muhakemede ifâli mezkureye ictisârı sabit bulunmadığından beraatına karar verildiği...*³¹ şeklinde ifade edilmiştir.

Ali Rıza Efendi'nin de görevindeki iktidarsızlığı sebebiyle azledildiği sicil kaydında, “ ...üç yüz iki senesi Saferi'nin on dokuzunda bin sekiz yüz kuruş maaşla Berat

²⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 172/131,s.131.

³⁰ BOA. DH. SAİD. d, nr. 158/95, s.95.

³¹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 68/31,s.31-32.

*sancağı muhasebeciliğine tayin ve adem-i iktidarına mebni üç yüz beş senesi Muharremi'nin beşinde azledilmiştir.*³² Şeklinde ifade edilmiştir.

---

³² BOA. DH. SAİD. d, nr. 30/291,s.291.

IV. BÖLÜM

KIŞEHİRLİ MEMURLARIN BİYOĞRAFİLERİ

4. 1. Abdullah Efendi

Hoca Mustafa Efendi'nin oğludur. Mayıs 1865 başlarında Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan ve rüştiye mekteplerindeki ilimleri öğrenerek şahâdetnâme almıştır. Türkçe okuryazardır.

1880 senesi Eylül başlarında on beş yaşında mülazemetle¹, Kırşehir rüsûmât² idaresine dâhil olmuştur. 18 Nisan 1885'te iki yüz kuruş maaşa nail olarak rüsumat idaresinden sonra memuriyet değişikliği ile Kırşehir duyun-ı umumiye³ kitabeti kantarcılığında görev almıştır. 22 Eylül 1888'de iki yüz elli kuruş maaşla mahalli müdüriyetin tezkire kitabetine tayin olunmuştur.

Ankara vilayeti Osmanlı duyun-u umumiye nezaretiyle rüsûmat idaresi müdüriyeti umumisinden yazılan mülahazalarda Abdullah Efendi'nin ehliyeti tasdik edilmiştir. Belirtilen mektep diploması ile Kırşehir duyun-ı umumiye kitabeti kantarcılığında berâet-i zimmetine⁴ dair olan 27 Temmuz 1880 ve 11 Eylül 1888 tarihli iki parça diplomasının duyun-u umumiye nezaretinden onaylı suretleri bu bilgilere ekli olarak yer almaktadır.

Abdullah Efendi 14 Haziran 1890'da masarif eminliğine ve 1890 Haziran başlarında dört yüz kuruş maaşla İskilip Mahallesi sandık eminliğine⁵ tayin olmuştur. 20 Mayıs 1893'te Haymana duyun-u umumiye memuriyetin ile müştereken de sandık emanetinde görev almıştır. 11 Ağustos 1895'te beş yüz kuruş maaşa terfi ederek Kengri (Çankırı) mahallesi müdüriyeti baş kitabetine nakil edilmiştir. Bu

¹Mülazemet: staj görme, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.719.

²Rüsûmât: Gümrük idaresi, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.902.

³Duyun-ı umumiye: Genel borçlar anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin iç ve dış borçları için kullanılan bir tabirdir. Osmanlının borçlarının ödenmesi amacıyla da 1880 yılında Duyun-ı Umumiye idaresi kurulmuştur, Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgatu*, İstanbul 1986, s.91-92.

⁴Berâet-i zimmet: Zimmetinde bir şey olmaması, aklık durumunda kullanılan bir tabirdir, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.85.

⁵Sandık emini: Veznedar, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.218.

durum da duyun-u umumiye memuriyeti şubesinin 8 Temmuz 1902 tarihli vukuât pusulasında bildirilmiştir.⁶

4. 2. Abdullah Avni Efendi

Keskin Kazası Ziraat bankası muhasebe kâtibi Recep Efendi'nin oğludur. H.1298'de (1880-1881) Kırşehir'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı suretinde yazılıdır. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulûmu⁷ ve Kırşehir mekteb-i idâdi mülkiyesinde müfredata uygun dersleri okuyarak orta derecede şahadetname almıştır. Türkçe okuryazardır.

H.1320'de (1902-1903) Kırşehir telgraf ve posta merkez muhabere memuriyeti refâkatine⁸ mülazemetle devam etmiştir. 29 Ocak 1908'de iki yüz elli kuruş geçici maaşla görevlendirilmiştir. Keskin Kazası Kaymakamlığıyla telgraf ve posta nezaretinden vazifesine yevmiye ile devam etmesi tasdik edilmiştir.

Abdullah Avni Efendi'nin memuriyeti bu nezaretin sicil ve muhasebe kalemleri kayıtlarına uygun olup, Osmanlı nüfus tezkiresi ile mekteb-i idâdi mülki şahadetnamesinin onaylı suretleri tercüme-i hâl evrakının aslıyla birlikte şubede mahfuzdur. (5 Haziran 1909).⁹

4. 3. Abdullah Galip Efendi

Redif yüzbaşlarından Ömer Ağa'nın oğludur. H.1263'te (1846-1847) Kırşehir'de doğduğu Osmanlı nüfus teskeresi onaylı suretinde yazılıdır. Sıbyan mektebinde esası İslamiyet olan mukaddemat-ı ulum-u diniyyeyi medresede de bir miktar Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe okuryazardır.

9 Haziran 1866'da yirmi yaşında mülazemetle, Niğde Sancağı muhasebe kalemine, 18 Haziran 1867'de gidiş tezkiresinden iki kuruş aidat almak üzere Kırşehir kazası nüfus mukayyidliğine¹⁰ girmiştir. 15 Haziran 1873'te yüz doksan

⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr.57/229, s.229.

⁷ Mukaddemât-ı ulûm: İfadesiyle ilk eğitim kurumu olarak kabul edilen sıbyan mektepleriyle ibtidai mekteplerinde okutulan temel dersler kastedilmektedir. Özger, *Yozgatlı Devlet Adamları*, s.85.

⁸ Refâkat: Akadaşlık, maiyet, Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türki*, İstanbul 2005, s.667.

⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr.151/375, s.375.

¹⁰ Mukayyid: Kaydeden, Kayıt memuru, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.680.

kuruş maaşla Kırşehir vukuât kitabeti refakatine, 13 Haziran 1878’de iki yüz seksen kuruş maaşla vukuât kitabetine naklolunmuştur. 12 Eylül 1879’da maaşı iki yüz elli kuruşa düşmüştür. 15 Mart 1881’de görevinden ayrılarak 13 Aralık 1881’de iki yüz elli kuruş yarı maaşla Kırşehir sancağı tahrir ve vergi kitabeti vekaletine alınmış, 27 Mart 1884 tarihinde de beş yüz kuruş maaşla asâleti tasdik edilmiştir. Sonra da 13 Mayıs 1887’de maaşı dört yüz kuruşa düşürülmüştür. Kırşehir vergi memuriyetiyle muhâsebeciliğinden ve Ankara valiliğiyle maliye nezaretinden yazılan mülâhazalarda Abdullah Galib Efendi’nin ehliyeti ve vazifesiyle uygunluğu beyan edilmiştir. Önceki istilama¹¹ cevaben Ankara vilayetinden gelen 6 Mart 1894 tarihli tahriratta, Kırşehir hükümet konağının yanması sebebiyle H.1295’ten (1879-1880) önceki memuriyet kayıtlarının Kırşehir sancağı muhasebesinde bulunduğu gösterilmiş ise de Abdullah Galib Efendi’nin tahrir ve vergi memuriyetlerindeki istihdam süresi ve maaş miktarının kayda uygun olduğu bu konudaki müzekkire¹² üzerine tahrir ve vergi genel idaresinden yazılan 2 Haziran 1893 tarihli derkenara ekli olarak anlaşılmıştır. Zikr olunan yazışma ile Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı sureti tercüme-i hâl evrakıyla muhafaza edilmiştir. (10 Ağustos 1899).¹³

4.4. Abdünnafi Efendi

Kırşehirlili Garipzâde müderrisinden Nuri Efendi’nin oğludur. H. 1270’te (1853-1854) Kırşehir’de dünyaya gelmiştir. Mekteb-i ibtidai ve medresede ders görmüştür. Türkçe konuşabilmektedir.

1868 başlarında on dört yaşında, yüz kuruş maaşla mahalli jandarma zaptiye kitabetine tayin olmuştur. 1873 sonlarında kitabetin lağvıyla açıkta kalmış ve 8 Şubat 1874’te dört yüz kuruş aylıkla Mecidiye, 24 Temmuz 1875’te de aynı maaşla Avanos kazası tahrirat kitabetlerinde görev almıştır. 16 Ocak 1877’de hükümet heyetiyle Arabsun’a naklolunmuştur.

12 Temmuz 1877’de istifa ederek görevinden ayrılmış, 7 Aralık 1877’de iki yüz kuruş aylıkla rüsumat kâtibi olmuştur. 31 Ekim 1879’da üç yüz kuruş maaşla mahalli Adliye zabıt kitabetine 23 Ocak 1880’de maaşıyla aza mülâzımlığına

¹¹İstilam: Bilgi isteme, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.459.

¹²Müzekkire: Bir iş için üstün makama yazılan resmi kâğıt, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.791.

¹³BOA. DH. SAİD. d, nr. 89/393, s.393.

alınmıştır. 13 Mart 1880 tarihinde, üç yüz elli kuruş maaşla Kırşehir rüsum-ı sitte¹⁴ memurluğuna girmiştir.

16 Ağustos 1882’de bu görevi sırasında idare binasında çıkan yangından dolayı görevinden ayrılmıştır. Sonra da Yozgat rüsum-ı sitte nezaretince gerçekleştirilen soruşturma neticesince olaya dâhil olmadığına anlaşılması üzerine 14 Eylül 1882’de dört yüz elli kuruş maaşla Ankara rüsum-ı sitte müdüriyeti baş kitabetine tayin olunmuştur. 28 Ekim 1882 tarihinde istifa suretiyle görevinden ayrılarak aynı ayın 29’un da üç yüz kuruş aylıkla Kırşehir sancağı Mülkiye tahrirat kalemi müsevvid-i saniliğine¹⁵ girmiştir. 24 Mart 1883’te beş yüz kuruş maaşla Sekilü memlahası baş kitabetine, 26 Mart 1884’te de üç yüz kuruş aylıkla ve becayış suretiyle Kırşehir duyun-ı umumiye memurluğuna nakil edilmiştir. 4 Nisan 1886’da bir katlı maddesinden dolayı görevinden ayrılmış, sonra da beraatinin gerçekleşmesi üzerine 17 Temmuz 1887’de üç yüz elli kuruş maaşla Kengri (Çankırı) Duyun-ı Umumiye merkez memurluğuna tayin edilmiştir ve iki maaş tutarında yedi yüz kuruş ikramiye verilerek taltif olunmuştur.

3 Ağustos 1888’de istifa ederek 9 Kasım 1890 ‘da üç yüz elli kuruş aylıkla Avanos Duyun-ı Umumiye memurluğuna tayin edilmiştir. Belirtilen nezaretle idare-i merkeziye müdüriyet-i umumisinden yazılan hülasada iyi hali ve iktidarı tasdik olunmuştur. Abdünnafi Efendi’nin atama ile ilgili evrakı diğer eşyalarıyla birlikte evinden çalınmıştır. Bu durum tercüme-i hâl evrakında ortaya konulmuştur.

Abdünnafi Efendi, 18 Nisan 1892’de dört yüz elli kuruş maaşla Çorum Duyun-ı Umumiye memurluğuna tayin edilmiş, 13 Mart 1893 tarihinde de maaşı beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. Abdünnafi Efendi, Kırşehir rüsum-ı sitte de görevli iken idarede bir yangın olayı ortaya çıkmıştır. Bu olayın idare kolcusundan kaynaklandığı anlaşılmış, yangın derhal söndürülerek idarece herhangi bir zayıat verilmemiştir. Ancak Bayram Ali adında birinin yanarak vefat etmesi üzerine Abdünnafi Efendi şüpheli görülmüş ve bu konuda gerçekleştirilen tetkikat sonucunda yargılanmasına gerek duyulmamıştır. Bu konu hakkında bilgi istenilmiş ve konu Ankara Duyun-ı

¹⁴ Rüsum-ı sitte: Damga, ipek, tütün, tuz, içki vs.’den alınan vergilerdir, Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, s.65.

¹⁵ Müsevvid: müsvedde, karalama, taslak yapan kişi manâlarına gelmektedir. Burada müsevvid-i sani ise ikinci müsevvidlikte görev yapan kişi anlamında kullanılmıştır. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.740.

Umumiye nezaretinden gelen tahrirat cevabı, istintak-nâme¹⁶ ve men-i muhakeme¹⁷ kararnameşi onaylı suretlerini içeren bilgilerden anlaşılmıştır. Bu durum Duyun-ı Umumiye sicil şubesinin 4 Mayıs 1896 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir. (14 Mayıs 1902).

Abdünnafi Efendi'nin 6 Temmuz 1898'de sekiz yüz kuruş maaşla terfi ederek, Midilli Duyun-ı Umumiye nezaretine bağılı Çandarlı ve 3 Ağustos 1899'da bin kuruş maaşla yine aynı şekilde terfi suretiyle Konya Duyun-ı Umumiye nezaretine bağılı Başhan mahkemeleri müdüriyetlerine nakledildiğı yukarıda belirtilen şubenin 12 Temmuz 1902 tarihli vukuat pusulasında bildirilmiştir.¹⁸

4. 5. Ahmed Celeleddin Efendi

Süvari zaptiye efrâdından Abdullah Ağa'nın oğludur. 13 Mart 1878'de Kırşehir Kasabasında doğmuştur. Kırşehir rüştiye mektebi ile Ankara vilayeti idadi mülkiyesinde 21 Temmuz 1893 ve 16 Temmuz 1898 tarihli olmak üzere aliyy 'ül-a'lâ (Pekiyi) derecelerden şahadetname almış hukuk mektebinde de alâ (iyi) dereceden 6 Kasım 1909 tarihli mezuniyet rûûsuna¹⁹ sahip olmuştur. Beyazıt Camii Şerifi hocalarından Kastamonulu Mehmed Celeleddin Efendi'nin Halka-i tedrisinde ulûm-ı âliye²⁰ ve Arapça ilmini tamamlayarak icazetname, şahadetname aldığı Arapça, Farsça ve Fransızcaya aşına olduğı hal tercümesi evrakında yer almıştır. Türkçe yazabilmektedir.

4 Aralık 1909'da encümen-i intihâb-ı memurin²¹ adliye kararıyla ve bin kuruş maaşla Aydın Vilayetinde Söke kazası bidâyet mahkemesi²² müdde-i umûmî²³ muavinliğine tayin olunmuştur. Ahmed Celeleddin Efendi'nin görevine tayin tarihi,

¹⁶ İstintak-nâme: Sorguya çekilen kişinin ifadesini yazıldığı resmi kâğıt, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.461.

¹⁷ Men-i muhakeme: yargılamayı durdurma, yargılamaya gerek görmeyip men etme, <http://www.turkcesozluk.gen.tr/index.php?opt=search&searchTerm=meni+muhakeme> (30.10.2013)

¹⁸ *BOA. DH. SAİD. d, nr. 107/51, s.51.*

¹⁹ Rûûs: İlmiye ve ulema mensuplarına verilen derecelerden biri olmakla birlikte, Beylerbeyi, vezir, zeamet, tımar sahipleri dışında Hazine ve vakıflardan maaş alan diğere devlet memurlarının tayin işlemlerini bildiren kâğıda verilen addır, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.902., M. Ali Ünal, *Osmanlı Tarihi Sözlüğü*, İstanbul 2011, s.577.

²⁰ Ulum-ı âliye: Tefsir ve hadis ilimleri, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.1119.

²¹ İntihab-ı memurin komisyonu, Devlet memurlarını ilgilendiren tayin, terfi gibi kararların alındığı, Dâhiliye Nezareti bünyesinde yer alan komisyonlardan biridir, İlber Ortaylı, "Tanzimat Devri ve Sonrası İdari Teşkilat" *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, s.329.

²² Bidâyet mahkemesi: Asliye mahkemesi, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.100.

²³ Müdde-i umûmî: Savcı, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.707.

maaş miktarı hal tercümesi evrakının altına yazılmıştır. Bu bilgiler nezaret makamından onaylı adliye sicil memuriyeti müdürlüğünün derkenarından anlaşılmış, diplomaları ile Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı sureti genel idare tarafından hıfz edilmiştir. (25 Ekim 1911).

Ahmed Celaleddin Efendi'nin yukarıda belirtilen memuriyet görevine 4 Aralık 1909 tarihinde tayin edildiği sonradan verilen arzuhaline yazılmış, bu belge adliye sicil-i memuriyet komisyonunun 17 Nisan 1911 tarihli derkenarından anlaşılmakla birlikte doğrulanarak eklenmiştir.²⁴

4. 6. Ahmed Celaleddin Efendi

Abdullah Ağa'nın oğludur. H.1294'te (1877-1878) Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kasabanın sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulumu okuduktan sonra rüştiye mektebinde, daha sonra da Ankara idadi mektebinde uygun dersleri tahsil ederek, 18 Temmuz 1893 tarihli pekiyi dereceden rüşdiye, 16 Temmuz 1898 tarihli yine pekiyi dereceden idadi diploması almak üzere öğrenimi tamamladığına dair diplomalarını almıştır. Rüştiye ve idadi mektebi diplomalarıyla Osmanlı nüfus tezkiresi görülerek kendisine iade edilmiştir.(13 Mayıs 1899)²⁵

4. 7. Ahmed Efendi

Mehmed Efendi'nin oğludur. Şubat 1843 başlarında Kırşehir kasabasında doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulumu, kasabanın medresesinde sarf ve nahiv²⁶ tahsil ettikten sonra Dersaadet (İstanbul) medresesinde fenari, tasvirât, tasdikât, fıkıh ilmini, mültekâ²⁷ ve kırâat okumuştur. Daha sonra da sonra iki sene kadar mülkiye mektebine devam etmiştir. Türkçe yazabilmektedir.

H. 1290'da (1873-1874) otuz bir yaşında maaşsız olarak Kırşehir Sancağı zahire ve hayvanat memuriyetine tayin olmuştur. Üç ay sonra yedi yüz kuruş ücret-i

---

²⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr.187/37, s.37.

²⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr. 76 /265, s.265.

²⁶ Sarfû Nahiv :Dilbilgisi, gramer, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.920.

²⁷ Mültekâ'l- Ebhur : Denizlerin kavuşup birleştiği yer, İslam fikhına ait ünlü bir eser, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.721.

maktua²⁸ ile Yağmurlu, Çadırılı ve Gürün köylerinin umur-ı taşriyesine (taşra işleri) memur olmuş, üç ay sonra da memuriyetini tamamlayarak görevinden ayrılmıştır. 21 Kasım 1874'te tek seferde aylık on iki kuruştan üç yüz kuruş tutarında aidat ile Kırşehir kazası eytam²⁹ müdürlüğüne tayin edilmiştir. Ocak 1877 başlarında görevinden istifa etmiştir. Eylül 1879 başlarından Kasım 1879 başlarına kadar beş yüz kuruş maktû ücretle Mecidiye kazası ve 6 Eylül 1880'den 4 Kasım 1880 tarihine kadar aynı maaşla Kırşehir dâhilinde bulunan Cerid ve Harman Aşiretlerinin Karasi ağnam tadâd³⁰ memuriyetinde bulunmuştur. Haziran 1881 başlarında ise fahri olarak teşkil edilen muhacirin komisyonu başkanlığına memur olmuştur. Ağustos 1881 ortalarında komisyon başkanlığından istifa ederek aynı tarihte istihdam olunduğu Kırşehir bidâyet mahkemesi icrâ dairesi azâ mülazımlığına tayin olmuştur.

Bulunduğu memuriyetlerden hizmet süresinin dolması, istifa ve terfi suretleriyle ayrılmış, memuriyetinde yaptığı işlerden dolayı suçlu bulunmamıştır. Mahkeme reisi tarafından Ahmed Efendinin dirayeti, liyakatı ve görevindeki yeterliliği ifade edilmiştir. Ankara Vilayeti adliye müfettişi ile valisi de Ahmed Efendi'nin ahvalinin mahkeme reisinin tasdiknamesinden anlaşıldığını belirtmişlerdir. Ayrıca Adliye Nazırı Hasan Fehmi Paşa tarafından da bu mülâhaza doğrulanmıştır.³¹

4. 8. Ahmed Efendi

Ömer Efendi'nin oğludur. H. 1280'de (1863-1864) Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulumu öğrendikten sonra, Kırşehir rüştiye mektebinde müfredat derslerini okumasına rağmen şahâdetnâmesi yoktur. Türkçe yazabilmektedir.

Ocak 1878 başlarında on beş yaşında Kırşehir bidayet mahkemesi hukuk dairesi kalemine girmiştir. Ekim 1880 başlarında, iki yüz kuruş aidâtle Kırşehir bidâyet mahkemesi mukavelât muharirliğine³² tayin olmasına rağmen aidâtın devredilmesi sebebiyle Ocak 1880 başlarında, istifa ile kovulup iki gün sonra

²⁸ Maktu: Kat'olunmuş, kesilmiş, değeri pahası biçilmiş anlamlarına gelmektedir, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.576.

²⁹ Eytam: Yetimler, öksüzler, *Kanar, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s.123.

³⁰ Ağnam: Koyun anlamına gelmektedir. Tadâd ise sayım demektir. Ağnam tadâd memurluğu da koyun sayım işini yapma anlamına gelmektedir.

³¹ *BOA. DH. DSAİD.* d, nr. 07/807, s.807.

³² Mukavelât muhariri: Noter, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.679.

Kırşehir bidâyet mahkemesi müdde-i umûmî mülki idaresine maaşsız olarak girmiştir. 30 Mayıs 1882’de iki yüz yirmi kuruş maaşla çalışmakta olduğu Mecidiye kazası bidâyet mahkemesi ikinci kitâbetine tayin olunmuştur.

Ahmed Efendi bulunduğu memuriyetlerden istifa suretiyle ayrılmış, memurluk vazifesinden dolayı suçlanmamıştır. Mahkeme reisi tarafından Ahmed Efendi’nin değerli olduğu belirtilmiştir. Ankara Vilayeti adliye müfettişi ile valisi de Ahmed Efendi’nin ahvalinin mahkeme reisinin tasdikinden anlaşıldığını belirtmişlerdir. Adliye nazırı Hasan Fehmi Paşa Hazretleri de bu mülâhaza doğrudur şeklinde beyanda bulunmuştur. (4 Eylül 1885) Ahmed Efendi, 22 Ekim 1885’te askerlik hizmetine alınmasından dolayı görevinden ayrılmıştır.³³

4. 9. Ahmed Kemal Efendi

Kadri Ağa’nın oğludur. Kasım 1877’de Kırşehir’de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. Ahmed Kemal Efendi, ibtidâi mektebinde okuduktan sonra üç sene kadar sanayi mektebinde³⁴ tahsil görmüşse de şahadetname ve tasdiknamesinin olmadığı hal tercümesi evrakı içerisinde yer almıştır.

26 Kasım 1888’de gedikli³⁵ olarak askerliğe dâhil olmuştur. Nizamiye-i askeriyedeki süresini tamamlayarak, 21 Kasım 1892’de ihraç olunmuştur. 22 Mart 1908’de iki yüz yetmiş bir kuruş maaşla sonra Selanik emtia-ı dahiliye gümrüğü müdüriyeti sahil muhafaza memuriyetine tayin edilmiştir.

Ahmed Kemal Efendinin iktidarı, o zamanki göreve başlama tarihi, maaş miktarıyla ilgili kayıtları Selanik rüsumat nezareti ile tercüme-i hâl evrakı altına yazılan şerhten anlaşılmıştır. Yedek nüfus tezkiresi, kimlik suretinin onaylı evrakıyla birlikte hıfz edilmiştir. (14 Ocak 1913).

Ahmed Kemal, Efendi 23 Temmuz 1908 tarihinde icra kılınan tensikat ile ve dört yüz kuruş maaşla görevini yerine getirmiştir. Çalıştığı yerin lağvı üzerine İstanbul’a gelerek Kasım 1912 tarihli kayıtlı maaşı ve bir miktar ikramiyesi kendisine teslim edilmiştir. 14 Ocak 1913 tarihinden itibaren de 200’ünü teslim

³³ BOA. DH. SAİD. d, nr. 07/785, s.785.

³⁴ Mekteb-i sanayi: Fabrikalarda uzman yetiştirmek amacıyla İstanbul’da açılan okuldur, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.606.

³⁵ Gedikli: Yeniçeriler arasında eski olmalarından dolayı imtiyazlı olanlar için kullanılan bir tabirdir, Pakalın, *Tarihi Deyimler ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, s.662.

almıştır. 2 Haziran 1913 tarihinde de üç yüz kuruş maaşla Hisar rüsumat müdüriyeti muhafaza gümrüğüne tayin edildiği rüsumat müdüriyetinin 27 Kasım 1913 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.³⁶

4. 10. Ahmed Mithat Efendi

Cemaleddin Efendi'nin oğludur. H.1302'de (1884-1885) Kırşehir' de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulumu tahsil ettikten sonra Kırşehir mekteb-i idadisinde uygun dersleri öğrenerek pekiyi derecede 11 Eylül 1900 tarihli şahâdetname almıştır. Türkçe okuryazardır.

14 Haziran 1904'te ücret-i maktuâ ile ebniye-i seniyye³⁷ ambarının Yıldız Sarayı Hümâyunu şubesi kitabetine tayin edilmiştir. Sonra da dilekçesi üzerine evkâf-ı hümâyun nezareti taşra-i memurin komisyonu ve kasabanın imtihan komisyonu tarafından imtihana tabi tutulmuş, imtihan sonucunda iyi derecede olmak üzere yeterliliği isbât edilmiştir. 14 Aralık 1907'de dört yüz kuruş maaşla Malatya Sancağı evkâf müdürlüğüne tayin edilmiştir. Ahmed Mithat Efendi'nin yazıldığı gibi kitabetteki istihdamı, berâeti ve görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği ebniye-i seniyye ambarı müdüriyetinin 1 Eylül 1096 tarihli şahadetnamesi ve imtihanla taşra evkâf müdürlüğüne seçilmesi sonra da Malatya evkâf müdürlüğüne tayin tarihi ve maaş miktarı evkâf-ı hümâyun nezareti imtihân ve intihâb komisyonlarının 11 Aralık 1906 ve 14 Aralık 1907 tarihli mazbatalarıyla müsvedde kayıtlarından anlaşılmıştır. ve bu evrakın sureti ve asılları tercüme-i hâl evrakıyla muhafaza edilmiştir. Osmanlı nüfus tezkiresiyle ve mekteb-i idadi şahadetnamesi şubece aynen görülerek iade edilmiştir.(2 Ağustos 1908).

Ahmed Mithat Efendi'nin ünvan memurluğa tahvil edilerek 17 Ekim 1909 mahallince icra kılınmış tensikâta yedi yüz elli kuruş maaşla memuriyetini yerine getirdiği evkâf hümâyunu sicil şubesinin 9 Mayıs 1910 tarihli vukuât pusulasında gösterilmiştir.

³⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr.196/ 5, s.5.

³⁷ Ebniye-i Seniyye: Padişah binaları, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.287, Ebniye-i Seniyye idaresinin görev ve sorumlulukları 18 Eylül 1891 tarihli bir layihada padişahın iradesi ile yapılması istenen her türlü binaların inşası ile saray ve kasırların bakım ve onarımını gerçekleştirmek şeklinde belirtilmiştir, A.Şevki Yılmaz, *II. Abdülhamit Döneminde İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2003, s.39.

Ahmed Mithat Efendi'nin, 14 Mart 1911'de bin iki yüz kuruş maaşla çalıştığı Amasya Sancağı evkâf memurluğundaki görevini bıraktığı 28 Ekim 1912 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır. Daha sonra aynı maaşla İzmit Sancağına nakil olarak tayin edildiği ve 11 Nisan 1912 tarihinde de işe başladığı 4 Mayıs 1912 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir. Başka bir yere memuriyet değişikliği talebinde bulunması üzerine Canik (Samsun) sancağı evkaf memurluğuna becayış suretiyle geçtikten sonra 13 Eylül 1913'te vazifesine başladığı da 18 Aralık 1913 tarihli vukuat pusulasında bildirilmiştir.(26 Şubat 1914).

Ahmed Mithat Efendi'nin 4 Şubat 1914'te iki bin kuruş maaşla Mâmuretülâziz (Elazığ) vilayeti evkâf müdüriyetine tayini hüsn-i irade-i seniyye³⁸ Hazret-i Hilafetpenâhi şerifince beyan edilmiş, 12 Mart 1914 tarihinde Elazığ vilayetinde görevine başladığı da Evkâf-ı Hümayun memurun müdüriyetinin 18 Nisan 1914 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.(30 Nisan 1914).³⁹

4. 11. Ahmed Müfid Efendi

Süleymaniye Camii Şerifi hocalarından Hacı Osman Efendi olarak bilinen Arif Hacı Vebhi Efendi'nin oğludur. H.1296'da (1878-1879) Kırşehir'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. Kırşehir mekteb-i ibtidâsında ulum-ı ibtidaiyeyi⁴⁰ tahsil ettikten sonra Dersaadet'te (İstanbul) Beyazıt camii şerifi hocalarından Kayserili Hüsnü Efendi'nin Halka-i tedrisinde Arapça ilimlerini tamamlayarak icazetname almış, sonra da mekteb-i hukuk-i şahanede uygun dersleri tahsil ederek 14 Mart 1905 tarihli iyi derecede şahadetname almıştır. Arapça ve Farsça'ya aşina olduğu hal tercümesi evrakında yazılıdır.

İstanbul'da bidâyet ikinci hukuk ve cinayet mahkemesinde üç ay süreyle mülazemetle görevini yerine getirerek 13 Kasım 1907'de bin kuruş maaşla adliye encümeni intihab-ı memurin (Adliye memurlarını atama komisyonu) kararıyla Akçabad kazası bidayet mahkemesi müdde-i umumi muavinliğine tayin olmuştur. 27

³⁸ İrade-i seniyye: Padişah emri, buyruğu, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.444

³⁹ *BOA. DH. SAİD.* d, nr. 155/135, s.135.

⁴⁰ İbtidai: İlk anlamına gelmektedir. İlimin çoğulu olan ulum kelimesiyle birlikte kullanıldığında ilk bilgileri kast etmektedir.

Şubat 1903'te gümüş liyakat madalyası 25 Ocak 1906 tarihinde de ibtida-yı haric⁴¹ Edirne müderrisliği tevcih ve ihsan buyrulmuştur.

Ahmed Müfid Efendi'nin mekteb-i hukuk-i Şahâne müdüriyetinden 21 Mart 1905 tarihli iyi dereceden şahâdetnâme aldığı tasdik edilmiştir. Tayin tarihi, maaş miktarı, adliye nezareti sicil-i memurin müdüriyetinin adliye nezareti makamından onaylı derkenarlarından anlaşılmış icâzetname ve mekteb-i hukuk-ı şahane şahadetnamesi, rütbe-i hâmise (beşince rütbe) ile liyakât madalyası rûusu ve berât-ı hümayunlarını⁴², doğum tarihi ve doğum yerini bildiren Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı suretleri asıl hal tercümesi evrakıyla birlikte sicill-i ahvâl idaresi umumisince hıfz edilmiştir. (15 Temmuz 1908).⁴³

4. 12. Ahmed Nuri Efendi

Kırşehir sancağına bağlı Mucur nahiyesi mal katibi Sülayman Fevzi Efendi'nin oğludur. H.1294'te (1877-1878) bu nahiyede dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Nahiye ibtidâsında mukaddemât-ı ulûm-ı diniyeyi, rüştiye mektebinde uygun dersleri tahsil ettikten sonra 4 Temmuz 1896 tarihli iyi dereceden rüştiye mektebi şehâdetnamesi almış, daha sonra da İstanbul'a gelerek Üsküdar'da Mihr-i Mah Sultan medresesinde 5,5 sene süresince Arapça, Farsça tahsiliyle meşgul olmakla birlikte, bir taraftan da Üsküdar'da bulunan Mekteb-i Mülkiye-i Şahâne idâdisine devam ederek, uygun dersleri okumuş ve 16 Ocak 1906 tarihli iyi dereceden mekteb-i idâdi şehâdetnamesi almıştır.

13 Şubat 1906 iki yüz elli kuruş maaşla Üsküdar'da Numune-i Terakki adlı hususi mektepte ders nezaretine tayin edilmiştir. 13 Ağustos 1906'da imtihanla Ziraat bankası idare-i merkezine mülazemetle devam etmesinden dolayı ders nezareti görevinden istifa etmiştir. 13 Şubat 1906 iki yüz kuruş maaşla bu vazifesine ilaveten Üsküdar'da Füyuzât-ı Osmani Mekteb-i Hususi'nin rüştiye bölümünde âdâb ve ahlâk muallimliğinde görev almıştır. Bu görevini sürdürürken 15 Ekim 1907'de % 5 aidatla Ziraat bankası tarafından oluşturulan Çarşı-yı kebir tamirat komisyonu tahsil memuru refakatine tayin olunmuştur. 3 Ekim 1908 belirtilen muavinlik görevinden

⁴¹ Müderrisler kibâr-ı müderris ve müderrislik payesi olmak üzere iki derece olarak sınıflandırılmıştır. Bunlarda kendi aralarında on iki dereceye ayrılmıştır. İbtida-yı haric de bu derecelerden birinci sırada yer almaktadır, Bkz., Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, s. 71.

⁴² Berât-ı hümayûn: Padişahlara ait ferman, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.85.

⁴³ *BOA. DH. SAİD.* d, nr. 152/9, s.9.

istifa ederek ayrılmıştır. 14 Kasım 1909'da yedi yüz kuruş maaşla Ziraat bankası idare-i merkeziye muhasebe kalemi memuriyet şubesi refik-i⁴⁴ sânilîğine (ikinci refiklik) yerine başka birinin getirilmesi yoluyla görev değişikliği gerçekleşmiştir. Böylece görevine başlayan Ahmed Nuri Efendi belirtilen refakâtte bulunduğu süre zarfında on bir bin iki yüz altmış altı kuruş, yirmi beş para aidat almıştır. Ziraat bankası idare-i umumisinden Ahmed Nuri Efendi'nin görevini iyi bir şekilde yerine getirmekte olduğu tasdik edilmiştir.

Ahmed Nuri Efendi'nin önceki hizmetlerindeki istihdam süresi, maaş miktarı aidâtı ve görevinden ayrılış sebepleri berât-i zimmetini içeren Numune-i Terakki ve Füyuzât-ı Osmanî mekteplerinden 28 Ağustos 1906 ve 3 Ocak 1910 tarihli tasdiknâmeleri aynen görülerek iade edilmiş, idare-i merkez muhasebesinin 22 Ocak 1910 tarihli derkenarı tercüme-i hâl evrakının aslıyla birlikte saklı tutulmuştur. O dönemde görevini yapmaya başlama tarihi, maaş miktarı tahlif olunduğu idare-i merkezi kaydından anlaşılmıştır. (22 Mart 1910).⁴⁵

4. 13. Ahmed Tevfik Efendi

Isparta müftüsü Hacı Mehmed Efendi'nin oğludur. H.1269 senesi (1852-1853) başlarında Kırşehir sancağında dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde esas İslamiyet olan mukaddemât-ı ulum-ı diniyyeyi ve medresede biraz Arapça, Farsça, fenni hesap ve tarih okumuştur. Türkçe okuryazardır.

H. 1292 senesi (1875-1876) başlarında yirmi üç yaşında mülazemetle Kırşehir sancağı tahrir-i emlak kalemine girmiştir. Ocak 1877'de yüz doksan kuruş maaşla tahrir-i üçüncü firkasında görev almıştır. 4 Şubat 1878 tarihinde iki yüz otuz beş kuruş maaşla Ağros nahiyesi tahrir ve vergi kitabetine nakil edilmiştir. Buna ek olarak H.1297 (1879) başlarında Keçiborlu nahiyesi umur-ı tahririyede (yazı işleri) görev almış, maaşı da üç yüz kuruşa yükseltilmiştir.

Hamid sancağı mutasarrıflığı ile Konya Vilayeti tahrir ve vergi müdürlüğünden yazılan mülâhazaya atıfla Maliye Nezareti (Maliye Bakanlığı)

⁴⁴ Refik: Arkadaşlık, yoldaşlık, muavin, Sami, *Kâmûs-i Türki*, s.668.

⁴⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr. 176/31, s.31.

tarafından Ahmed Tevfik Efendi'nin iktidarı, yaptığı işlerdeki uygunluğu beyan edilmiştir. (14 Haziran 1892).⁴⁶

4. 14. Akif Efendi

Kırşehir bidâyet mahkemesi icra memuru mülazımzâde Mustafa Efendi'nin oğludur. H.1278'de (1861- 1862) Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı suretinde gösterilmiştir. Kasabanın sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulum-ı diniyyeyi, rüştiye mektebinde de uygun dersleri okuyarak şahadetname almışsa da şahadetnamesi yanmıştır. Türkçe okur yazardır.

Akif Efendi, 27 Ekim 1878'de on yedi yaşında mülazemetle Kırşehir Sancağı tahrirat kalemine girmiştir. 13 Nisan 1880'de yüz yetmiş kuruş maaşla sancağın idare-i meclisi kitabeti refâkatine alınmıştır. 25 Temmuz 1881'de iki yüz elli kuruş maaşla buranın muhasebe kalemi mukayyidliğine, 14 Mart 1882'de üç yüz kuruş maaşla aynı muhasebenin üçüncü refâkatine, 13 Mart 1823 bu maaş miktarıyla Merkez kazası mal kitabetine, 13 Kasım 1884'te aylık bin kuruş meblağ olan %6 aidatla kazanın sertahsildarlığına nakil edilmiştir. Yerliden tahsildar istihdamını yasaklamasından dolayı 13 Mart 1885'te yerine başkasının tayin edilmesiyle açığa kalmıştır. 28 Temmuz 1885'te dört yüz elli kuruş maaşla Keskin Kazası mal müdürlüğüne tayin edilmiş, 18 Mart 1886'da da üç yüz altmış kuruş maaşla Kırşehir muhasebe kalemi refik-i saniliğe nakil edilmiştir. 25 Şubat 1888'de dört yüz elli kuruş maaşla Boğazlıyan Kazası mal müdürlüğüyle becayiş suretiyle memuriyeti icra olunmuştur. 14 Nisan 1888 bu müdüriyetin ikinci sınıfına itibarıyla maaşı altı yüz kuruşa yükselmiştir. 2 Temmuz 1889'a kadar burada istihdam olunmuşsa da bu tarihte kendi talebi üzerine, Kırşehir muhasebe kalemi baş kitabetine nakil edilmiştir. Buna rağmen mahalli memuriyetine gitmeyerek mensup olduğu liva tarafından tahvil edildiği Mecidiye Kazası mal müdüriyetince daha önce çalıştığı memuriyetten davet almış, bunu da kabul etmemesi üzerine 9 Ağustos 1889'da altı yüz kuruş maaşla Avanos Kazası mal müdürlüğüne tayin edilmiştir. Bu tarihten 12 Kasım 1890 seksen kuruş maaşla bu kazanın Ziraat Bankası kitabeti vekâletindeki görevini de fahri olarak yerine getirmiştir. 22 Eylül 1891'de yine altı yüz kuruş maaşla tekrar Keskin Kazası mal müdürlüğüne 23 Mayıs 1893'te altı yüz kuruş maaşla Sungurlu Kazası

⁴⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr. 39/371, s.371.

mal müdürlüğüne nakil edilmiştir. 9 Şubat 1895'te hazinece memuriyeti tasdik edilmiştir.

Akif Efendi'nin Ankara Vilayeti defterdarlığıyla valiliğinden ve maliye nezareti ve müdüriyeti tarafından görevini yapmaktaki yeterliliği beyan edilmiştir. Belirtilen hizmetlerde istihdam süresini, maaş miktarını bildiren Ankara Vilayeti muhasebe kaleminden onaylı kayıt pusulaları, emvâl-i emirriyye ve tekâüd⁴⁷ sandığı aidâtından berât-i zimmetini içeren Ankara Vilayeti idare-i meclisinin 21 Ekim 1894 tarihli mazbatasıyla Osmanlı nüfus tezkiyesinin onaylı suretleri tercüme-i hâl evrakının gönderildiğini içeren Ankara Valiliği'nin 26 Kasım 1893 tarihli iki parça tahriratı tercüme-i hâl evrakıyla muhafaza edilmiştir. Aynı şekilde sonraki hizmet yerlerine tayiniyle memuriyetinin hazine tarafından tasdik tarihini, maaş miktarını ve tayin tarihinden memuriyetinin tasdik edilmesine kadar belirtilen maaşın önce yarısı sonra da tamamı ödenmek üzere Ankara vilayeti Deffterdarlığı'na tebliğât icra edildiğini bildiren Muhasebe-i Umumi Müdürlüğü'nün 4 Nisan 1895 tarihli ilâm ve haberi de tercüme-i hâl evrakının asıyla birlikte mahfuzdur.

Akif Efendi'nin, 28 Aralık 1894'de yukarıda belirtilen müdüriyetten ayrıldığı, ayrılış sebebinde mevzu olan beyanı hakkında tekrar eden istilâmâta cevaben gelen muharrerâtta⁴⁸ ayrılış sebebine dair olarak gösterilen bir kayda rastlanmamıştır. Ancak muâmele-i mukararât defterinde vilayet emri ile azledildiği kaydının dilekçe ile meşru kıldığı 19 Ekim 1895'ten 24 Kasım 1895'e kadar Avanos kazası mal müdürlüğü vekâletinde bulunarak üç yüz altmış iki kuruş vekâlet maaşı aldığı ve Sungurlu mal müdüriyetinden dolayı makbuzât⁴⁹, merfuât⁵⁰ ve maşlarının tevkifâtı⁵¹ vesaireden ve Avanos mal müdürlüğü vekâletinden dolayı da emvâl-i emirriyye, mülkiye, askeri tekâüd ve mazuliyet⁵² sandıkları hesapları maliye sicil şubesinin 3 Temmuz 1907 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir. Aynı şekilde bu sandıkların hesapları ve tevkifâtı, maârif ve menâfi hususları, tapu ve nüfus hâsılatı ve rüsumları

⁴⁷ Tekaüd: Emeklilik, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.1064.

⁴⁸ Muharrerât: Yazılı kağıtlar, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.669.

⁴⁹ Makbuzât: Borçlulardan veya satıştan toplanan para, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.574.

⁵⁰ Merfuât: Eski eşya, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.620.

⁵¹ Tevkifât: Parayla ilgili kesintiler, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.1103.

⁵² Mazuliyet: Azledilme, işinden çıkarılma, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.591.

yol inşası, evrak-ı nakdiyye⁵³, emanet vs.'den bir güne zimmetle ilişiği olmadığı maliye sicil şubesinin aynı tarihli vukuât pusulasında bildirilmiştir.

Akif Efendi, 13 Temmuz 1896'da beş yüz kuruş maaşla Kırşehir Sancağı nüfus memurluğuna tayin edilerek işe başlamıştır. 23 şubat 1897 tarihinden 20 Nisan 1897 tarihine kadar bundan başka iki yüz yirmi beş kuruş zamlı maaşla Mecidiye kazası mülki vekaletinde bulunmuş, sonrada Çankırı Sancağı nüfus memurluğuna bu maaşla ve becayiş suretiyle nakil edilmiştir. Bundan dolayı 9 şubat 1899'da Kırşehir'den ayrılarak aynı senenin 13 Mart'ında Çankırı'da görevine başlamış, çalışmasının beğenilmesinden dolayı kendisine 28 Ekim 1902 tarihinde dördüncü rütbeden Mecidi nişânı ve zişânı ihsan buyrulmuştur ve tekrar becayiş suretiyle Kırşehir nüfus memurluğuna nakil edilmiştir. Bunun üzerine 14 Haziran 1902'de Çankırı'dan ayrılarak, aynı ayın 15'inde Kırşehir'de görevine başlamıştır. Nüfus memurluğundaki görevini iyi bir şekilde yerine getirmiştir. Kaymakamlık vekâletindeki görevi sırasında asâkir-i redifenin⁵⁴ toplanması, ağnam sayımının yapılması ve tahsilâtının toplanması konusunda yazılı bir emir göndermiş, yine askerlik tesisatına düşen îânenin⁵⁵ toplanması ve kazanın inzibat temininin, muhafız ve asayışını sağlanması yönünde de hizmette bulunmuştur. Bu görevinde de başarılı olduğu belirtilen memuriyetlerinden dolayı da emvâl-i emiriyye⁵⁶ ve hukuk-ı şahsiye vesairenden zimmetle ilişiği olmadığı Kırşehir sancağı meclis-i idaresinin Ankara vilayeti meclis idaresinden ekli olan 26 Temmuz 1902 tarihli devir-i muhasebe defteriyle yine Ankara vilayeti meclis-i idaresinden ekli Kırşehir meclis-i idaresinin 3 Mayıs 1897, Çankırı sancağı meclis-i idaresinin de Ağustos 1902 tarihli mazbatalarında beyan edilmiştir. İyi hizmetlerde bulunması sebebiyle 17 şubat 1907'de Akif Efendi'ye rütbe-i salise (üçüncü rütbe) tevcih buyrulmuştur. Adliye heyeti tarafından Akif Efendi'nin durumunun araştırılması sonucunda, hakkında takip edilen bir davanın olduğunun anlaşılmasıyla birlikte azledilmesinin gerekli olduğu Ankara vilayetinden bildirilmiş, bunun üzerine 20 Temmuz 1907'de Akif Efendi Kırşehir nüfus memurluğundan azledilmiştir. Memuriyet süresince Akif Efendi'nin görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği, görevinde sadakat gösterdiği

⁵³ Evrak-ı nakdiye: Kâğıt para, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.242.

⁵⁴ Asâkir-i redife: İkinci dönem askerliği yapan askerler, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.41.

⁵⁵ İâne: Yardım için toplanan para, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.401.

⁵⁶ Emvâl-i emiriyye: Para ve eşya gibi beylik mallar, devlet malları, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.220.

düzenlenen nüfus kayıtları ve erbab-ı mesâlihe⁵⁷ müracaatı ile maaşlarının tevkifâtına dair zimmetle ilişkisi olmadığı Kırşehir sancağı ile Ankara vilayeti meclis-i idarelerinin 18 Mayıs 1909 tarihli mazbatasıyla Ankara vilayetinin 14 Haziran 1905 tarihli tahriratında gösterilmiştir. Akif Efendi'ye takdim edilen Rütbe-i salisesi, rûusu hümayunu, dördüncü rütbeden Mecidi Nişanı, berât-ı âlisi ve yukarıda ifade edilen mazbata ile buna benzer evraklar sicill-i ahvâl genel idaresi tarafından aynen okunduktan sonra iade edilmiştir.

Akif Efendi azlolunduktan sonra resmi mührü alıkonulmuştur. Postahanedan idare adına gelen resmi evrakı şok edecek maddelerden dolayı şüpheli bulunmuş, belirtilen işlere yönelik haberlerin azliyle ilgili yargılamada ispat edilememesi üzerine beraatine karar verilmiştir. 341 numaralı ve 18 Ağustos 1907 tarihli nüfus tahriri esasında Hacılar köyünden Melikoğlu Mahmud'u darp etmesinden dolayı cereyan eden muhakeme ve tedkikat sonucunda bu konuda zaman aşımı olduğunun anlaşılması üzerine hukuk-ı umûmiyye (Genel hukuk) tarafından zaman aşımından dolayı bu konunun sükûtuna karar verilmiştir. 729 numaralı ve 9 Ocak 1909 tarihli bazı kişileri darp ettiği yönündeki failerin ifadelerinden dolayı 7 ay hapis cezasına mahkûm edilmiş iken bu konudaki evrakın gelmesinden dolayı tekrar edilen yargılama sonucunda bu olayı gerçekleştirdiğinin ispat edilemediğinin anlaşılması üzerine beraatine karar verilmiştir. 630 numaralı ve 30 Ocak 1911 tarihli i'lâmâtın⁵⁸ okunduğunu bildiren bu konudaki dilekçe Kırşehir Sancağı bidayet mahkemesi ceza dairesinden çıkan 14 Nisan 1909 tarihli derkenarında beyan edilmiştir.⁵⁹

4. 15. Ali Efendi

Şevki İzzet Efendi'nin oğludur. Temmuz 1883'te Kırşehir sancağında dünyaya gelmiştir. Kırşehir rüştiye mektebinde ilimleri öğrenerek şahâdetname aldığı Türkçe konuşabilmekte ve yazabilmekte olduğu tecüme-i hal evrakında yer almaktadır.

9 Kasım 1899 tarihinde Bahr-i Sefid Boğazı (Akdeniz) havacı ikinci alayı dördüncü taburunun üçüncü bölük dördüncü takımına dâhil olmuştur. Görevini

⁵⁷ Erbab-ı mesâlih: İşli olanlar, iş takip edenler, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.226.

⁵⁸ İ'lâmât: Bir davanın mahkemece nasıl bir hükme bağlandığını gösteren resmi vesikâlar, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.427.

⁵⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 68/31, s.31-32.

yaptığı sürede de askerliğini yerine getirerek, 15 Aralık 1903'te sınıf-ı ihtiyâta (Yedek sınıfı) nakil edilmiş ve terhis olmuştur. 15 Temmuz 1904'te mülazemetle, Dersaadet'e bağlı rüsumât nezareti kolculuğuna kabul edilmiştir. Aynı yılın 14 Ekim'inde yüz elli kuruş maaşla Gemlik rüsumât müdüriyetine bağlı olan Armudlu rüsumât memuriyeti ile yine Armudlu'ya bağlı Fıstıklı rüsumât kolculuğuna tayin olunmuştur. Ali Efendi'nin görevini yapmakta iktidarının yeterli olduğu da Dersaadet'e bağlı rüsumât Nezareti ile Gemlik rüsumât müdüriyetinden tasdik edilmiştir.

Ali Efendi'nin silk-i askeriyedeki⁶⁰ ihraç tezkiresinde mülazemet süresinin, o zamanda görevine tayin tarihinin ve aldığı maaş miktarının ilgili kayıtları nezaretten tercüme-i hâl zirine yazılan şerhden anlaşılmıştır. Nüfus ve ihraç tezkiresinin Armudlu rüsumât memuriyetinden onaylı suretleri tercüme-i hâli evrakıyla hıfz edilmiştir. (15 Mayıs 1912).⁶¹

4. 16. Ali Fuad Efendi

Kayseri, telgraf ve posta merkezi müdürü Hacı Mehmed Şevket Efendi'nin oğludur. H.1301'de (1883-1884) Kırşehir'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu, Sivas vilayeti rüştiye mektebinde sarf ve nahiv, Arapça, Gülistan ile Fen, hesap ve coğrafya okuduğu tercüme-i hâlinde yer almıştır. Türkçe okuryazardır.

H.1316'da (1898-1899) Kırşehir ve sonra da Sivas telgrafhanelerine mülazemetle girmiş, 24 Mart 1903'te iki yüz kuruş maaşla Sivas Vilayeti telgraf ve posta merkezi muhabere memuriyetine (telgrafçı) tayin olunmuştur. 2 Mayıs 1906'da merkeze çekilen telgrafnameleri inat ederek geciktirdiği gibi tellere yol dahi vermemesinden dolayı bu telgrafnamelerin kasten geciktirilmesine sebep olduğunun anlaşılması üzerine emsâli gereğince idarece azlolunmuştur. 9 Eylül 1907'de iki yüz elli kuruş maaşla Sivas Vilayeti Gürün telgraf ve posta merkezi muhabere memurluğuna tayin edilerek tahlifi icra edilmiştir.

Telgraf ve Posta Nezareti tarafından Ali Fuat Efendi'nin vazifesine devamı tasdik edilmiştir. Ali Fuat Efendinin memuriyetleri telgraf ve posta nezaretinin sicil

⁶⁰ Silk-i askerî: Askerlik mesleği, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.953.

⁶¹ *BOA. DH. SAİD.* d, nr. 193/19, s.19.

ve muhasebe kalemleri kayıtlarına mutabık olup, Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı sureti asıl tercüme-i hâlinin aslıyla birlikte nezaretin Sicill-i Ahvâl şubesinde muhafaza edilmiştir. (11 Ocak 1909).⁶²

4. 17. Ali Rıza Efendi

İbrahim Efendi'nin oğlu olarak, 4 Ekim 1863 tarihinde Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu tahsil ettikten sonra Kırşehir kasabası rüştiye mektebinde müfredat derslerini okuyarak şahâdetname almıştır. Türkçe yazabilmektedir.

Haziran 1878 başlarında on beş yaşında yüz doksan kuruş maaşla Kırşehir tahrir-i emlak messâhlığına⁶³ tayin edilmiş dört ay sonra da memuriyetini tamamlayarak mülazemetle Kırşehir kasabası tahrirat kalemine girmiştir. İki ay sonra bir duhân (tütün) fabrikasının açılması üzerine görevinden ayrılarak fabrikanın memuriyet muavinliğine geçmiştir. Altı ay sonra da fabrikanın kapatılmasından dolayı burada ki görevinden ayrılmıştır. 1 Aralık 1879'da iki yüz kuruş maaşla Mecidiye Kazası bidâyet mahkemesi ikinci kitabetine memur olmuştur. Ocak 1880 ortalarında görevinden istifa etmiştir. Aynı senenin mart ayı ortalarında yüz altmış kuruş maaşla Kırşehir bidâyet mahkemesi icra mübaşirliğine, 29 Haziran 1882'de de üç yüz kuruş maaşla Mecidiye Kazası müstantik muavinliğine tayin edilmiştir. 17 Aralık 1882 tarihinde azlolunmasına rağmen 4,5 ay sonra aynı maaş miktarıyla hizmette bulunduğu Mecidiye Kazası müstantik muavinliği görevine tekrar tayin olunmuştur.

Ali Rıza Efendi görev aldığı memuriyetlerden, memuriyetin lağv edilmesi, istifa gibi suretlerle ayrılmış, görevinden dolayı suçlu bulunmamıştır. Mahkeme reisi tarafından da Ali Rıza Efendi'ni bu durumu onaylanmış, Ankara Vilayeti adliye müfettişi ile valisi tarafından da Ali Rıza Efendi'nin ahvalinin mahkeme reisinin tasdiknamesinden anlaşıldığı belirtilmiştir. Adliye Nazırı Hasan Fehmi Paşa Hazretleri tarafından da bu mülâhaza doğrulanmıştır. (6 Eylül 1885)⁶⁴

⁶² BOA. DH. SAİD. d, nr. 158/95, s.95.

⁶³ Messah: Ölçümcü, Mehmed Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 2011, s.300.

⁶⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr. 07/793, s.793.

4. 18. Ali Rıza Efendi

Kırşehirli haffâf (ayakkabıcı) Ahmed Efendi'nin oğludur. 15 Haziran 1851'de Kırşehir'de doğmuştur. Valide Sultan Hazretleri mektebinde biraz Arapça, Farsça, hesap ve Coğrafya okumuştur. Türkçe okur yazardır.

H.1286'da (1869-1870) Bâb-ı seraskeriye⁶⁵ de yer alan menşe-i küttâb⁶⁶ da görev almıştır. 14 Nisan 1871'de yirmi bir yaşında yüz kuruş maaşla jurnal kalemine girmiştir. 3 Ekim 1872'de aynı maaşla hassa-ı ordu⁶⁷ hümayunu jurnal kalemine nakil edilmiştir. 25 Temmuz 1873'te maaşı üç yüz kuruşa çıkmış, 14 Temmuz 1876 tahinde de dört yüz kuruş mesaiyle maaşı sekiz yüz kuruşa yükselmiştir. Kendisi üçüncü sınıf birliğine katılarak dâr-ı şûrâ-yı askeri⁶⁸ deposuna memur olmuştur. 14 Mart 1880'de yapılan düzenleme ile maaşından yüz altmış kuruş düşürülmüş, maaşı altı yüz kırk kuruş kalmıştır. Bu sırada maaşıyla muhasebe-i umumi dairesi dördüncü şubesine geçmiştir. 29 Kasım 1882'de bin iki yüz kuruş maaşla evkâf-ı hümayûn hazinesi muhasebe kalemi usûl-i muzâafa⁶⁹ mukayyidliğine 14 Haziran 1883'te iki bin kuruş maaşla Maliye Nezaretinde yeni oluşturulan muhasebe-i merkeziye kalemine alınmıştır.

Muhasebe-i merkez müdüriyetinden yazılan mülahazaya atfen maliye nezaretinden Ali Rıza Efendi'nin ehliyet ve liyakat ile memurluk işlerine devamı beyan edilmiştir. Ali Rıza Efendi 15 Ağustos 1884'te bu muhasebe kaleminin lağvıyla açıkta kalmıştır. 8 Aralık 1884'te bin sekiz yüz kuruş maaşla Berât sancağı⁷⁰ muhasebeciliğine tayin olunmuş, görevindeki iktidarsızlığından dolayı 23 Eylül 1887'de azledilmiştir. Yukarıda belirtilen teslimat idaresince zimmetle ilişigi olmadığı Yanya vilayeti meclis idaresinden mazbata ile bildirilmiştir. (25 Haziran 1890).

⁶⁵ Bâb-ı seraskeri: Askerlik işleriyle uğraşan daire, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 61.

⁶⁶ Menşe-i küttâb: Katip yetiştiren okul, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.538.

⁶⁷ Hassa Ordusu: merkezi İstanbul'da olan birinci ordu için kullanılan bir tabirdir, Pakalın, C.I, s.76.

⁶⁸ H.1253 Muharreminde (Nisan 1837) oluşturulan ve H.1259 (1843-1844) tarihli nizamname ile görevleri belirlenerek bir reis ve bir müftü ile askeri ve mülki ricalden on bir sürekli, altı geçici üyeden oluşan yüksek askeri meclistir, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.165.

⁶⁹ Muhasebede yevmiye defterine borçlu hesabının karşılığı olan alacaklı hesabının, tablolara biri aktif, diğeri pasif olmak üzere aynı zamanda kaydedilmesi durumudur. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.1123.

⁷⁰ Berat Sancağı, Yanya Vilayetine bağlı bir sancaktır.

Ali Rıza Efendi, 14 Haziran 1890'da yedi yüz kuruş maaşla Ziraat bankası genel idaresi defter-i kebir kitabetine tayin edilmiştir.⁷¹ 24 Şubat 1892 iki bin kuruş maaşla Cebel-i garbiye⁷¹ sancağı muhasebeciliğine tayin edilmiştir.

Ali Rıza Efendi'nin bu sancağa gitmekte çekimser kalması sebebiyle zikir olunan muhasebecilikten ayrıldığı Maliye Nezareti 4 Kasım 1896 tarihli tezkire cevabında gösterilmiş ve önceki memuriyetinde ifa edilmiştir.

10 Kasım 1891'de Ali Rıza Efendi'nin maaşının bin kuruşa çıkarıldığı Ziraat bankası sicil şubesinin 1 Şubat 1902 tarihli vukuât pusulasında gösterilmiştir.

Ali Rıza Efendi'ye memuriyet işlerini iyi bir şekilde yerine getirmekteki girişim ve gayretinin görülmesinden dolayı 20 Şubat 1893'te rütbe-i râbia tevcih buyrulmuştur. Ali Rıza Efendi'nin maaşının 18 Mart 1894'te bin yüz kuruş 13 Mart 1896'da bin iki yüz kuruşa ve 27 Nisan 1897'de bin üç yüz kuruşa çıkarıldığı Ziraat bankası genel müdürlüğünün vukuât pusulalarında gösterilmiştir. Yine Ali Rıza Efendi memurluk görevini iyi bir şekilde yerine getirdiğinden dolayı 26 Temmuz 1901'de terfi edilerek kendisine rütbe-i sâlise tevcih buyrulmuştur.

Ali Rıza Efendi 21 Ağustos 1901'de maaşıyla muhasebe kalemi kontrol ve tensik-i mümeyyiz muavinliğine tahvil olunarak maaşı, 13 Temmuz 1902'de bin üç yüz elli kuruşa yükseltilmiştir. 19 Ağustos 1907'de maaşıyla muhasebe kalemi mümeyyiz muavinliğine nakil edildiği 2 Aralık 1908 tarihli vukuât pusulasında yazılıdır.⁷²

4. 19. Ali Rıza Efendi

Esnaftan Ali Ağa'nın oğludur. 2 Nisan 1880'de Kırşehir kasabasında doğduğu Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. Kırşehir mekteb-i ibtidasında esası İslamiyet olan ulûm-u diniyye'yi tahsil ettikten sonra mekteb-i rüştiyeye devam ederek buradaki program dâhilindeki dersleri okumuş ve öğrenimini tamamlayarak şahâdetname almıştır.

27 Mart 1898'te altmış kuruş maaşla Kırşehir sancağı meclis-i idaresi baş kitabeti muavinliğine tayin olmuştur. 23 Haziran 1899'da yüz elli kuruş maaşla

⁷¹ Cebel-i garbiye: Trablusgarp eyaletinde yer alan bir sancaktır.

⁷² *B.O.A.DH. SAİD.* d, nr. 30/291,s.291.

Kırşehir sancağı tahrirat kalemi müsevvid-i saniliğine, 12 Haziran 1901’de üç yüz altmış kuruş maaşla meclis-i idare-i baş kitabetine terfi ederek memuriyet değişikliğinde bulunmuştur.

Görev aldığı hizmetlerde istihdamıyla aldığı maaş miktarını, berâet-i zimmetini memuriyete tayin tarihini maaş miktarını bildiren mazbata ile Osmanlı nüfus tezkiresi ve mektep şahâdetnamesinin onaylı sureti tercüme-i hâl evrakının aslıyla hıfz edilmiştir. (5 Ağustos 1902).⁷³

4. 20. Arif Hikmet Efendi

Palas Memlahası müdürlüğünden emekli Nafi Efendi’nin oğludur. 13 Mart 1875’te Kırşehir kasabasında dünyaya gelmiştir. Mahalli rüştiye mektebinde uygun dersleri görerek şahadetname almıştır. Türkçe okuryazardır.

4 Mart 1903’te iki yüz elli kuruş maaşla Kırşehir Sancağı tahrirat kalemi evrak memurluğuna tayin edilmiştir. 29 Haziran 1907’de üç yüz kuruş maaşla Kırşehir tahrirat müdür muavinliğine terfi edilmiş, yerine selefinin iade-i memuriyetinden dolayı 14 Mart 1909’da önceki memuriyetine ihraç edilerek icra kılınan tensikatta Kırşehir Sancağı evrak memurluğunun lağvı üzerine 13 Mart 1910 tarihinde açıkta kalmıştır. 17 Nisan 1910’da dört yüz elli kuruş maaşla bimarhâne⁷⁴ depo memurluğuna tayin edilmiştir.

Tercüme-i hâl evrakı içerisinde yer alan bilgilerin gerçeğe uygun olduğu bimarhâne idaresi memurluğundan tasdik edilmiştir. Kırşehir evrak memurluğu ile tahrirat müdür muavinliğindeki istihdam süresi ve maaş miktarı, Kırşehir meclis-i idaresinin 23 Mayıs 1909 icra kılınan tensikatta evrak memurluğunun lağvından dolayı açıkta kaldığı zimmetle herhangi bir ilişkisi olmadığı Kırşehir meclis-i idaresinin 24 Mart 1910 tarihli mazbatalarının onaylı suretlerinden ve bimarhaneye tayin tarihi ile maaş miktarının kayıtlı olduğu ilgili muhasebe-i emanetinde tercüme-i hâl evrakının altındaki derkenardan anlaşılmıştır. Bu mazbata suretleriyle, mektep şahadetnamesi ve Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretleri tercüme-i hâl evrakıyla birlikte hıfz olunmuştur. (2 Ağustos 1910) Arif Hikmet Efendi’nin mekteb-i

⁷³ BOA. DH. SAİD. d, nr. 108/211, s.211.

⁷⁴ Bimarhâne: Hastahane, akıl hastanesi, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.106.

mülkiyede imtihana kayıt olmaksızın tahrirat müdüriyetine kabul edildiği aynen görülüp iade edilen 30 Eylül 1910 tarihli ve 6 numaralı intihabından anlaşılmıştır.

Arif Hikmet Efendi, 15 Kasım 1910'da bin iki yüz elli kuruş maaşla Kozan Sancağı tahrirat müdürlüğüne tayin edilmiştir. Bu durum Sicil-i memurin kalemi müdüriyetinin 19 Kasım 1910 tarihli mazbatasında da görülmüştür. Arif Hikmet Efendi'nin bimarhane depo memuriyetinden dolayı emvâl-i emiriyye⁷⁵ ve tevfiât kararlarıyla ilişkisi olmadığı iyi ahlak ile müşteka-ı ezkiya memuriyetinde bulunduğu bimarhane heyetince aynen görülüp iade edilen 25 Kasım 1910 tarihli mazbatasında bildirilmiştir.

Arif Hikmet Efendi, yazı işlerinde çalıştığı sırada hükümete sırlarını ifşa ettiği, hazineye ait olan vergiden istifade ettiği ve bedelsiz olarak ahaliden zirai evrak ve etraftan borç para aldığı yönünde haberlerin ortaya çıkması üzerine suçlanmış, bundan dolayı Adana vilayetinden Arif Hikmet Efendi'nin azledilmesinin gerektiği bildirilmiştir. Arif Hikmet Efendi'nin bu durumu üzerine memuriyete devamı uygun görülmemekle, 18 Mayıs 1914 tarihinde yerine bir başkası tayin olunmuştur. Bu durum memuriyet müdüriyetinin 21 Mayıs 1914 tarihli müzekkiresinde gösterilmiştir.⁷⁶

4. 21. Haşımzade Bekir Sıdkı Efendi

Haşımzâde Bekir Sıdkı Efendi, Süleyman Efendi'nin oğludur. H.1277'de (1860-1861) Kırşehir kasabasında doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulum-ı diniyyeyi tahsil ettikten sonra, Kırşehir rüştiye mektebinde uygun olan ilimleri tahsil ederek onaylı sûreti de ekli olmak üzere şahâdetname almıştır. Türkçe okur yazardır.

1878 yılı başlarında on sekiz yaşında mülazemetle, Kırşehir sancağı tahrir ve vergi kalemine girmiş, 19 Kasım 1878'de yüz kuruş maaşla defterci olmuştur. 9 Eylül 1881 tarihinde iki yüz kuruş maaşla Keskin kazası vergi kitabeti refakâtına nakil olunmuştur. 13 Aralık 1881'de yüz kuruş maaşla defterciliğe geri dönmüş

⁷⁵ Emvâl-i emiriyye: Para ve eşya gibi beylik mallar, devlet malları, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.220.

⁷⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr. 172/131,s.131.

sonra 14 Kasım 1883'te iki yüz elli kuruş maaşla Keskin kazası vergi kitâbeti refâkatına tayin edilmiştir.

Memuriyetinden dolayı Bekir Sıdkı Efendi hakkında şikayet vukuûyla suçlu bulunmamıştır. Keskin kazası tahrir ve vergi kitabeti ile Kaymakamlığı vekâletinden yazılan mülâhazalarda Bekir Sıdkı Efendi'nin hal tercümesi evrakı aynen yazılı olup, o zamanda memuriyet hizmetinde çalıştığı vergi emanetinin 6 Haziran 1887 tarihli mütalaasında da belirtilen mülâhazalara atıf ile içindekilerin anlaşıldığı tasdik olunmuştur. (22 Ocak 1889) Bekir Sıdkı Efendi'nin maaşı 14 Nisan 1888'de iki yüz kuruşa düşürülmüştür.⁷⁷

4. 22. Halil Naci Efendi

Nevbaşoğlu bakkal esnafından Hakkı Efendi'nin oğludur. H.1293'te (1876-1877) Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kasabanın mekteb-i ibtidasında mebâdi ulum-ı⁷⁸ diniyyeyi, mekteb-i rüşdi mülkiyesinde uygun dersleri tahsil ettikten sonra 24 Temmuz 1892 tarihli şehâdetname almıştır. 13 Şubat 1894'te on sekiz yaşında mülazemetle Kırşehir sancağı tütün idaresine girmiştir. 13 Temmuz 1895'te yüz elli kuruş maaşla aynı idarenin muhafaza kitabetine tayin edilmiştir. Aynı senenin 13 eylülünde maaşı 10 kuruş, 13 Mart 1896 tarihinde de 30 kuruş zam ile maaşı yüz doksan kuruşa yükselmiştir. Sonra da aynı idarenin bâlâ-ı umumiliğindeki görevini bırakmasından dolayı 27 Temmuz 1896 'da açığa çıkarılmıştır. Bir süre sonra Kırşehir sancağı duyun-u umumi idaresine mülazemetle devam ettikten sonra 16 Kasım 1896'da yüz yirmi beş kuruş maaşla Mecidiye kazası Duyun-u Umumiye idaresi piyade kolculuğuna tayin olunmuş ise de buranın havasına uyum sağlayamamasından dolayı 12 Ocak 1897'de istifa ederek görevinden ayrılmıştır. 25 Ocak 1897'de Kırşehir Sancağı Ziraat bankası şubesine mülazemetle kabul olunarak 20 Mart 1897'de usulüne uygun olarak tahlifi icra edilerek üç yüz kuruş maaşla aynı şubenin kitabetine tayin edilmiştir. 13 Şubat 1898 aynı şubenin kaza sandığı saniliğine talip olması üzerine iki yüz elli kuruş maaşla aynı sandığın muhasebe kitabeti refakatine tayin edilmiştir.

⁷⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 23/339, s.339.

⁷⁸ Mebâdi-i ulum: İlk bilgiler, ilk ilim başlangıçları, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.897.

Liva mutasarrıflığı tarafından yazılan mülahazada Kırşehir şube-i kitabetine tayin edilen Halil Naci Efendi'nin bu konudaki tercüme-i hâl evrakı içindekileri ve vazifesini yerine getirmekte iktidarının yeterli olduğu banka memurluğunun tasdikine atfen tasdik edilmiştir. Ziraat bankası genel idaresinden bankaya yazılan mülahazada da Halil Naci Efendi'nin görevini yapmakta olduğu ifade edilmiştir. Halil Naci Efendi'nin önceki hizmetindeki istihdam süresini, maaş miktarını, görevinden ayrılış sebebini, berât-i zimmetini, yeni hizmetine başlama tarihiyle birlikte maaş miktarını içeren Kırşehir reji idaresiyle liva idaresinden onaylı Mecidiye kasabası Duyun-u Umumiye idaresinin 29 Temmuz 1896 ve 24 Ocak 1897 tarihli tasdiknameleri tercüme-i hâl evrakına eklidir. Bu bilgilerle birlikte Kırşehir banka sandığı meclis-i idaresinin 8 Haziran 1898 tarihli mazbatası da Kırşehir Duyun-ı Umumiye müdüriyetinin 19 Mart 1898 tarihli iki parça derkenarı ile birlikte tercüme-i hâl evrakına ekli olarak tahlif olunduğu evrak-ı muharebeden anlaşılmıştır. Aynı şekilde mekteb-i rüşdi şahadetnamesi Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretleriyle Kırşehir Duyun-i Umumiye müdüriyetinin aynı tarihli ve aynı sayıdaki derkenarı tercüme-i hâli evrakına ekli olmak üzere tahlif olunduğu evrak-ı muhabereden anlaşılmıştır. (2 Ekim 1900).

Halil Naci Efendi'nin maaşı 13 Mart 1899'da üç yüz kuruşa ulaşmıştır. 14 Ağustos 1899'dan aynı senenin 5 Kasımına, 24 Eylül 1900 tarihinden de 13 Şubat 1901'e kadar bu miktardan başka yüz kuruş zamlı maaşlarla Ziraat Bankası sandığı muhasebe kitabeti vekâletlerine ilave-i memuriyette bulunarak görevini yerine getirmiştir. 25 Ağustos 1901'de beş yüz kuruş maaşla Kalecik, 20 Şubat 1904'te de aynı maaşla Kırşehir Ziraat Bankaları muhasebe kitabetine naklolmuştur. Önceki hizmetlerinden zimmetle ilişkisi olmadığı belirtilen banka sandıkları meclis idaresinin 3 Ağustos 1901 ve 10 Şubat 1904 tarihli mazbatalarının onaylı suretlerine atfen Ziraat bankası genel müdürlüğünün 2 Haziran 1906 tarihli vukuât pusulasıyla bildirilmiştir.⁷⁹

---

⁷⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 102/259, s.259.

4. 23. Halil Sami Efendi

Ömer Çavuş'un oğludur. 24 Mart 1885'te Ankara vilayetinde Kırşehir kasabasında doğduğu Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır.

Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu okuduktan sonra Kırşehir sancağı ile Ankara vilayeti idadi mektebi mülkiyelerinde uygun ilimleri ve fenleri tahsil ederek her ikisinden de pekiyi dereceden şahâdetnâme almıştır. Türkçe yazabildiği, Fransızca ve Ermenice okuyup yazdığı tercüme-i hâl evrakında yer almıştır. 1 Mart 1905'te yüz yirmi beş kuruş maaşla Ankara vilayetinden Haymana kazası nüfus kitabetine tayin olunarak bu tarihte görevine yeniden başlamıştır. Kaza kaymakamlığından ve Ankara vilayeti nüfus nezareti ile valiliğinden tercüme-i hâlinin içindekileri ehliyet ve liyakatı tasdik edilmiştir. Nüfus genel idaresi müdürlüğünden de maaş miktarı ve memuriyeti tasdik edilmiştir.

Halil Sami Efendi'nin, idadi ve mülkiye mektepleri diplomalarıyla doğum tarihini ve doğum yerini bildiren Osmanlı nüfus tezkiresinin Haymana Kazası meclisi idaresinden onaylı suretlerini, memuriyete yerleşmesini ve göreve başlama tarihini içeren bilgileri Ankara vilayeti valiliğinin 8 Ekim 1906 tarihli tahrirât cevabı asıl tercüme-i hâliyle birleştirilerek Dâhiliye Nezareti sicil-i umumi şubesinde muhafaza edilmiştir. (29 Mart 1904).⁸⁰

4. 24. Hasan Hayri Efendi

Süleyman Ağa'nın oğludur. H. 1284'te (1867-1868) Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. Kırşehir kasabası sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulum-ı diniyyeyi, rüştiye mektebinde de uygun olan dersleri tahsil ettikten sonra 29 Mayıs 1891 tarihinde ikinci dereceden rüştiye şahadetnamesi almıştır. 29 Mart 1899'da yetmiş beş kuruş aylık ücretle Kırşehir ziraat bankası sandığı odacılığına tayin olmuştur. 7 Ağustos 1907'de iki yüz kuruş ücretle ziraat bankası sandığı tahsildarlığına, 10 Ekim 1908 tarihinde de iki yüz kuruş maaşla Keskin sandık bedeli nakdi tahakkuk kitabetine tahvil olunmuş, tahlifinden sonra görevine başlamıştır.

---

⁸⁰ BOA. DH. SAİD. d, nr. 147/289, s. 289.

Keskin kazası kaymakamlığıyla ziraat bankası genel müdürlüğünden yazılan mülhazalarda Hasan Hayri Efendi'nin görevini yapmakta olduğu tasdik edilmiştir. Hasan Hayri Efendi'nin önceki hizmetlerindeki istihdam süresini, ücret miktarını, memuriyet durumunu, görevlerinden ayrılışını ve berâet-i zimmetini içeren bilgiler tercüme-i hâl evrakının aslına eklidir. Aynı şekilde Kırşehir sandığı muhasebe idaresinin 5 Ekim 1908 tarihli mazbatası, rüştiye mektebi diploması, Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı suretleri de asıl tercüme-i evrakına ekli olarak muhafaza edilmiştir. Bu bilgilerle birlikte memuriyet görevine başlama tarihi ve maaş miktarı tahlif olduğu evrak-ı muhabereden anlaşılmıştır. (24 Ağustos 1909).

Hasan Hayri Efendi'nin 14 Haziran 1909 tarihinde turuk-u maâbir⁸¹ muâmelatının heyet-i maliyeye devir edilmesi sebebiyle açığa çıkartılmış, 3 Eylül 1909 tarihinde iki yüz kuruş maaşla Kırşehir merkez kazası tahsil kitabetine tayin olunmuştur. 14 Mart 1910'da iki yüz elli kuruş maaşla Kırşehir merkez kazası müfredât kitabetine, 8 Eylül 1910 tarihinde de iki yüz kuruş maaşla Kırşehir ziraat bankası sandığı refik-i sâniligine görev değişikliğinde bulunmuştur. Bu bilgilerle birlikte Hasan Hayri Efendi'nin önceki memuriyetinde de herhangi bir zimmetle ilişkisi olmadığı genel müdürlüğün bu konudaki vukuat pusulasından anlaşılmıştır. (13 Nisan 1913).⁸²

4. 25. Hasan Hayri Efendi

Keçeci esnafından Kırşehirli Karafakihzâde Süleyman Ağa'nın oğludur. H.1278 (1861-1862) ortalarında Kırşehir kasabasında dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde sonrada medresede öğrenim görmüştür. Türkçe okuryazardır.

Aralık 1879 ortalarında on dokuz yaşında mülazemetle Kırşehir sancağı defter-i hakani⁸³ kalemine dâhil olmuştur. 7 Kasım 1884'te %4 aidatla Kırşehir tapu kitabetine tayin olunarak 6 sene kadar bu memuriyette bulunmuşsa da defter-i hakani baş kitabetine yakınlığı sebebiyle 4 Haziran 1890'da görevinden azledilerek bir süre açıkta kalmıştır. 31 Aralık 1890'da Kırşehir Duyun-ı Umumiye müdüriyetinde mülazıma kayıt olmuş, 1 Nisan 1892'de de iki yüz kuruş maaşla Nevşehir kazası

⁸¹ Turuk-u maâbir: Yollar, geçitler, M. Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, s.698.

⁸² BOA. DH. SAİD. d, nr. 161/391 s. 391.

⁸³ Defter-i hakani: Tapu ve kadastro dairesi, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.171.

Duyun-ı Umumiye merkez memuriyetinin ikinci kitabetine alınmıştır. Ankara Duyun-ı Umumiye Nezaretiyle genel idare merkezi müdüriyetinden yazılan mülâhazalarda Hasan Hayri Efendi'nin iyi hali, ehliyeti ve iktidarı tasdik edilmiştir.

Hasan Hayri Efendi'nin Kırşehir tapu kitabetinden ayrılışının sadece başkâtip efendiye olan yakınlık ve münasebetten dolayı gerçekleştiği, berâet-i zimmetinin ve vazifesini iyi bir şekilde yerine getirdiğinin anlaşıldığı belirtilen meclis-i idarenin 1 Kasım 1892 tarihli vukuât pusulasında Ankara Duyun-ı Umumiye nezaretinden onaylı sureti eklidir. (15 Nisan 1902).

Hasan Hayri Efendi, 14 Temmuz 1893'te memuriyetin lağv olması üzerine 14 Eylül 1893'te üç yüz kuruş maaşla Nallıhan⁸⁴ kazası Duyun-ı Umumiye memuriyetine tayin edilmişse de asaleti tasdik olmamış önceki memuriyetine iade edilmiştir. 8 Şubat 1894'te de açığa çıkarılarak açıkta bulunduğu sürede muvaffak-ı ilâm adıyla maaş verilmiştir. 24 Mayıs 1894'te iki yüz kuruş maaşla Nallıhan kazası Duyun-ı Umumiye kitabetine tayin olmuştur. 26 Aralık 1894'te üç yüz kuruş maaşa terfi ederek Beypazarı kazası Duyun-ı Umumiye kitabetine nakil edildiği 28 Kasım 1896 tarihinde de istifa ederek ayrıldığı Duyun-ı Umumiye-i Osmaniye memuriyet şubesinin 8 Temmuz 1902 tarihli vukuat pusulasında bildirilmiştir.⁸⁵

4. 26. Hasan Hüsnü Efendi

Tüccardan Hacı Bekir Ağa'nın oğludur. H.1275'te (1858-1859) Kırşehir kasabasında dünyaya gelmiştir. Kasabanın sıbyan ve rüştiye mektepleri ile İstanbul medresesinde ilimleri ve fenleri tahsil ederek icâzetname aldıktan sonra Dârülmuallimin rüştiyesine devam ederek orta derecede diploma almıştır. Türkçe yazabilmektedir. 26 Kasım 1892'de otuz beş yaşında, beş yüz kuruş maaşla Akseki mektebi rüştiye muâllim-i evelliğine tayin olmuştur.

Maarif Nezareti rüştiye mektepleri idaresi müdüriyetinden bu konudaki tercüme-i hâl evrakı içindekileri ile birlikte tasdik olunmuş, Maarif Nezareti

---

⁸⁴Ankara iline bağlı ilçedir.

⁸⁵BOA. DH. SAİD. d, nr. 109/33, s.33.

müdüriyetinin tasdiki ve Dârümuallimin diploması onaylı sureti şubede saklı tutulmuştur. (7 Ocak 189).⁸⁶

4. 27. Hasan Hüsnü Efendi

Tiryakizade olarak bilinen Abdülkadir Ağa'nın oğludur. H.1255'te (1839-1840) Kırşehir kasabasında doğduğu Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. Sıbyan mektebinde mebâdî-i ulum-ı diniye ve özel hocadan kafiye'ye kadar Arapça ve ana hatlarıyla Farsça okumuştur. Türkçe okuryazardır.

H.1282'de (1865-1866) yirmi yedi yaşında, seksen kuruş maaşla Hassa-ı ordu hümayunun birinci sınıf altmış ikinci alayında levazımcı olarak görev almış Kırşehir sancağı redif taburunun birinci bölük serçavuşluğuna tayin olunmuştur. 18 Ocak 1884'te itiraz zammı ile yaşadığı sürece 47,5 kuruş maaşla emekliliği icra olunmuştur. 2 Şubat 1885'te de iki yüz elli kuruş maaşla Kırşehir sancağı Mecidiye kazası nüfus memurluğuna tayin olmuş, 31 Ocak 1886 tarihinde de iki yüz kuruş aylıkla evkaf kitabetine tahvil edilmiştir.

Kırşehir sancağı Evkaf Müdürlüğünden Hasan Hüsnü Efendi'nin, önceki memuriyetlerinde herhangi bir zimmetle ilişkisi olmadığı, 47,5 kuruş maaşla redif çavuşluğundan emekli olduğu tasdik edilmiş bu durum Kırşehir sancağı mutasarrıflığı tarafından da teyid edilmiştir.

Hasan Hüsnü Efendi'nin emeklilik maaşının miktarı ile tahsisi, tayin tarihi, maliye hazinesinin 19 Şubat 1885 tarihli sened-i resmisi, nüfus memurluğuna ve evkaf kitabetine tayin tarihini ve bu görevlerinden ayrılışını içeren Ankara Vilayeti'nin 12 Eylül 1895 tarihli 69 numaralı tahrirat cevabı Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı suretleri ile birlikte tercüme-i hâl evrakıyla şubede muhafaza edilmiştir. Aynı şekilde halef ve selef durumu devr-i muhasebe defterinin ve Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı suretleri de tercüme-i hâl evrakıyla birlikte şubede muhafaza edilmiştir. Belirtilen emekli maaşının kesilmesi için evkaf idare meclisine tezkire verilmiştir. (22 Nisan 1896).

Hasan Hüsnü Efendi'nin emeklilik maaşının kesilmesi hakkında evkaf idare meclisine verilen tezkire ve bu konuda evkaf idare meclis tarafından verilen karar

---

⁸⁶ BOA. DH. SAİD. d,nr. 52/453, s.453.

üzerine maliye nezaretinde istifa olunan muameleye cevap olarak gelen ve şubede muhafaza edilen 6 Temmuz 1896 tarihli 130 numaralı tezkire evkaf-ı hümayun sicil şubesinin 6 Ağustos 1898 tarihli vukuât pusulasında gösterilmiştir. Ayrıca bu tezkirede Hasan Hüsni Efendi'nin belirtilen evkaf kitabetine tayininden itibaren zikrolunan emekli maaşının terkin-i kaydı⁸⁷ ve fazla aldığı meblağının kendisi tarafından geri verilmesi hakkında Ankara vilayetine ve askeri tekaüd sandığı nezaretine tebliğ gönderildiğini içeren bilgiler de yine evkaf-ı hümayun sicil şubesinin aynı tarihli vukuât pusulasında gösterilmiştir.

Hasan Hüsni Efendi'nin 23 Nisan 1905 tarihinde istifa suretiyle ayrılışı da sicil şubesinin bu konudaki vukuât pusulasında gösterilmiştir. 15 Eylül 1898'de yüz kuruş zamlı maaşla Kırşehir Sancağı evkâf müdüriyeti vekâletine tayini, asalet-i memuriyeti Ankara vilayeti'nin 24 Eylül 1898 tarihli tahriratına dayanarak gelen Kırşehir sancağı idare-i meclisinin 14 Eylül 1898 tarihli mazbatasında bildirilmişse de evkâf müdüriyetine, evkâf idare-i meclisince başka birinin tayin edilmesinden dolayı asalet-i memuriyeti icra kılınmamıştır. Müdüriyete halefinin gelmesinden dolayı da 14 Aralık 1898'de evkâf müdüriyeti vekaletinden ayrıldığı sicil şubesinin 14 Mart 1899 tarihli vukuât pusulasında bildirilmiştir.⁸⁸

4. 28. Hasan Tahsin Efendi

Tüccar sınıfından Küçük Alizâde Mehmed Ağa'nın oğludur. H.1292'de (1875-1876) Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. İbtidai ve rüştiye mekteplerinde uygun olan dersleri tahsil ettikten sonra şahadetname almıştır. Türkçe okuryazardır.

24 Şubat 1892'de on yedi yaşındayken mülazemetle, Kırşehir Duyun-ı Umumiye müdüriyetine dahil olmuştur. 26 Ağustos 1898'de iki yüz kuruş aylıkla Mecidiye duyun-ı umumiye memuriyeti kâtip olarak ve müştereken de sandık emniyetine tayin olmuştur. Ankara Duyun-ı Umumiye nezaretiyle genel idare merkezi müdüriyetinden iyi hali ve iktidarı tasdik edilmiştir. Hasan Tahsin Efendi'nin, 22 Ağustos 1884 ve 15 Temmuz 1888 tarihli Osmanlı tezkiresi, mektep şahâdetnamesinin onaylı suretleri bu nezarete ekli bulunmaktadır. (16 Nisan 1902)

⁸⁷ Terkin-i kayd: Kaydını Silme, çıkarma, kovma, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.765.

⁸⁸ *BOA. DH. SAİD.* d, nr. 67/241,s.241.

Hasan Tahsin Efendi, 4 Eylül 1896 'da iki yüz elli kuruş maaşla terfi ederek Çoban mahallesi kitabetinde çalışmış, 23 Mart 1897'de de bundan başka altmış kuruş zamlı maaş ve ilave-i memuriyet suretiyle vekâleten İskilip mahallesi tezkire kitabetinde görev almıştır. 23 Mayıs 1898'de üç yüz kuruş maaş ile asaleten Çoban Mahallesi kitabetine nakil edilmiştir. Talebi üzerine de 20 Temmuz 1899'da iki yüz elli kuruş maaşla Niğde sancağına, 14 Eylül 1900 tarihinde de üç yüz kuruş maaşa terfii ederek Haymana kazası Duyun-ı Umumiye idareleri kitabetlerine nakil edildiği Duyun-ı Umumiye-i Osmaniye memuriyeti şubesinin 12 Temmuz 1902 tarihli vukuât pusulasıyla bildirilmiştir.⁸⁹

4. 29. Haydar Efendi

H.1239'da (1823-1824) Kırşehir kasabasına bağlı Yağmurlu köyünde doğmuştur. Kırşehir ile Kayseri ve İstanbul'da Mantık ve Fıkıh ve birazda Farsça okumuştur. Türkçe konuşabilmektedir.

H.1265'te (1848-1849) tahmini olarak yirmi dört yaşında mülazemetle, Dersadet ordu-ı hümayun kalemine dâhil olmuştur. Altı ay sonra otuz ve iki sene zarfında da altmış kuruş maaşa nail olarak, Temmuz 1849 yedi yüz elli kuruş maaş ile Berât sancağı tahrirat baş kitabetine memur olmuştur. Eylül 1854'te istifa ederek Dersadet'e dönmüştür. Bir sene açıkta kaldıktan sonra Ağustos 1855'te meclis-i maarifin imtihanıyla, rûusu hümayunla ve mülazemetle mekteb-i maliye nezareti odasına dâhil olmuş, kendisine geçici bir süreliğine tahminen de yetmiş kuruş muvakkat (geçici) maaş tahsis olunmuştur. Eylül 1858'de Varna kaymakamı Aşir Bey'in hizmet kitabetiyle Varna'ya giderek Haziran 1860'ta sekiz yüz kuruş aylıkla aynı yerin tahrirat baş kitabetine tayin olunmuştur. Şubat 1865'te iki bin beş yüz kuruşta maaş ile Varna tahrirat müdürlüğüne nakil edilmiştir. Ağustos 1867'de rütbe-i salise tevcih buyrulmuştur Ocak 1870'te maaşıyla Berat Sancağı mutasarrıf muavinliğinde görev almıştır. 1870 senesi sonlarında muavinliğin lağvı sebebiyle görevinden ayrılmıştır. İki ay boşta kaldıktan sonra Nisan 1870'te tekrar Berat sancağı tahrirat müdürlüğünde görev almıştır. 1871 tarihinde iki ay kadar maaşsız olarak mutasarrıflık vekâletinde bulunmuştur. Aralık 1872'de iki bin seksen kuruş maaşla ve becayış suretiyle Tolca sancağı tahrirat müdürlüğünde görev almıştır. Mart

---

⁸⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 110/79, s.79.

1873'te istifa ederek görevinden ayrılmıştır. Aynı senenin mayısında üç bin yüz elli kuruş aylıkla Sünne⁹⁰ kazası kaymakamlığında görev almış, altı ay kadar bu şekilde kalarak Aralık 1874'te iki bin iki yüz elli kuruş maaşla Varna sancağına bağlı Hacıoğlu Pazarcığı kaymakamlığına memur olmuşken mekteb-i mülkiyeye devam etmemesinden dolayı Mayıs 1875'te azl edilerek İstanbul'a gelmiştir. Kasım 1875'te iki bin üç yüz yetmiş beş kuruş maaşla Karasi sancağı tahrirat müdürlüğüne tayin edilmiştir.

Haydar Efendi, çalıştığı sürelerde görev aldığı hizmetlerden, nakil tahvil ve becayiş suretleriyle ayrılmış, memurluk görevinden dolayı herhangi bir şeyle suçlu bulunmamıştır.

Karasi mutasarrıfı Rıza Paşa Hazretleri tarafından yazılan mülahazada Haydar Efendi'nin iyi bir kâtip olduğu yönünde övüldüğü buna dayanarak da memurluk görevini yaparken değerliliğinin görüldüğü ifade edilmiştir. Haydar Efendi'nin, görev aldığı önceki memuriyetlerindeki mahallerde görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği maiyetlerinde bulunduğu mutasarrıfların ve ahalinin kalbini de kazandığı komisyonca mütalaa edilen evrak maddelerinden anlaşılmış ve bu evrak Haydar Efendiye iade edilmiştir.(9 Şubat 1880).⁹¹

4. 30. Ağazâde İbrahim Edhem Efendi

Mehmed Ağa'nın oğludur. H.1269'da (1852-1853) Kırşehir Kasabasında doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulum-ı diniyyeyi, medresede de biraz Arapça tahsil etmiştir. Türkçe okuryazardır.

13 Nisan 1869'da on yedi yaşında mülazemetle, Kırşehir Sancağı tahrirat kalemine girmiştir. 1873 ortalarında kırk kuruş maaşa nail olmuştur. Nisan 1874 sonlarında ise iki yüz otuz beş kuruş maaşla sancağın defter-i hakani kalemi ikinci kitabetine, 25 Nisan 1877 tarihinde de üç yüz seksen kuruş maaşla birinci kitabetine tayin olunmuştur.

⁹⁰ 1864'te Tuna Vilayetine bağlı Tolca Sancağına bağlı kazadır.

⁹¹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 02/172, s.172.

Kırşehir defter-i hakani memuriyetinden, yazılan mülâhazaya atf ile defter-i hakani nezaretinde zikir olunan memurluklarda istihdam olunduğu tasdik edilmiştir. (8 Ekim 1894).⁹²

4. 31. İbrahim Edhem Efendi

Ağazâde Mehmed Ağanın oğludur. H.1269'ta (1852-1853) Kırşehir'de doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu, sonrada medresede Arapça ve Farsça tahsil etmesine rağmen diploması yoktur. Türkçe yazabilmektedir.

H.1286'da (1869-1870) yirmi iki yaşında mülazemetle Kırşehir sancağı tahrirat kalemine dâhil olmuştur. Mayıs 1873'te iki yüz otuz beş kuruş maaşla Kırşehir Sancağı defter-i hakani kalemi ikinci kitabetine, Mayıs 1876'da dört yüz yetmiş beş kuruş maaşla defter-i hakani baş kitabetine tayin olmuştur. Mart 1880 tarihinde zamlı maaşı üç yüz seksen kuruşa yükselmiş, yine defter-i hakani baş kitabetine istihdam olunmuştur.

İbrahim Edhem Efendi, hakkında herhangi bir şikâyet sebebiyle suçlu bulunmamıştır. Kırşehir defter-i hakani memuriyetinden bu konuda hal tercümesi evrakına yazılan mülâhazada İbrahim Edhem Efendi'nin defter-i hakani baş kitabeti hizmetinde istihdam olunması sebebiyle gereğince tasdik edilmiştir denilmiştir. Vergi emanetinin 6 Kasım 1883 tarihli ekinde de üst birimlere yazılan mülâhazaya göre İbrahim Edhem Efendi'nin liyakâtı ve gayretinin anlaşıldığı ifade edilmiştir. (14 Haziran 1884).⁹³

4. 32. İbrahim Edhem Efendi

İbrahim Edhem Efendi, Budak Hafizzâde Mustafa Efendi'nin oğludur. H.1275'te (1858-1859) Kırşehir'de doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu tahsil ettikten sonra üç yıl kadar da Kırşehir rüştiye mektebine devam etmiştir. Türkçe yazabilmektedir.

İbrahim Edhem Efendi, Ağustos 1875'te on yedi yaşında yüz kırk kuruş maaşla Kırşehir meclis-i temyiz ve cinayet kitabeti muavinliğine tayin olmuş ve Ocak 1878'de iki yüz kırk kuruş maaşla aynı kitabette çalışmaya devam etmiştir.

⁹²BOA. DH. SAİD. d, nr. 51/149, s.149.

⁹³BOA. DH. SAİD. d, nr. 06/249 s.249.

Haziran 1879'da da üç yüz kuruş maaşla Kırşehir bidayet mahkemesi zabıt kitabesinde çalışmıştır. Kasım 1882'de beş yüz kuruş maaşla çalıştığı mahkemenin icra memurluğuna geçmiştir.

İbrahim Edhem Efendi, bulunduğu memuriyetlerden nakil ve tahvil suretleriyle ayrılmış, yaptığı işlerden dolayı da suçlu bulunmamıştır. Mahkeme reisi tarafından İbrahim Edhem Efendi'nin değerli olduğu belirtilmiştir. Ankara Vilayeti Adliye müfettişi ile valisi tarafından da İbrahim Edhem Efendi'nin ahvâlinin mahkeme reisinin tasdiknamesinden anlaşıldığı belirtilmiştir. Aynı şekilde adliye nazırı Hasan Fehmi Paşa Hazretleri tarafından da bu mülâhazanın doğruluğu ifade edilmiştir. (2 Eylül 1885).⁹⁴

4. 33. İbrahim Edhem Efendi

Ahi Evran Veli bin Abbas sülalesinden Şeyh Abdullahzâde Mahmut Efendi'nin oğludur. 29 Ekim 1867'de Kırşehir kasabasında dünyaya gelmiştir. Sıbyan ve rüştiye mekteplerinde bir süre tahsil gördüğü ve Türkçe okuryazar olduğu tercüme-i hâline eklidir.

13 Eylül 1884 ve 13 Eylül 1885 tarihleri arasında beş ay süre ile üç yüz kuruş ücret-i maktuâ ile Kırşehir sancağı aşar ve ağnam kitabesinde istihdam olunduktan sonra 13 Kasım 1885'te Kırşehir sancağı defter-i hakani kalemine mülazemetle devam etmiştir. Şubat 1890'da aidatla Kırşehir sancağı Merkez kazası yoklama kitabetine tayin edilmiş, 15 Eylül 1896 tarihinde ise gerekli aidatla merkez tapu kitabetine nakil suretiyle tayin edilmiştir.

İbrahim Edhem Efendi'nin; aşar ve ağnam kitabetlerinde istihdam süresi, maaş miktarı, hizmetindeki aklığı, yoklama kitabetine tayin tarihi, tapu kitabetine nakli, Kırşehir mutasarrıflığıyla defter-i hakani memuriyetinin 10 Haziran 1898 tarihli tahrirat cevaplarında gösterilmiştir. İbrahim Edhem Efendi'nin, o anda icra ettiği göreve yerleşme tarihi, nüfus defter-i hakani nezareti muhasebesi kaydının ilgili vukuât defterinde tasdik olunmuştur. Bu konuyla ilgili zikrolunan yazılar ile Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı sureti hal tercümesi evrakıyla birlikte sicil-i ahvâl şubesinde muhafaza edilmiştir.

---

⁹⁴BOA. DH. SAİD. d, nr. 07/769, s.769.

İbrahim Edhem Efendi 1 Haziran 1901 tarihinde üç yüz seksen kuruş maaşla Kırşehir defter-i hakani kalemi baş kitabetine tayin olunmuştur. 14 Ağustos 1907'de de yeni yapılan düzenleme gereğince beşinci sınıfa itibâr olunmuş ve maaşı dört yüz kuruşa ulaşmıştır. Mahallinden icra olunan düzenleme sonucunda ifade edilen kitabette görevini yerine getirdiği Ankara vilayeti defter-i hakani müdürlüğü tarafından gönderilen 14 Mart 1910 tarihli tensik komisyonu mazbatasında beyan edilmiştir. Muamele kaydı sabıka encümenin 23 Mart 1905 tarihli ve 134 numaralı derkenarında yazılıdır.

İbrahim Edhem Efendi, 11 Ağustos 1896'dan, 4 Eylül 1900 tarihine kadar aidaatla Kırşehir sancağı merkez tapu kitabetinde görev almıştır. 6 Nisan 1903 tarihinden 26 Haziran 1903 tarihine, 14 Ağustos 1905'ten, 13 Ekim 1905'e ve 14 Ekim 1906 tarihinden itibaren ise 29 Temmuz 1909 tarihinden, 4 Haziran 1910 tarihine kadar aylık yüz altmış kuruş zamlı maaş ile dört defa Kırşehir sancağı defter hakani memuriyet vekâletlerinde istihdâm olunmuştur. İbrahim Edhem Efendi'nin memuriyeti süresince iyi hizmette bulunduğu zimmetle ilişiği olmadığı Kırşehir sancağı meclis-i idaresinin 5 Aralık 1910 tarihli 25 numaralı onaylı mazbata suretinde yazılıdır.⁹⁵

4.34. İbrahim Efendi

Mustafa Ağa'nın oğludur. H.1283'te (1866-1867) Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Kırşehir sıbyan mektebinde uygun olan dersleri rüştiye mektebinde de izhâr, talim ve Farsça okumuştur.

Haziran 1888'de yirmi üç yaşında maaşsız olarak telgraf ve posta nezareti mektupçu⁹⁶ kalemine alınmıştır. 8 Kasım 1888'de geçici suretle 14 Ekim 1890 tarihinde de sürekli olarak elli kuruş maaş kendisine tahsis edilmiştir.

Mektupçu Bekir Efendi tarafından İbrahim Efendi'nin iyi hizmette bulunduğu ifade edilmiştir. Telgraf ve posta nazırı Hasan Ali Efendi tarafından da bu evrakın doğruluğunun onaylanarak tasdik edildiği belirtilmiştir. (18 Ağustos 1891)

⁹⁵ B.O.A.DH. SAİD. d, nr.177/365,s.365.

⁹⁶ Mektupçu: Vilayetlerin haberleşme, kayıtları toplama ve koruma işi ile görevli olan memurdur, Sungur, " XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Taşra İdaresi ve Vilâyet Yönetimi", *Türkler*, s.754.

İbrahim Efendi'nin maaşı, 12 Temmuz 1891 tarihinde yüz kuruşa ulaşmıştır. Memuriyetinde geçici düzene tabii olan İbrahim Efendi'nin durumunda 14 Ekim 1890 tarihinde sürekli olmak üzere değişiklik yapılmıştır. Tercüme-i hâl özetinde gösterilen elli kuruş maaşı yine bu tarihte geçici düzene nakil edilmiştir. 12 Temmuz 1891 tarihinde asillik düzenlemesinden elli kuruş, 13 Ekim 1892 tarihinde ise elli kuruştan başka zam alarak, geçici olarak almakta olduğu elli kuruş maaşından başka sürekli maaşı 100 kuruşa ulaşmıştır. Bu durum telgraf ve posta Sicill-i Ahvâl şubesinin 10 Temmuz 1894 tarihli vukuât cetvelinde yazılı olmakla birlikte, bundan ayrı olarak ekli tutulmuştur.

İbrahim Edhem Efendi'nin geçici olarak almakta olduğu elli kuruş maaşı da 14 Şubat 1895'te asalete tahvil edilerek, maaşı mecdi yüz elli kuruşa ulaşmıştır.

15 Mayıs 1895'te İbrahim Efendi iki yüz elli kuruş maaşla mektubi kalemî mübeyyizliğine memur olmuştur. Maaşı 8 Aralık 1895'te üç yüz yirmi beş kuruşa, 19 Kasım 1896 tarihinde de dört yüz kuruşa ulaşmıştır.

İbrahim Efendi'nin görevini iyi bir şekilde yerine getirdiğinden dolayı 16 Eylül 1899'da kendisine rütbe-i râbia tevcih buyrulmuştur. 14 Ocak 1900'da maaşının dört yüz elli kuruşa yükseldiği 12 Ağustos 1900 tarihli, 14 Haziran 1901'de ise beş yüz elli kuruşa yükseldiği 16 Eylül 1901 tarihli telgraf ve posta sicil şubesinin vukuât pusulalarında gösterilmiştir. 22 Ağustos 1905 tarihinde de yerine başka birinin getirildiği ve maaşının beş yüz elli kuruşa çıktığı 8 Ekim 1905 tarihli vukuât pusulasında ve 3 Ekim 1907 tarihli tezkirede gösterilmiştir.⁹⁷

4. 35. İbrahim Efendi

Mehmed Ağa'nın oğludur. 27 Aralık 1867 tarihinde Kırşehir Kasabasında dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulum-ı diniyyeyi, rüştiye mektebinde uygun dersleri, medresede de biraz Arapça okumuştur. Türkçe okuryazardır.

H.1299'da (1881-1882) on beş yaşında mülazemetle, Kırşehir Sancağı nüfus kalemine girmiştir. 5 Nisan 1886 tarihinde yüz yirmi beş kuruş maaşla Mecidiye kazası nüfus kitabetine tayin olmuştur. 28 Eylül 1887'de iki yüz elli kuruş aylıkla

⁹⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 34/347, s.347.

Mecidiye kazası nüfus memuriyetine nakil olunmuş ise de 13 Ağustos 1890'da görevinden istifa etmiş, 4 Kasım 1890 tarihinde de iki yüz elli kuruş maaşla Keskin Kazası nüfus memuriyetine alınmıştır.

Keskin Kazası Kaymakamlığı ile Dahiliye Nezareti nüfus genel müdürlüğünden İbrahim Efendi'nin memuriyeti tasdik edilmiştir. Bu durum Dahiliye Nezareti müsteşarlığının şahitliğiyle birlikte berâit-i zimmetine dair olan 20 Ekim 1890 tarihli mazbatanın onaylı suretinde ekli olarak yer almıştır. Aynı şekilde Mecidiye kazası nüfus memuriyetinde İbrahim Efendi'nin görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği bilgisi de berâit-i zimmetine dair olan aynı tarihli mazbatanın onaylı suretine eklidir. (2 Kasım 1891).⁹⁸

4. 36. İbrahim Hakkı Efendi

Kırşehirli Fazlızâde Hoca Mustafa Efendi'nin oğludur. H. 1292'de (1875-1876) Kırşehir'de doğmuştur. Kırşehir sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu öğrendikten sonra rüştiye mektebinde uygun ilimleri okuyarak şahadetname ile mezun olmuştur. Türkçe okuryazardır.

22 Ekim 1883'te 16 yaşında mülazemetle, İskilip mahallesi müdüriyetine girmiş, 19 Ağustos 1892'de iki yüz kuruş maaşla İskilip mahallesi geçici reji (tütün) kitabeti refakâtine tayin olmuştur. Bura da seksen yedi gün istihdamından sonra ihtiyaçsızlık sebebiyle açığa çıkarılmıştır.

12 Mayıs 1893'te iki yüz elli kuruş aylıkla vekâlet suretiyle tekrar İskilip Mahallesi kantarcılığına alınmış, buraya sonradan dâhil olması sebebiyle bir ay gözden geçirilmek üzere izinli olarak Kırşehir'e gitmiştir. İzninin düzenlenmesi talebinde bulunmuş ise de vekaletin geçici olması sebebiyle düzeltilmesi gerekli görülmemiştir. 8 Aralık 1892 tarihinde de kaydı silinmiş, asker komisyonu tarafından gerekli görülmesi sebebiyle askere alınarak bir süre açıkta kalmıştır.

21 Eylül 1894'te yüz yirmi kuruş aylıkla Mecidiye duyun-ı umumiye idaresi seyyare kolculuğuna girmiş 13 Ağustos 1896 tarihinde de iki yüz kuruş maaşla Mecidiye duyun-ı umumiye idaresine kâtip olarak ve müştereken de sandık eminliğine tayin olunmuştur.

---

⁹⁸ BOA. DH. SAİD. d, nr. 35/293, s.293.

Ankara Duyun-ı Umumiye nezaretiyle merkezi idare genel müdürlüğünden İbrahim Hakkı Efendi'nin, iyi hali ve iktidarı tasdik edilmiştir. İbrahim Hakkı Efendi'nin 15 Temmuz 1890 tarihli rüştiye şahadetnamesi ile İskilip kantarcılığı vekaletindeki iyi hizmetine dair olan 21 Şubat 1894 tarihli diğer şahâdetnâmesinin onaylı sureti ve 21 Şubat 1894 tarihli Osmanlı nüfus tezkiresi tercüme-i hâl evrakına eklidir. (18 Ağustos 1905)⁹⁹

4. 37. İbrahim Hilmi Efendi

Sarı Ağazâde Mehmed Ağa'nın oğludur. H.1260'ta (1844-1845) Kırşehir'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kırşehir sıbyan mektebinde Kurân-ı Kerim, tecvid ve ilmihâl okuduktan sonra Kırşehir medresesine devam ederek Arapça ilimleri tahsil ederek icazetname almıştır. Türkçe, Arapça ve Farsça konuşabilmekte ve yazabilmektedir.

İbrahim Hilmi Efendi, kırk üç yaşında 6 Nisan 1886 tarihinde iki yüz elli kuruş maaşla Kırşehir mekteb-i rüşdi muallim-i saniliğine tayin edilmiştir. 21 Ağustos 1886'da bu mektebin idadi kaleminden, iki yüz kuruş maaşla Kırşehir idadisi muallimliğine nakil edilmiştir.

İbrahim Hilmi Efendi'nin hal tercümesi evrakı Kırşehir mutasarrıflığıyla Ankara vilayetinden ve Maarif Nezareti tarafından tasdik edilmiştir. Görev aldığı hizmetlerdeki isdiham süresi ve maaş miktarı hesaplanarak yukarıda belirtilen muhasebeden bildirilmiştir. Osmanlı nüfus tezkiresi ve icazetnamesi onaylı suretleri tercüme-i hâl evrakına ekli olarak muhafaza edilmiştir. (13 Mayıs 1906).¹⁰⁰

4. 38. İbrahim Nabi Efendi

Kırşehirli Tiryakizade Mehmed Efendi'nin oğludur. 20 Aralık 1860'ta Kırşehir'de dünyaya geldiği nüfus tezkiresinde yazılmıştır. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulum-ı diniyyeyi, Kırşehir rüştiye mektebinde uygun olan dersleri iki sene kadar okumuştur. Türkçe okuryazardır.

H.1298 senesi başlarında (1880-1881) yirmi bir yaşında mülazemetle Kırşehir vergi kaleminde çalışmıştır. H.1300'de (1882-1883) iki yüz elli kuruş ücret-i maktuâ

⁹⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr.128/317 s.317.

¹⁰⁰ BOA. DH. SAİD. d, nr.125/297,s. 297.

ile Mecidiye kazası ağnam kitabetinde, üç yüz elli kuruş ücretle de aşâr kitabetinde görev almıştır. 14 Mayıs 1890'da yüz kuruş maaşla Kırşehir sancağı vergi kalemi defterciliğine tayin olunmuştur.

Kırşehir vergi memuriyetinden, Ankara vilayeti vergi müdüriyeti ile defterdarlığından, valiliğinden ve vergi müdüriyeti genel idaresinden ayrıca da Maliye Nezareti tarafından vazifesindeki yeterliliği beyan edilmiştir.

Ağnam ve aşâr kitabetlerinde istihdam tarihini, maaş miktarıyla birlikte defterciliğe de tayinini gösteren Ankara vilayetinin 29 Mayıs 1893 tarihli tahririyle, vergi genel idaresinin 7 Mart 1894 tarihli tezkiresi ve İbrahim Nabi Efendi'nin Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı sureti tercüme-i hâl evrakıyla mahfuzdur. (15 Haziran 1896).¹⁰¹

4. 39. İbrahim Selami Efendi

Yanık Ali Agazâde Ali Ağa'nın oğludur. 1 Kasım 1852'de Kırşehir kasabasında doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu, Arapça'dan Molla Camii'ne, Farsça'dan Gülistan'a kadar okumuştur. Türkçe yazabilmektedir.

Haziran 1869'da on yedi yaşında mülazemetle, tahrirât ve muhasebe kalemlerine girmiş, bir ara aşâr ve ağnam seyyar kol kitabetinde çalışmıştır. H. 1291 senesinde (1874-1875) aidatla Kırşehir sancağı arazi tapu kitabetine tayin olunmuştur. Sekiz ay sonra istifa ederek Ağustos 1875'te mülazemetle Kırşehir sancağı ticaret mahkemesine geçmiş ve mahkemenin lağvı sebebiyle tekrar muhasebe kalemine devam etmiştir. H.1294'te (1877-1878) iki yüz kuruş maaşla Keskin kazası mal müdüriyeti muavinliğine tayin olmasına rağmen iki sene sonra bu memuriyetin de kaldırılmasıyla Kırşehir sancağı ürün ve emlak kalemine mülazemetle girmiştir. 12 Kasım 1879'da iki yüz yirmi beş kuruş maaşla Ankara Vilayeti yedinci fırka-i seyyare-i tahririyesi mukayyidliğine memur olmuştur. 17 Mart 1880'de firkanın lağvıyla görevinden ayrılmış, 13 Ekim 1881 tarihinde üç yüz kuruş maaşla Mecidiye kazası tahrir ve vergi kitabetine tayin olmuştur. Bu maaşla kitabette görevini yerine getirmiştir.

---

¹⁰¹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 68/95, s.95.

Memuriyetinden dolayı hakkında herhangi bir şikayet vukuuyla suçlu bulunmamıştır. Mecidiye Kazası kaymakamlığı tarafından yazılan mülahazaya atfen İbrahim Selami Efendi'nin beyan ettiği memuriyetlerde bulunarak vazifesini iyi bir şekilde yerine getirdiği ve araştırılarak suçlu olmadığı doğrulanmış, vergi emanetinin 23 Şubat 1887 tarihli ekinde de üst birimlere yazılan mülahazaya göre bu konudaki hal tercümesi vesikası tasdik olunur denilmiştir. (20 Haziran 1885) İbrahim Selami Efendi 13 Mayıs 1883'te üç yüz kuruş maaşla Mucur masarif ve vergi kitabetine nakil olunmuştur.¹⁰²

4. 40. İsmail Hakkı Efendi

İsmail Hakkı Efendi Bezzaz¹⁰³ esnafından İsmail Ağa'nın oğludur. H. 1274'te (1857-1858) Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu gördükten sonra medresede Arapça ve Farsça tahsil etmiştir. Türkçe yazabilmektedir.

H.1295 senesinde (1878) 20-21 yaşındayken mülazemetle, Kırşehir sancağı muhasebe kalemine girmiş ve aynı yılın 26 Kasımında yüz kuruş maaşla Kırşehir sancağı tahrir kalemi defterciliğine tayin olmuştur. 21 Ekim 1879'da iki yüz yirmi beş kuruş maaşla Üçüncü fırka mukayyidliğine, sonra da 12 Eylül 1880 tarihinde iki yüz kuruş maaşla Mecidiye ve Hacı Bektaş nahiyeleri vukûat kitabetine naklolunmuştur. 23 Aralık 1880'de kitabetin lağvedilmesinden dolayı aynı tarihte üç yüz kuruş maaşla Hacı Bektaş nahiyesi tahrir ve vergi kitabetine memur olmuştur.

İsmail Hakkı Efendi'nin hakkında herhangi bir şikâyet vukûuyla suçlu bulunmamıştır. Hacı Bektaş nahiyesi meclis-i idaresinde yazılan mülahazada İsmail Hakkı Efendi'nin bulunduğu memuriyetlerde görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği belirtilmiştir. Vergi emanetinin 30 Mart 1884 tarihli ekinde de bu mülahazaya atfen tercüme-i hâl evrakı tasdik olunmuştur. (13 Mart 1886).¹⁰⁴

¹⁰² BOA. DH. SAİD. d, nr. 008/1035, s.1035.

¹⁰³ Bezzaz: Bezci, kumaş satan, manifaturacı, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.98.

¹⁰⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr. 09/751,s.711.

4. 41. İsmail Hakkı Efendi

Pakizoğlu Mustafa Ağa'nın oğludur. 13 Mart 1874'te Kırşehir'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kırşehir'de ibtidâi mektebinde mukaddemât-ı ulum-ı diniyyeyi rüştiye mektebinde de uygun dersleri tahsil ettikten sonra 2 Temmuz 1891'de altıncı derecede rüştiye şahadetnamesi almıştır. Daha sonra da medresede öğrenimine devam ederek, burada bir süre Arapça okuduğu tercüme-i hâli evrakında yer almıştır.

28 Mart 1904'ten, 28 Haziran 1904'e, 14 Temmuz 1904'ten, 28 Ocak 1905'e ve 23 Mart 1905'ten, 29 Mayıs 1905'e kadar iki yüz altmış kuruş maaşlarla Kırşehir Sancağı tahrir-i nüfus biriminde görev almıştır. 26 Eylül 1905'ten, 13 Aralık 1905'e, 29 Mayıs 1906'dan 13 Temmuz 1906'ya kadar 300 kuruş maaşlarla Kırşehir sancağı geçici tarik (yol) kitabetlerinde görev almıştır. 24 Mayıs 1907'den, 28 Temmuz 1907'ye, 14 Eylül 1907'den, 11 Ekim 1907'ye kadar dört yüz kuruş maaşlarla geçici tarik kondüktörlüklerinde çalışmıştır. 26 Nisan 1908'den, 26 Haziran 1908'e kadar aylık iki yüz kuruş maaşla sandık bedel-i nakdi tahakkuk kitabetine tayin ile tahlifi icra olunarak vazifesine başlamıştır.

Kırşehir Sancağı mutasarrıflığında yazılan mülahazada İsmail Hakkı Efendi'nin tercüme-i hâli evrakının içindekileri tasdik edilmiş, banka müdüriyeti genel idaresi tarafından görevini yerine getirmekte olduğu doğrulanmıştır.

İsmail Hakkı Efendi'nin, önceki hizmetinde istihdam süresini, maaş miktarını, ayrılış niteliğini, zimmetle işliği olmadığını içeren bilgiler Kırşehir Sancağı meclis idaresinin 12 Kasım 1908 tarihli mazbatası, rüştiye mektebi şahadetname ve Osmanlı nüfus tezkiresi şubece aynen görülüp iade edilmiştir. Yeni görevinde işe başlama tarihi, maaş miktarı, tahlif olunduğu evrak-ı muhabereden anlaşılmıştır.(23 Ağustos 1909)¹⁰⁵

4. 42. Karabet Bedros Efendi

Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden tüccardan Bedros olarak bilinen kişinin oğludur. H. 1290'da (1873-1874) Kırşehir'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. İbtida'i tahsilini Kırşehir ve Kayseri Kasabaları

¹⁰⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr.163/163, s.163.

ile İstanbul'da gördükten sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'de tıp ilimlerini tahsil ile tamamlayarak 31 Ağustos 1899 tarihli 605 numaralı diploma almıştır. Türkçe, Fransızca, Rumca, Ermenice konuşabildiği ve yazabildiği hal tercümesi evrakında yer almıştır.

4 Ekim 1899 altı yüz kuruş maaşla Selanik Vilayeti'nde Demirhisar¹⁰⁶ kazası ser tabibliğine (başhekim) tayin edilmiştir. Tayin tarihi, maaş miktarı, umur-ı tıbbiye-i mülkiye nezareti sicil şubesi müdüriyetinden tercüme-i hâl evrakına eklenerek yazılmış nüfus tezkiresiyle diploması da 14 Ocak 1903 tarihli derkenarından anlaşılmıştır. Ahviran'da ortaya çıkan kızamık hastalığının teşhisi ve yayılmasının engellenmesi için gerekli fenni tedbirin alınması noktasında gayret göstermiştir. Bu durum Selanik Vilayeti valiliğinden yazılan 22 Mayıs 1902 tarihli takdimnamenin tasdikli suretinde kayıtlı olup ilgili evrak tercüme-i hâl belgesiyle birlikte muhafaza edilmiştir.

Karebet Bedros Efendi'nin 31 Temmuz 1905'te bin iki yüz kuruş maaşla Selanik Vilayeti merkez tabib-i saniliğine tahvil-i memuriyeti icra kılınmış ise de 23 Ağustos 1905'te dokuz yüz kuruş maaşla görevine başladığı umur-ı tıbbiye-i mülkiye sicil şubesinin 22 Ağustos 1908 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.

Karabet Bedros Efendi'nin 28 Ağustos 1909 tarihinde bin iki yüz kuruş maaşla Üsküdar Zabıta tabibliğine tayin edildiği şehir-emini¹⁰⁷ sicil şubesinin 30 Ekim 1913 tarihli cevabında bildirilmiştir. 16 Aralık 1911 tarihinde maaşıyla Üsküdar zabıta ser tabibliğine terfi edildiği bu suretle de maaşının 14 Mart 1912'de bin beş yüz kuruşa yükseldiği sicil şubesinin 18 Aralık 1913 tarihli cevabında bildirilmiştir. (10 Şubat 1911).¹⁰⁸

4. 43. Kigork Efendi

Ermeni milletinden Aregel Efendi'nin oğludur.1878 'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde ve doğum yerinin de Kırşehir kasabası olduğu tercüme-i hâl evrakında yazılıdır.

¹⁰⁶ Selanik Vilayetine bağlı Siroz Sancağı'nın bir kazasıdır.

¹⁰⁷ Şehir-emini: Tanzimat dönemine kadar saray ve hükümetin tamirat ve bina işleriyle meşgul olan görevli, Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, s.322.

¹⁰⁸ *BOA. DH. SAİD.* d, nr.113/69, s.69.

Kasabanın Ermeni milletinde olduğu ve Nevşehir Protestan mektebinde bir süre okumasına rağmen şahâdetnâmesinin olmadığı hal tercümesi evrakında yer almıştır.

28 Nisan 1908'de Konya Polis memurluğuna tayin olunmasına rağmen 6 Haziran 1908'de tahsisatların karşılığı bulunamadığından dolayı görevinden ayrılmış ve belirtilen süre zarfında maaş almamıştır.

28 Ağustos 1908'de usulüne uygun olarak tahlifi icra edilmiş 250 kuruş maaşla da Sultaniye Ziraat Bankası sandığı muhasebe kitabeti refakatine tayin olunarak ise başlamıştır.

Sultaniye kazası kaymakamlığından Kigork Efendi'nin iyi hale sahip kişilerden biri olduğu ve ziraat bankası genel idaresinden görevini yapmakta olduğu doğrulanmıştır.

Kigork Efendi'nin polis memurluğundaki ayrılış sebebi ve istihdam süresini bildiren Konya Vilayeti polis meclisinin 8 Temmuz 1908 tarihli derkenarı ve Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı sureti tercüme-i hâl evrakının aslıyla mahfuz olup, sicilinin tutulduğu tarihten itibaren vazifelerine başlama tarihi, maaş miktarı ve tahlif olduğu evrak-ı muhabereden anlaşılmıştır.(10 Kasım 1912).¹⁰⁹

4. 44. Kostaki Fehmi Efendi

Osmanlı Devleti'nin Rum tebaasından olan Kostaki Fehmi Efendi, tüccardan Şahinoğlu Bedros Ağa'nın oğludur. Ekim 1868'de Kırşehir sancağı Denek madeni kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı suretinde görülmüştür. Kasabanın Rum sıbyan, lisan ve fen mekteplerinde Türkçe, Rumca hesap, tarih ve coğrafya okumuştur. Türkçe ve Rumca okuryazardır.

23 Haziran 1883'te on beş yaşında mülazemetle, Keskin kazası vergi kalemine girmiştir. 13 Mart 1888'de üç yüz elli kuruş, 13 Mart 1889 tarihinde de beş yüz kuruş maktu ücretle Keskin kazası geçici ağnam kol kitabetlerine memur olmuş, buradaki görevini tamamladıktan sonra tekrar vergi kalemine geri dönmüştür. 12 Şubat 1892'de üç yüz kuruş maaşla Mecidiye kazası mal müdürü muavinliğine tayin

¹⁰⁹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 175/217, s.217.

olunmuştur. 16 Mart 1894'te yüz kuruş maaş zammıyla mal müdürlüğü vekâletine de ilave edilerek 13 Eylül 1894 tarihine kadar her iki kazada da görevini yerine getirmiştir. 14 Eylül 1894'te beş yüz kuruş maaşla Mecidiye kazası mal müdürlüğüne tayin edilerek asil olarak görevine başlamıştır. 6 Temmuz 1895'te de hazine tarafından memuriyeti tasdik edilmiştir.

Mecidiye Kaymakamlığı, Ankara Vilayeti defterdarlığı ile valiliğinden ve Maliye Nezaretinden yazılan mülahazalarda Kostaki Fehmi Efendi'nin görevini iyi bir şekilde yerine getirmekte olduğu beyan edilmiştir.

Kostaki Fehmi Efendi'nin Osmanlı nüfus tezkiresi, Keskin kazası vergi kalemine mülazametle girişi, ağnam kol kitabetleri ile mal ve vergi muavinliği vekâletindeki istihdam sürelerini, sabit ücretini, maaşlarını bildiren kayıt pusulasıyla birlikte Keskin ve Mecidiye kazaları ile Kırşehir Sancağı ve Ankara Vilayeti İdare-i meclisleri mazbatalarının onaylı suretleri tasdik edilmiştir. Aynı şekilde Kostaki Fehmi Efendi'nin hizmeti sonrasında aldığı maaş miktarı, görev yerine tayini ve hazine tarafından tahsilleri de tasdik edilmiştir. Tayini gereğince asaletinin tasdiğiyle önce maaşlarının yarısı, sonra da tamamı tesviye ile ödenmiştir. Tahlif ermininin mahallince yerine getirilmek üzere Ankara defterdarlığına tebligat icra olunduğuna dair Muhasebe-i Umumiye-i Maliye'nin 8 Ağustos 1895 tarihli ilâm ve haber hal tercümesinin evrakının aslıyla mahfuzdur.(22 Temmuz 1894).

Kostaki Fehmi Efendi, beş yüz kırk kuruş maaşla Keskin kazası mal müdürlüğü memurluğuna nakil olmuştur. 23 Temmuz 1898'de işe başladığı Muhasebe-i Umumiye-i Maliye'nin 28 Temmuz 1898 ve 17 Ekim 1898 tarihli iki parça ilâm ve haberden anlaşılmıştır. Kostaki Efendi aynı maşala İncesu kazası mal müdürlüğüne atanmasından dolayı 18 Mayıs 1901'de Keskin kazasındaki görevinden ayrılarak, 28 Mayıs 1901 tarihinde İncesu kazasında görevine başladığı maliye sicil şubesinin 14 Ocak 1899 ve 20 Ocak 1903 tarihli vukuât pusulalarında gösterilmiştir.

Kostaki Fehmi Efendi'ye görevini iyi bir şekilde yerine getirdiğinden dolayı rütbe-i rabiâ tevcih buyrulmuştur. Sonra irâde-i Seniyye ile İncesu kazasının nahiyeye çevrilmesi sebebiyle 14 Ağustos 1902'de açığa çıkarılmıştır. Her iki mal

müdürlüğünde de beriyyüz zimem¹¹⁰ bulunduğu Muhasebe-i Umumiye-i Maliye'nin 4 Ağustos 1902 tarihli ilâm ve haberiyle, Ankara Vilayeti meclis-i idaresinin de 27 Ocak 1903 tarihli iki parça mazbatasından anlaşıldığı maliye sicil şubesinin 2 Şubat 1903 tarihli vukuât pusulasında gösterilmiştir.¹¹¹

4. 45. Mehmed Akif Efendi

Hacı Hasan Efendi'nin oğludur. Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kasabanın ibtidasıyla rüştiyesinde okuyarak şahadetname almıştır.

14 Ağustos 1886'da, Yirmi üç yaşında, yüz yirmi beş kuruş maaşla Kırşehir Sancağı dâhilinde Keskin Kazası nüfus kitabetine tayin olunmuştur. 20 Ağustos 1888'de iki yüz elli kuruş maaşla Yozgat Sancağı nüfus kitabetine, 23 Mart 1889'da maaşıyla Kırşehir nüfus kitabetine, 5 Ocak 1890'da yine maaşıyla Kırşehir Sancağı dahilindeki Avanos kazası nüfus memurluğuna terfi edilmiştir. 13 Kasım 1893'te iki yüz kuruş maaşla Kırşehir Nafiâ¹¹² komüsyonu kitabetine nakil edilmiştir. Kırşehir mutasarrıflığıyla turuk-u maâbir müdürriyetinden yazılan mülahazada yukarıda belirtilen ifadelerin gerçek olduğu ve bunların nezarete muhafaza edildiği tasdik edilmiştir. Zikir olunan yerlere tayini ve maaş miktarını nakil sebebiyle tahvil olunduğuna dair mazbata, mektep şahadetnamesi ve Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde sicil evrakıyla mahfuzdur.(29 Kasım 1899).¹¹³

4. 46. Mehmed Asım Efendi

Hasan oğlu olarak bilinen kişinin 1 Mayıs 1872'de Kırşehir Kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde gösterilmiştir. Kırşehir sıbyan mektebinde esası İslamiyet olan mukaddemât-ı ulum-ı diniyyeyi, rüştiye mektebinde uygun dersleri okuyarak üçüncü derecede 2 Temmuz 1892 tarihli bir parça şehâdetname almıştır. 26 Eylül 1896'da mülazemetle Kırşehir Sancağı muhasebe kalemine girmiş, 12 Ağustos 1900'de doksan kuruş maaşla muhasebe kalemi mukayyidliğine tayin olunmuştur. Kırşehir Sancağı muhasebeciliğiyle

¹¹⁰ Beri-üz zimme: Zimmeti temiz olan, aklanmış, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.88, Sami, *Kamus-i Türki*, s.291.

¹¹¹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 64/423, s.423.

¹¹² Nâfia: Bayındırlık işleri, Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s.343.

¹¹³ BOA. DH. SAİD. d, nr. 99/149, s.149.

mutasarrıflığından ve Ankara vilayeti defterdarlığıyla valiliğinden yazılan mülahazaya atıf ile maliye nezareti tarafından vazifesinde yeterli olduğu beyan edilmiştir. Mehmed Asım Efendi'nin Osmanlı nüfus tezkiresini, mektep diplomasını ve ifade edilen muhasebe kalemi mukayyidliğine tayinini ve maaş miktarını bildiren Kırşehir sancağı ve Ankara vilayeti idare-i meclislerinin 27 Eylül 1900 ve 23 Ekim 1900 tarihli iki parça mazbatalarının onaylı suretleri Kırşehir sancağı muhasebe kayıt pusulasıyla birlikte tercüme-i hâl evrakının aslıyla hıfz edilmiştir. (9 Mayıs 1901)¹¹⁴.

4. 47. Mehmed Celeleddin Efendi

Şeyh Süleyman Efendi'nin oğludur. Babasının Kırşehir'de meftun olan Şeyh Süleyman Veli Kuddusi sülalesinden olduğu tasdikli rûs-ı hümayundan anlaşılmıştır. 22 Ocak 1872 tarihinde Kırşehir'de dünyaya geldiği de Osmanlı nüfus tezkiresinde gösterilmiştir. Kırşehir ibtidai mektebinde, mukaddemât-ı ulum-ı okuduktan sonra rüştiye mektebine devam ederek müfredata uygun olan çeşitli ilimleri ve fenleri okuyarak birinci derecede şahâdetnâme almıştır.

Türkçe yazabilmekte Arapça ve Farsça konuşabilmektedir. Haziran 1887'de Kırşehir Sancağı tahrirat kalemi mülazımlığına dahil olmuş 23 Ekim 1889 tarihinde de yüz elli kuruş maaşla tahrirat mukayyid-i evvelliğine tayin olmuştur. 17 Aralık 1892 tarihinden itibaren Kırşehir idare meclisi baş kitabeti vekaleti uhdesine göre havale olunarak, Ocak 1893 tarihine kadar görevini yerine getirmiştir. 13 Kasım 1893'te iki yüz elli kuruş maaşla tahrirât kalemi müsevvid-i saniliğine tayin olunmuştur. 22 Ekim 1896'da üç yüz elli kuruş maaşla tahsil ve tahrirat kalemi müsevvid-i evelliğine naklolmuş daha sonra tahrirât müdürriyeti muavinliğine terfi ederek memuriyet değişikliğinde bulunmuştur. Vilayet-i celile ile Kırşehir sancağı mutasarrıflığı ve tahrirât müdürlüğünden yazılan mülahazada Mehmed Celeleddin Efendi'nin evrakında yer alan resmi kayıtlarda başarısının, yeterliliğinin, doğruluğunun görüldüğü beyan edilmiştir. Şayeste-i atufet-i seniyye olmasından dolayı 3 Haziran 1895'te kendisine rütbe-i salise tevcih ve ihsan buyrulmuştur. Kırşehir sancağının muhasebe pusulası, Berât-ı Alişân-ı, iki parça rûs-ı hümayunu, bir parça şahâdetnâme ve iki parça da mazbata ile Osmanlı tezkiresi onaylı suretleri tercüme-i hâl evrakıyla mahfuzdur. (19 Nisan 1900).

¹¹⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr. 103/231, s.231.

Mehmed Celaleddin Efendi 20 Aralık 1898'den 16 Şubat 1899'a kadar Kırşehir sancağı tahrirat müdüriyeti vekâletinde bulunarak, zimmetle bir ilişiği olmadığı üç yüz altmış sekiz kuruş maaş aldığı Ankara vilayeti meclis-i idaresinden ekli Kırşehir sancağı meclis idaresinin 9 Mart 1899 tarihli mazbatasında gösterilmiştir.

Mehmed Celaleddin Efendi'nin memuriyete başladığında itibaren görevini yerine getirdiği ve şayeste-i atufet-i seniyyesinden dolayı 7 Nisan 1899'da terfi ederek kendisine rütbe-i salise tevcih buyrulmuştur. 12 Nisan 1899 tarihinde de istifa suretiyle Kırşehir tahrirat müdüriyeti muavinliğinden ayrılmıştır. 24 Mayıs 1896 ve 29 Temmuz 1896 tarihlerinden itibaren istifa tarihine kadar fahri olarak maârif ve inşaat komisyonları azalıklarıyla, mülki müfettişliği görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği aynı şekilde tahrirat müdüriyeti muavinliği memuriyetinde de iyi hizmette bulunduğu tevkikat kararı vesairenden zimmetle ilişiği olmadığı Ankara vilayeti meclis idaresinden onaylı olan ve Kırşehir sancağı meclis idaresinde aynen görülüp iade edilen 1 Mayıs 1899 tarihli mazbatasında gösterilmiştir.¹¹⁵

4. 48. Mehmed Cemaleddin Efendi

Hacı Osman Efendizâde Zihni Efendi'nin oğludur. H. 1302'de (1884-1885) Kırşehir kasabasında dünyaya gelmiştir. Üsküdar Ravza-i Terakki rüştiye mektebinde pekiyi, Dârülfünun'un Osmanlı hukuk şubesinden iyi derecelerden olmak üzere sırasıyla 2 Ekim 1906 ve 23 Haziran 1912 tarihli şahâdetname, Valide-i Atik hocalarından Ahmed Kemal Efendi'den 25 Mayıs 1913 tarihli icâzetname almıştır. Arapça, Acemce ve Fransızca'ya aşinâ olduğu tercüme-i hâlinde yazılmıştır.

14 Eylül 1913'te bin kuruş maaşla Gevar¹¹⁶ kazası bidayet mahkemesi müdde-i umumi muavinliğine tayin olunmuşsa da gerekli görüldüğü için kendinden önceki görevlinin memuriyete iade edilmesinden dolayı açıkta kalmıştır. 30 Kasım 1913'te önceki maaşıyla Keban Madeni kazası bidayet mahkemesi müdde-i umumi muavinliğine tayin olmuştur.

Mehmed Cemaleddin Efendi'nin, memuriyete tayin tarihi ve maaş miktarı adliye nezareti sicil-i memuriyet müdüriyetinde yazılan derkenardan anlaşılmıştır.

¹¹⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr. 95/153, s.153.

¹¹⁶ Bugün Hakkâri iline bağlı Yüksekova ilçesidir.

Osmanlı nüfus tezkiresiyle, şehâdetname ve icâzetnamesinin onaylı suretleri tercüme-i hâlinin aslıyla birlikte muhafaza edilmiştir. (22 Şubat 1923).¹¹⁷

4. 49. Mehmed Emin Efendi

Yanbolu Kaymakamlığından emekli Ömer Sıdkı Efendi'nin oğludur. 12 Kasım 1867'de Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulum ile Beşiktaş askeri rüştiyesinde uygun ilimleri okumuştur. Türkçe okur yazardır.

1 Şubat 1890'da yirmi üç yaşında iki yüz kırk kuruş maaşla müskirat¹¹⁸ ile zahire gümrüğü kolculuğuna dâhil olmuştur. 7 Nisan 1891 tarihinde de üç yüz kuruş maaşla jurnal kitabetine tahvil olunmuştur.

Mehmed Emin Efendi'nin, 4 Şubat 1893'te maaşıyla Kapadokya şubesi kitabetine 17 Aralık 1895 tarihinde de dört yüz kuruş maaşla posta kitabeti muharrirliğine nakil suretiyle tayin edildiği, rüsûmat emaneti sicil şubesinin 24 Nisan 1897 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir. İktidarı, bulunduğu memuriyetlerde yeterli olduğu, zahire gümrüğü nezaretinden yazılı şerhe göre rüsûmat emaneti tarafından tasdik edilerek teyit edilmiştir. (17 Aralık 1895)

21 Temmuz 1904'te maaşıyla muhasebe kalemi emaneti matbu kitabeti refakatine naklolmuştur, 1 Eylül 1906'da da maaşı dört yüz yirmi kuruşa ulaşarak, Royat kitabeti refakatine nakil edilmiştir. 2 Mart 1908 tarihinde maaşının dört yüz kırk kuruşa yükseldiği o sıradaki vukuât pusulasında beyan edilmiştir.

Mehmed Emin Efendi'nin 14 Ağustos 1909'da icra kılınan tensikatta beş yüz kuruş maaşla yeniden teşkil edilen umur-ı hesap dairesi birinci şubesi üçüncü sınıf kitabetine tayin edildiği 4 Ocak 1910 tarihli vukuât pusulasında gösterilmiştir. 16 Ağustos 1910 'da maaşının beş yüz elli kuruşa yükseldiği 18 Aralık 1910 tarihli vukûat pusulasında bildirilmiştir. Maaşının 14 Eylül 1912 yılında da altı yüz kuruşa çıktığı 10 Aralık 1911 tarihli vukûat pusulasında yazılıdır.¹¹⁹

¹¹⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 188/248, s.248.

¹¹⁸ Müskirat: Sarhoş eden, sarhoşluk veren şeyler, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.110

¹¹⁹ BAO. DH. SAİD. d,nr. 63/373,s.373.

4. 50. Mehmed Esad Efendi

Müderriş Gökzâde Abdullah Efendi'nin oğludur. 15 Şubat 1858'de Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Kırşehir ibtidâi ve rüştiye mekteplerinde uygun dersleri tahsil ederek rüştiye mektebi diploması almıştır. Türkçe okuryazardır.

7 Aralık 1881'de iki yüz yetmiş kuruş maaşla Kırşehir Sancağı dâhilindeki Mecidiye Kazası sandık emanetine tayin edilmiş, 6 Nisan 1884'te müddet-i nizamiyesinin gerekli görülmesine dayanarak görevinden ayrılmıştır. 5 Nisan 1885'te üç yüz elli kuruş maaşla Mecidiye kazası ambar emanetine tayin edilmiş, Temmuz 1886 tarihinde ise emanetin lağvından dolayı açıkta kalmıştır. 9 Şubat 1896'da aidatla Keskin kazası tapu kitabetine tayin edilerek işe başlamıştır. 14 Ağustos 1907'de teşkilât-ı cedide gereğince dördüncü sınıfa itibar olunarak kendisine iki yüz elli kuruş maaş tahsis olunmuş, sonradan mahallince icrâ kılınan tensîkat¹²⁰ sonucunda 15 Mart 1910'da tensîkat kanununun onuncu maddesi gereğince ihraç edilmiştir.

Mehmed Esad Efendi'nin tercüme-i hâl evrakı defter-i hakani nezaretinin Keskin kazası Kaymakamlığının mülahasasına atfen tasdik edilmiştir. Mecidiye kazası sandık emanetiyle ambar emanetine tayin tarihi, istihdam süresi, maaş miktarı, görevinden ayrılma sebebi ve zimmetle ilişkisi olmadığı, Kırşehir Sancağı meclis idaresinin 29 Ağustos 1910 tarihli onaylı mazbata suretinden anlaşılmıştır. Memuriyetine tayin tarihi ile aidat ve maaşı, yapılan düzenleme dolayısıyla kadro dışına ihracı, defter-i hakani nezareti muhasebesi ilgili defter mazbatasında kayıtlı bulunmuş ve önceki memuriyeti olan Keskin tapu kitabetinde ve vilayette zimmetle ilişkisi olmadığı ifade edilen mazbatadan anlaşılmıştır. Bununla birlikte bu mazbata ve mektep şahadetnamesi Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı sureti tecüme-i hal evrakının aslıyla birlikte bu defterin sicill-i ahvâl kaleminde saklı tutulmuştur. (27 Kasım 1911).¹²¹

¹²⁰ Tensîkat: Düzenlemeler, düzen vermeler, fazla memuru işten çıkarma, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.1080.

¹²¹ *BOA. DH. SAİD.* d, nr. 186/ 106, s.106.

4. 51. Mehmed İsmail Efendi

Hacı Musa Efendi'nin oğludur. Koloğlu namıyla bilinmektedir. H.1304 tarihinde (1886-1887) Kırşehir'de doğmuştur. Kırşehir ibtidai mektebinde mukaddemât-ı ulumu tamamladıktan sonra idadi mülkiyesinde uygun dersleri tahsil ederek pekiyi derecede 11 Eylül 1900 tarihli şehâdetname almıştır.

Mehmed İsmail Efendi, 3 Ağustos 1910 tarihinde dört yüz kuruş maaşla Ankara Vilayeti polis memurluğu kayıt kabulünde görev almış, 14 Ekim 1911 tarihinde de beş yüz kuruş maaşla Ankara vilayeti polis kayıt muavinliğine terfi olunmuştur. Emniyet intihabınca 18 Ocak 1912 tarihinde memuriyeti tasdik edilmiştir. Polislik mesleğindeki hizmetleriyle maaş miktarları, memuriyet durumu terfi tarihi kaydından anlaşılmıştır. Osmanlı nüfus tezkiresiyle idadi şehâdetnamesinin onaylı suretlerinin tercüme-i hâlinin aslıyla birlikte dosyasında hıfz edildiği emniyet genel müdürlüğü memuriyet şubesinden gönderilen özette gösterilmiştir. (15 Mayıs 1913).¹²²

4. 52. Mehmed Kudsi Efendi

Mehmed Kudsi Efendi Gökalkethüdazâde, Kengri defter-i hakani memuru Mehmed Lütü Efendi'nin oğludur. H.1292'de (1875-1876) Kırşehir kasabasında doğduğu Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kırşehir ibtidâi mektebinde mukaddemât-ı ulumu okuduktan sonra yine Kırşehir idâdi mülkiyesine devam suretiyle uygun dersleri tahsil ederek şahadetname almıştır. Mekteb-i Hukuk-ı Şahaneye devam etmekte olduğu hal tercümesi evrakında gösterilmiştir. Türkçe okur yazardır. 30 Temmuz 1895'te yirmi bir yaşında mülazemetle Dersadet mahkemesi birinci hukuk dairesi kalemine dahil olmuştur. 23 Aralık 1896'da on beş kuruş maaşa nail olmuştur. Mahkeme başkanlığından yazılan mülâhazada Mehmed Kudsi Efendi'nin memuriyeti ve adliye nezareti tarafından memuriyet müdüriyetinin mührü tasdik olunmuştur. Osmanlı nüfus tezkiresiyle şahâdetnâmesinin onaylı sureti tercüme-i hâl evrakıyla hıfz olunmakla birlikte maaş tutarıyla, atanma tarihi kaydı ilgili yerde kayıtlıdır.(15 Eylül 1898).

¹²² BOA. DH. SAİD. d, nr.188/153,s.153.

Mehmed Kudsi Efendi'nin 8 Kasım 1899'da yüz otuz kuruş maaşla mahkeme-i istinâf¹²³ hukuk dairesi zabıt kitabetine nakil edildiği adliye sicil şubesinin 21 Aralık 1899 tarihli müzekkiresine konularak vukuât pusulasında gösterilmiştir.

Mehmed Kudsi Efendi'nin maaşı 29 Mart 1900 tarihinde iki yüz otuz kuruşa ulaşmıştır. 6 Temmuz 1901 icra edilen adliye tensikatında maaşı üç yüz otuz kuruşa yükseltilerek buna göre sınıf maaşı olan yüz kuruşa tamamlanmak üzere dördüncü sınıf kitabetine terfi edilmişse de 29 Mart 1902 istifa suretiyle görevinden ayrılmıştır. Sonrada 16 Kasım 1909'da iki bin kuruş maaşla Hazine-i Hassa¹²⁴ hukuk müşâvirliğine tayin edilmiştir. 17 Ağustos 1910'da zaruri masraflara karşılık olan beş yüz kuruş tahsis edilerek Enderun-i hümayun kaymakamlığı hazinesine ait hassayı takip ve tahsiline memur olmuştur. 14 Mart 1913 tarihinde belirtilen beş yüz kuruş zamla Mehmed Kudsi Efendi'nin asaletine maaşı iki bin beş yüz kuruşa yükselmiştir. Bu durum Adliye nezareti sicil-i memuriyet kalemi müdürlüğünün 3 Mayıs 1913 tarihli cevabıyla hazine-i hassa müdüriyeti genel idaresinin 6 Nisan 1913 tarihli tezkiresinden anlaşılmıştır. (11 Haziran 1913)

Mehmed Kudsi Efendi Zor kazasına dâhil olan Resü'l-ayn¹²⁵ Çiflik-i Hümayun idaresiyle mahalle halkı arasında bazı meselelerden dolayı ortaya çıkan anlaşmazlıklar üzerine bu konuda görülen yargılamalar sonucunda hazinece anlaşılmayan esas ve hakikatin araştırılmasında görev almıştır. Bunun yanı sıra hazine hukukunun muhafazasını temin etmek üzere gidiş-dönüş harcırahı ile orada kalacağı sürede yevmiyelerine karşılık olarak yüz lirayı iade suretiyle yukarıda belirtilen mahalleye borç olarak ödettiği hazine-i hassa müdüriyeti genel idaresinin 24 Aralık 1913 tarihli tezkiresinde yazılıdır.(4 Ocak 1914).¹²⁶

4. 53. Mehmet Recep Efendi

Bubakçı (Boyakçı) Mehmet oğlu Mustafa Ağa'nın oğludur. Mart 1856 sonlarında Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu

¹²³ Mahkeme-i istinâf: Bidayet mahkemelerinde verilen bir karara göre kanunen feshi kabul edilen davalara tekrar bakan ilk derece mahkemelerin üstünde yer alan mahkemedir, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.567.

¹²⁴ Hazine-i Hassa: Padişahların şahsi gelir ve masraflarıyla ilgilenen teşkilata verilen addır, Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, s.787.

¹²⁵ Suriye'nin Haseki kentine bağlı bir ilçe.

¹²⁶ *BOA. DH. SAİD.* d, nr. 75/395, s.395.

öğrendikten sonra özel hocadan Arapça ve Farsça ders almıştır. Türkçe yazabilmektedir.

Nisan 1873'te on sekiz yaşında mülazemetle, Kırşehir Sancağı muhasebe ve tahrirât kalemlerine dâhil olmuştur. Şubat 1875'te yüz elli kuruş maaşla zabıt, Ağustos 1877 sonlarında aidatla tapu, Şubat 1880'de iki yüz kuruş maaşla rüsumat idaresi kitabetlerinde görev almıştır. Rüsumat idaresinin lağv edilmesiyle de Ağustos 1881 sonlarında aidatla arazi ve emlak yoklama kitabetinde çalışmıştır. Eylül 1882 tarihinde de üç yüz kuruş maaşla tapu kitabeti saniliğine tayin olunarak burada istihdam olunmuştur.

Mehmet Recep Efendi, herhangi bir şikâyet vukûyla suçlanmamıştır. Kırşehir defter-i hakani memuriyetindeki hal tercümesi evrakına yazılan mülahazada bu evrakın içindeki kayıtlara muvaffak olması sebebiyle tasdik olunmuştur denilmiştir. Vergi emanetinin 9 Ekim 1883 tarihli ekinde de bu mülahazaya göre belirtilen tercüme-i hâl evrakının tasdik olunduğunun gösterildiği de ifade edilmiştir. (15 Mart 1884).¹²⁷

4. 54. Mehmed Recep Efendi

Tüccardan Bubakçımemişzâde Mustafa Efendi'nin oğludur. H. 1273'te (1856-1857) Kırşehir Kasabasında doğduğu Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kırşehir sıbyan mektebinde mebâdi ulum-ı diniyyeyi, medresede de bir miktar Arapça ve Farsça okumuştur.

Nisan 1874'te on sekiz yaşında mülazemetle, Kırşehir sancağı muhasebe kalemine girmiş, bir süre bu göreve devam ettikten sonra 14 Mart 1875'ten 12 Nisan 1880 tarihine kadar yüz yirmi kuruş maaşla sancak merkezi zabıt kitabetinde, 13 Nisan 1880'den 7 Eylül 1881 tarihine kadar da iki yüz kuruş maaşla yine Kırşehir sancağı rüsûmat kitabetinde görev almıştır. 10 Ekim 1881 tarihinden itibaren de bir sene süreyle ve aidatla emlak ve arazi yoklama, 27 Eylül 1882'den itibaren de üç yüz kuruş maaşla ve bir sene on beş gün müddetle defter-i hakani ikinci kitabetlerinde çalışmıştır. 27 Ekim 1883 tarihinden itibaren de üç ay süreyle ve üç yüz elli kuruş maaşla Mecidiye kazasına bağlı Tepecik köyü aşar ve ambar memuriyetlerinde görev

---

¹²⁷ B.OA. DH. SAİD. d, nr. 07/51, s.51.

almıştır. 13 Kasım 1884'ten itibaren, 12 Temmuz 1886'ya kadar da aidatla Mecidiye kazası sertahsildarlığında, 27 Ekim 1889 tarihinden itibaren de bir ay on üç gün süreyle ve iki yüz kuruş maaşla Kırşehir sancağı merkez ambar ve emlak kitabesinde çalışmış, 9 Aralık 1889'dan 10 Mart 1890 tarihine kadar da yüz elli kuruş maaşla Kırşehir sancağı muhasebe kalemi mukayyidliğinde görevini yerine getirmiştir. 11 Mart 1890 tarihinden itibaren de bir ay süreyle ve aidatla refik-i saniliğe alınarak arazi ve emlak yoklama kitabesinde görev almıştır. 6 Nisan 1890 tarihinden itibaren iki sene sonra on beş gün süreyle ve günlük aidatla merkez tapu kitabeti, 22 Eylül 1892'den itibaren de iki yüz kuruş nısf (yarı) maaş ve iki ay on sekiz gün müddetle Avanos Kazası ziraat bankası sandığı muhasebe kitabeti vekâleti görevlerinde bulunmuştur. Daha sonra da dört yüz kuruş maaşla asâleten ziraat bankası sandığı muhasebe kitabetine tayin olmuştur. 19 Ekim 1895'te sonradan yerine başka birinin geçirilmesi üzerine almakta olduğu maaşla birlikte Keskin kazası ziraat bankası sandığı muhasebe kitabetine memuriyet değişikliğinde bulunmuştur. Yukarıda belirtilen zabıt ve iki defa görev yaptığı emlak ve arazi yoklama kitabetleri ile Avanos Kazası ziraat bankası sandığı muhasebe kalemi kitabesindeki görevlerinden tahvil suretiyle ayrılmıştır. Aynı şekilde Kırşehir sancağı muhasebe kalemi mukayyidliğinden de tahvil edilmiştir. Rüsumat ve defter-i hakani ikinci kitabetleriyle Mecidiye kazası geçici ambar memuriyetinde ve sertahsildarlığında bir süre hizmette bulunarak görevini yerine getirmiş, Kırşehir merkez ambarı emanetine nakil suretiyle de görevinden ayrılmıştır. Emlak ve arazi kitabesinde ilk seferde iki bin dört yüz ikinci seferde beş yüz kuruş, Mecidiye kazası sertahsildarlığında da sekiz bin, Kırşehir Sancağı merkez tapu kitabesinde bin kuruş aidat aldığı hesaplanmıştır.

Kaza Kaymakamlığı tarafından yazılan mülâhazada Mehmed Recep Efendi'nin Türkî kitabesinde değerli, iktidarlı ve doğruluktan yana kişilerden biri olduğunu içeren ve önceki memuriyetlerinde de vazifesini iyi bir şekilde yerine getirdiği içeren bilgilerin yazılı olduğu belirtilmiştir. Bundan sonraki memuriyetinde bulunduğu sırada da hizmetindeki olgunluğu ve iyi hizmet gösterdiği, sadakatli olduğu bildirilmekle beraber diğer hizmetlerinin de buna dâhil olduğu ifade edilerek, evraka ekli olarak anlaşıldığı tasdik edilmiştir. Aynı şekilde banka genel idaresinden yazılan mülâhazada da Mehmed Recep Efendi'nin görevini yerine getirdiği belirtilmiştir.

Mehmed Recep Efendi'nin önceki hizmetlerindeki, istihdam süresini, maaş miktarını ve aidatını, görevlerinden ayrılma sebebini, berât-i zimmetini, görevine başlama tarihini içeren bilgiler Kırşehir Sancağı meclis-i idaresinin; 18 Ekim 1883, 15 Aralık 1889, 10 Aralık 1892 ve 15 Nisan 1894 tarihli mazbataları Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı suretleriyle birlikte hal tercümesi evrakına eklidir. Mecidiye kazası meclis-i idaresinin ise 2 Şubat 1884 ve 17 Temmuz 1886 tarihli mazbataları da aynı şekilde hal tercümesi evrakına eklidir. Aynı şekilde Avanos Kazası meclis-i idaresiyle banka sandıkçılığının 28-29 Eylül 1895 tarihli ve Keskin Kazası meclis-i idaresinin 20 Nisan 1898 tarihli mazbataları Osmanlı nüfus tezkiresinin onaylı suretleri ile hal tercümesi evrakına ekli olarak bulunmaktadır. Yine gelen bir muhasebe şerhi ile Kırşehir Sancağı rüsumat idaresi tarafına yazılan 1 Eylül 1882 tarihli muhasebe defteri şerhi ve Kırşehir Sancağı muhasebeciliği ile merkez tapu defter-i hakani memuriyetinin 21 Şubat 1894 tarihli üç kıt'a derkenarı da Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretleri ile birlikte hal tercümesi evrakına eklidir. (13 Ekim 1900).¹²⁸

4. 55. Mehmed Sadık Efendi

Kocaağazâde Recep Efendi'nin oğludur. H.1285'te (1868-1869) Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kırşehir sıbyan mektebinde malûmat-ı ibtidâ'iyeye ve mekteb-i rüştiye mülkiyesinde uygun dersleri tahsil ederek 24 Haziran 1888 tarihinde şahâdetname almıştır. 16 Mayıs 1889'da mülâzemetle Kırşehir Ziraat Bankası şubesine girmiştir. 25 Eylül 1895 iki yüz kuruş maaşla Avanos kazası Ziraat Bankası Sandığı muhasebe kitabeti vekaleten istihdam olunmuştur. 5 Aralık 1895'te dört yüz kuruş maaşla asaleten bu kitabete tayin edilmiş, gereğine uygun olarak tayininin tahlifi icra olunmuştur. Liva mutasarrıflığı ile memuriyet şubesi tarafından müştereken yazılan mülâhaza da Mehmed Sadık Efendi'nin mesleğindeki yeterliliği tasdik edilmiştir. Aynı şekilde ilk memuriyeti olan Avanos kazası Ziraat bankası muhasebe kitabetindeki görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği ve yeterliliği tasdik edilmiştir. Yine Ziraat bankası genel idaresinden yazılan mülâhazada da Mehmed Sadık Efendi'nin vazifesini yerine getirmekte olduğu ifade edilmiştir. Rüştiye mektebi şahâdetnâmesinin sureti tercüme-i hâl evrakına ekli olmakla birlikte yeni görevine vekâleten ve asâleten başlama tarihi,

¹²⁸ BOA. DH. SAİD. d, nr. 99/375, s.395.

maaş miktarı tahlif olunduğu evrak-ı muhabereden anlaşılmış ve Osmanlı nüfus tezkiresi aynen görülüp iade edilmiştir. (1 Kasım 1899).

Mehmed Sadık Efendi'nin borç kalemi adıyla üçer, beşer mecdi tevkif ettiği şahitler tarafından ifade edilmesi, borçlu adına Kaman köy muhtarı vasıtasıyla teslim olunan yüz kuruşu kayda geçirmeyerek kendi nezdinde alıkoyduğunun kendisi tarafından itiraf edildiği yönünde haberler çıkması üzerine 4 Haziran 1902'de azledilmiştir. Yine akçe tevkif edildiğine dair şikayet de azledilmesinde etkili olmuştur. Bu evrak Avanos kazası meclis-i idaresine iade edilmiş ise de borçlulardan akçe tevkif ettiğini beyan eden şahitlerin mahkemede adem-i malumâtı beyan etmelerine ve yüz kuruşun nezdinde kalmasının muhtar tarafından Süleyman adına teslim olunduğunun söylenmemesinin müdâfaa sırasında ortaya çıkması üzerine Avanos kazası mahkemesi müstantikliği 5 Aralık 1902 tarihinde yargılanmasının durdurulması yönünde karar alınmıştır. Bundan sonra Ziraat bankası meclis-i idaresince bir süre açıkta kalmasının cezası için yeterli olduğuna ve sınıfının düşürülerek, üç yüz elli kuruş maaşla tekrar Ziraat bankası şubesi birinci kitabetine tayinine karar verilmiştir. 24 Ocak 1905'te görevini yapmaya başladığı ve sonradan ibraz olunan Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretine göre doğum tarihinin Kasım 1870 olduğu belirtilmiştir. Mehmed Sadık Efendi, 13 Mart 1890 tarihinden 12 Nisan 1890 tarihine kadar maaşsız olarak Keskin kazası yoklama kitabetinde görev almıştır. 11 Ocak 1893'ten 19 Şubat 1897'ye kadar da aidaatla Kırşehir bedelât-ı nakdiye¹²⁹ tahsildarlığında bulunmuştur. Yoklama kitabetindeki memuriyetini yerine getirerek ayrıldığı, bedelât-i nakdiye tahsildarlığından ayrılış sebebine dair kaydının eki ve bu görevinden dolayı zimmetle ilişkisi olmadığı mahalli meclis-i idare reisinin bu konudaki mazbatalarıyla Avanos kazası müstantikliğinin 4 Kasım 1902 tarihli muhakeme kararnameyi onaylı suretlerinden anlaşılmış, bu durum Ziraat bankası genel idaresinin 30 Mayıs 1908 tarihli müzekkiresinde gösterilmiştir.¹³⁰

¹²⁹ Bedelât-ı nakdiye: Bedelât kelimesi Bedel kelimesinin çoğuludur. Bedeli-i nakdi vergisi de Askere gitmekle görevli ve yükümlü olan kişinin askere gitmemek için ödediği ücrettir, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.7.

¹³⁰ *BOA. DH. SAİD.* d, nr. 103/101, s.101.

4. 56. Mehmed Said Efendi

Kırşehir sancağı sandık emini Mahmut Ağa'nın oğludur. 7 Haziran 1864'te Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde gösterilmiştir. Kasabanın sıbyan mektebinde mukadedemat-ı ulumu diniyyeyi ve rüştiye mektebinde bir miktar Arapça ve Farsça okuduğu hal tercümesinde yazılıdır. Türkçe okur yazardır. 2 Temmuz 1879 Kırşehir sancağı tahrirat ve sonrada muhasebe kalemlerine mülazemetle devam etmiştir. 29 Haziran 1884 yetmiş beş kuruş maaşla belirtilen muhasebe kalemi mukayyidliğine tayin olmuştur. 1 Kasım 1884 iki yüz yirmi beş kuruş maaşla bu kalemin refik-i râbialığına, 7 Aralık 1886'da da iki yüz kuruş maaşla yine aynı kalemin refik-i sânilığına nakil olmuştur. 27 Kasım 1887 tarihinde de iki yüz kuruş maaşla bu kalemin refik-i râbiliğine geri dönmüştür. 9 Temmuz 1889 tarihinde iki yüz elli kuruş maaşla tekrar refik-i sânilığına memur olmuştur. 13 Mart 1893'te maaşı iki yüz yetmiş kuruşa çıkarılmıştır. 24 Aralık 1896 da üç yüz yirmi kuruş maaşla refik-i sânilığına getirilmiştir. 30 Ocak 1899 tarihinde maaşı üç yüz otuz kuruşa, 12 Ağustos 1900 tarihinde de dört yüz elli kuruşa yükseltilerek muhasebenin baş kitabetine terfî etmiştir. Kırşehir sancağı muhasebeciliği, mutasarrıflığı ve Ankara vilayeti defterdarlığından yazılan mülahazaya atif ile maliye nezaretince görevini yerine getirmekteki yeterliliği beyan edilmiştir. Osmanlı nüfus tezkiresi ile belirtilen muhasebeye girişini ve başlangıçta nail olduğu maaş miktarını, tarihini ve sonradan aldığı maaş zamlarını ve indirim miktarlarını, tarihlerini bildiren Kırşehir sancağı ve Ankara vilayeti idare-i meclislerinin 27 Eylül 1900 tarihli mazbatalarının onaylı suretleri tercüme-i hâl evrakının aslıyla birlikte saklı tutulmuştur. Aynı şekilde Ankara vilayeti defterdarlığının 3 Kasım 1900 tarihli tahrirâtı da tercüme-i hâl evrakının aslı ile mahfuzdur.(9 Mayıs 1901)

Mehmed Said Efendi'nin yerine selefinin memuriyete iade edilmesinden dolayı 26 Ocak 1905'te kitabetten ayrıldığı da maliye sicil şubesinin 16 Haziran 1910 tarihli vukuât pusulasında yazılıdır.¹³¹

---

¹³¹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 103/229, s.229.

4. 57. Mehmed Said Efendi

Asker-i Şahane redif yüzbaşlarından Abdurrahman Efendi'nin oğludur. H.1285'te (1868-1869) Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulum-ı diniyeyi, rüştiye mektebinde ise Arapça'dan sarf ve nahiv, Farsça'dan Gülistan, hendese, coğrafya ve Fransızca okumuştur. Türkçe okur yazardır.

H.1305 senesi (1887-1888) ortalarında yirmi yaşında mülazemetle, Kastamonu telgrafhanesine girmiştir. 31 Mayıs 1892'de iki yüz seksen beş kuruş maaşla Kastamonu telgraf merkezi muhâbere memuriyetine tayin edilmiştir.

Telgraf ve Posta Nezareti'nden evrakta yer alan bilgilerin inceleme kayıtlarına göre doğruluğu ve başarısı tasdik edilmiştir. (4 Temmuz 1895).

Mehmed Said Efendi 27 Şubat 1896'da dört yüz kuruş maaşla Diyarbakır vilayeti telgraf ve posta merkezi muhaberat-ı Ecnebiye memuriyetine terfi edilmiştir. Mehmed Said Efendi'nin, 21 Mayıs 1902 tarihinde terfi ederek beş yüz kuruş maaşla Kastamonu vilayetinde Kozlu telgraf ve posta merkezi müdürlüğüne nakil edildiği şubenin 25 Ağustos 1902 tarihli vukuât pusulasında gösterilmiştir.¹³²

4. 58. Mehmed Sıdkı Efendi

Kırşehir müftüsü Hacı İsmail Efendizâde Behçet Efendi'nin oğludur. H.1290'da (1873-1874) Kırşehir'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kırşehir Sancağı mekteb-i ibtidâsın da mukaddemat-ı ulum'u, rüştiyede de programa uygun dersleri okuyarak şahadetname almıştır. Türkçe okuryazardır.

Mayıs 1886 sonlarında on üç yaşında mülazemetle, Kırşehir sancağı tahrirat kalemine dahil olmuştur. Bir süre de Kırşehir sancağı bidâyet mahkemesi kalemine devam ettikten sonra 23 Şubat 1892'de üç yüz kuruş maaşla Mecidiye kazası bidâyet mahkemesi müstantik muavinliğine tayin olmuş 17 Haziran 1892'den 10 Temmuz 1892 tarihine kadar da iki yüz kuruş yarı maaşla aynı mahkemenin birinci kitabet vekaleti görevinde bulunmuştur. 5 Ekim 1892'de maaşıyla birlikte becayış suretiyle Avanos kazası bidâyet mahkemesi müstantik muavinliğine memuriyet değişikliği

¹³² BOA. DH. SAİD. d, nr. 62/43, s.43.

olmuştur. 14 Mayıs 1895'te dört yüz kuruş maaşla aynı mahkemenin birinci kitabetine terfi edilmesine rağmen Kırşehir Sancağı bidâyet mahkemesi icra dairesine mülazemeten devamı sırasında muhakeme masrafları olmak üzere bazı kişilerden tahsil ettiği meblayı yevmiyeye dâhil etmeyerek zimmetine geçirmesi ve memuriyeti sırasında rüşvet aldığı yönünde haberlerin önceki çalıştığı yerden bildirilmesi üzerine 24 Şubat 1897'de intihab komisyonu kararıyla azledilerek yargılanmıştır. İfade edilen zimmet meselesinin H.1306'da (1888-1889) gerçekleştiği, bu sırada Mehmed Sıdkı Efendi'nin bu görevde idareten faaliyet gösterdiği son muamele tarihine kadar aradan beş sene geciktirmiş olmasından dolayı hakkında dava açıldığı belirtilmiştir. Bu konuda ithâm olunan hukuk-ı umumi davasının dirayet ve rüşvet maddesi hakkında mesuliyet yokluğuna dair ilgili kanun sebebiyle Kırşehir sancağı bidâyet mahkemesi müstantikliği ile Avanos Kazası bidâyet mahkemesinden ayrı ayrı verilen hüküm kararını içeren ilâm ve kararname ile kararlaştıran evrakı, Umur-ı cezaiye müdüriyetince tedkik edilmiş, ancak bu duruma mahalli müdde-i umumiliğinden itiraz edilmemiştir. Bundan dolayı yukarıda belirtilen kararların kazaen verilmiş olduğu, keyfiyeten verilen karar gereğince de şaibe, iffet ve garezin anlaşılmadığı belirtilmiştir. Mehmed Sıdkı Efendi'nin memur olduğunda bu konuda usul-ı muhakemât-ı cezaiye kanununun 347.maddesinin istikmâl¹³³ hükmüne gerek görülmediği 28 Mart 1898 tarihli müzekkirede de su-i haline göre Mehmed Sıdkı Efendi'nin önceki memuriyet derecesinde bir memuriyete tayin edilmesi suretiyle atanabilmesine karar verilmiştir. Bu konunun 31 Mayıs 1902 tarihli 90 numaralı intihab komisyonunun mazbatasında gösterilmiş olması üzerine de 19 Ocak 1899'da dört yüz kuruş maaşla bu komisyonun kararıyla Develi kazası bidâyet mahkemesi birinci kitabetine tayin edilmiştir. Mehmed Sıdkı Efendi'nin, Avanos kazası Kaymakamlığı ile bidâyet mahkemesi başkanlığı tarafından ve Kırşehir sancağı bidâyet mahkemesi müdde-i umumi muavinliğinden tercüme-i hâl evrakı, adliye nezaretinden de sicil-i memurin mührü tasdik edilmiştir.

Mehmed Sıdkı Efendi'nin Osmanlı nüfus tezkiresi, mekteb-i rüşdi şahadetnamesi, Mecidiye ve Avanos kazaları bidâyet mahkemesi müstantik muavinliklerinde bulunduğu dair bilgileri içeren evrakın onaylı suretlerini, birinci kitabete terfiini, atanabilme kararıyla, o zamanda icra ettiği görevine tayin

¹³³ İstikmâl: Tamamlama, bitirme, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.458.

edilmesine dair olan intihab komisyonu mazbatalarını, yargılanma gereği hakkında verilen kararlara itiraz olmadığını içeren umur-ı cezaiyye müdüriyeti müzekkireleri tercüme-i hâl evrakı dosyasında mahfuzdur. Maaş miktarı ile tayin tarihi kayıtları da ilgili yerde kayıtlıdır. (3 Haziran 1906).¹³⁴

4. 59. Mehmed Zeki Efendi

Emekli Hasan Ahmed Efendi'nin oğludur. Burucuzâde olarak bilinmektedir. H.1290'da (1873-1874) Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Mekâtib-i ibtidâiyyesinde mukaddemât-ı ulumu medrese de ulûm-ı Arapça tahsil ettiği Türkçe okuryazar olduğu tercüme-i hâlinde yer almıştır.

17 Şubat 1897 tarihinde üç yüz kuruş maaşla Ankara vilayeti polis nazırlığına tayin olunarak 26 Ocak 1905 tarihinde açıktan üçüncü sınıf komiserliğine seçilmiş ve evrak tebdili meselesinden dolayı vilayet emri ile 13 Ağustos 1907 tarihinde idare tarafından azledilerek yargılanmıştır. Gerçekleşen yargılama sonucunda bu meseleye müdahil olmadığını anlaşılması üzerine 23 Ekim 1907 'de beraatına karar verilmiştir. 2 Temmuz 1908 tarihinde iki yüz kuruş maaşla tekrar Ankara vilayeti polis nazırlığına tayin edilmiş ve vilayetin tensik komisyonunca 6 Haziran 1910 tarihinde bu komisyonunun 10. maddesi gereğince maaşsız olmak üzere herhangi bir ödeme ihracına karar verilmişse de Bâb-ı Ali'de teşkil edilen tedkik-i tensikât komisyonunca gerçekleşen müracat üzerine icrâ kılınan tedkikâtte Mehmed Zeki Efendi'nin istihdamına mani bir durum bulunmadığının okunup-yazıldığı anlaşılmasıyla sû-i haline dair mahallince madde tayin edilmiş ve 1 Kasım 1910 tarihinde atanabilmesine karar verilmiştir.

Mehmed Zeki Efendi'nin doğum tarihini ve yerini bildiren Osmanlı nüfus tezkiresi aynen görülüp iade edilmiştir. Polislik görevindeki istihdam süresi, maaş miktarı, açıktan 3. Komiserliğe seçilmesi, azledilerek yargılanması ve beraatle tekrar polisliğe kayıt olması tensik komisyonu kararıyla ihraç ve atanabilme karar kaydından anlaşılmuştur. (2 Kasım 1910).¹³⁵

¹³⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr. 134/235, s.235.

¹³⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr. 175/315, s.315.

4. 60. Mevlüd Efendi

Şeyh Mahmut Efendi'nin oğludur. Kırşehir'de medfun Ahi Evrân Veli Hazretlerine mensuptur. 30 Haziran 1868'de Kırşehir de doğduğu Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılı olarak yer almaktadır. Kırşehir kasabası sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulûm-ı diniyye ile medresede biraz Arapça ve Farsça okuduğu tercüme-i hâlinde yazılıdır. Türkçe okuryazardır.

13 Mart 1895'te mülazemetle Kırşehir sancağı muhasebe kalemine girmiştir. 25 Temmuz 1896 tarihinde de elli kuruş maaşla muhasebenin masârifât kitabeti refakatinde görev almıştır. Aynı senenin 13 Ağustosunda maaşı yüz kuruşa yükseltilmiştir. 24 Aralık 1896'da iki yüz elli kuruş maaşla masârifât kitabetine naklolmuştur. Maaşı 2 Kasım 1898'de iki yüz yetmiş kuruşa çıkartılmış, 12 Ağustos 1900'de üç yüz seksen kuruş maaşla aynı muhasebenin refik-i saniliğine terfi edilmiştir. Kırşehir sancağı muhasebeciliğiyle, mutasarrıflığından ve Ankara vilayeti defterdarlığıyla valiliğinden yazılan mülahazaya atf ile maliye nezareti vazifesini yerine getirmekteki yeterliliği beyan edilmiştir. Osmanlı nüfus tezkiresinde ve pederinin zürriyetinin yukarıda belirtilen evlada mensup olduğuna dair olan sülalesine ait defter dökümünün uhdesine tevcih buyrulduğunu içeren Berât-ı Ali Kelamın müzekkire tarihini, almaya nail olduğu maaş miktarlarını ve tarihlerini bildiren Kırşehir sancağı ve Ankara vilayeti idare-i meclislerinin 17 Eylül 1900 ve 23 Ekim 1900 tarihli iki parça mazbatanın onaylı suretleri tercüme-i hâl evrakının aslıyla mahfuzdur. (9 Mayıs 1901)

Mevlüd Efendi'nin maaşı 24 Ekim 1900'da dört yüz kuruşa yükseltilerek mahallince icra olunan düzenlemelerde 11.maddeye göre 4 Nisan 1910'da kadro dışına çıkarıldığı Kırşehir sancağı meclis-i idaresinin mazbatalarında görülmüştür. Ayrıca tedkik edilen tercüme-i hâline göre istihdamına mani bir durum olmadığından dolayı mahalli tensik komisyonu kararının yok sayılarak atanabilmesine karar verildiği ve bu konunun arzuhalinde yazılı olduğu, tedkik-i tensik komisyonunun 7 Temmuz 1326 tarihli derkenarında gösterilmiş, maliye sicil şubesinin 1 Ağustos 1910 tarihli vukuât pusulasıyla da bildirilmiştir.

Mevlud Efendi'nin beş yüz elli kuruş maaşla 21 Aralık 1910 tarihinde Yaban Abad¹³⁶ Kazası mal müdürlüğüne tayin edildiği 15 Kasım 1912 tarihli vukuât pusulasında yazılıdır.¹³⁷

4. 61. Musa Kazım Efendi

Şeyh Salih Efendi'nin oğludur. 21 Haziran 1879'da Kırşehir Sancağında doğmuştur. Sıbyan, rüştiye mekteplerinde ve medresede bir süre öğrenim gördüğü Türkçe okuyup yazdığı tercüme-i hâlinde yer almıştır. Şubat 1897'de mülazemetle, Kırşehir defter-i hakani kaleminde 14 Aralık 1899'dan 13 Şubat 1900 tarihine kadar da yüz yirmi beş kuruş maaşla Kırşehir piyade tahsildarlığında hizmette bulunmuştur. Buradaki görevinden istifa ederek defter-i hakani kalemine devam etmiştir. 14 Mayıs 1900 tarihinden 13 Eylül 1900 tarihine kadar da aidatla Keskin Kazası yoklama kitabetine de istihdam olunmuştur. Aynı tarihten itibaren tekrar defter-i hakani kalemine, 1 Haziran 1901 tarihinde de aidatla Kırşehir Merkez kazası tapu kitabetine nakil edilmiştir.

Defter-i hakani nezaretinden Kırşehir defter-i hakani memuriyetinin mülahazasına atfen tercüme-i hâli evrakının içindekileri tasdik edilmiştir. Piyade tahsildarlığıyla yoklama kitabetine istihdam süresi ile maaş miktarı, âidatı, istifası, beriyü'z zimem olduğu Kırşehir ve Keskin kazası idare meclislerinin 14 Şubat ve 23 Ekim 1900 tarihli onaylı mazbata suretlerinde memuriyet görevine tayin sureti ile aidatı defter-i hakani nezareti muhasebesi ilgili kayıtları vukuât defterinde tasdik olunmuştur. Belirtilen mazbata ve Osmanlı tezkiresi onaylı suretinde tercüme-i hâli evrakıyla birlikte defter-i hakani nezareti sicil-i ahvâl şubesinde muhafaza edilmiştir.

Musa Kazım Efendi'nin yoklama kitabetine 6 Eylül 1900 tarihinde işe başladığı meclis idaresinden onaylı defter-i hakani memuriyetinin 27 Aralık 1908 tarihli suretinden anlaşılmıştır. Musa Kazım Efendi, 14 Ağustos 1907'de yeni teşkilat gereğince ikinci sınıfa yükselerek kendisine dört yüz kuruş maaş tahsis edilmiştir. Tensikat kanununun onuncu maddesine göre 15 Mart 1910'da kötü halden dolayı maşsız olarak ihraç olduğu da Ankara vilayeti defter-i hakani müdüriyetine

¹³⁶ Ankara'nın Kızılcahamam ilçesinin eski adıdır.

¹³⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr.103/227, s.227.

gönderilen tensik komisyonu mazbatasından anlaşılmasıyla birlikte tesviye kaydı encümeninin 23 Mart 1910 tarihli 134 numaralı derkenarında yazılıdır.

6 Eylül 1900'dan 4 Ağustos 1901 tarihine kadar aйдatla ve bu tarihten 14 Mart 1910 tarihine kadar da dört yüz kuruş maaşla Kırşehir sancağı merkez tapu kitabesinde bulunmuş, görevinde bulunduğu sürede de zimmetle herhangi bir işliğı olmamıştır. H.1322'de (1906-1907) yoklama kitabeti için uygun olarak verilen beş yüz kuruş hesaplanmış ise de bu meblaya karşılık olarak ortaya konan hâsılattan aйдat almaya hak kazanmıştır. Bütün aйдatının sonra bildirilmesine kadar sonraki tesviyesi hakkında gelen emre dayanarak tesviye edilmeden gelen emirde hesap edilen muamelenin icra kılınacağı Kırşehir Sancağı meclis-i idaresinin 4 Nisan 1910 tarihli onaylı mazbata suretinde yazılıdır. (14 Temmuz 1910)

Musa Kazım Efendi'nin dilekçesinin düzeltilmesini içeren arzuhali üzerine istihdamına bir engel olmadığı yapılan incelemeler sonucunda anlaşıldığı gibi, düzenlenen evrakta kötü hali, sabıkası, serseri, olmadığına dayanarak atanabilmesine karar verildiğı tedkik-i tensikât komisyonunun 10 Ağustos 1910 tarihli derkenarının tahrir pusulasıyla, 16 Ağustos 1910 tarihli vukuât pusulasında bildirilmiştir.¹³⁸

4. 62. Mustafa Sabri Efendi

İsmail Ağa'nın oğludur. H.1270 (1853) başlarında Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu tahsil ettikten sonra, medresede Arapça'dan sarf ve nahive, Farsça'dan Hafız Divanı'na kadar okumuştur. Türkçe yazabilmektedir.

Mart 1872 başlarında on dokuz yaşında altmış beş kuruş maaşla Kırşehir tahrirat kalemi mübeyyiz-i sâniligine¹³⁹ (ikinci mübeyyizlik) tayin olmuştur. Eylül 1874 ortalarında yüz kırk kuruş maaşla Kırşehir cinayet kitabeti muavinliğine tahvil-i memuriyet etmiştir. Ağustos 1875 başlarında görevinden istifa ederek Kırşehir telgrafhanesine mülazemetle girmiş, telgraf fennini tahsil ettikten sonra Nisan 1877 başlarında iki yüz otuz beş kuruş maaşla Kırşehir defter-i hakani kalemi ikinci kitabetine tayin olunmuştur. Mart 1878 başlarında kitabetin lağv edilmesi sebebiyle

¹³⁸ BOA. DH. SAİD. d, nr. 174/341, s.341.

¹³⁹ Mübeyyiz: Bir dairede yazıcıları yazdıkları yazıları düzelten katip, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.723.

açıkta kalmışsa da aynı senenin nisan ayı sonlarında iki yüz seksen kuruş maaşla Kırşehir tahrir-i emlak kalemine memur olmuştur. Mart 1880 ortalarında üç yüz kuruş maaşla Kırşehir aşar dairesi üçüncü kitabetine, aynı yılın nisan ayı başlarında üç yüz elli kuruş maaşla idarenin ikinci kitabetine naklolmuştur. 1 Ekim 1880'de idarenin lağvından dolayı görevinden ayrılmıştır. 29 Ekim günü üç yüz kuruş maaşla Kırşehir bidâyet mahkemesi zabıta kitabetine tayin olunmuştur. 7 Ağustos 1881'de mahkemenin mukavelât muharrirliğindeki hâsılatın beş yüz kuruşu kendisine aidat olarak verilmek üzere ilave-i memuriyet etmiş, 2 Eylül 1884 tarihinde de altı yüz kuruş maaşla istihdam olduğu mahkemenin baş kitabetine memuriyet değişikliğinde bulunmuştur. Bununla birlikte mukavelât muharrirliği görevini de yerine getirmiştir.

Mustafa Sabri Efendi, bulunduğu memuriyetlerden istifa, terfi ve memuriyetin lağv edilmesi suretleriyle ayrılmış görevinden dolayı yargılanmamıştır. Mahkeme başkanı tarafından iyi ahlaklı kişilerden olduğu, görevini iyi bir şekilde yerine getirmekteki yeterliliği belirtilmiştir. Aynı şekilde Ankara vilayeti adliye müfettişi ile valisi de Mustafa Sabri Efendi'nin ahvalinin mahkeme başkanının tasdikinden anlaşıldığını ifade etmişlerdir. Adiliye nazırı Hasan Fehmi Paşa Hazretleri tarafından da bu mülâhaza doğrulanmıştır. (14 Ekim 1885)

Mustafa Sabri Efendi, 25 Ağustos 1886'da sonradan müstakilen tayin edilmesinden dolayı ilave-i memuriyeti olan mukavelât muharrirliğinden ayrılmıştır. 4 şubat 1887'de iki yüz seksen kuruş zamlı maaşla Kırşehir bidayet mahkemesi müdde-i umûmî vekaleti uhdesine alınmış, 27 Nisan 1887 tarihinde de asillik vürûduyla görevinden ayrılmıştır. 21 Kasım 1887'de gelirinden aylık üç yüz kuruşa kadar olan miktarın tamamı ve fazlasıyla birlikte zikir olunan mukavelât muharrirliğine ek olarak 25 Mart 1888'de iki yüz seksen kuruş olan zamlı maaşıyla birlikte Kırşehir müdde-i umûmîliğine vekâleten tekrar tayin edilmiştir. 11 Haziran 1888'de asillüğünün gelmesiyle vekalet işlerindeki görevinden ve 13 Ağustos 1889'da sonradan müstakil olarak başka bir göreve tayininden dolayı Kırşehir mukavelât muharrirliğindeki görevinden ayrılmıştır. 3 Ocak 1893'te üç yüz altmış kuruş maaşla kanunla şartlı olarak iki seneliğine bidayet mahkemesi azalığına seçilerek nakil olmuştur. 22 Mart 1895'te bu süresin dolmasından dolayı görevinden ayrılmış, 11 Mart 1897 'de beş yüz kuruş maaşla bidayet mahkemesi icra memurluğuna tayin olmuştur.

Mustafa Sabri Efendi'nin görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği, Ankara vilayeti sicill-i ahvâl hususi komisyonunun 13 Mart 1897 tarihli vukuât pusulasında gösterilmiştir. 5 Nisan 1897'de işe başlama tarihinden, 14 Kasım 1899 tarihine kadar memurluk yaptığı, görevinden ayrılış sebepleri, zimmetle ilişiği olup olmadığına dair malumat olmadığı su-i istilamâ cevaben mahallinden bildirilen tensikat kararını taşımayan Mustafa Sabri Efendi'nin nezaretçe atanabilmesine karar verilmek üzere hakkında özel soruşturmanın icrası gereğince Yozgat istinaf müdde-i umûmîliğine bildirildiği adliye nezareti sicil şubesinin 9 Nisan 1911 tarihli cevabında beyan edilmiştir.¹⁴⁰

4. 63. Mustafa Sabri Efendi

Feyzullah Ağanın oğludur. H.1276'da (1859-1860) Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. Sıbyan mektebinde esas İslamiyet olan mukaddemat-ı ulumu diniyeyi, özel hocadan da biraz Arapça ve Farsça okuduğu hal tercümesinde yazılıdır. Türkçe okuryazardır.

H. 1292'de (1875-1876) mülazemetle, Kırşehir sancağı tahrir-i emlak kalemine girmiştir. 24 Haziran 1878'de iki yüz otuz beş kuruş maaşla Kırşehir sancağı seyyare fırka-i tahririye mukayyidliğine tayin olmuştur. Aidat ile Mecidiye kazası sertahsildarlığına nakil edilmesinden dolayı 14 Mart 1881 tarihinde mukayyidlik görevinden ayrılmıştır. 20 Mart 1881'de tahsildarlıkta işe başlamasına rağmen vergi emaneti tarafından yerine başkasının tayin edilmesinden dolayı 19 Kasım 1883'te görevinden ayrılmıştır. 13 Kasım 1884'te Keskin kazası sertahsildarlığına tayin olunmasına rağmen 1 Aralık 1885 tarihinde memuriyetinin vergi emaneti tarafından tasdik edilmemesinden dolayı aynı tarihte görevinden ayrılmıştır. 14 Aralık 1886 tarihinde de yüz yetmiş kuruş aylıkla Kırşehir sancağı muhasebe kalemi masarifât kitabeti refikliğine alınana kadar dokuz bin üç yüz yirmi yedi kuruş aidat almıştır. 27 Aralık 1887 'de üç yüz kuruş maaşla Kırşehir sancağı muhasebe kalemi masârifat kitabetine, 7 Temmuz 1889'da varidât kitabetine nakil edilmiştir. 25 Temmuz 1889'da kırk kuruş zamla maaşı üç yüz kırk kuruşa çıkmıştır. 24 Aralık 1896 tarihinde de dört yüz elli kuruş maaşla muhasebe baş kitabetine terfi etmiştir. 3 Kasım 1898'de maaşı otuz kuruş zamla dört yüz seksen kuruşa ulaşmıştır.

¹⁴⁰ BOA. DH. SAİD. d, nr. 007/1005, s.1005.

Kırşehir sancağı muhasebeciliği ile mutasarrıflığı vekâletinden ve Ankara vilayeti defterdarlığı vekâleti ile valiliğinden yazılan mülâhazaya atfen maliye nezareti tarafından görevindeki yeterliliği beyan edilmiştir.

Mustafa Sabri Efendi'nin Osmanlı nüfus tezkiresi ile bulunduğu hizmetlerde yazılı olan istihdam süresi, maaş miktarları, aldığı aidat ve belirtilen sertahsildarlıklardan beriyyü'z zimem bulunduğunu bildiren Ankara Vilayeti idare meclisinin 12 Eylül 1889 ve 17 Mart 1901 tarihli iki, Kırşehir sancağı meclis-i idaresinden de iki parça olmak üzere toplam dört parça mazbatanın onaylı suretleri ve yine Ankara vilayeti, meclis-i idaresinin 25 Nisan 1901 tarihli mazbatası ile defterdârlığının 27 Nisan 1901 tarihli tahrirat cevabı tercüme-i hâl evrakının aslıyla birlikte saklı tutulmuştur. Ankara vilayetinden yazılan mülâhazada da evrakın içindekilerinin ilgili kayıtları olduğu doğrulanmıştır. (12 Ekim 1901)

Mustafa Sabri Efendi ile ilgili bilgileri içeren özette, Mustafa Sabri Efendi'nin 13 Haziran 1878 tarihinden 18 Mart 1881 tarihine kadar istihdam olunduğu gösterilen Mecidiye kazasının sertahsildarlığında bulunan tahsilâtta % 6 hesapla ortaya çıkan aidattan özel bir nizamname gereğince % 25 hesapla dokuz bin altı yüz beş kuruş aylık aldığı gösterilmiştir. Aynı şekilde bu özette aşağıda belirtilen bilgiler de yer almıştır. Buna göre, Mustafa Sabri Efendi muhasebe baş kitabesinde bulunduğu sırada da 13 Eylül 1899'dan aynı ayın 29'una kadar ve 5 Temmuz 1900'dan 12 Ağustos 1900'a kadar iki defa Kırşehir Sancağı muhasebeciliği vekâletinde de bulunmuştur. Bu görevlerinde aldığı maaş miktarının dışında zamlı hesapla toplam bin yüz yirmi dokuz mecdi kuruş vekâlet maaşı aldığının, mürettebât hazinesinden gönderilmesi ve emektarlık göstermesinden dolayı maliye müfettişliğinden bildirilmesi üzerine belirtilen tarihte baş kitabette ki görevinden ayrılmıştır. Emvâl-i emriyye vesairenden zimmetle herhangi bir ilişkisi olmadığı Kırşehir sancağı ve Ankara vilayeti idare-i meclislerinin 12 Eylül ile Ekim 1899 tarihli ve 13 Eylül 1900 ile 17 Mart 1901 tarihli mazbatalarının onaylı suretlerinde belirtilmiştir. Sonra da 14 Temmuz 1901 tarihinden, 24 Ağustos 1901 tarihine kadar yüz seksen kuruş harcırah ve yedi yüz elli kuruş ücret-i maktuâ ile Beypazarı kazasının H.1317'te (1899-1900) belirli bir süre aşar-ı ahali memuriyetinde bulunduğu Ankara Vilayeti idare

meclisinin 24 ve 29 Ağustos 1901 tarihli mazbatalarından anlaşıldığı maliye sicil şubesinin 29 Ekim 1901 tarihli vukûat pusulasında gösterilmiştir.¹⁴¹

4. 64. Münib Bey

Asker-i Şâhane binbaşlarından Hacı Ağa'nın oğludur. H.1283'te (1866-1867) Kırşehir kasabası'nda dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kırşehir sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu gördükten sonra medresede Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe yazabildiği tercüme-i hâlinde yer almaktadır. H. 1298'de (1880-1881) mülazemetle Kırşehir sancağı muhasebe ve tahrirât kalemlerine dâhil olmuştur. 23 Kasım 1883'te iki yüz kuruş maaşla kalemin müsevvid-i saniliğine memur olmuştur. 18 Eylül 1888 tarihinde de müsevvid-i evvelliğine katılarak tahrirât müdüriyeti muavinliğine terfi etmiştir. Buna ek olarak liva idare meclisi müstantikliği görevine de havale edilerek 8 Mart 1893 tarihinde de derecesi rütbe-i râbiaya yükseltilmiştir. 13 Kasım 1893 tarihinde üç yüz altmış kuruş maaşla idare-i meclisi kitabetine tahvil olunmuştur. 2 Kasım 1894'te kendisine rütbe-i sâlise tevcih olunmuştur.

Münib Bey'in, görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği Kırşehir mutasarrıflığından yazılan mülâhazayla tasdik edilmiştir. Bulduğu hizmetlerde yazılı olan istihdam süresi, maaş miktarı görevini iyi bir şekilde yapması ve berâti Ankara vilayetinin 2 Kasım 1896 tarihli tahrirât cevabıyla idare meclisinin 2 Temmuz 1893 ve Kırşehir sancağı meclis-i idaresinin 15 Mart 1894 tarihli onaylı mazbata suretlerinden anlaşılmıştır. Rütbe-i râbia rûûsu hümayunu suretleri, Osmanlı nüfus tezkiresi tasdik edilmiş, diplomasının tevcih tarihi, tebaaya yazılan İrâdât-ı seniyyenin ilgili kaydında bulunmuştur. (21 Haziran 1899)¹⁴²

4. 65. Ramazan Efendi

Hafız Hocaoğlu olarak tanınan Ramazan Efendi, Abbas Efendi'nin oğludur. H. 1257'de (1841-1842) Kırşehir'e dahil olan Mucur nahiyesinde dünyaya gelmiştir. Mucur nahiyesi sıbyan mektebiyle İstanbul'da Nazır Hüseyin Ağa medresesinde öğrenim gördükten sonra icâzetname almıştır. Sonrada Dârümuallimin'e girerek

¹⁴¹ BAO. DH. SAİD. d, nr. 98/393,s.393.

¹⁴² BOA. DH. SAİD. d, nr. 93/17, s.17.

şehâdetname suretlerinde yazılı olan fenleri tahsil etmiştir. Türkçe yazabilmekte ve biraz Arapça ve Farsça konuşabilmektedir.

10 Ocak 1879'da dört yüz seksen kuruş maaşla Kirmasti¹⁴³ rüştiye mektebi muallim-i evvelliğine tayin edilerek 26 Temmuz 1891'de Hüdavendigâr (Bursa) maârif müdüriyetinin dağılması üzerine 24 Mayıs 1892'de beş yüz kuruş maaşla Taif rüştiye mektebi muallim-i evvelliğine tayin olmuştur.

3 Ocak 1881'de Edirne Derced Hatun medresesi müderrisliği rûûsuna nail olmuştur. Maârif nezareti rüştiye mektepleri müdürlüğünden hal tercümesini içeren evrak ve maârif nezaretinden rüştiye mektepleri müdüriyetinin mülâhazası tasdik olunmuştur. (16 Ocak 1895).¹⁴⁴

4. 66. Rıza Bey

Hüseyin Efendi'nin oğludur. Ağazâdeler olarak bilinmektedir. H.1275'te (1858-1859) Kırşehir'de doğduğu Osmanlı nüfus tezkeresi onaylı suretinde yazılıdır. Kırşehir iptidai mektebinde mukaddeme-i ulumu tahsil ettikten sonra Hacı Hüseyin Ağa medresesinde Arapçadan Fenari'ye Farsçadan Gülistan'a kadar ders gördüğü, Türkçe yazabildiği, Arapça ve Farsça konuşabildiği tercüme-i hâlinde yazılıdır.

H.1288'den (1871-1872) itibaren H.1295 (1877-1878) senesine kadar mülazemetle, Kırşehir sancağı muhasebe ve tahrirât kalemlerinde görev almıştır. 6 Ekim 1878 tarihinde üç yüz kuruş maaşla Kırşehir sancağı tahrirât kalemi müsevvid-i sânilliğine tayin olunmuştur. 13 Nisan 1880'de dört yüz elli kuruş aylıkla Kırşehir Sancağı muhasebe kalemi mesâlih-i câriyye kitâbetine nakil edilmiştir. 21 Aralık 1880'de görevinden ayrılarak 21 Haziran 1881'de dört yüz altmış kuruş maaşla müsevvid-i evvelliğini takiben Kırşehir sancağı tahrirât kalemine tayin olmuştur. 16 Aralık 1883'te dokuz yüz kuruş maaşla Kırşehir sancağı tahrirât müdürlüğüne nakil edilmiş ise de 21 Eylül 1886 tarihinde gerekli görülmesi üzerine azledilmiştir.

30 Ocak 1887 tarihinde uhdesine rütbe-i sâlise (üçüncü rütbe) , 23 Temmuz 1890'da da rütbe-i sâniyeye (ikinci rütbe) terfî ederek sınıf-ı sâniyi tevcih buyrulmuştur. Kırşehir mutasarrıflığında yazılan mülâhazada Rıza Bey'in

¹⁴³ Bugün Bursa'nın Mustafa Kemalpaşa olarak bilinen ilçesinin eski adıdır.

¹⁴⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr. 52/433, s.433.

memuriyetteki ustalığı, doğruluğu-dürüstlüğü o anda icra ettiği memuriyet görevinde gösterilmiş, görevindeki yeterliliği tasdik edilmiştir. Bu mülahaza Ankara vilayeti tarafından da teyid edilmiştir.

Rıza Bey'in tahrirat kalemindeki istihdam süresi, maaş miktarı, görevindeki iyi hali, keyfiyyet-i beraâti, tahrirat müdürlüğüne nakli ve ayrılışı meclis idaresinin 16 Temmuz 1893 tarihli onaylı mazbata suretiyle, memuriyet kaleminin 4 Mart 1898 tarihli cevabı ve mesâlih-i cariyye kitabetine tayin tarihi, kitabetten ayrılışı, işinde ki meziyeti Ankara vilayetinin 3 Ekim 1896 tahrirât cevabıyla Kırşehir meclis-i idaresinin 30 Aralık 1885 tarihli onaylı mazbata suretinden anlaşılmıştır. Doğum tarihi ve doğum yeri Osmanlı nüfus tezkiresinin rütbe tarihleri rûusu hümayunlarının onaylı suretlerinden anlaşılmış, belirtilen evrak tercüme-i hâli evrakıyla birlikte muhafaza edilmiştir. Mesâlih-i câriyye kitabetinden ayrılış sebebine dair olan tahrirâttan elde edilen bilgi Ankara vilayetinin belirtilen cevabında yazılı bulunmuştur. (31 Ocak 1907).

Rıza Bey'in 24 Ağustos 1905 tarihinden 14 Nisan 1906 tarihine kadar ilk olarak bin iki yüz kuruş maaşla Kırşehir sancağı reji müdüriyetinde sonra da 24 Nisan 1909 tarihinden 30 Aralık 1911 tarihine kadar beş yüz kuruş maaşla belediye başkanlığında istihdâm olunmuştur. Her iki görevinde de beriyyü'z zimem bulunmakla birlikte, vazifesini iyi bir şekilde yerine getirdiği istihdamına mani bir durum olmadığı tensikât sırasında belediye başkanlığında bulunmasından dolayı düzenlemeye tabî tutulmamış ve müracatı sonrasında bu konudaki karara göre meclis-i idare-i vilayetçe 4 Haziran 1905 tarihinde atanabilmesine karar verildiği Ankara vilayetinin 14 Mart 1913 tarihli tahrirât cevabıyla muhassasât-i zatiyye müdüriyetinin 28 Ocak 1913 tarihli tezkiresinden anlaşılmıştır.¹⁴⁵

4. 67. Osman Fehmi Efendi

Kırşehir Belediye Meclisi azası Hacı Bekir Ağa'nın oğuldur. H. 1280'de (1863-1864) Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. Kırşehir sıbyan mektebinde esasî İslamiyet olan mukaddemat-ı ulum-ı diniyyeyi, rüştiye mektebinde ise biraz Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe okuryazardır.

¹⁴⁵BOA. DH. SAİD. d, nr. 122/335, s.335.

H.1293'de (1876-1877) on üç yaşında mülazemetle, Kırşehir Sancağı vergi dairesine girmiş ve 14 Haziran 1879'da yüz kuruş maaşla Kırşehir Sancağı emlak kalemi defterciliğine tayin olunmuştur. 12 Eylül 1879 tarihinde de maaşı doksan kuruşa düşmüştür. 10 Ekim 1879'da maaşı yüz altmış beş kuruşa yükselerek idare-i meclisi başkâtip muavinliğine nakil olmuştur. 14 Şubat 1881'de yüz kırk kuruş maaşla tahrirat kalemi mukayyid-i evvelliğinde görev almış, 24 Temmuz 1881 tarihinde maaşı iki yüz kuruşa ulaşarak aynı kalemin müsevvid-i saniliğine, 13 Mayıs 1883'te de üç yüz elli yedi kuruş maaşla idare-i meclisi baş kitabetine naklolmuştur. 7 Ağustos 1891'de bu görevine ilaveten fahri olarak meclis-i idaresi müdde-i umumi muavinliğinde görev almıştır. 14 Kasım 1893'te üç yüz kuruş aylıkla İçel nahiyesi vergi kitabetine nakil olmuşsa da 18 Mayıs 1894'te yazı işlerinde hizmette emeğinin geçmemesinden dolayı maliye nezareti tarafından asaleti tasdik edilmeyerek görevinden ayrılmıştır. 31 Mart 1895'te beş yüz kuruş maaşla Kırşehir nüfus memurluğuna tayin olmuştur. 19 Eylül 1895'te Dahiliye Nezareti tarafından yerine bir sonrakinin tayin edilmesinden dolayı buradaki görevinden de ayrılmak zorunda kalmıştır. 8 Aralık 1895'te altı yüz kuruş maaşla Avanos kazası mal müdürlüğüne tayin olunarak memuriyeti hazine tarafından tasdik edilmiştir. Kırşehir sancağı defterdarlığıyla valiliğinden müştereken yazılan mülahazaya atıfla Maliye Nezaretince görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği, vazifesindeki yeterliliği beyan edilmiştir. Osmanlı nüfus tezkiresini ve önceki hizmetlerinin yazılı olduğu istihdam süresini, maaş miktarlarını, görevlerinden ayrılış sebebini, zimmetle herhangi bir ilişkisi olmadığını bildiren Ankara Vilayeti meclis-i idaresinden 8 Şubat 1896 tarihli bir, Kırşehir Sancağı meclis-i idaresinden de beş parça olmak üzere toplam altı parça mazbata tercüme-i hâl evrakının aslıyla birlikte muhafaza edilmiştir. Aynı şekilde Kırşehir Sancağı muhasebesi kayıt pusulasının onaylı sureti ve Avanos kazası mal müdürlüğüne tayin tarihi, maaş miktarı, yerine bir başkasının geçirilmesi emrinin icrâsı konularını içeren bilgilerin Ankara Vilayeti defterdarlığına da tebliğ edildiğini içeren muhasebe-i maliye genel idaresinin 13 Mayıs 1896 tarihli ilâm ve haberi de asıl tercüme-i hâl evrakının aslıyla beraber saklı tutulmuştur. (21 Haziran 1900).

Osman Fehmi Efendi 13 Temmuz 1896'da dört yüz elli kuruş aylıkla Kırşehir sancağı muhasebe kalemi baş kitabetine nakil edilmiştir. 25 Temmuz 1896'da ise maaşı dört yüz doksan kuruşa yükselmiş görevini yapmamasından dolayı 23 Aralık

1896'da azledilmiştir. Avanos Kazası mal müdürlüğünde bulunduğu sürede sahte senetle ağnam rüsumundan üç bin üç yüz on beş kuruşu yevmiyeye dâhil ederek emvâl-i emîriyye'yi ihtilâsı¹⁴⁶ ve memuriyetini su-istimal ettiğinin iddia edilmesinden dolayı yargılanmıştır Kırşehir Sancağı meclis-i idaresince yürütülen yargılama sonucunda bütün evrakların tahkiki ve Osman Fehmi Efendi'nin müdafaasında müdde-i umumi muavinliği tarafından ele alınan mütalaât ve nukuât-ı kanuniye göre yukarıda belirtilen senedin sahte olmadığı ilgili olayın uygunluğu mahalli hükümet ve meclis-i idare tarafından tasdik edilmiştir. Bu konun mal kalemi kaydıyla da sabit olduğu bunda soruşturmaya gerek olmadığı, ayrıca da akçenin de merciinden verilen emre dayanarak, Osman Fehmi Efendi tarafından üzerine alındığı belirtilmiştir. Antlaşma sahiplerinde ihbarnamenin olmamasında dolayı bunun geri istenmesi üzerine konu doğru bir şekilde kayıt altına alınarak, akçenin Osman Fehmi Efendi'nin şahsında kalmadığı resmi kayıtlarda görülmüştür. Bundan sonra tekrar Osman Fehmi Efendi'nin bu konuda sorumlu olmadığına anlaşılması üzerine, 21 Ocak 1897 tarihinde beraatına karar verilmiştir. Bu kararın çeşitli mahkeme derecelerinden geçirilmesi için istinaf ve temyiz gibi kanun araçları ile o zamanda mevcut olan memurin-i mülkiye, maliye vs. tarafından Osman Fehmi Efendi'nin suçlu olmadığı anlaşılmıştır. Ve Osman Fehmi Efendi 13 Eylül 1897'de üç yüz kuruş aylıkla Kırşehir sancağı meclis-i idaresi baş kitabetine tayin olunmuştur. 8 Mart 1900'da da istifa suretiyle görevinden ayrılmıştır. 4 Temmuz 1902'de üç yüz elli kuruş maaşla Siroz Sancağı meclis-i idare-i kitabetine tayin olunmuş ve 14 Mayıs 1903'ta yine istifa ederek görevinden ayrılmıştır. Ankara Vilayeti defterdarlığının 16 Haziran 1906 tarihli tahrirat cevabıyla muharrerât, mazbata ve ilamın onaylı suretlerine atfen Osman Fehmi Efendi'nin belirtilen hizmetlerinin tamamından haberdar olduğu, maliye sicil şubesinin 31 Temmuz 1906 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁴⁷

4. 68. Osman Feyzi Efendi

Karabetzâde olarak tanınan Mustafa Asım Efendi'nin oğludur. H. 1280'de (1863-1864) Kırşehir'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. İbtidai mektebinde mukaddemat-ı ulumu diniyeyi ve rüştiye mektebinde uygun

¹⁴⁶İhtilâs: Çalma, para çalma, aşırma, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.419.

¹⁴⁷BAO. DH. SAİD. d, nr. 94/ 259, s.94.

ilimleri ve fenleri tahsil ederek 1 Mart 1886 tarihli birinci dereceden olmak üzere şahadetname almıştır. Türkçe konuşabilmektedir ve Farsça'ya aşinadır. İntihab-ı memurin komisyonu tarafından yapılan imtihanla 17 Ekim 1892 tarihli ve 348 numaralı nahiye müdürlüğü intihabnamesini almaya hak kazanmıştır.

14 Ağustos 1884'te Tosya bidâyet mahkemesinde mülazemetle görev almıştır. 28 Ekim 1886'da üç yüz altmış kuruş maaşla, Tosya kazası sandık eminliğinde çalışmış ve 16 Haziran 1888'de yüz seksen kuruş maaşla aynı kazanın tahrirat kitabetine ilaveten altmış dört kuruş maaşla mekteb-i rüşdi rika muallimliğine tayin olmuştur. Bu memuriyeti sırasında 24 Haziran 1893'ten 23 Kasım 1893 tarihine kadar yüz otuz üç kuruş otuz para maaşla Kargı nahiyesi müdür vekâletinde istihdam olunmuştur. 8 Haziran 1894'te tahrirat kitabetindeki görevinden ve rika muallimliğinden ayrılarak, 13 Haziran 1894'te dört yüz seksen kuruş maaşla Akkaya nahiyesi müdüriyetine tayin edilmiştir.

Tosya Kaymakamlığından yazılan mülahazada Osman Feyzi Efendi'nin iyi hali, ehliyeti gösterilmiş ve bu mülahaza Kastamonu Vilayeti tarafından da mühürlenmiştir. Osmanlı nüfus tezkiresi, rüştiye mektebi şahadetnamesi, nahiye müdürlüğü intihabnamesi onaylı sureti hal tercüme-i evrakıyla mahfuz bulunmuştur ve belirtilen hizmetlerdeki istihdam süresiyle, maaş miktarı, zimmetle ilişkisi olmadığı Kastamonu Vilayeti vekâletinin 1 Eylül 1894 tarih ve 211 numaralı tahrirat cevabında gösterilmiştir. (15 Nisan1895)

Osman Feyzi Efendi, 14 Ağustos 1895'te altı yüz kuruş maaşla Kastamonu vilayetinde Küre nahiyesi müdüriyetine memuriyet değişikliğinde bulunmuştur. Akkaya müdüriyeti tarafından emvâl-i emiriyye ile tekaüd sandığı tevfiyatından zimmetle ilişkisi olmadığı Küre nahiyesinin mazbatasıyla, vilayet muhasabesinden yazılan derkenardan anlaşılmıştır. Osman Feyzi Efendinin görevini iyi bir şekilde yerine getirmekteki başarısı da Kastamonu Vilayeti meclis-i idaresinin 23 Aralık 1895 tarihli mazbatasında gösterilmiştir.

Osman Feyzi Efendi'nin 21 Ağustos 1895'te Küre nahiyesinde işe başlamış, 20 Aralık 1895'te dört yüz seksen kuruş maaşla Akkaya müdüriyetine geri dönmüştür. Küre müdüriyetinde görevini iyi bir şekilde yerine getirerek tekaüd sandığı aidatından zimmetle ilişkisi olmadığı belirtilmiş, bu konu Sinop Sancağı

meclis-i idaresinin mazbatasına atfen Kastamonu Vilayeti meclis-i idaresinden verilen 1 Nisan 1896 tarihli mazbata ile Kastamonu Vilayeti valiliğinden kendisine yazılan 30 Ocak 1896 tarihli tahriratta gösterilmiştir.

Osman Feyzi Efendi'nin, 30 Ocak 1896'da Akkaya müdüriyetinde işe başladığı, 14 Nisan 1896'da dört yüz kuruş maaşla Küre nahiyesi müdüriyetine nakil edildiği, Akkaya müdüriyetinde görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği hiçbir zaman zimmetle ilişkisi olmadığı nahiye ile Kastamonu vilayeti meclis-i idaresinin 9 Mayıs 1896 tarihli mazbatasında gösterilmiştir. Yine 17 Nisan 1896 tarihinde de Küre nahiyesinde işe başladığı İnebolu kazası meclis-i idaresinin 20 Mayıs 1901 tarihli mazbatasında gösterilmiştir.

Osman Feyzi Efendi'nin, maaşının 18 Aralık 1896'da dört yüz seksen kuruşa çıkarıldığı İnebolu kazası kaymakamlığından kendisine yazılan tahrirattan anlaşılmıştır. İyi hizmetinden dolayı kendisine 16 Nisan 1900'da rütbe-i rabiâ tevcih ve 28 Ekim 1900'da da beşinci rütbeden Mecidi Nişanı ve zişanı ihsan buyrulmuştur.

Osman Feyzi Efendi'nin, sonrada Bursa'ya gitmek üzere 20 Mayıs 1901'de Küre müdürlüğünden ayrıldığı ve görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği emâkin-i hayriye (hayır mekânları) inşasına muvaffak olduğu, emvâl-i emiriyye ve hukuku-ı şahsiyece hiç bir zaman zimmetle ilişkisi olmadığı İnebolu kazası muhasebe idaresinin yukarıda belirtilen 20 Mayıs 1901 tarihli mazbatasında gösterilmiş bu mazbatayla iki parçası tahrirat komisyonunca okunduktan sonra iade edilmiştir.

Çıkartılan bir İrade-i seniyye gereğince, Osman Feyzi Efendi'nin mekteb-i mülki şahanede imtihanı icra edilerek kaymakamlığa terfi ile istihdam olunduğu Dâhiliye nezaretinin 14 Eylül 1901 tarihli ve 663 numaralı tezkiresinde bildirilmiştir. Bu durum memuriyet-i mülkiye komisyonunca tanzim kılınarak 174 numaralı ve 4 Ekim 1902 tarihli üçüncü sınıf kaymakamlık intihabnamesi Osman Feyzi Efendiye verilmiştir.

Osman Feyzi Efendi'nin Cidde kazası kaymakamlığı vekâletine tayin olunmasından dolayı 8 Ağustos 1902'de Küre müdürlüğünden ayrıldığı, memuriyet süresince vazifesini iyi bir şekilde yerine getirdiği, emvâl-i emiriyye, hukuku-ı şahsiden ve tekâüd sandığı aidatından zimmetle ilişkisi olmadığı nahiye ile İnebolu

kazası meclis-i idarelerinin 7 Eylül 1902 tarihli mazbatalarında beyan ve tasdik edilmiştir.

Osman Feyzi Efendi'nin 9 Ağustos 1902'den 15 Ekim 1902'ye kadar iki yüz yirmi beş kuruş zamlı maaşla Cidde kazası kaymakamlığı vekâletinde bulunmuş, buradaki görevini iyi bir şekilde yaptığı emvâl-i emiriyye, hukuk-ı şahsiden ve tekaüd sandığı aidatından zimmetle ilişiği olmadığı Cidde kazası ve Kastamonu vilayeti meclis-i idarelerinin 25 Ekim 1902 tarihli mazbatasında beyan ve tasdik edilmiştir. Bu mazbata komisyonca okunduktan sonra iade edilmiştir.

Osman Feyzi Efendi'nin Akşehir kazası kaymakamlığına tayini Dâhiliye Nezaretinin memuriyeti mülkiye komisyonuna havale edilen tezkiresinde gösterilmiş ve tedkik edilen tercüme-i hâlinde istihdamına mani bir durumun olmadığı gibi kaymakamlık intihabnamesine de haiz bulunduğunun anlaşıldığı bildirilmiştir. Bundan sonra memuriyetinin tasdiki hakkında verilen karar üzerine izinle çıkartılan irade-i seniyye ile 15 Şubat 1905 tarihinde yüz yirmi bin kuruş maaşla kazanın kaymakamlığına tayin edilmiştir.

Osman Feyzi Efendi, 17 Nisan 1896 tarihinden 27 Şubat 1903 tarihine kadar Küre nahiyesi müdürriyetinde bulunarak emvâl-i emiriyye ve hukuk-ı şahsiden zimmetle ilişiği olmadığı ve memuriyet süresi zarfında memleketin imarında faaliyet gösterdiği Küre nahiyesi ile İnebolu kazası meclis-i idarelerinin 14 Mart 1903 tarihli mazbatasında beyan ve tasdik edilmiştir. Bu mazbata komisyonca okunduktan sonra iade edilmiştir.

Osman Feyzi Efendi'nin buranın havası ve suyuyla uyuşamadığından başka bir yere tayin olması yönünde dilekçesi üzerine Boyabad kazası kaymakamlığına nakli Dâhiliye Nezaretinden mülkiye komisyonuna havale edilen tezkiresinde gösterilmiştir. Osman Feyzi Efendi'nin suret-i hali ve idaresi hakkındaki istilâma cevaben Konya vilayetinden alınan 4 Şubat 1904 tarihli telgrafnamede Osman Feyzi Efendi aleyhinde bazı şikâyet ve ihbarlardan dolayı ortaya çıkan mecburiyet üzerine memuriyet mahallinde tahkikatı gerekli görülmüş, buradaki çalışmalar sonucunda kendisine hürmet gösterilmediği beyan edilmiştir. Bu durumda tahvil-i memuriyetiyle ilgili maslahat olmadığı da mülki komisyonunca tanzim kılınan 17 Şubat 1904 tarihli mazbatada gösterilmiştir.

Osman Feyzi Efendi'nin, hakkında ortaya çıkan şikâyet ve ihbarlar üzerine emrolunan tahkikat sonucunda şikâyet maddelerinde mesuliyetinin olmadığı gerekçesiyle muhakemeye gerek görülmemiştir. Buna rağmen Osman Feyzi Efendi hakkında Akşehir kazası kaymakamlığında iken büyük ölçüde iktidarının uygun olmadığı yönünde bir görüşün hâkim olduğu, kendisinin de dilekçe ile başka bir kazaya memuriyet değişikliği talebinde bulunduğu beyan edilmiştir. Boyabad kazası kaymakamlığına nakli hakkında Dâhiliye nezaretinin memuriyet-i mülkiye komisyonuna havale edilen tezkiresi üzerine ve tercüme-i hâlinin tetkiki ile bir ay zarfındaki müzakere sonucunda, Osman Feyzi Efendi'nin birinci kaymakamlığı olan Akşehir kaymakamlığı sırasında esasen hakkında bazı şikâyetlerin olmasının yanı sıra görevinde iktidarsızlığının da soruşturulduğu işâr suretinden anlaşılmıştır. Bunun üzerine Osman Feyzi Efendi'nin azliyle, yerine başka birinin seçilmesi ortaya atılmış ise de hakkındaki şikâyet ve ihbarlarda mesuliyetinin ve yargılamanın olmadığı belirtilmiştir. Bu konuda gerçekleştirilen soruşturma sonucunda konuyla ilgili bir işârname bulunmamış, aynı şekilde tercüme-i hâlinde de bu konuda bir bilgiye rastlanmamıştır. Bunun üzerine çoğunluk tarafından verilen kararlar memuriyeti tasdik edilmiştir. İzin ile çıkartılan irade-i seniyye gereğince 3 Temmuz 1904'te Boyabad kazası kaymakamlığına nakil edilmiştir.

Kasım 1902 tarihinde Osman Feyzi Efendi'ye Hamidiye-Hicaz Demiryolu madalyası ihsan buyrulduğu bu konudaki Berât-ı hümayundan anlaşılmıştır. Ayrıca 4 Ocak 1905'te iyi hizmetinden dolayı kendisine rütbe-i salise tevcih burulduğu ruûs-ı hümayunda gösterilmiştir. Yukarıda belirtilen şikâyet meselesi dolayısıyla meclisi-i idare ve muhakeme heyetleri tarafından bu konunun soruşturulması gerekli görülmüş, sonuçta bu olayda Osman Feyzi Efendi'nin suçsuzluğunun anlaşılması üzerine kendisi tekrar görevine iade edilmiştir. Ancak bu olaydan dolayı tereddüt ederek görevini yapmakta olduğunu, bundan dolayı Kastamonu vilayeti valiliğine bir telgrafname göndererek başka bir kazaya nakil edilmesini talep etmiştir. Bu konunun Osmancık kazası kaymakamlığında ele alınması hakkında Dâhiliye Nezaretinde verilen işâr ve memuriyet-i mülkiye komisyonundan verilen karar üzerine ve izinle çıkarılan irade-i seniyye gereğince 2 Ocak 1907'de dokuz yüz doksan kuruş maaşla ve becayış suretiyle Osmancık kazası kaymakamlığına nakli gerçekleşmiştir. Osman Feyzi efendi'nin mesaisinde iyi hizmet göstermesinden dolayı 7 Ekim 1907'de

kendisine dördüncü rütbeden Nişan-ı Âl-ı Osmani ihsan buyrulduğu Berat-ı hümayunda yer almış, bu Beratla birlikte ruûs-ı hümayunu da sicill-i ahvâl genel idaresi tarafından aynen görülüp iade edilmiştir.

Osman Feyzi Efendi, Osmancık kazası kaymakamlığında iken buranın da havası ve suyu ile uyum sağlayamadığı gerekçesiyle başka bir yere nakledilmesi konusundaki dilekçesi ve Simav kaymakamlığına nakli konusu Dâhiliye Nezaretine bildirilmiş, Memurin-i Mülkiye komisyonunda verilen karar üzerine ve izinle çıkarılan irade-i seniyye gereğince 17 Temmuz 1908 tarihinde bin yüz yirmi beş kuruş maaşla Simav Kazası kaymakamlığına nakli gerçekleşmiştir.

Osman Feyzi Efendi, 26 Mart 1903 tarihinden, 5 Temmuz 1904 tarihine kadar Akşehir kazası kaymakamlığında görev almış, bu kazada görev aldığı sırada belirtilen işleri kanun ve nizama uygun bir şekilde yerine getirmiştir. Eğitim, bayındırlık, belediye işlerinin ilerlemesi yönünde hizmet göstermesi ve önceki vazifelerini de iyi bir şekilde yerine getirmesi sebepleriyle ilçe halkının çoğunluğunun hoşnutluğunu kazanmada başarılı olduğu belirtilmiştir. Bu bilgilerle birlikte tevkifat kararları, nizamiyeye vs.den zimmetle ilişkisi olmadığı kazanın meclis-i idaresinin 6 Temmuz 1904 tarihli mazbatasında beyan edilmiştir. Konya vilayeti meclis-i idaresinin 30 Eylül 1908 tarihli mazbata ekinde Osman Feyzi Efendi'nin, yalnızca berât-i zimmeti tasdik edilmiştir. Osman Feyzi Efendi, 6 Eylül 1904'ten 11 Ocak 1907 tarihine kadar asaleten Akşehir kazası kaymakamlığındaki görevini yerine getirmiş, bu tarihten itibaren 14 Ocak 1907 tarihine kadar da vekâleten Boyabad kazası kaymakamlığı görevini yerine getirmiştir. Yaptığı işlerde de başarılı olmuştur. Tekâlif-i emiriyyenin¹⁴⁸ toptan ve zamanında verilmesi, kura ile mürettebât seçiminin de zamanında gerçekleşmesi konusundaki gayretli çalışması ve mesaisindeki ciddiyeti görülmüş, özellikle tarik-i bedelât-ı nakdiyenin tahsilât zamanını tespit etmiş, yaklaşık olarak %3'ünün fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır. Osman Feyzi Efendi'nin aldığı maaş miktarları, tevkifatı, zimmetle ilişkisi olmadığı Boyabad kazası ile Sinop sancağı meclis-i idarelerinin 11 Eylül 1906 tarihli mazbatasında beyan ve tasdik edilmiştir.

---

¹⁴⁸Tekâlif-i emiriyye: hükümdarın kestiği vergi, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.1064.

Osman Feyzi Efendi, 19 Ocak 1907'den, 31 Temmuz 1908'e kadar görev aldığı Osmancık kazası kaymakamlığında emvâl-i emiriyye ve şahsi olarak tevkifâtla ilgili kararlarda zimmetle ilişiği olmadığı, ahaliye yardım ile Çorum'a kadar telgraf uzatılmasına çalışmış, belediyeye ait bimarhâne, tütün ve maârif alanlarına bina inşa ettirmiş, burada bayındırlık alanında eserler meydana getirmiştir. Çalıştığı birimdeki görevini iyi bir şekilde yerine getirdiği de Osmancık kazası ve Çorum sancağı meclis-i idarelerinin 19 Eylül 1908 tarihli mazbatasında gösterilmiştir. Bu bilgilerle birlikte daha önce görev aldığı Küre nahiyesi müdüriyetinde iken Ađlı¹⁴⁹ pazarına yardımda bulunduğu, hayır işleriyle ilgili mekânlarla, idadi mektebi inşa ettirdiği Sicill-i ahvâl genel idaresi tarafından aynen görülerek iade edilmiştir. Boyabad kazası kaymakamlığında görevliyken de bir katilin yakalanması konusundaki hizmetiyle takdir kazanmıştır. Kastamonu ve Konya vilayetlerinin valilikleriyle Sinop sancağı mutasarrıflığından kendisine yazılan üç parça tahriratla, beş parça telgrafnamesi de Sicill-i ahvâl genel idaresi tarafından aynen görülerek iade edilmiştir.

Osman Feyzi Efendi'nin Simav kazası kaymakamlığındayken maaşı, 14 Ağustos 1909'da muvâzene-i umûmiyye¹⁵⁰ gereğince bin beş yüz kuruş'a yükseltilmiştir. Osman Feyzi Efendi buranın da havası ve suyuyla uyum sağlayamadığı gerekçesiyle memuriyet yerinin değiştirilmesi talebinde bulunmuş, 18 Eylül 1910'da maaşıyla birlikte Suşehri kazası kaymakamlığına nakil edilmiştir.¹⁵¹

4. 69. Osman Hilmi Efendi

Osman Hilmi Efendi Şeyh Süleyman Veli Kuddisi sırrehu'lali Hazretlerinin sülalesinden Şeyh Hasan Hayrullah Efendi'nin oğludur.

H.1288'de (1871-1872) Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kasabanın sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulum-ı diniyyeyi ve rüştiyenin ikinci senesine kadar uygun dersleri tahsil etmesine rağmen bedensel engelli (arıza-ı vücudiyesi) olmasından dolayı tahsilini tamamlayamayarak mektebi bırakmak zorunda kalmıştır. Sonrada özel hocadan bir miktar Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe ve Farsça konuşabilmekte ve yazabilmektedir. Hikâye türünden

¹⁴⁹Kastamonu ilçesidir.

¹⁵⁰ Muvâzene-i umûmiyye: vekâletler bütçesinin bütünü, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.696.

¹⁵¹ *BOA. DH. SAİD.* d, nr. 55 /203, s.203-204. , *BOA. DH. SAİD.* d, nr. 80/445, s.445.

Nâliş-i sevda¹⁵² ve bazı hikâyeleri ve gazelleri içeren Nakşül midad¹⁵³ adlarıyla iki eseri olup, ikisi de Maarif Nezaretinin ruhsatıyla basılmıştır. Eylül 1877 başlarında on yedi yaşında Kırşehir Sancağı muhasebe kalemine maaşsız olarak mülazemetle girmiştir. 21 Kasım 1888’de yüz kuruş maaşla aynı kalemin vâridat kitabeti muavinliğine, 8 Temmuz 1889’da yüz elli kuruş maaşla yevmiye kitabetine tayin olunmuştur ve otuz kuruş zamlı maaşı yüz seksen kuruşa çıkmıştır. 13 Mart 1893’te dört yüz kuruş maaşla Kırşehir Sancağı Ziraat bankası şubesi kitabetine tayin olunmuştur. 13 Nisan 1894’te aynı maaşla aynı şubenin memur muavinliğine tahvil olunmuş bu muavinliğe ilaveten ve fahri olarak Nafia Komisyonu azalığı görevini de yerine getirmekteyken 23 Aralık 1894’te kendisine rütbe-i rabia tevcih buyrulmuştur. Şube memuriyetinde dayızadesi olduğunun sonradan anlaşılması üzerine, 13 Şubat 1896’da aynı maaşla Çorum Sancağı Ziraat Bankası memuriyet muavinliğine nakil edilmiştir. Tahlifi icra edilerek, 12 Nisan 1896’da görevine başlamış ve Kırşehir Ziraat Bankası memuriyet muavinliğinde çalışırken Mecidiye Kazası bedel-i nakdi akçesinden kendisine teslim olunan bin kuruşu bir sene kadar zimmetinde tutarak teslim etmemesi üzerine ve Kırşehir banka şubesi memuru Hakkı Efendi’nin o zaman gerçekleşen fakat sonradan zararı ortaya çıkarılan su-i muamelatını idareye bildirmemesi sebebiyle, 25 Ocak 1897’de azl olunarak paraya el sürdürülmek üzere açılacak bir şube kitabetine tayin olunmasına idare-i merkeziye meclis-i idaresince karar verilmiştir. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğünden yazılan mülahazada bâlâda yazılı Ziraat Bankası şube kitabetiyle memur muavinliklerinde istihdam olunduğu ifade edilmiştir. Önceki hizmetlerindeki istihdam süresini, maaş miktarını, ayrılış sebebini ve berat-ı zimmetini içeren Kırşehir Sancağı meclis-i idaresinin, 10 Nisan 1893 ve 27 Şubat 1896 tarihli mazbataları görülerek iade edilmiştir. Aynı şekilde 6 Eylül 1894 tarihli Zile ve Çorum sancağıyla, Çorum ve Kırşehir Ziraat bankası şubesi meclis-i idarelerinin 22 Şubat 1897 ve 19 Mart 1895 tarihli mazbataları ve Osmanlı nüfus tezkiresi aynen görülüp iade edilmiştir. Rütbe-i rabia evrakının onaylı sureti ve bir şube kitabetinde istihdamı hakkındaki meclis-i

---

¹⁵² Eser, H.1314’te (1897) İstanbul, Cemal Efendi Matbaasında basılmıştır. Günümüzde Milli Kütüphanede bulunmaktadır.

¹⁵³ Bu eserde H.1314’te (1897) İstanbul, Cemal Efendi Matbaasında basılmıştır.

idarenin karar suretleri, zikredilen Nâliş-i sevda ve Nakş'ül midad adlı eserlerinin birer nüshası tercüme-i hâl evrakında ekli bulunmuştur. (9 Ekim 1900).¹⁵⁴

4. 70. Ömer Lütfi Efendi

Ömer Lütfi Efendi Bacaksızoğlu Abdüllatif Efendi'nin oğludur. H.1273'te (1856-1857) Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu medresede de Arapça tahsil etmiştir. Türkçe yazabilmektedir.

Ömer Lütfi Efendi, 1289'da (1872-1873) on dokuz yaşında Kırşehir Sancağı tahrirat kalemine mülazemetle girmiş, 28 Nisan 1875 tarihinde sicill müddüriyetinden iki kuruş aidat almak üzere Kırşehir Sancağı nüfus defteri mukayyidliğine memur olunmuştur. 14 Mayıs 1880'de iki yüz kuruş maaşla, Kırşehir sancağı tahrir kalemi senedât ve alâmat kitabetine 27 Şubat 1882'de dört yüz kuruş maaşla Keskin kazası tahrir ve vergi kitabetine tahvil-i memuriyet ederek bu kitabette istihdam olunmuştur.

Ömer Lütfi Efendi bulunduğu memuriyetlerde hakkında herhangi bir şikâyet vukuuyla suçlu bulunmamıştır. Keskin kazası meclis idaresinden yazılan mülâhaza mealinde özetle Ömer Lütfü Efendi'nin, vazifesini iyi bir şekilde yerine getirdiği tasdik edilmiştir. Vergi emanetinin, 22 Nisan 1884 tarihli ekinde de bu mülâhazaya göre hal tercümesi evrakının tasdik edildiği ifade edilmiştir. (7 Kasım 1884).

Ömer Lütfü Efendi, 27 Temmuz 1885'te vaka Mecidiye kazası vergi kitabeti refakatine nakil edilmesine rağmen memuriyet yerine gitmemesi sebebiyle 19 Ekim 1885'te yerine bir başkası tayin edilmiştir.¹⁵⁵

5. 71. Ömer Lütfi Efendi

Mecidiye kazası duyun-ı umumi kolcularından Hasan Ağa'nın oğludur. H.1304'te (1886-1887) Kırşehir'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu ve rüştiye mektebinde uygun dersleri okuyarak iyi derece de şahadetname almıştır. Arapça, Türkçe ve Fransızca okuryazardır.

¹⁵⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr. 100/313, s.313

¹⁵⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr. 09/9, s.9.

H.1320'de (1902-1903) mülazemetle, Mecidiye telgrafhanesine girmiştir. 14 Şubat 1907'de yüz elli kuruş maaşla yerine başka birinin geçmesi suretiyle Ankara vilayetinden, Kayseri telgraf ve posta merkezi posta memuriyetine tayin edilmiştir. Telgraf ve posta nezaretinden vazifesine devamı tasdik edilmiştir.

Ömer Lütfi Efendi'nin memuriyetinin telgraf ve posta nezareti sicil ve muhasebe kalemleri kayıtlarına uygun olduğu, Osmanlı nüfus tezkiresiyle rüştiye mektebi diplomasının onaylı suretleri tercüme-i hâlinin aslıyla birlikte şubede mahfuzdur. (10 Haziran 1909).¹⁵⁶

4. 72. Süleyman Sami Efendi

Kırşehirli Ahmed Ağa'nın oğludur. 22 Mayıs 1875'te Kırşehir kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde yazılıdır. Sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulûm diniyeyi Kırşehir rüştiye mektebinde uygun ilimleri okuyarak on birinci derecede Ekim 1891 tarihli şahadetnâme almıştır.

13 Temmuz 1892'de Kırşehir sancağı bidayet mahkemesine mülazemetle girmiştir. 13 Nisan 1894 'de aynı şekilde mülazemetle Kırşehir Sancağı belediye dairesine, 14 Ağustos 1894'te yine mülazemetle vergi kalemine nakil edilmiştir. 13 Ağustos 1896 tarihinden Şubat 1897'ye kadar iki yüz elli kuruş yarı maaşla Avanos kazası mal müdürlüğü vekaletinde görev almıştır. 14 Ağustos 1897'den 11 Ekim 1898'e kadar yüz elli kuruş yarı maaşla İçil nahiyesi vergi kitabesinde, 13 Ocak 1899'dan 1 Mayıs 1899'a kadar yine yüz elli kuruş yarı maaşla Mecidiye kazası vergi kitabeti vekaletinde görev almıştır. Bu görevlerinden vilayetçe yerine başka birinin tayin edilmesi sebebiyle ayrılmıştır. 14 Ekim 1899'da üç yüz kuruş maaşla Mecidiye kazası mal müdürü muavinliğine tayin edilmiştir. Mecidiye kazası mal müdürlüğüyle kaymakamlığından, Kırşehir sancağı muhasebeciliği vekâleti ile mutasarrıflığından, Ankara vilayeti defterdarlığıyla valiliğinden yazılan mülahazalara atıfla Maliye Nezareti tarafından Süleyman Sami Efendi'nin o zamanda yerine getirmekte olduğu görevindeki yeterliliği beyan edilmiştir.

Süleyman Sami Efendi'nin, Osmanlı nüfus tezkiresiyle mektep diploması belirtilen mülazemetleriyle mal müdürlüğü muavinliği ve vergi kitabetlerinde

---

¹⁵⁶ BOA. DH. SAİD. d, nr. 158/ 409, s.409.

istihdam süresi, maaş miktarları ile görevinden ayrılış sebepleri, berâet-i zimmeti, Kırşehir sancağı bidâyet mahkemesi ceza dairesi reisi vekili, vergi memuru ve müdürü ile belediye başkanlığının 2 Mayıs 1899 tarihli bir, 8 Mart 1900 tarihli üç parça şahadetnâmeleri tercüme-i hâl evrakının aslıyla birlikte muhasebe-i umumiye-i maliyenin 25 Ocak 1902 tarihli ilâm ve haberiyle saklı tutulmuştur. Yine Avanos kazası ile Kırşehir sancağı ve Ankara vilayeti meclis idarelerinin 1 Mart 1901 tarihli bir, 31 Mart 1900 tarihli iki, 3 Mayıs 1900 tarihli de iki parça mazbataları Ankara vilayeti defterdarlığının 2 Ağustos 1900 ve 8 Eylül 1900 tarihli iki parça tahrirât cevabının onaylı sureti de muhasebe-i umumiye-i maliyenin aynı tarihli ilâm ve haberiyle muhafaza edilmiştir. Süleyman Sami Efendi'nin o süredeki görevine tayin tarihi, maaş miktarı, yerine başka birinin geçirilmesine dair emrin icrâsı ve Ankara vilayeti defterdarlığına tebliğ edildiğini içeren bilgiler de yine muhasebe-i umumiye-i maliyenin aynı tarihli ilâm ve haberiyle ve tercüme-i hâl evrakının aslıyla birlikte muhafaza edilmiştir. (16 Haziran 1906).¹⁵⁷

4. 73. Süleyman Şükrü Efendi

Kırşehir Sancağı ahalisinden Şeyh Hüseyin Efendi'nin oğludur. H 1260'ta (1884-1845) Kırşehir'de dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresinde yazılıdır. Kırşehir sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulumu diniyeyi, İstanbul'da Beyazid cami hocalarından Sinoplu Ahmed Nazif Efendi'den Arapça ilmini tahsil ederek icazetname almıştır. Türkçe yazabilmektedir.

1 Şubat 1875'ten 27 Haziran 1875 tarihine kadar yedi yüz elli beş kuruş maaşla altı yüz yirmi beş kuruş gidiş-dönüş harcırah ile Adana vilayeti, 3 Temmuz 1876 tarihinden itibaren de 11,5 ay süreyle ve yine aynı maaş miktarıyla ayrıca da iki yüz altmış iki kuruş gidiş-dönüş harcırahıyla Aydın vilayeti kur'a-i şer'iyye¹⁵⁸ mümeyyizliklerinde görev almıştır. 22 Ağustos 1878'dan itibaren 5,5 ay müddetle aynı maaşla ve dört yüz yirmi kuruş gidiş-dönüş harcırahı ile Samsun kur'a-i şer'iyye mümeyyizliğinde bulunmuştur. H.1306'da (1888-1889) elli bir lira gidiş-dönüş harcırahı ile surre-i hümâyûn¹⁵⁹ niyabetine tayin olmuştur. 26 Mayıs 1890 tarihinden 28 Mayıs 1892 tarihine kadar yüz altmış altı kuruş maaş almış, 26 Temmuz 1892'den

¹⁵⁷ BOA. DH. SAİD. d, nr. 139/407, s,407.

¹⁵⁸ Kur'a-i şer'iyye: Askere alma işi Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lûgat*, s.527.

¹⁵⁹ Surre-i hümâyûn: Hac sebebiyle Haremeyn'e gönderilen para ve hediyeler için kullanılan bir tabirdir, Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, s.284-285.

5 Temmuz 1894 tarihine kadar da bin yedi yüz kuruş maaşla Medine-i Münevvere niyabetinde görev almıştır. 2 Aralık 1894' de dördüncü rütbeden Mecidi nişanına nail olmuştur.

23 Mart 1871'de sınavla Tolca kazasına dâhil olmuştur. 19 Haziran 1871 tarihinden itibaren aylık yirmi kuruş maaşla Bacanat Pohil kazasını, 2 Eylül 1875'te itibaren de seksen kuruş maaşla Bacılı Bozcaada, 7 Kasım 1877'den itibaren de yüz kuruş maaşla Balıkesir Bolca (Yolca) ile Karalum'u (Karakum), 6 Eylül 1880 tarihinden itibaren de altmış kuruş maaşla Ezineci, Dimni kazalarını on sekiz ay zabt etmiştir. 14 Aralık 1880'de kendisine tahsis olunan otuz kuruş ilmiye maaşı; 14 Kasım 1881'de elli, 23 Temmuz 1882'de yüz, 30 Ekim 1882'de yüz dosan yedi buçuk, 13 Aralık 1882'de iki yüz on yedi buçuk kuruşa çıkmıştır. Aynı şekilde bu maaşı artmaya devam ederek, 13 Kasım 1884'te iki yüz kırk sekiz, 13 Aralık 1887'de iki yüz seksen beş, 13 Ekim 1892'de üç yüz dört, 14 Ekim 1894'te de üç yüz kırk iki kuruşa yükselmiştir. Daha sonra aynı ay maaşının % 2,5'i düşürülerek maaşı 333,5 kuruşa inmiştir.

Süleyman Şükrü Efendi'nin yukarıda ifade edilen hizmetlerinden üçüncü, dördüncü ve beşinci ordulara mensup Adana ve Aydın vilayetleriyle Canik sancağı kura-i şeriyye mümeyyizliklerindeki istihdam süresi, maaş miktarları ve harcirah miktarı Bâb-ı fetvay-ı sicill-i ahvâl şubesinin 22 Nisan 1896 tarihli müzekkiresinde gösterilmiştir. Aynı şekilde Bâb-ı Vâlay-ı Meşihat Penâhının¹⁶⁰ 20 Ekim 1894 tarihli tezkiresine ekli olmak üzere Bâb-ı Vâlay-ı seraskeri muhasebât dairesinden yazılan 16 Aralık 1894 tarihli Eyüb ve Medine-i Münevvere niyabetlerinde istihdam süresiyle maaş miktarları da Bâb-ı fetvay-ı sicill-i ahvâl şubesinin aynı tarihli müzekkiresinde gösterilmiştir. Yine Süleyman Şükrü Efendi'nin, Eyüb'den Medine-i Münevvere'ye nakledildiği ve Medine-i Münevvere'den görevini bitirerek ayrıldığı, Bâb-ı fetvay-ı sicill-i ahvâl şubesinin aynı tarihli müzekkire ekine meclis-i intihab-ı hakem'ül şer'iden yazılan 16 Ocak 1895 tarihli kayıttan anlaşılmıştır. Süleyman Şükrü Efendi'nin Bacanat Pohil Bacılı, Balıkesir, Bolca (Yolca) ile Karalum kazalarını zabt ettiği sürede almış olduğu maaş miktarı sicill-i ahvâl şubesinin

---

¹⁶⁰ Bâb-ı fetvâ penâhi yada bâb-ı meşihat: Şeyhülislam kapısı, Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Lügat*, s.61.

müzekkiresi ekine Rumeli Sadaretinden yazılan 15 Nisan 1895 tarihli kayıtlardan anlaşılmıştır. İlmiye maaşına nail olduğu tarih ile aldığı zam miktarı da muhasebe-i umumiye müdüriyetinin 13 Mayıs 1895 tarihli kayıt pusulasından anlaşılmıştır. Süleyman Şükrü Efendi'nin sürre-i hümayun niyabetinde istihdam süresiyle aidat kaydına ulaşamadığı da meclis-i hakem'ül şer'inin aynı tarihli kaydından anlaşılmıştır.

Süleyman Şükrü Efendi'nin Medine-i Münevvere Niyabetinde görevini iyi bir şekilde yerine getirdiğine ve berât-i zimmetine dair olan mazbatalarıyla, icazetnamesi ve dördüncü Mecidi Nişanına ve Zışanın berât-ı âlisi ve Osmanlı nüfus tezkiresinin görülerek kendisine iade edilmiştir. Bu durum sicill-i ahvâl şubesinin 27 Mayıs 1895 tarihli müzekkiresinden anlaşılmıştır. (19 Ağustos 1896).

Süleyman Şükrü Efendi 9 Eylül 1896 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere iki bin beş yüz kuruş hâsılatla Hatay'a Cidde niyabetine tayin olunmuştur, görev süresinin dolmasından dolayı da 5 Eylül 1899'da görevinden ayrılmıştır. Bu bilgilerle birlikte Süleyman Şükrü Efendi'nin görevindeki iyi hali, berât-i zimmeti, Canik sancağı meclis-i idaresinden sonradan iade edilen mütalasıyla, 21 Haziran 1901 tarihli mazbatasından anlaşılmıştır. Bu da Bâb-ı fetva sicill şubesinin 21 Şubat 1900 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁶¹

4. 74. Şeyh Mehmed Refik Efendi

Şeyh Hasan Efendi'nin oğludur. 13 Mart 1868'de Kırşehir'de doğmuştur. Kırşehir mekteb-i ibtidasında mukaddemât-ı ulûm'u okuduğu, sonrada bir miktar Arapça ve Farsça tahsil ettiği tercüme-i hâlinde yer almıştır. Türkçe okuryazardır.

Mehmed Refik Efendi, 3 Mart 1882'den 5 Kasım 1887 tarihine kadar maaşsız olarak Kırşehir sancağı muhasebe kalemine mülazemeten devam etmiştir. 6 Şubat 1888'de silk-i askeriyeye girerek rütbesi serçavuşluğa yükseltilmiştir. 20 Haziran 1892 tarihinde yedek sınıfına nakil olunarak terhis icra kılınmıştır. 6 Kasım 1893'ten 3 Haziran 1896'ya kadar iki yüz yetmiş dört kuruş maaşla Mecidiye kazası tahrirat kitabetinde bulunmuş istifa suretiyle de görevinden ayrılmıştır. 13 Mart 1897'den Aralık 1898 sonuna kadar Kırşehir ziraat bankası meclis başkanlığında

¹⁶¹ BOA. DH. SAİD. d, nr. 72/173, s.173.

görev almıştır. 14 Ağustos 1901'den Mart 1903 sonuna kadar azalıkta ve 14 Nisan 1903'ten 1904 Eylül sonuna kadar da ikinci defa olmak üzere yukarıda belirtilen başkanlıkta görev almıştır. Bu arada 1 Kasım 1903'ten 19 Şubat 1904'e kadar sandık-ı muhasebe kitabetine ait vazifesini refâkat suretiyle yerine getirmiştir. 14 Şubat 1906 tarihinden 19 Şubat 1906 tarihine kadar da refâkate ait vazifesini muhasebe katibiyle müştereken yerine getirmiştir. Belirtilen riyaset ve azalık ile kitabet ve refâkat için ücret ve ikramiye almıştır. Evkâf memurluğuna tayin olunmak üzere imtihanı icra edilerek mülki meclis-i idare-i evkâf kararıyla ismi defter-i mahsûsaya kaydedilmiş, 5 Temmuz 1910 tarihinde intihab-ı memurin komisyonu kararıyla ve yedi yüz elli kuruş maaşla Kırşehir evkâf memurluğuna tayin edilmişse de mahalli memuriyetine gitmeksizin komisyonun diğer kararıyla 20 Temmuz 1310 yedi yüz elli kuruş maaşla Ertuğrul (Bilecik) sancağı evkaf memurluğuna tayin edilerek 14 Temmuz 1912'de işe başlamıştır.

Mehmed Refik Efendi'ye 7 Mayıs 1906'da rütbe-i salise tevcih ve aynı senenin 4 Nisan 1906'da da dördüncü rütbeden Nişân-ı Osmani ihsan buyrulmuştur.

Ertuğrul sancağı mutasarrıflığı vekâletinde yazılan mülahazada tercüme-i hâl evrakı içindekileri ile ilgili olduğu tasdik edilmiştir. Mehmed Refik Efendi'nin belirtilen hizmetlere istihdamı, görevlerinden ayrılış sebepleri, maaş miktarları, zimmetle herhangi bir ilişkisi olmadığını içeren hassa ordusu müşirinin 20 Haziran 189, Kırşehir meclis-i idaresinin 11 Mayıs 1895 ve Ertuğrul sancağı idare-i meclisinden onaylı Mecidiye kazası meclis-i idaresinin 3 Haziran 1896 ve Ertuğrul sancağı Ziraat bankası sandığı meclisinin 1 Haziran 1910 tarihli mazbataları tercüme-i hâl evrakının aslıyla birlikte saklı tutulmuştur. Aynı şekilde Kırşehir meclis-i idaresinin 26 Ocak 1911 tarihli mazbatasını ile ihtiyât tezkiresinde işe başlamasını bildiren Ertuğrul mutasarrıflığının 2 Ağustos 1910 tarihli istilâmı, Osmanlı nüfus tezkiresiyle rütbe ve nişan rûusu ve berâtinin onaylı suretleri de tercüme-i hâl evrakının aslıyla hıfz edilmiştir. (8 Mayıs 1911)

Mehmed Refik Efendi'nin 4 Şubat 1914 tarihinde bin kuruş maaşla Kayseri sancağı evkâf memurluğuna tayin edilerek, 25 Aralık 1913 tarihinde Ertuğrul

sancağından ayrıldığı 14 Şubat 1914'te de Kayseri'de işe başladığı 17 Nisan 1914 tarihli iki parça vukuât pusulasıyla bildirilmiştir. (30 Nisan 1914).¹⁶²

4. 75. Yorgaki Bezmi Efendi

Osmanlı Devleti'nin Rum milletlerinden olan Yorgaki Bezmi Efendi Madenli Sürmeliolu Yuani'nin oğludur. 2 Mayıs 1869 tarihinde Kırşehir Sancağında, Maden kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus tezkiresi onaylı suretinde gösterilmiştir. Maden kasabası Rum sıbyan mektebinde malumat-ı ibtidâiye ile lisan ve fen mektebinde Türkçe, Rumca, hesap, coğrafya okumuş, kasabanın Müftü Ali Efendi medresesinde Arapça, Avâmil, İzhâr ve Farsça'dan Nasihâtu'l- hikema ,Gülistân ve Baharistân hususi mektepte de Fransızca okumuştur. Türkçe, Rumca ve Fransızca okuryazardır.

13 Mayıs 1883'te on dört yaşında mülazemetle, Keskin kazası mal kalemine girmiş, 13 Mayıs 1885'te yüz elli kuruş maaşla kazanın Konur nahiyesi kitabetine tayin edilmiştir. 27 Kasım 1886'da görevinden istifa etikten sonra mülazemetle, Ankara vergi kalemine başlamış, 22 Ağustos 1896 tahinde üç yüz kuruş maaşla Mecidiye Kazası mal müdüriyeti maiyetine tayin edilmiştir. Mecidiye Kazası Kaymakamlığı ve Ankara vilayeti defterdarlığıyla valiliğinden ve maliye nezaretinden memuriyetini belirtilen şekilde ifâ ettiği tasdik edilmiştir.

Osmanlı nüfus tezkiresi ile Keskin kazası mal kaleminde mülazemetini bildiren derkenarlı arzuhalinin onaylı suretleri ve Konur nahiyesi kitabetindeki memuriyetine tayin tarihini, maaş miktarlarını bildiren Kırşehir muhasebeciliğinden onaylı pusulası, Konur nahiyesi kitabetinden istifa ederek bu görevle ilişkisinin kalmadığını içeren bilgiler tercüme-i hâlinin aslıyla birlikte muhafaza edilmiştir. Ayrıca Keskin kazası idare-i meclisi mazbatasının onaylı sureti ve Ankara vilayetinin 8 Mart 1896 tarihli tahrirâtı tercüme-i hâl evrakının aslıyla mahfuzdur. (29 Haziran 1896).

Yorgaki Bezmi Efendi 30 Temmuz 1896'da beş yüz kuruş maaşla Bâlâ Kaza'sı mal müdürü muavinliğinde görev almıştır. 13 Aralık 1897'de de bu maaşla Haymana Kazası mal müdürlüğüne memuriyet değişikliğinde bulunarak aynı tarihte

¹⁶² BOA. DH. SAİD. d, nr. 179/53, s.53.

görevine başladığı Ankara vilayeti sicil-i ahvâl hususi komisyonunun 11 Mayıs 1899 tarihi vukuat pusulasında gösterilmiştir.¹⁶³

4.76. Yusuf Kemal Efendi

Hacı Mustafa Efendi'nin oğludur. H.1267'de (1850-1851) Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulum-ı öğrendikten sonra Kırşehir medresesinde Arapça'dan izhâra ve Farsça'dan Gülistana kadar okumuştur. Türkçe yazabilmektedir.

Nisan 1868 ortalarında on sekiz yaşında mülazemetle Kırşehir sancağı tahrirat kalemine girmiş, 30 Haziran 1869'da yüz elli kuruş maaşla Kırşehir sancağı asâkir-i zabıt kitabetine tayin olmuştur. 4 Eylül 1872 tarihinde iki yüz kırk kuruş maaşla Kırşehir meclis-i temyiz kitabetine nakledilmiştir.

Mart 1875 başlarında iki yüz kuruş maaşla Kırşehir tahrirat kalemi mübeyyiz evvelliğine tayin olmuştur. Ekim 1879 ortalarında üç yüz kuruş maaşla memuriyet değişikliğiyle Kırşehir sancağı bidayet mahkemesi zabıt kitabetine memur olmuştur.

Yusuf Kemal Efendi, çalıştığı memuriyetlerden terfi (yükseltme), tahvil suretleriyle ayrılmış, memuriyeti dolayısıyla herhangi bir suçla itham edilmemiştir. Mahkeme reisi tarafından Yusuf Kemal Efendi'nin liyakatı, memuriyetinde işlerini iyi bir şekilde yerine getirdiği, görevindeki yeterliliği ifade edilmiştir. Ankara Vilayeti adliye müfettişi ile valisi de Yusuf Kemal Efendi'nin ahvalinin mahkeme reisinin tasdikinden anlaşıldığını belirtmişlerdir. Adliye nazırı Hasan Fehmi Paşa Hazretleri tarafından da bu mülahaza doğrulanmıştır. (8 Eylül 1885)¹⁶⁴

4. 77. Yusuf Ziya Bey

Kırşehir tahrirat müdürü Ahmed Münib Bey'in oğludur.13 Mart 1898'de Kırşehir kasabasında dünyaya gelmiştir.

---

¹⁶³ BOA. DH. SAİD. d, nr. 64/425, s.425.

¹⁶⁴ BOA. DH. SAİD. d, nr. 07/803, s.803.

Kayseri rüştiye ve idadi mekteplerinde 21 Temmuz 1903 ve 19 Temmuz 1905 tarihli olmak üzere pekiyi dereceden, Rodos idadisinden 14 Eylül 1908 tarihli iyi dereceden aynı şekilde mülkiye-i idadisinden de 25 Temmuz 1911 tarihli iyi dereceden şahadetname almıştır. 4 Ocak 1911 dört yüz kuruş maaşla dâhiliye nezareti muhâberatı umumi dördüncü şube ve dördüncü sınıf halifelğine yarışmayla tayin olunarak, bu tarihte görevine başlamıştır. 2 Ekim 1913 tarihinde de beş yüz kuruş maaşla Ankara vilayeti maiyet memurluğuna tayin edilmiştir.

Yusuf Ziya Bey'in iyi ahlakı, vazifesindeki gayreti, maaş miktarı ve görevine tayin ve işe başlama tarihi yukarıda belirtilen şube müdüriyetinde tasdik olunmuştur. Mektep şahadetnameleri ile 12 Mart 1914 tarihli Osmanlı nüfus tezkiresi irade-i umum iyece görülerek iade edilmiştir. O dönemde icra ettiği memuriyete tayin tarihi, maaş miktarı 8 Eylül 1913 tarihli dosyasıyla birlikte muhafaza edilmiştir.¹⁶⁵

---

¹⁶⁵ BOA. DH. SAİD. d, nr. 192/176, s.176.

SONUÇ

Osmanlı bürokrasisinde devlet tarafından tutulan sicill-i ahvâl kayıtları, memurların baba adı, baba mesleği, sülaleleri, doğum tarihleri ve yerlerini, eğitim durumları, bildikleri diller gibi bilgileri içermektedir. Bu yönüyle klasik bir biyografi gibi görünen sicill-i ahvâl kayıtları sayesinde devletin memur istihdamı ve maaş politikası hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. Buna göre memurların görev aldıkları birimler, aldıkları maaşlar, aidatlar, ek ücretler ve tayinleriyle ilgili bilgilere de bu kayıtlardan ulaşılabilmektedir.

Sicill-i ahvâl defter kayıtlarına göre incelediğimiz 77 adet Kırşehirli memur hakkında da bu bilgiler doğrultusunda bilgi sahibi olunmuştur. Buna göre araştırmamıza konu olan memurlar biyografilerinde belirtildiği üzere mukavelât muharriri, muhabere memurluğu, doktorluk Duyun-ı Umumiye idaresi, muallimlik, tahrir ve vergi kalemi gibi çeşitli kalemlerde müdde-i umumi muavinliği polislik kaymakamlık, kâtipliğin çeşitli dalları olmak üzere birçok farklı alanda görev almıştır. Bu görev dağılımında Müslüman memurlarla birlikte Gayrimüslim memurlarında aynı şartlarda görev aldıkları görülmektedir. Memurların görevleri sırasında gerçekleştirdiği faaliyetlerde ayrıca önem taşımaktadır. İncelediğimiz memurlar arasında buna en güzel örnek olarak Karabet Bedros Efendi karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Bedros Efendi'nin, çalıştığı yerde kızamık hastalığının teşhis edilmesinde ve yayılmamasının engellenmesinde büyük çaba gösterdiği sicil kaydında belirtilmiştir. Yine incelenen memurlar arasında Osman Hilmi Efendi'nin bazı hikayeleri ve gazelleri içeren Nefsü'l meddar adlı bir eserinin olduğu görülmektedir. Mehmed Kudsi Efendi de Zor kazasında yer alan Resulayn'da idarecilerle halk arasında ortaya çıkan bir hadisenin hukuken çözülmesinde etkili olmuştur.

Dolayısıyla incelediğimiz Kırşehirli devlet adamları, Kırşehir ve çevresinde görev almakla birlikte (Ankara, Yozgat, Çorum Nevşehir gibi) Bilecik, Bursa Konya'dan Yüksekova'ya, Selanik'ten Suriye'ye kadar geniş bir coğrafya da görev almışlardır. Böylece de hizmetleriyle Osmanlı Devlet'inin idari teşkilatına önemli katkıda bulunmuşlardır.

Memurların tayini konusunda ise devletin, memur tayinlerini kendi tercihiyle birlikte memurların istekleri doğrultusunda da gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Buna örnek olarak Osman Feyzi Efendi gösterilebilir. Buna göre Osman Feyzi Efendi Osmancık kazasında kaymakamlık görevinde bulunduğu sırada, buranın havasına ve suyuna uyum sağlayamadığı gerekçesiyle başka bir yere nakledilmesi konusunda talepte bulunmuş, sonuçta Simav kazasına nakli konusunda Memuriyet-i Mülkiye komisyonunca verilen karar üzerine ve

çıkartılan irade-i seniyyeye dayanarak Osman Feyzi Efendi'nin Simav kazasına nakli gerçekteleşmiştir.

Bunun dışında devletin, memurlarını çeşitli şekillerde taltif ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, incelediğimiz memurların devlet tarafından çeşitli derecelerde rütbelerinin yükseltildiği, Nişan-ı Osmani ve Mecidi nişanı almaya layık görülerek ödüllendirildiği görülmektedir. Ayrıca Osman Feyzi Efendi'nin Hamidiye-Hicaz Demiryolu madalyası, Ahmed Müfid Efendi'nin ise gümüş Liyakat madalyası ile taltif edildiği tespit edilmiştir.

Bütün bu açıklamalar sicil-i ahvâl defterlerinin, Osmanlı Devlet'inin bürokratik yapısının yanı sıra sosyo-kültürel yapısı hakkında da oldukça zengin bilgiler içeren bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye Sicill-i Ahvâl Defterleri (BOA. DH. SAİD. d.)
nr.

002/172, 006/249, 007/51, 007/769, 007/785, 007/793, 007/803, 007/807, 007/1005,
008/1035, 009/9, 09/751, 023/339, 030/291, 034/347, 035/293, 039/371, 051/149 052/433,
052/453, 055/203, 057/229, 062/43, 063/373, 064/423, 064/425, 067/241 068/31, 068/95,
072/173, 075/395, 076/265, 080/445, 089/393, 093/17, 094/259, 095/153, 098/393, 099/37,
099/149, 100/313, 102/259, 103/101, 103/227, 103/229, 103/231, 107/51, 108/211, 109/33,
110/79, 113/69, 122/335, 125/297, 128/317, 134/235, 139/407, 147/289, 151/375, 152/9,
155/135, 158/95, 158/ 409, 161/391, 163/163, 172/131, 174/341, 175/315 175/217, 176/31,
177/365, 179/53, 186/106, 187/37, 188/153, 188/248, 192/176, 193/19, 196/5

2. Kitap ve Makaleler

Abdurrahman Şeref, *Tarih Söyleşileri(musahabe-i Tarihiyye)*, (sad.Mübeccel Naimi Duru),
İstanbul 1980.

Ahmed Lûtfi Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lütüfi Efendi Tarihi*, (Yeni Yazıya Aktaran Yücel
Demirel), C.IV-V, Tarih Vakfı- Yapı Kredi Yay. , İstanbul 1999.

Aka, İsmail; *Timurlular*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. , Ankara 1995.

Akdağ, Mustafa; *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları*, Yapı Kredi Yay.
, İstanbul 2009.

Aktaş, Necati; “Osmanlı Dönemi Arşivciliğimiz“ *Osmanlı*, C.VI, Editör: Güler Eren, Yeni
Türkiye Yay. , Ankara 1999.

Akyıldız, Ali; *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, Eren Yay. , İstanbul
1993.

Akyıldız, Ali; *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yay. , İstanbul 2009.

Akyüz, Yahya; “Tanzimat Döneminde Eğitim Biliminde ve Öğretim Yöntemlerinde Gelişmeler”, *Tanzimatın 150.Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara 1994.

Akyüz, Yahya; *Türk Eğitim Tarihi*, T.T.K. , Ankara 1982.

Alkım, Bahadır; “ Kırşehir Höyüğü Buluntuları”, *Belleten*, C.XX, S.77, TTK Yay. , Ankara 1956.

Altınok, Baki Yaşa; “Kırşehir’de Meydana Gelen Dört Olay Ve Bunlar Hakkında Söylenen Dört Türkü”, *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003)*, Kırşehir 2004.

Avşar, Cihan; *Kırşehir ve İlçeleri*, Özgün Matbaacılık, Ankara 1990.

Aydın, M. Akif; “Osmanlıda Hukuk “ *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, C.I, İstanbul 1994.

Basınoğlu, Etem; *Çeşitli Yönleriyle Kırşehir*, Filiz Yayınları, Kırşehir 1981.

Başaran, Mehmet; “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Bergama Doğumlu Memurlar (1827-1892)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi XXVIII / 1*, 2013.

Beydilli, Kemal; “Küçük Kaynarca’dan Yıkılışa”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, İstanbul 1994.

Bozkurt, Gülnihal; “Tanzimat ve Hukuk”, *Tanzimat’ın 150. Yıl Dönümü Uluslar arası Sempozyumu(Ankara:31 Kasım-3 Kasım 1989)*, Ankara 1994.

Çadırcı, Musa; *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, T. T. K. Yay. , Ankara 1991.

Çelebi, İlyas; “Osmanlı Medreseleri’nin Kuruluşu, Yükseliş Ve Çöküş Nedenleri”, *Osmanlı*, C.V, Yeni Türkiye Yay. , Ankara 1999.

Çetin, Atilla; “Osmanlı Arşivlerinin Tarihçesi“, *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul 1865,S.68-69.

Çetin, Atilla; “Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları” *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (Haziran 1992), S.66.

Çetin, Birol; “Osmanlı Devlet Yönetiminde Teşvik ve Ödüllendirme”,*Osmanlı*, C.VI, Yeni Türkiye Yay. , Ankara 1999.

Çınar, Hüseyin; “Osmanlı Ulak- Menzilhane Sistemi ve XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Antep Menzilleri”, *Osmanlı*, C.III,, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999.

Demircan, Arzu; *20/1 Numaralı (H. 1326-1327/ M. 1908-1909) Kırşehir Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Erciyes üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2009.

Eker, Salahaddin; “Mustafa Reşit Paşa Ve Türk Arşivciliği” C.IV, *Türk Tarih Kongresi, Ankara 10-14 Kasım 1948, Kongrede sunulan Tebliğler*, Ankara 1952.

Eralp, Nejat; “Osmanlılarda Nişan ve Madalya”, *Türkler*, C.XIII, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002.

Erdem, İlhan; “Doğu Anadolu Türk Devletleri”, *Türkler*, C.VI, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002.

Eren, Ahmet Cevat; “Tanzimat”, *İslam Ansiklopedisi*, C. XI, Ankara 1979.

Esin, Şekip; Posta, *Telgraf ve Telefon Tarihi*, Ankara, 1942.

Faroqhi, Suraiya; *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam (Ortaçağ’dan Yirminci Yüzyıla)*, Tarih Vakfı Yay. , İstanbul 2002.

Fendoğlu, Hasan Tahsin; “Osmanlı’da Kadılık Kurumu ve Yargının Bağımsızlığı”, *Osmanlı*, C.VI, Editör: Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

Findley, Carter V. ; *Osmanlı Devlet’inde Bürokratik Reform Bâbıali (1789-1922)*, (Çev.Latif Boyacı, İzzet Akyol), İz Yay. , İstanbul 1994.

Findley, Carter V. ; *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, (Çev.Gül Çağalı Güven), Tarih Vakfı Yurt Yay. , İstanbul 1996.

Gökçınar, Recep; *16.Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Merkez Kazası(283/139 numaralı tahrir defterine göre)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.

Gültepe, Necati; ”Osmanlılarda Bürokrasi: Merkezin Yönetimi”, *Osmanlı*, C.VI, Editör: Güler Eren, Yeni Türkiye Yay. , Ankara 1999.

Günşen, Ahmet; “*Ahilik, Ahi Evran ve Kırşehir*”, Kırşehir Ahilik ve Esnaf Kültürü Araştırma Merkezi Bülteni, S.43, Kasım 1993.

Halaçoğlu, Yusuf; *X IV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, T.T.K. Yay. Ankara 1998.

Hızlı, Mefail; ”Osmanlı Sıbyan Mektepleri”, *Osmanlı*, C.V, Editör: Güler Eren, Yeni Türkiye Yay. , Ankara 1999.

İhsanoğlu, Ekmeleddin; “Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.II, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul,1998.

İhsanoğlu, Ekmeleddin; “Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim”, *Osmanlı Uygarlığı*, C.I, Yayına Hazırlayanlar: Halil İncık, Günsel Randa, Mas Matbaacılık, İstanbul 2003.

İhsanoğlu, Ekmeleddin; “Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim ve Eğitim Anlayışı”, *150. Yılında Tanzimat*, Ankara 1992.

İncık, Halil; “Adaletnameler”, *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, 1965 (C.II, S.3-4'ten) ayrı basım, Ankara 1967.

İncık, Halil; “Osmanlı Tarihinde Dönemler Devlet-Toplum Ekonomi”, *Osmanlı Uygarlığı*, C.I, Yayına Hazırlayanlar: Halil İncık, Günsel Randa, Mas Matbaacılık, İstanbul 2003.

İpşirli, Mehmet; “Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1994.

Karal, E. Ziya; *Osmanlı Tarihi*, C.VI, T.T.K, Yay. , Ankara, 1983.

Karal, E. Ziya; *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, T.T.K Yay. , Ankara 1977.

Karal, E. Ziya; *Osmanlı Tarihi*, c.VII, T.T.K Yay. , Ankara 1977.

Kaynar, Reşat; *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, Ankara 1985.

Kodaman, Bayram; “ II. Abdülhamid Devrinde Eğitim ve Öğretim ” , *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi Ansiklopedisi (D.G.B. İ.T)*, C.XII, Çağ Yay. , İstanbul1993.

Koloğlu, Orhan; “Ulaşım Ve Haberleşme“, *Osmanlı Uygarlığı*, C.I, Yayına Hazırlayanlar: Halil İncık, Günsel Randa, Mas Matbaacılık, İstanbul 2003.

Köprülü, Fuat; *Osmanlı Devleti'in Kuruluşu*, İstanbul 1988.

Kuran, Ercüment; "Sultan II Mahmut ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Gerçekleştirdikleri Reformların Karşılıklı Tesirleri", *Sultan II. Mahmut ve Reformları Semineri*, İstanbul 1990.

Kütükoğlu, Mübahat; *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyatı İstanbul, 1994.

Kütükoğlu, Mübahat; "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1994.

Lewis, Bernard; *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, T.T.K, Yay. , Ankara, 2007.

Merçil, Erdoğan; "Türkiye Selçukluları", *Türkler*, C.VI, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yay. ,Ankara 2002.

Mert, Talip; "Sicill-i Ahval Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler-I", *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, S. II, İstanbul 2000.

Okumuş, Ejder; "II. Mahmud Dönemi Yenileşme Çabaları", *Türkler*, C.XIV, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yay. ,Ankara 2002.

Olgunsu, A. Hamit; "Tanzimat ve Amillerine Umumi Bir Bakış", *Tanzimat*, C.I, İstanbul 1940.

Oran, Baskın; "Kurtuluş Yılları", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar C.I*, İletişim Yay. , İstanbul 2002.

Ortaylı, İlber; *Türkiye İdare Tarihi*, TODAİE Yayını, Ankara 1979.

Ortaylı, İlber; "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler", *Tanzimattan Cumhuriyeti Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul, 1985.

Ortaylı, İlber; *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, T.T.K. Yay. , Ankara 2000.

Önder, Mehmet; *Atatürk'le Adım Adım Türkiye*, Kültür Ofset Araştırma Yay. , Ankara 1984.

Önder, Mehmet; *Bitmez Tükenmez Anadolu*, Sümerbank Kültür Yay. , Ankara 1970.

Özcan, Abdulkadir; "Osmanlı Askeri Teşkilatı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1994.

Özcan, Abdulkadir; "Tanzimat Döneminde Öğretmen Yetiştirme Meselesi", *150. Yılında Tanzimat*, Ankara,1992.

Özger, Yunus; *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, IQ Yay. , İstanbul, 2010.

Pamuk, Şevket; *Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi(1500-1914)* , İstanbul 1990.

Ramsay, W.M; *Küçük Asya'nın Tarihi Coğrafyası* (Çev. Mihri Pektaş) İstanbul 1960.

Ruben, W; "Kırşehir'in Dikkatimizi Çeken Sanat Abideleri", *Belleten*, C.LI, S.44,1949.

Sarıyıldız, Gülden; *Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*, Der Yay. , İstanbul 2004.

Saydam, Abdullah; "Tanzimat Devri Reformları", *Türkler*, C.XII, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yay. , Ankara 2002.

Saydam, Abdullah; "Tanzimat'ın Memurları", *Türkler*, C. XIII, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yay. , Ankara 2002.

Saydam, Abdullah; *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Derya Kitabevi, Trabzon 1999.

Sertoğlu, Mithat; "Arşivlerimizin Dünü, Bugünü, Yarını," *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul 1985.

Sevim, Ali – Yücel, Yaşar; *Türkiye Tarihi Osmanlı Dönemi (1730-1861)*, C.IV, TTK. Yay. , Ankara 1992.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet; *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)* , Ankara 1994.

Shaw, Stanford -Ezel Kural; *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, (Çev.M. Harmancı) ,C.I, İstanbul 1982.

Shaw, Stanford; "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmut Dönemleri", *Türkler*, C.XII, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yay. , Ankara 2002.

Sungur, Mutullah; “XIX. Yüzyıl Osmanlı Devleti’nde Taşra İdaresi ve Vilâyet Yönetimi”, *Türkler*, C.XIII, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yay. , Ankara 2002.

Şahin, İlhan; “Kırşehir”, *İslam Ansiklopedisi (İA)*, C. VI, MEB. Yay. , İstanbul 1977.

Şahin, İlhan; “Anadolu’da Oğuzlar”, *Türkler*, C. VI, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yay. , Ankara 2002.

Şahin, İlhan; “Kırşehir Tarihinin Bazı Meselelerine Dair”, *II. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yay. , Kırşehir 1999.

Şahin, İlhan; “Şeyh Süleyman-ı Türkmani Zaviyesi’nin Vakıflarına Dair”, XX. Ahilik Bayramı Kongresi Tebliğleri, Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu Yay. , Kırşehir 1984.

Şapolyo, Enver Behnan; *Kırşehir Büyükleri*, San Matbaası, Ankara 1967.

Şimşek, Ahmet; “Tarih Öğretiminde Çevre İncelemeleri Kapsamında Tarihi Yapılardan Faydalanmaya Bir Model: Caca Bey Medresesi, *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003) Bildiriler*, Kırşehir 2004.

Tacan, Necati; ”Tanzimat ve Ordu”, *Tanzimat*, C.I, MEB Yay. , İstanbul 1999.

Tarım, C. Hakkı; *Tarihte Kırşehri, Gülşehri ve Babailer, Ahiler, Bektaşiler*, İstanbul 1948.

Tarım, C. Hakkı; *Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar*, C.I, Kırşehir Vilayet Matbaası, 1938

Turan, Osman; *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, Ağustos 2002.

Turan, Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi*, Ankara 1990.

Unat, Faik Reşit *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, Ankara 1964.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı; *Anadolu Beylikleri*, TTK Yay. , Ankara 1988.

Uzunçarşılı İ.Hakkı; *Osmanlı Tarihi*, C.I, TTK Yay. , Ankara2003.

Uzunçarşılı, İ.Hakkı; *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*, T.T.K. Yay. , Ankara 1988.

Ünal, Taşkın; “Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 1/3, 2008.

Ünsal, Veli; “Kırşehir’in Tarihi Coğrafyası (M.Ö.2.ve 1.bin yıl)”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 5/8, Strasbourg 2012.

Yazıcı, Nesimi; “Tanzimat Döneminde Osmanlı Haberleşme Kurumu“, *150.Yılında Tanzimat*, Ankara, 1992.

Yazıcı, Nesimi; *İlk Türk-İslâm Devletler Tarihi*, Ankara 2002.

Yediyıldız, Bahaddin; “Osmanlı Toplumunu” *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, C.I, İstanbul 1994.

Yılmaz, A.Şevki; *II. Abdülhamit Döneminde İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2003.

Yolalıcı, M. Emin; “XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti’nde Eğitim Ve Öğretim Kurumları”, *Osmanlı*, C.V, Editör: Güler Eren, Yeni Türkiye Yay. , Ankara 1999.

Zürcher, E.Jan; *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Saner Göönen), İletişim Yay. , İstanbul 2004.

3. Ansiklopediler, Sözlükler, Yıllıklar

Atatürk’ün Bütün Eserleri, Cumhuriyet’in 75.Yıl Armağanı, C.III, İstanbul 1999.

Ayverdi, İlhan; *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C.I, Mas Matbaacılık, İstanbul 2006.

Devellioğlu, Ferit; *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yay. , Ankara 2003.

Kanar, Mehmet; *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yay. , İstanbul 2011.

Kırşehir İl Yıllığı 1967

Meydan Larousse, “Nişan”, C.III, İstanbul 1969.

Meydan Larousse, “Madalya”, C.XII, İstanbul 1969.

Pakalın, M.Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü C.I, II, III, MEB Yay. İstanbul 1993.

Sami, .Semseddin; *Kamus-u âlâm*, C.V, İstanbul 1314 (M.1898)

Sami, Şemseddin; *Kâmûs-ı Türki*, İstanbul 2005.

Sertoğlu, Midhat; Osmanlı Tarih Lûgatı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.

Tarım, C.Hakkı; *Kırşehir Ansiklopedisi: Tarih Coğrafya ve Etnografya Sözlüğü* Sevinç Matbaası, Ankara 1960.

Türkiye Ansiklopedisi; “Kırşehir”, C.III, s. Ankara Matbaacılık, Ankara 1956.

Ünal, M. Ali; *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011

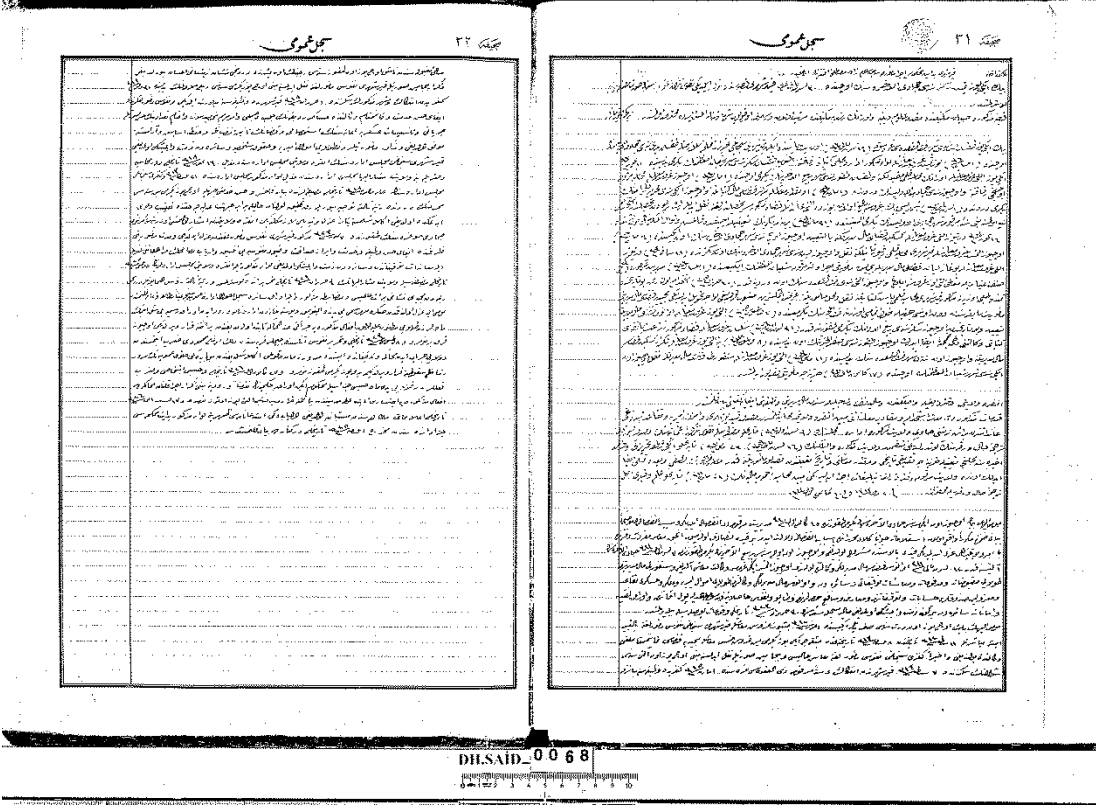
Yurt Ansiklopedisi, “Kırşehir“, C.VII, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982-1983.

.

4. Elektronik Kaynaklar:

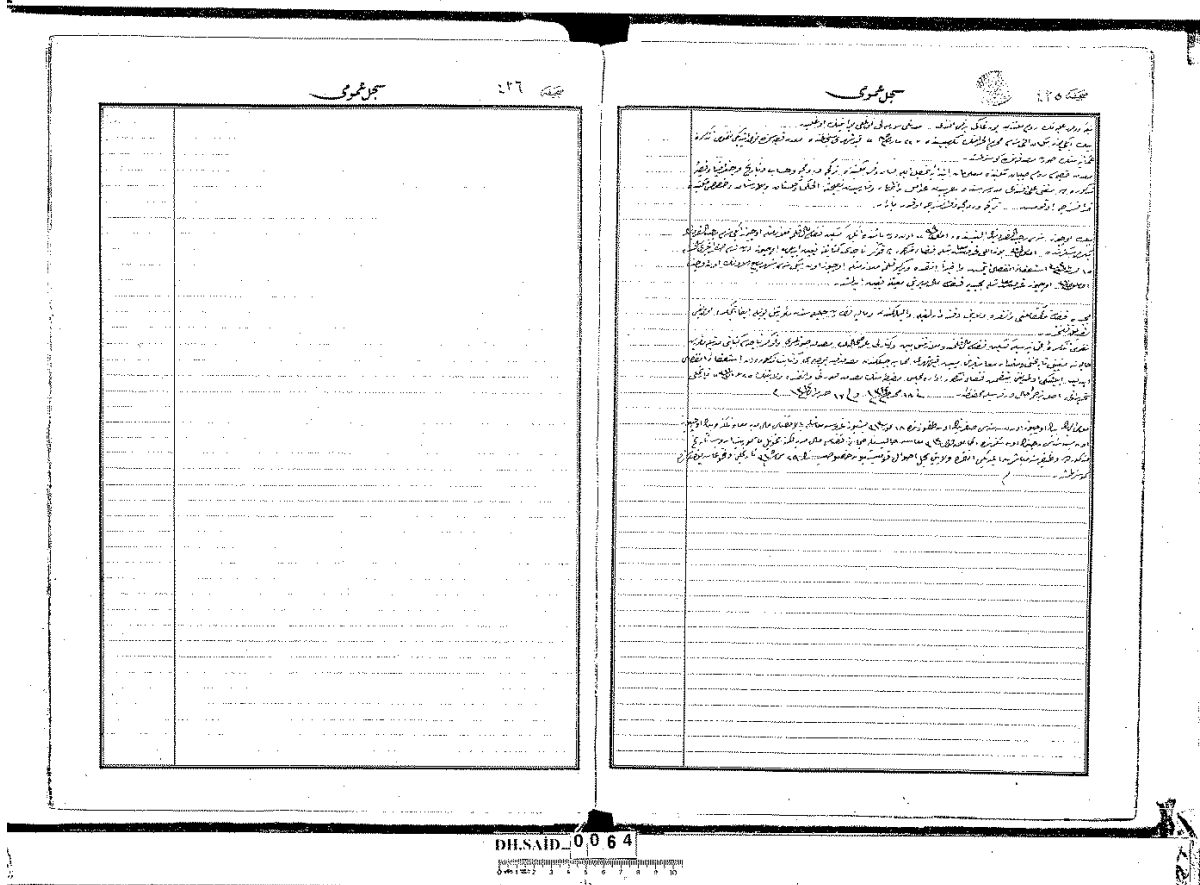
<http://www.kirsehir.gov.tr> (10.20.2013)

<http://www.turkcesozluk.gen.tr/index.php?opt=search&searchTerm=men-i+muhakeme>
(30.10.2013)

DHSAID_0068

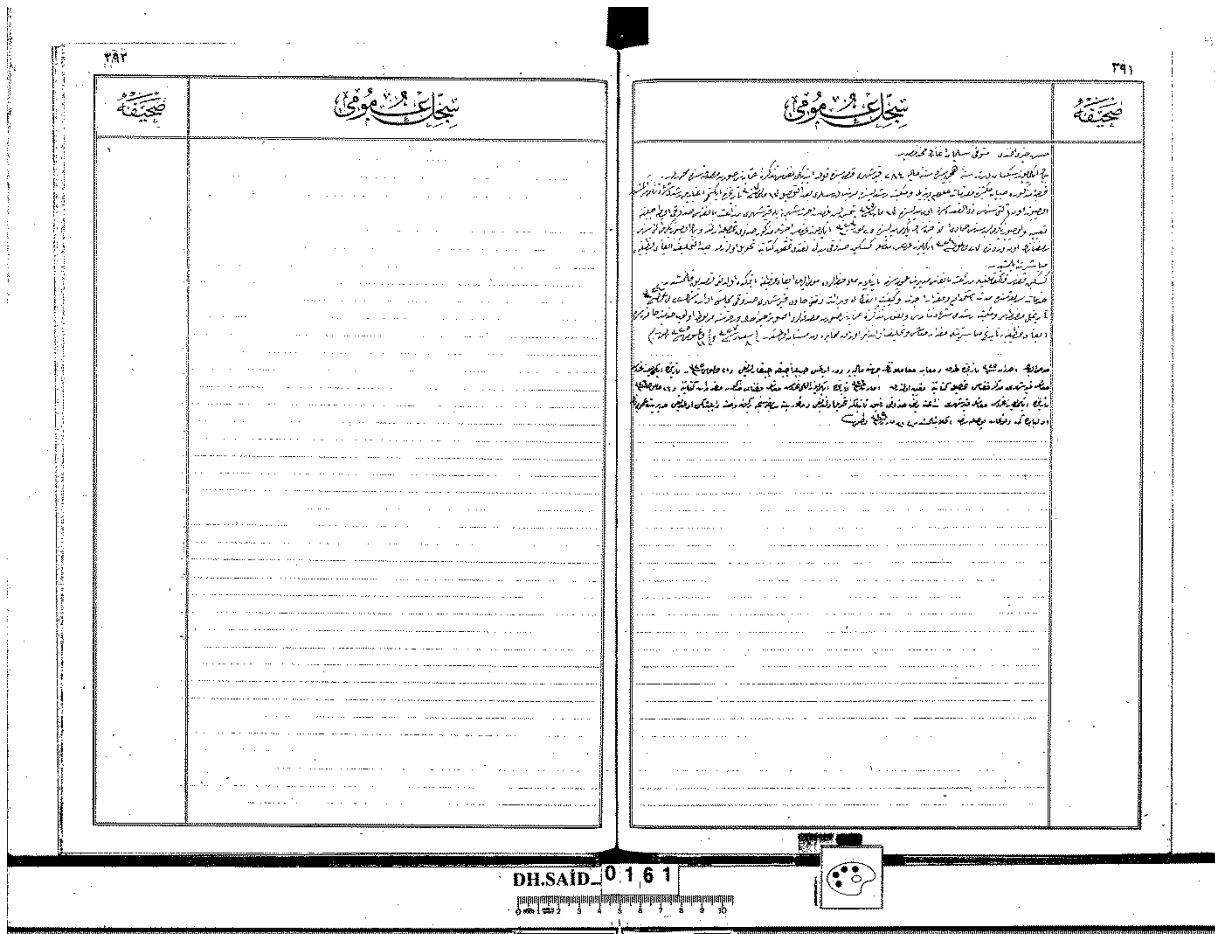
Ek:1 Akif Efendi'nin Sicil Kaydı, BOA. DH. SAİD. d, nr. 68/31.

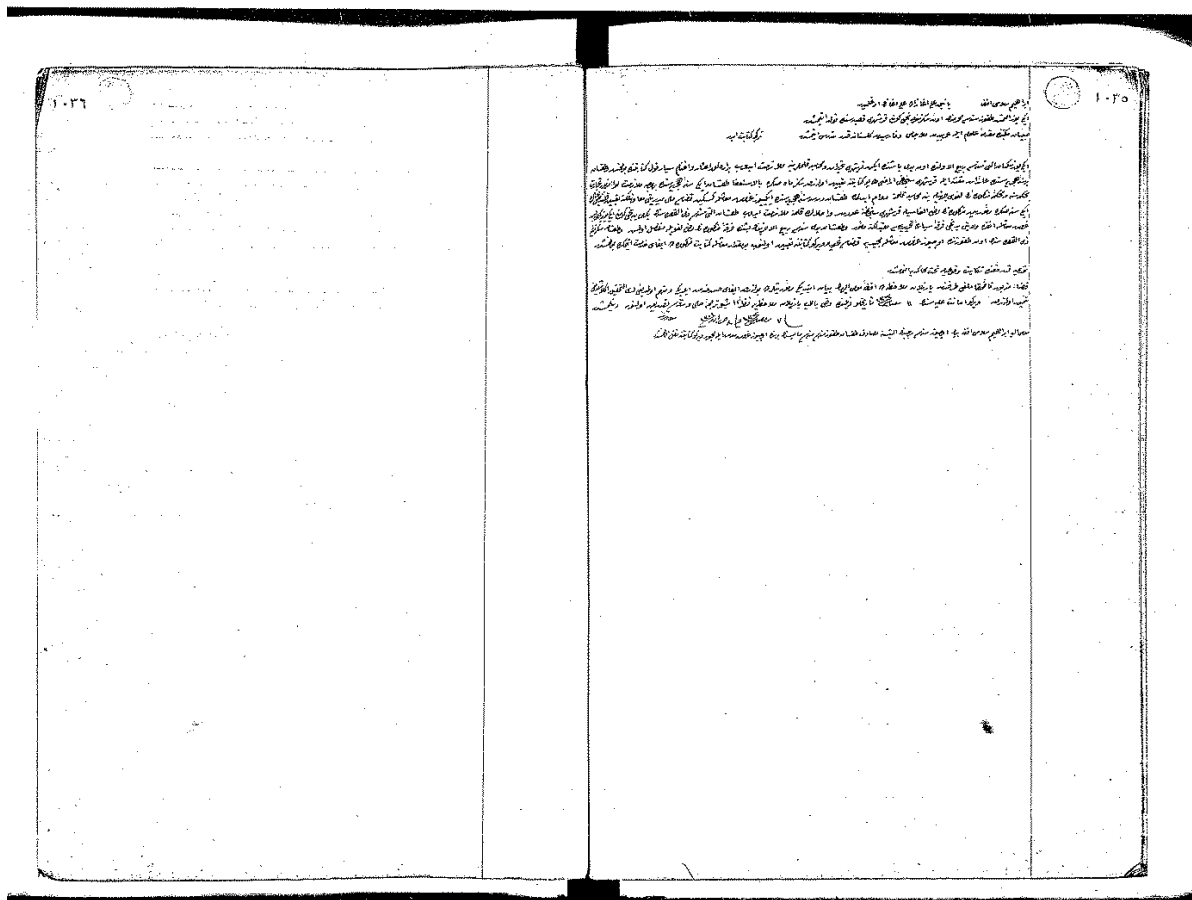
Ek: 2 Yorgaki Bezmi Efendi'nin Sicil Kaydı, BOA. DH. SAİD. d, nr. 64/425.

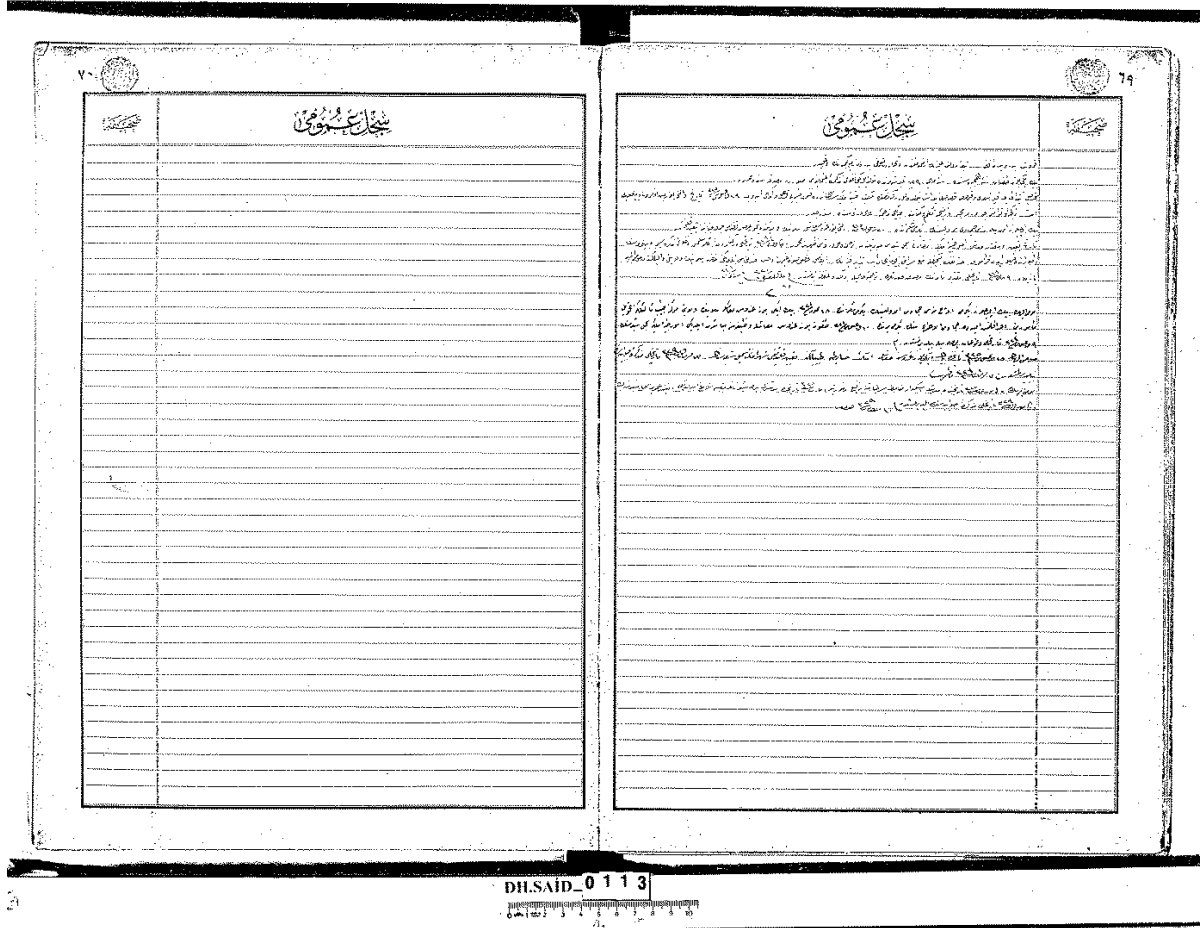

Ek: 4 Hasan Hayri Efendi'nin Sicil Kaydı, BOA. DH. SAİD. d, nr. 161/391.

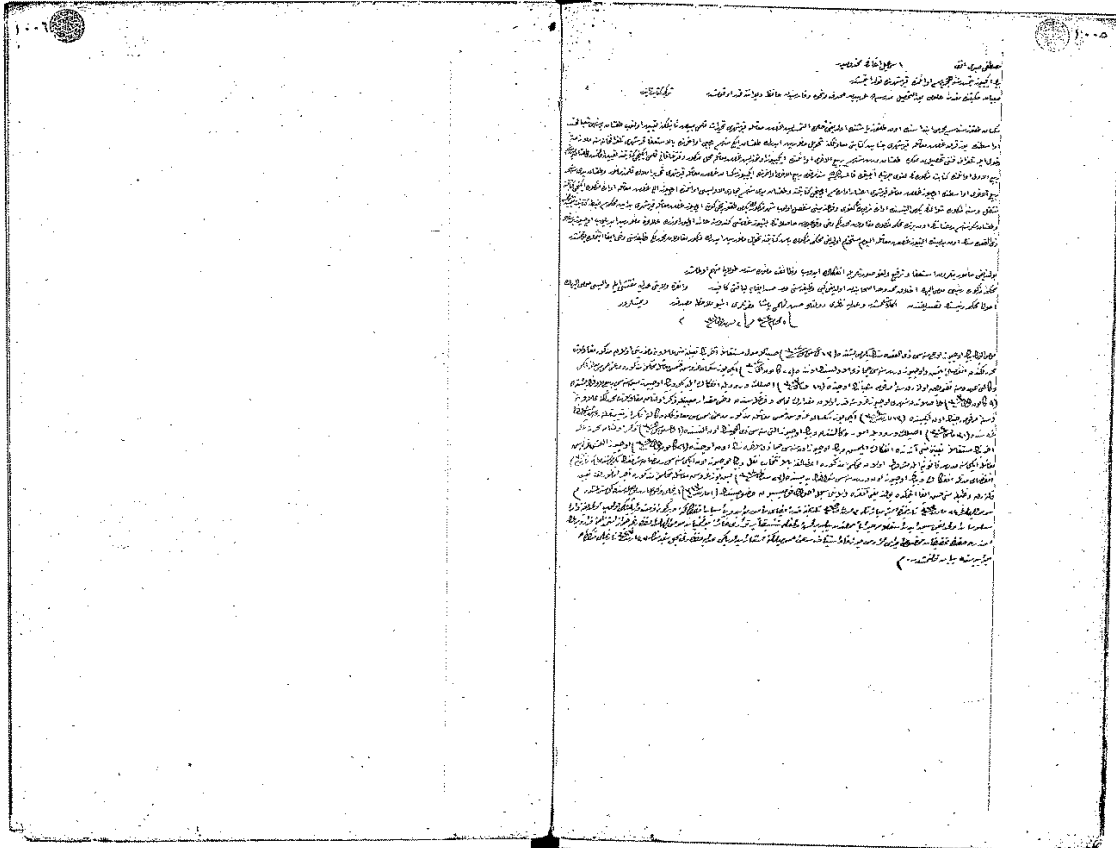

Ek: 5 Ibrahim Selami Efendi, BOA. DH. SAID. d, nr. 008/1035.

Ek: 6 Karabet Bedros Efendi'nin Sicil Kaydı, BOA. DH. SAİD. d, nr. 113/69.

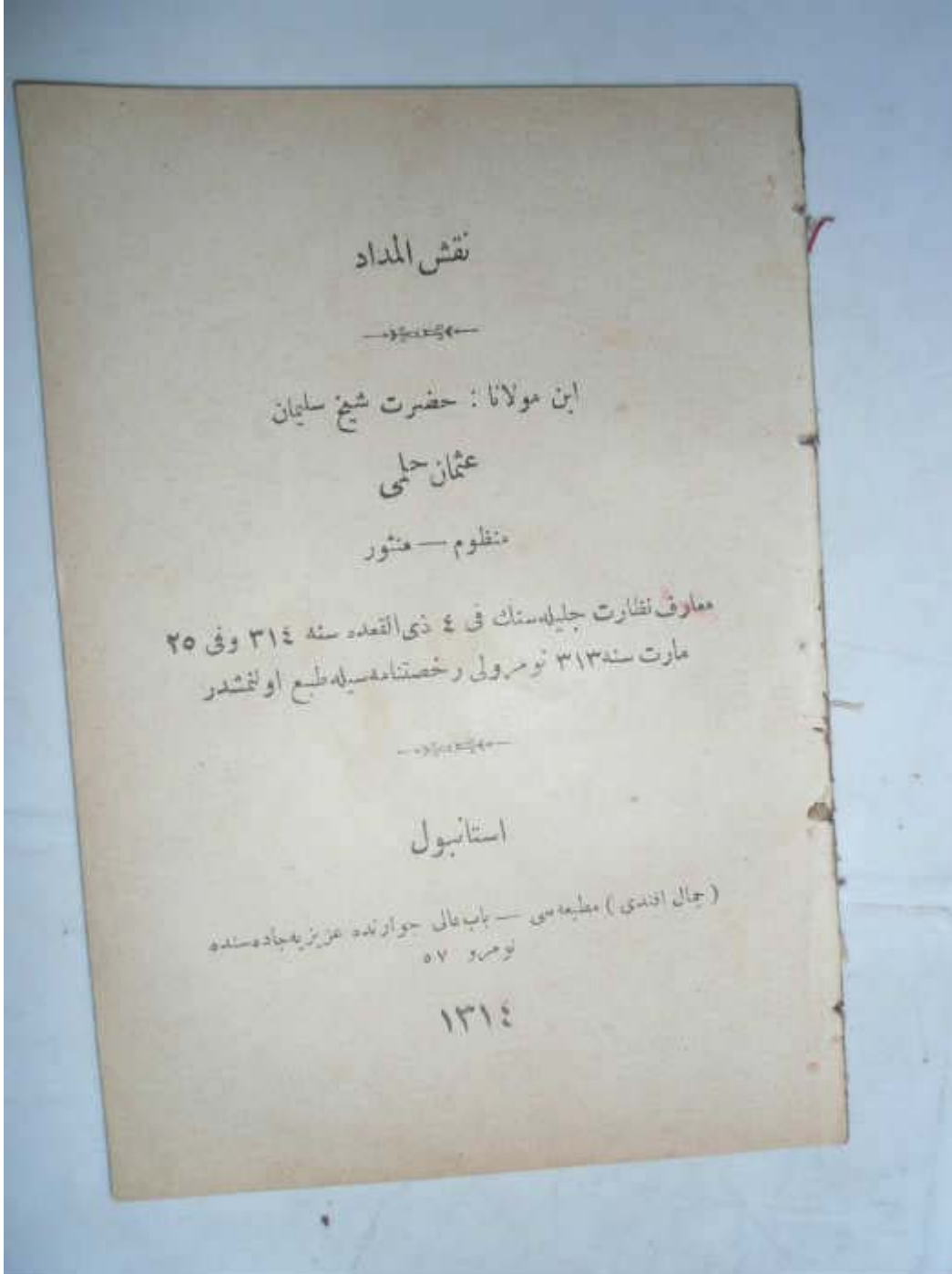

DH.SAİD. 007
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50

Ek: 8 Mustafa Sabri Efendi'nin Sicil Kaydı, BOA. DH. SAİD. d, nr. 007/1005.

EK: 10 Osman Hilmi Efendi'nin (Sicil Kaydı, BOA. DH. SAİD. d, nr. 100/313.) Nakş'ül midad Adlı Eserinin Kapak Resmi

